PROBLEMATIKA POMANJKANJA PRAVNE REGULACIJE PRI POSLOVANJU IN IZDAJI KRIPTOVALUT

Avtorji: Erika Bizant, Iva Černe, Uroš Dukič, Jera Hrovat, Kristina Jan, Vita Reya, Mojca Simčič, Jakob Vrhovec

Pedagoška mentorja: doc. prof. dr. Gregor Dugar, red. prof. dr. Marko Pahor

Delovna mentorica: Nina Kranjec

Ljubljana, 2018

»Projekt sofinancirata Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada.«

KAZALO VSEBINE

KAZALO VSEBINE **3**

UVOD V ELABORAT »PROBLEMATIKA PRAVNE REGULACIJE PRI POSLOVANJU IN IZDAJI KRIPTOVALUT« **8**

1 Slovarček 10

BLOCKCHAIN **11**

2 Uvod 11

3 Tehnologija blokov 12

3.1 Pretok informacij v tehnologiji blokov 13

3.2 Zgodovina 13

3.3 Sotoši Nakamoto 14

4 Ekonomski vidik kriptovalut 15

5 Kriptovalute 17

5.1 Vrste kriptovalut 17

5.1.1 Bitcoin 17

5.1.2 Etherium 18

5.1.3 Altcoins 19

5.2 Slovenske kriptovalute 20

6 Rudarjenje 22

7 Trgovanje 22

8 Borze 23

9 ICO 24

10 Varnost 24

11 Shranjevanje 25

11.1 Denarnice (wallet) 25

11.2 Trezorji 25

PRAVNA NARAVA DIGITALNIH ŽETONOV **26**

12 Uvod 26

13 Slovenija in njena zakonodaja 28

13.1 Kam uvrščamo kriptovaluto v Sloveniji? 28
13.2 Digitalni žetoni kot tuja gotovina (deviza) 29
13.3 Digitalni žetoni kot elektronski denar 29
13.4 Digitalni žetoni kot finančni instrument 30
13.5 Digitalni žetoni kot vrednostni papir 31
13.6 Kriptovalute kot plačilno sredstvo 33
14 Evropska unija 34
14.1 Nemčija 35
14.2 Avstrija 35
14.3 Francija 36
14.4 Malta 37
14.5 Gibraltar 38
15 Švica 39
16 Združene države Amerike 40
17 Ruska federacija 43
18 Singapur 44
19 Kanada 45
20 Kitajska 46
21 Zaključek poglavja »Pravna narava digitalnih žetonov« 47
POSTOPEK IZVEDBE ICO 48
22 Uvod 48
23 Pojem ICO ali primarna izdaja digitalnih žetonov 49
24 Postopek izvedbe primarne izdaje žetonov 50
24.1 Pred izvedbo primarne izdaje žetonov 50
24.1.1 Najava postopka primarne izdaje žetonov 50
24.1.2 Objava pogojev primarne izdaje žetonov 51
24.1.3 Opredelitev pravne narave žetonov v povezavi z upravičenji 51
24.1.3.1 Uvod 51
24.1.3.2 Kriptokovanci in kriptožetoni 51
24.1.3.3 Kripto žetoni 52
24.1.3.4 Delitev, glede na naravo žetona in vrsto upravičenja, ki iz narave izhaja 52
24.2 Prodaja žetonov v okviru ICO 53
24.2.1 »Private placement« 54
24.2.2 »Pre-sale« ali »pre-ICO« 54
24.2.3 »ICO« ali »crowdsale« 55

24.3 Obdobje po izdaji žetonov ... 55
24.4 Izdajatelj žetonov ... 57
24.4.1.1 Pravna zaščita izdajatelja ... 58
24.5 Pametne pogodbe ... 59
24.6 Vlagatelji ... 60
24.6.1 Poslovni angeli ... 61
25 Tveganja, s katerimi je povezan postopek izvedbe primarne izdaje žetonov ... 62
26 Veljavna zakonodajna ureditev ... 64
26.1 Katera jurisdikcija je primerna ... 64
26.2 Množično zbiranje sredstev in primarna izdaja digitalnih žetonov ... 66
26.2.1 Primerjava s postopkom javne ponudbe vrednostnih papirjev po Zakonu o trgu finančnih instrumentov ... 67
26.2.2 Samoregulacija ... 67
27 Primeri iz prakse ... 68
28 Predstavitev vsebine in ureditve bele knjige in splošnih pogojev poslovanja ... 70
28.1 White book ... 70
28.1.1 Uvodno o beli knjigi ... 70
28.1.2 Vsebina bele knjige ... 71
28.1.2.1 Uvod ... 71
28.1.2.2 Predstavitev produkta, poslovne ideje, platforme, trga, ekipe, poslovnega načrta in vizije za prihodnost ... 72
28.1.2.3 Žetoni (ekonomija in funkcionalnost žetona- t.i. tokenizacija, distribucija žetonov) ... 73
28.1.2.4 Primarna izdaja žetonov (minimalni in maksimalni znesek zbranih sredstev, poraba sredstev, časovni potek postopka, razkritje pravne osebe, ki bo izvedla projekt) ... 74
28.1.2.5 Povzetek tehničnega in pravnega skrbnega pregleda, nosilci pravic intelektualne lastnine, razkritje pravne osebe, ki bo izvedla projekt ... 76
28.2 Pogoji poslovanja (ang. Terms of sale/ terms of use/ terms and conditions) ... 78
28.2.1 Uvodno o pogojih poslovanja ... 78
28.2.2 Ureditev splošnih pogojev poslovanja v slovenski zakonodaji ... 78
28.2.3 Vsebina pogojev poslovanja ... 81
28.2.3.1 Informacije o žetonih ... 81
28.2.3.2 Morebitna tveganja investitorjev ... 82
28.2.3.3 Omejitve ... 83
28.2.3.4 Politika zasebnosti, uporaba prava, zagotovila in jamstva ... 83
29 Zaključek ... 84
OBVEZNOSTI V ZVEZI S PRAVILI O PREPREČEVANJU PRANJA DENARJA IN POSTOPEK »KYC« ... 86

30 Uvod ... 86
31 Pojem »pranje denarja« ... 87
32 Tipologije pranja denarja ... 88
32.1 Uporaba fizičnih oseb za pranje denarja ... 89
32.2 Uporaba slamnatih podjetij za pranje denarja ... 89
32.3 Uporaba off-shore podjetij za pranje denarja ... 89
33 Postopek in faze pranja denarja ... 91
34 Zavezanci za preprečevanje pranja denarja in financiranja terorizma ... 92
35 Naloge in obveznosti zavezancev ... 93
35.1 Ocena tveganj ... 93
35.2 Vzpostavitev politike, kontrole in postopki ... 94
35.3 Postopek »(s)poznaj svojo stranko« (Know Your Customer) na splošno ... 95
35.4 Običajni pregled stranke ... 96
35.5 Obvezni (poglobljeni) pregled stranke ... 96
35.6 Sporočanje podatkov Uradu za preprečevanje pranja denarja ... 97
35.7 Notranja kontrola ... 98
35.8 Varstvo in hramba podatkov ter upravljanje evidenc ... 98
36 Oris problema ... 98
37 Postopek Know Your Customer (»Poznaj svojo stranko«) v povezavi z ICO ... 100
37.1 Identifikacija ... 100
37.2 Verifikacija ... 101
37.3 AML (anti money laundering) screening ... 102
38 Problematika pravne regulacije v Republiki Sloveniji ... 103
39 Namesto sklepa ... 105
VARSTVO OSEBNIH PODATKOV ... 106
40 Uvod ... 106
41 Splošno ... 107
42 Pravni viri ... 108
42.1 Ustava ... 108
42.2 Zakon o varstvu osebnih podatkov - ZVOP ... 109
42.2.1 Zakon o varstvu osebnih podatkov - ZVOP ... 110
42.2.2 Zakon o varstvu osebnih podatkov - ZVOP-1 ... 111
42.2.3 Zakon o varstvu osebnih podatkov - ZVOP-2 ... 112
42.3 Drugi pravni viri ... 114
42.3.1 Zakon o osebni izkaznici – ZOIzk-1 ... 114

42.3.2 Uredba 2016/679 – GDPR (General Data Protection Regulation) – Splošna uredba o varstvu osebnih podatkov ... 115
43 Varstvo osebnih podatkov in kriptovalute ... 118
44 Zaključek ... 121
DAVČNO UREJANJE KRIPTOVALUT ... 123
45 Uvod ... 123
46 Osnove in načela davčnega prava ... 124
47 Davčna ureditev kriptovalut v Sloveniji ... 127
48 Davčna ureditev kriptovalut v Evropski uniji ... 140
49 Primerjalnopravna analiza davčnega urejanja kriptovalut ... 145
49.1 Združene države Amerike ... 145
49.2 Japonska ... 147
49.3 Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske ... 149
49.4 Ruska federacija ... 149
49.5 Belorusija ... 150
49.6 Nemčija ... 150
49.7 Francija ... 151
49.8 Danska ... 151
49.9 Singapur ... 151
49.10 Avstralija ... 152
49.11 Kanada ... 152
50 Zaključek ... 154
51 Viri ... 155
51.1 Literatura ... 155
51.2 Uporabljeni pravni predpisi ... 164
51.3 Uporabljena sodna praksa ... 166

UVOD V ELABORAT »PROBLEMATIKA PRAVNE REGULACIJE PRI POSLOVANJU IN IZDAJI KRIPTOVALUT«

Projekt Problematika pravne regulacije pri poslovanju in izdaji kriptovalut se osredotoča na eno izmed največjih inovacij v sodobnem informacijskem svetu – kriptovalute. Te so osrednji pojem e-gospodarstva in predstavljajo alternativno plačilno sredstvo. Zaradi njihove vse večje vloge v mednarodnem gospodarstvu je ključno vprašanje tega projekta, kako jih urediti. Pri tem se raziskava osredotoča na posamezne vidike pravnega urejanja, hkrati pa je pomemben tudi ekonomski vidik samih kriptovalut, saj se s pravnim vidikom dopolnjujeta. Osrednji problem tega projekta se povezuje z dejavnostjo sodelujočega partnerja, podjetja Lemur Legal d.o.o., t.j. primarna izdaja digitalnih žetonov (ICO) in temelji na eni izmed največjih slabosti kriptovalut, to je visoko tveganje. Kriptovalute so namreč pogosto obravnavane kot špekulativni instrumenti, s tem pa dodatna izdaja novih kriptovalut (ICO) na finančnem trgu zgolj še spodbuja nepredvidljivost dogajanja. Ob upoštevanju ostalih pravnih vidikov, ki jih projekt vključuje, je mogoče ugotoviti, da bi bilo potrebno to negotovost reševati s pravno regulacijo kriptovalut. Ta teza predstavlja osrednji problem projekta, s katerim so se avtorji te raziskave v sodelovanju z delovnim in pedagoškima mentorjema ukvarjali.

Največji izziv za zakonodajalca pri regulaciji kriptovalut predstavlja njihova narava, saj so te neločljivo povezane z internetom, ki ga pa posamezna država ne more učinkovito urejati. Rešitev za zmanjšanje negotovosti tako predstavlja jasna, predvidljiva in kar se da celovita in poenotena zakonodaja, ki bi sprva enotno opredelila kriptovalute, nato pa se še posvetila posebnim področjem (na primer varstvo osebnih podatkov, postopek izvedbe ICO, davčna obravnava). Raziskava, ki je rezultat tega projekta, pa tako dodaja k teoretičnim spoznanjem na tem področju, ki so nujni predpogoj za učinkovito in jasno zakonodajo.

Študija izhaja iz spoznanja, da so kriptovalute tvegan finančni instrument, ki se ravna po svojih ekonomskih zakonitostih. Digitalni žetoni kot produkt postopka ICO, ki je izoblikovan kot poseben postopek s svojimi pravili, ki jih morajo izdajatelji upoštevati, so obravnavani zelo različno s strani zakonodajalcev in glede na posamezno področje. Ponekod jih obravnavajo tudi kot enakovredno plačilno sredstvo. S tem, ko so vse bolj razširjeni, pa postanejo tudi prenašalci osebnih podatkov in tako podvrženi pravnim aktom na tem področju. Z njihovo menjavo in unovčevanjem prihaja do nevarnosti, da bi bili uporabljeni pri pranju denarja, saj so tako kot ostale kriptovalute, večinoma anonimizirani. Netransparentno imetništvo tako digitalnih žetonov kot tudi vseh ostalih kriptovalut pa predstavlja ključen izziv tudi na davčnem področju, na katerem posamezne države sprejemajo zelo različne ukrepe – vse od prepovedi poslovanja s

kriptovalutami do obravnavanja kriptovalut kot običajno plačilno sredstvo ali pa celo kot vrednostni papir. Iz navedenega izhaja torej, da se je potrebno posvetiti omenjeni težavi celovito in premišljeno ter s tem osnovati dobro pravno podlago za nove poslovne zgodbe o uspehu v e-gospodarstvu.

V nadaljevanju bodo predstavljene ugotovitve v poglavjih o osnovi blockchain tehnologije in ekonomskem vidiku kriptovalut, pravni naravi digitalnih žetonov, postopku »initial coin offering«, varstvu osebnih podatkov v povezavi s kriptovalutami, obveznostih v zvezi s pravili o preprečevanju pranja denarja s poudarkom na postopku »know your customer« in davčnem urejanju kriptovalut z vključeno predstavitvijo ureditve v Sloveniji, Evropski uniji in nekaterih drugih državah.

I Slovarček

Deviza je denarni sistem (bankovci, kovanci…), ki je v uporabi v določeni državi[1].

Fiat denar je vsako plačilno sredstvo, ki ga izda centralna oblast in so ga ljudje, izključno iz zaupanja do te oblasti, pripravljeni sprejemati v zamenjavo za blago in storitve[2].

Izvedeni finančni instrumenti so zapleteni finančni instrumenti in kot taki primerni za izkušene vlagatelje, ki dobro poznajo delovanje finančnih trgov ter se zavedajo tveganj, ki so s tem povezani. Izvedeni finančni instrumenti so po vsebini lahko izredno zapleteni, kljub morebitnim večjim donosom, pa s seboj prinašajo tudi povečana tveganja[3].

Množično financiranje je inovativen način pridobivanja sredstev za nove projekte, podjetja ali zamisli, ki ga najpogosteje uporabljajo zagonska ali rastoča podjetja za dostop do sredstev[4].

Platforma je računalniško okolje, hkrati pa se platforma uporablja tudi za poimenovanje posebnih spletnih mest, kadar želijo ustvarjalci poudariti celovitost ponujene storitve[5].

Kriptovalute (in med njimi tudi kriptovalute, npr. Bitcoin) so oblika nereguliranega digitalnega zapisa vrednosti, ki ga ne izda centralna banka ali drug državni organ (in zato zanj ne jamči) in ki ni nujno vezan na običajno oziroma zakonito (fiat) valuto, ampak ga fizične in pravne osebe sprejemajo kot menjalno sredstvo, ki se lahko elektronsko prenaša, shranjuje in izmenjuje[6].

Volatilnost[7] ali nihajnost označuje dovzetnost delnice za tečajna nihanja. Je statistična mera verjetnosti, da cena delnice v kratkem času močneje zraste ali pade[8].

---

[1] Povzeto po: dostopno na spletnem naslovu: http://www.financnislovar.com/definicije/valuta-deviza.html; dne 10.6.2018
[2] (Ribnikar, 1999)
[3] (ATVP, SPLETNA STRAN ATVP ZA IZOBRAŽEVANJE VLAGATELJEV, 2018)
[4] (Evropska komisija, 2015)
[5] Povzeto po: dostopno na spletnem naslovu: https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/svetovanje/platforma-racunalnisko-okolje#v; dne 10.6.2018
[6] (Banka Slovenije, 2018)
[7] Za dodatno pojasnilo glej tudi: http://www.h12storitve.si/tag/definicija-volatilnosti/; 26.6.2018
[8] (Verbole, 2007)

BLOCKCHAIN

2 Uvod

Tehnologija blokov predstavlja novo stopnjo procesa digitalizacije. Ključna novost, ki jo tehnologija blokov uvaja, so nova pravila delovanja za zagotavljanje integritete podatkov, ki se izmenjujejo med posameznimi napravami povezanimi v mrežo, ki skupaj tvorijo tehnologijo blokov. Ključna razlika od sedanjega prenosa informacij na spletu, nam tehnologija blokov omogoča tudi varno prenašati vrednosti skozi matematično potrjevanje enačb. Tehnologija blokov omogoča hranjene in prenos podatkov direktno od uporabnika k uporabniku brez umestnega člena z enostavno potrditvijo in preračunavanjem enačb, ki se izvajajo v ozadju.
Tehnologija temelji na veriženju neprodornih algoritmov, na katerih je zapisana vsota podatkov o neki transakciji – lahko gre za prenos zneska, izvršljivo pogodbo ali prenos drugih podatkov. Vsaka transakcija dobi svoj blok – algoritem, ki se postavi v vrsto z drugimi algoritmi in tako tvori sistem verige blokov, ki prenaša informacije o valuti, njeni vrednosti, nekdanjih in sedanjih lastnikih. Hitrost operacij se z blockchain tehnologijo izjemno povečuje in prenaša iz strežniških prestopov v oblak in na medkomnukacijsko oblakovo strukturo spleta in uporabniških računalnikov. Tehnologija veriženja blokov oziroma Blockchain predstavlja najpomembnejšo inovacijo na področju internetnih tehnologij, ki omogoča vsestransko uporabo v gospodarstvu (industriji, finančnih storitvah, pravnih storitvah …) in tudi v negospodarstvu ter javnih službah[9].

[9] (Lasn, 2018)

3 Tehnologija blokov

Tehnologija veriženja blokov je konstantno povezovanje informacij, le te se med seboj povezujejo v mrežo. Podatki so kriptografsko zaščiteni in je do njih mogoče dostopati samo s posebej generiranim ključem. Vsak posamezni blok vsebuje informacije, ki so zapisne v predhodnem bloku, časovni žig in podatke o prenosu ali transakciji. Vsak blok je enota zase in je od predhodnega in naslednjega bloka ločen, zato naj bi bila mreža izjemno dobro odporna na hekerske napade. Distribuiranje blokov se vrši preko P2P peer-to-peer mrežne povezave, ki obenem skrbi tudi za zgradbo novih blokov. Ko se v nov blok zapiše informacija ta tam ostane za stalno. **Največja dodana vrednost tehnologije blokov je, da so podatki decentralizirani**[10]**.** Podatkov se ne da naknadno spreminjati, da se samo vnesti popravke oziroma nov zapis, toda prvotni zapis ostane. Zato je tehnologija blokov izjemno dobro podatkovno skladišče za najobčutljivejše podatke.

Tehnologijo blokov želimo uporabiti kot orodje za zaznavanje lastništva denarja (lahko pa tudi česarkoli drugega, denimo zemljišč). To storimo tako, da javno shranimo celotno evidenco (public ledger) vseh transakcij v zgodovini. V prvem bloku imamo zapisano stanje ob nekem presečnem datumu, potem pa so v nadaljnjih blokih zapisane vse transakcije. To je dovolj podatkov, da lahko izračunamo stanje ob kateremkoli času v preteklosti. Ta koncept ni nič pretresljivega in ga v resnici banke uporabljajo že danes v svojih internih sistemih, prednost pa je, ker so transakcije vidne vsem[11].

[10] (Novak, 2016)
[11] (Hwang, 2018)

3.1 Pretok informacij v tehnologiji blokov

Pretok informacij nas je pripeljal v revolucijo industrije 4.0, ki se je začela s centraliziranim pretokom podatkom, kjer je skrbnik posedoval podatke naprej. Sistem je bil primerljiv sistemu pošte, ki je pošto zbral in jo nato posredoval naprej prejemniku, razlika od pošte je samo, da je bil sistem na začetku revolucije tehnologije 4.0 osnovan na spletu. Drugi del digitalne preobrazbe se je zgodil, ko se je pretok decentraliziral in je pretok informacij začel potekati preko vozlišč, ki pa so bila še vedno upravljanja in zato se je sicer čas pretoka informacij sicer bistveno skrajšal ni pa se bistveno pocenil, saj je bil posrednik še vedno potreben. Naslednja evolucija pa je bil bila tehnologija blokov, ki je izničila posrednika in se informacije lahko pretekajo od uporabnika do uporabnika brez umestnega člena. Varnost pretoka, ki ga je prej zagotavljal posrednik pa se zagotavlja tehnologija blokov, ki beleži vse transakcije podatkov, zato so podatki zabeleženi in goljufije niso možne. S tehnologijo blokov se je digitalna

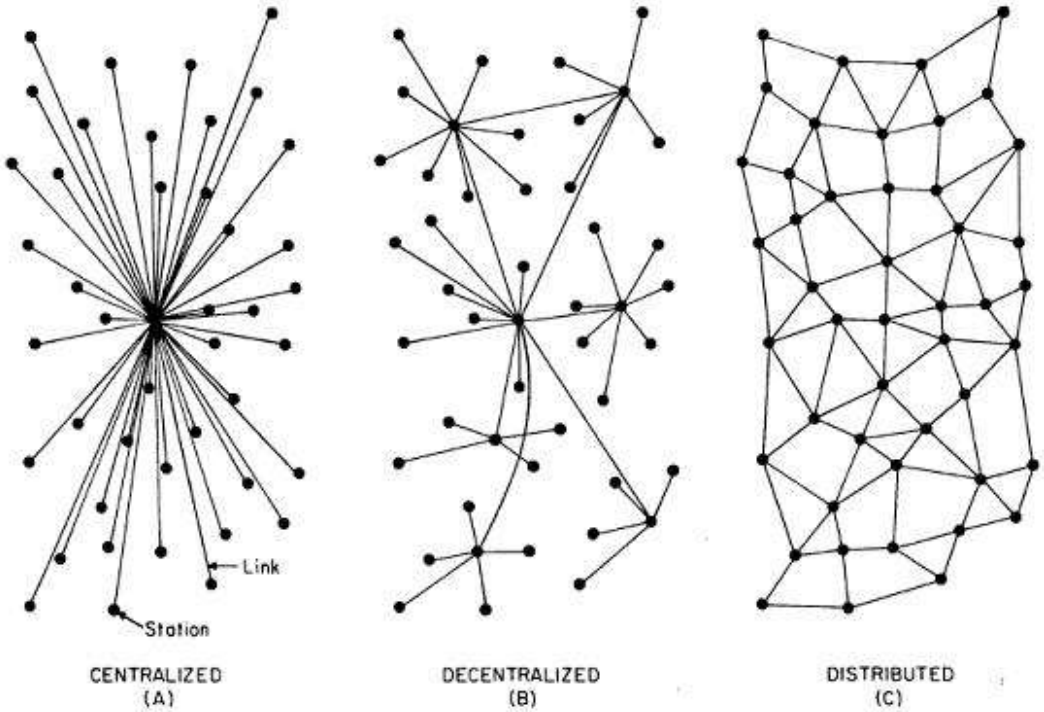

Slika 1:Tvorjenje vozi v digitalni dobi, Vir: criptoworld.com

transformacije dvignila še na višjo raven in začenja živeti v polnosti brez posredovanja človeškega faktorja[12].

3.2 Zgodovina

Zgodovina tehnologije blokov sega v leto 1991, ko sta Stuart Haber in W. Scott Stornetta opisala teorijo zavarovalniških blokov.

[12] (Potts, 2018)

Prvi korak k uresničitvi in razvoju tehnologije blokov je leta 2008 naredil Sotoši Nakamoto, ki je prvi v realnosti uporabil tehnologijo blokov za prvo kriptovaluto Bitcoin. Več o Nakamotu v naslednjim poglavju.

Eksponentni razvoj je sledil avgusta 2014, ko je bila velikost datoteke bloka blokov, ki vsebuje zapise o vseh transakcijah, ki so se zgodile v omrežju, dosegla 20 GB. Januarja 2015 je velikost narasla na skoraj 30 GB, od januarja 2016 do januarja 2017 pa je Bitcoin narasel s 50 GB na 100 GB in je do konca leta 2017 eksponentno naraščala dokler je rasla tudi vrednost kriptovalut. V 2018 pa se obseg trgovanja tako kot vrednot padla in začela stagnirati[13].

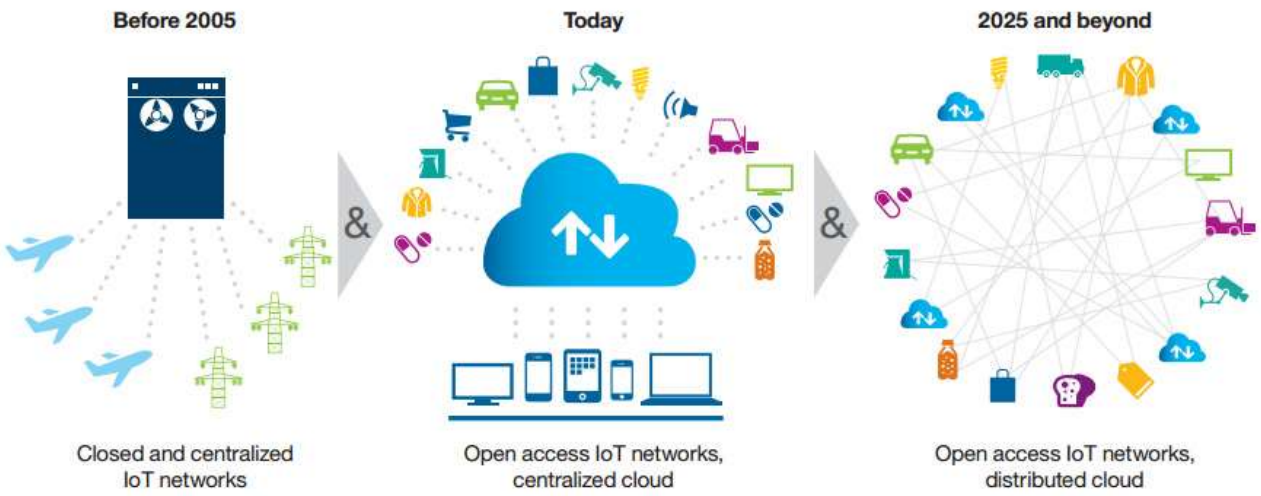

Slika 2:Digitalna transformacija 1990-2025 vir: Telegraph (24.1.2017)

Zgodovinsko tehnologija blokov prinaša nov način komunikacije med deležniki. Sprva, ko je bila vzpostavljanja medmrežna povezava so za povezavo med napravami skrbeli medmrežniški strežniki in je vsa komunikacija potekala preko njih. Danes komunikacija in shranjevanje poteka preko oblaka, vendar je oblak še vedno nameščen na strežnikih, za katere je potrebno skrbeti in imeti nad njimi nadzor. Prihodnost nas vodi v tehnologijo blokov, kar pomeni, da bodo naprave komunicirale same s seboj brez vmesnih in dodatnih transakcij[14].

3.3 Sotoši Nakamoto

Sotoši Nakamoto je oče blockchain tehnologoije, ki je prvi zapisal programsko kodo za tehnologijo blokov.

Sotoši Nakamoto predstavlja skrivnost in dodaja magičnost tehnologiji blokov. Rojen naj bi bil leta 1975 na Japonskem. Za začetke tehnologije blokov štejemo december 2009, ko je pod vzdevkom Sotoši Nakamotoko, objavil izvorno kodo na podlagi katere se je tehnologija blokov

[13] (van Flymen 2017)
[14] (Jerič 2018)

gradila naprej. Kodo je Sotoši Nakomoto odprl za javnost in jo skupaj z razvijalci iz ZDA in Evrope grdil naprej do leta novembra 2010, ko se je umaknil iz vloge razvijalca tehnologije blokov in od tedaj so se začela pojavljati ugibanja kdo v resnici je Sotoši Nakamoto. Ključni razlog zakaj so se ta vprašanja začela pojavljati je, ker ima Nakamoto v lasti približno 20 odstotkov kovancev Bitcoin, ker ga uvršča med 100 najbogatejših zemljanov na svetu. Pojavlja se več ugibanj, kdo Sotoši Nakamoto v resnici je, ker nekaj posameznikov se je zanj izdajalo oziroma so ga zanj razglasili. Leta 2013 so zanj proglasili Nicka Szaba, ameriškega programerja, ki je veliko pripomogel k začetnem razvoju, vendar sam nikoli ni potrdil, da je Sotoši Nakamoto. Drugega, ki so ga proglasili za Sotošija Nakamota, je japonski Američan Doriana Nakamota, z rojstnim imenom Satoši Nakamoto, ki je prav tako tehnologijo oblikoval na začetku. Sam je zanikal, da je izumitelj blockchain tehnologije, vendar govorice še krožijo. Prvi, ki je Nakamotu priskočil na pomoč pri pisanju programske kode je bil Hal Finney, ki so ga prav tako kar nekajkrat proglasili za Nakamota, česar pa sam ni nikoli ne zanikal ne potrdil. Zadnji prebrat, kdo je Nakamoto pa se je zgodil leta 2015, ko so na spletnem blogu Gizmodo objavili, da so razkrili, kdo je resnični oče tehnologije blokov; to naj bi bila Avstralec Craug Steven Wright in David Kleiman, ki pa je že preminul. Preobrat se je zgodil pol leta kasneje, ko je sam Wright trdil, da je on Nakamoto. Vendar se je kasneje izkazalo, da zagotovo ni bil Wright glavni začetnik tehnologije blokov, zaradi česar so bile proti njemu vložene tudi tožbe. Eden pionirjev tehnologije blokov Ian Grigg je ob tej priložnosti zapisal: *Firstly, Satoshi Nakamoto is not one human being. It is or was a team. Craig Wright named one person in his recent communications, being the late Dave Kleinman. Craig did not name others, nor should I. While he was the quintessential genius who had the original idea for Bitcoin and wrote the lion's share of the code, Craig could not have done it alone. Satoshi Nakamoto was a team effort* [15].

4 Ekonomski vidik kriptovalut

Ekonomskih vidikov kriptovalut je več oziroma ogromno, čeprav seveda sprva pomislimo trgovanje in izjemne rasti vrednosti kriptovalut v zadnjem obdobju. Kriptovalute Bitcoin, Etherum in Ripple bodo očitno zelo kmalu dobile konkurenco iz strani bančnih vrst. Navedeno je zanimivo, saj so ravno banke novi tehnologiji blockchaina – verigi blokov najbolj nasprotovale, seveda zaradi njihovih zaslužkov. Letno naj bi tehnologija blokov banke spravila ob 65-80 milijard dolarjev zaslužkov. Že zaradi stroškovne komponente ima tehnologija

[15] (Karadžič, 2018)

blockchain svetlo prihodnost, pravi raziskava iz strani Svetovnega ekonomskega foruma (WEF). Kar 60 % bank je do leta 2017 zagnalo vsaj en projekt medsebojno povezane tehnologije blokov, svoj digitalni sistem pa naj bi razvijal tudi Wells Fargo, Citibank, Goldman Sachs, ki nikdar ni daleč od poslovnih priložnosti. V novo tehnologijo je vključenih več kot 90 centralnih bank, obstaja pa veliko zanimanje med velikimi korporacijami.

Poleg konkurence bančnemu sektorju kriptovalute predstavljajo resno konkurenco delniškemu in valutnemu trgu, ki zaradi volatilnosti omogoča velike zaslužke in hkrati velike premike kapitalske moči. Navedeno predstavlja konkurenco in nevarnost bančnemu sektorju, zaradi česar se bančni sektor intenzivno usmerja tudi v kripto svet, kar potrjuje tudi nakup kripto borze Polonix s strani banke Goldman Sachs.

Gledano striktno ekonomsko je tehnologija blokov še zelo na začetku in je njen ekonomski vpliv še težko določiti, kljub temu pa se trendi vedno bolj nagibajo k globalni uporabi tehnologije blokov, še posebno v panogah kjer je vrednost podatkov izjemno velika. Postavljata pa se dve vprašanji ekonomske upravičenosti: prvo je cena rudarjenja in drugo je čas trajanja transakcij.

Cena rudarjenja kriptovalut je najbolj preče in problematično vprašanje iz vidika ekonomske upravičenosti tehnologije blokov, problem nastaja, ker cena elektrike pri rudarjenju ni zanemarljiva, zato se še posebej, ko so cene kriptovalut nizke, pojavlja vprašanje o ekonomski upravičenosti rudarjenja, ki pa je za izvrševanje transakcij ključno. Tu se pojavi problem, če se podjetja in posamezniki zaradi ekonomske neupravičenosti odločijo prenehati z rudarjenjem, praktično pade celoten pomen tehnologije blokov in njegove dodane vrednosti. Prav zaradi tega bo lahko tehnologija blokov v prihodnosti na udaru in ne bo dosegala pričakovanih ekonomskih vrednosti.

Druga težava, ki je pod vprašaj postavlja ekonomsko upravičenost, pa je čas, ki je potreben za izvedbo transakcije med imetnikoma kripto računov, ta čas je pri največjih kriptovalutah bistveno daljši kot pri primerljivih transakcijah med dvema subjektoma. Primerjalno traja, da je transakcija izvedena pri plačilni ali pa kreditni kartici nekaj sekund medtem ko transakcija pri Bitcoinu traja okoli 20 minut, saj je treba transakcijo trikrat potrditi. To je sila ne praktično in predstavlja velik izziv v tehnologiji blokov. Dejstvo je, da nove kriptovalute transakcije opravijo v nekaj sekundah, vendar pa je ta kriptovaluta v uporabi pri zelo majhnem številu uporabnikov. Čas trajanja transakcij je za ekonomsko upravičenost tehnologije blokov manj ključen, kot pa cena rudarjenja in kot zapisano v tehnologiji blokov že obstajajo rešitve, ki čas

trajanja transakcij že skrajšujejo, zato je to tehnologijo potrebno samo prenesti še v največje kriptovalute[16].

5 Kriptovalute

Če želimo kriptovalute opisati z enostavno definicijo, pridemo do zaključka, da gre v resnici samo za omejene vnose v bazo podatkov, ki jih nihče ne more spremeniti brez izpolnjevanja posebnih pogojev. Pogojev, ki jih ima samo lastnik digitalnih žetonov, so v veliki večini primerov gesla, specifične programske kode in lastniškega računa. Kriptovaluta deluje podobo kot denar na bančnem računu, ki je v resnici samo zbir podatkov, ki jih banka drži o imetniku. Ključna razlika me kriptovaluto in fiat denarjem (fiat denar je denar, ki ga izdajajo cenralne banke in je v obtoku za plačilni promet.) je volatilnost, kjer ključno vlogo pri fiat denarju odigrajo centralne banke, ki fiat valuto regulirajo in držijo njeno vrednost kar se da enako skozi čas. Medtem ko pri kriptovalutah centralne banke ni, zato je njihova vrednost odvisna samo od ponudbe in povpraševanja.

Kriptovalute oziroma digitalni žetoni se obnašajo kot vsaka druga valuta ne pomenijo lastniškega deleža podjetja, ki digitalne žetone izdaja, vendar pomenijo vrednost, ki jo je drugi kupec za digitalne žetone pripravljen plačati[17].

5.1 Vrste kriptovalut

Kriptovalute lahko v grobem delimo v tri sklope kriptovalute, ki so namenjene prenosu finančnih sredstev in je njihova želja biti prava valuta. Najbolj viden primer plačilnih kriptovalut je Bitcoin. Katerega prvotni namen je, da zamenja standardne valute, katere regulirajo centralne banke. Druga vrsta kriptovalut izkorišča tehnologijo blockchain za opravljanje raznih opravil od potrjevanja pogodb, urejanje zavarovalniškega trga, identifikacije itd. Tretja veja kriptovalut so tako imenovali ICO, namenjeni zbiranju zagonskih sredstev, zagonskega kapitala z izdajo digitalnih žetonov[18].

5.1.1 Bitcoin

Bitcon, ki je najbolj znana kriptovaluta, za večino ljudi predstavlja prvo asociacijo ob misli na kriptovalute. Bitcoin je peer-to-peer elektronski sistem denarja, ki izloča posrednika. Transakcije kriptovalut posebno Bitcoina potekajo po odprtokodnem kriptografskem protokolu. Bitocin je bil ustanovljen, da ustvari alternativno valuto, ki bo transakcije iz bank prenesla splet. Hkrati pa je Bitcoin ukinil centralni nadzor, zato tvori robustnosti in neodvisnosti sistem, ki

[16] (Catalini, 2018)
[17] (Lukas, 2018)
[18] (Prva slovenska investicijska konferenca o kriptovalutah; organizairal SolidiumCapital)

nima vladnega ali korporativnega nadzora, vse transakcije pa so javno objavljene na Bitcoin P2P mreži. Opravljajo se z odprto-kodnimi programi, ki se pogovarjajo se avtomatično pogovarjajo z mrežo uporabnikov. Samo število Bitcoin je omejeno z številom odprtih algoritmom, ki upravlja tudi prihodnjo rast, saj je Bitocoin tudi omejen, vseh enot je 21 milijon, trenutno je z rudarjenjih dobrih 17 milijonov in se iz dneva v dan veča. Ključna prednost Bitcoina je da so vse transakcije javne, a hkrati skrite, saj je vsak uporabnik označen s psevdonimom.

Bicoin je najbolj popularna svetovna kriptovaluta saj je njena kapitalizacija je trenutno 113 milijard dolarjev, hkrati pa Bitcoin tvori od 40% do 30% kapitalizacije vseh kriptovalut, zaradi česar je vrednost vseh kriptovalut zelo odvisna od gibanja cene Bitcoina.

Slika 3: Cena Bitcoina April 2017-April 2018, Vir:www.coindesk.com (dostopno 25.6.2018)

Gibanje cene Bitcoina z zadnjem letu predstavlja pravi fenomen po resnični eksploziji. Oktobra 2017 in doseženem vrhu decembra, ko je vrednost dosegla kar 18.000 USD. Se pa o prihodnosti postavlja veliko vprašanje, saj je cena strmoglavila in se nahaja med 7.000 USD in 10.000 USD. Največje vprašanje, ki se postavlja, je, ali bo padec kriptovalut vplival na razvoj tehnologije blokov in njeno uporabnost razvil tudi na druga področja, kjer še ni v uporabi[19].

5.1.2 Etherium

Etherium je poleg Bitocoina najbolj razširjena kriptovaluta, deluje enako kot Bitcon na decentralizirani mreži verig podatkovnih blokov. Uporablja kriptovaluto, imenovano Ether

[19] (Acheson, 2018)

(ETH), katero uporabniki lahko rudarijo, z njo trgujejo in z njo plačujejo storitve na mreži Ethereum.

Kljub temu, da sta si v svoje core algoritmu Etherium in Bitcoin podobna, pa je to tudi edina podobnost, ki jo imata. Metem ko Bitcoin ponuja samo en elektronski valutni sistem, ki omogoča online plačevanje, pa Etherium s tehnologijo veriženja podatkovnih blokov omogoča razvoj popolnoma novih aplikacij na eni sami platformi. Trenutno glavna naloga Etheriuma je potrjevanje pogodb, povedano bolj enostavn,o Etherium ima vse možnosti, da v prihodnosti nadomesti notarje, ki pogodbe overjajo. Ključna prednost je, da so transakcije vidne vsem, hkrati pa Etherium omogoča platformo, ki predstavljal jedro mnogih projektov v tehnologiji blokov in zato je razvoj Etreruima lahko izjemen. Finančna analizna hiša Bloomberg je Etherium opisala kot "skupno programsko opremo, ki jo lahko uporabljajo vsi, vendar je varna pred vdorom"[20].

5.1.3 Altcoins

Poleg Bitcoina obstaja na stotine različnih tipov kriptovalut, znanih kot Altcoins. Kot ime samo pove, predstavljajo alternativo Bitcoinu, med seboj se razlikujejo po hitrosti transakcij, velikosti blokov, metodi distribucije, algoritmih verifikacije in po namenu uporabe. Med znane kriptovalute poleg Bitcoina sodijo še Litecoin, katerega glavni namen je postati pravo plačilno sredstvo in Ethereum, ki ima programabilen blockchain, na katerem uporablja svoj lastni programski jezik Solidity, ki mu omogoča kreiranje pametnih pogodb in potrjevanje pametnih pogodb. Vsak altcoin je osredotočen v svojo smer oziroma sledi nalogi, ki jo želi poenostaviti in izboljšati. Med 10 največjih altcoinov po kapitalizaciji sodi Ripple, ki skrajšuje čas bančnih transakcij. Bitcoin Cash deluje na podobni osnovi kot Bitcoin, vendar omogoča hitrejši prenos denarja. EOS in NEO pa delujeta na zelo podobni osnovi, kot Etherium, vendar je omogočen večji prenos podatkov in zato bolj tekoče poslovanje. Stellar in Cardano se osredotočata na poslovanje in trgovanje finančne industrije in povečujeta transparentnost ter likvidnost. Tron predstavlja alternativo kodiranju in shranjevanju podatkov, medtem kot Tether predstavlja novo podlago za trgovanje s finančnimi instrumenti. Seveda pa so Altconi prisotni v veliko različnih projektih, ki na podlagi tehnologije blokov razrešujejo vrsto izzivov, ki se pojavljajo v gospodarstvu, vsem pa je skupno, da izločujejo vmesi člen. Projekti, ki so nastali na podlagi tehnologije blokov, rešujejo izzive v logistiki, igralništvu, transportu, energetiki, letalskem prevozu itd[21].

[20] Okrogla miza: Florian Hubel, ICO Festival München
[21] Pogovor z blockchian vlagatelji

5.2 Slovenske kriptovalute

Slovenija je v kripto svetu zagotovo ena izmed pionirskih držav, za to je najbolj odgovorna kripto menjalnica Bitstamp, ki je bila ena izmed prvih menjalnic. Poleg tega pa je s svojim silovitim uspehom slovensko javnost seznanila s kripto svetom. V razmahu ICO in izdanih novih kriptovalutah Slovenci ne zaostajamo, saj jih je bilo v letu 2017 izdanih kar nekaj.

Viberate je v svetovnem merilu najbolj odmeven ICO projekt iz Sloveniji, s prodajo digitalnih žetonov so zbrali 10 milijonov dolarjev. Viberate prinaša novost v glasbene industrije, ker predstavlja platformo za povezovanje izvajalcev, producentov in naročnikov ter izločajo vlogo posrednikov. Glavni pobudnik platforme je slovenski DJ Uroš Umek, ki želi s platformo omogočiti lažji preboj mladih glasbenikov[22].

Eligma je v slovenskem prostoru najbolj odmeven projekt, saj je izjemno medijsko podprt, omogoča pa plačevanje v poslovnem okolju BTC City v Ljubljani. Trenutno so v testni fazi, kjer že učinkovito omogočajo plačevanje v okoli 150 različnih trgovinah z svojo kriptovaluto.

Iconomi predstavlja sklad za vlaganje v kriptovalute, slovenska ekipa je sklad ustanovila kot ena izmed prvih na trgu in zato v začetku dobil veliko kapitala vlagateljev, ki so želeli razpršeno vlaganje v kriptovalute. Iconomi je v drugi polovici leta 2016 izvedel do takrat eno najuspešnejših kampanj množičnega financiranja na svetu, s prodajo svojih digitalnih žetonov ICN so v podjetju pridobili 9,2 milijona evrov zagonskega kapitala[23].

SunContract je platforma, ki omogoča povezovanje porabnikov in proizvajalcev elektrike brez posrednika. Problem, ki ga SunContract rešuje, da manjši proizvajalci elektrike, ki imajo vetrno ali sončno elektrarno, dobijo možnost prodaje električne energije po konkurenčnih cenah vsem uporabnikom[24].

InsurePal je s pomočjo zbiranja sredstev v ICO januarja 2018 v minuti in dvajsetih sekundah zbral 14,7 minjonov evrov kapitala. InsurePal je platforma socialnega jamčenja v zavarovalniški svetu, kjer se stopnja tveganja in višina zavarovalniške premije računa na podlagi jamstva ljudi in kreditnih ocen, ki jih ljudje podelijo drug drugemu. Projekt je trenutno v inkubacijski fazi in naj bi zaživel v začetku 2019[25].

SportyCo podobno kot Viberate izloča vlogo managerjev, vendar v športu. Hkrati pa omogoča uporabnikom, da podprejo perspektivne športnike s finančno podporo in tako lahko participirajo pri kasnejših zaslužkih športnikov[26].

---

[22]Okrogla miza: Blockchain
[23]Okrogla miza: Blockchain Roadshow Ljubljana
[24]Okrogla miza: Vizija Slovenije 2020
[25]Pogovor z ustanoviteljema InsurePal
[26] (Tomšič, 2018)

6 Rudarjenje

Rudarjenje je morda najbolj problematična in specifična dejavnost tehnologije blokov. V splošnem je rudarjenje potrjevanje transakcij znotraj tehnologije blokov. Rudarjenje prestavlja in rešuje varnostna tveganja v tehnologiji blokov, da ni rešljiv analitično, temveč ga lahko rešimo le s poizkušanjem, in sicer tako, da spreminjamo naključno vrednost, časovni žig in vrstni red podatkov. Gre torej za računsko zahteven problem, za katerega ni bližnjic. Čim več računske moči imamo na voljo, tem prej ga bomo v povprečju rešili. Ko ustvarimo ustrezen blok, ga objavimo v omrežju. Vsi drugi sodelujoči lahko zelo hitro preverijo, da ustreza zastavljenim pogojem. Zato se vsi udeleženci strinjajo, da je veljaven in predstavlja resnično stanje v danem trenutku.

Ključni problem rudarjenja je velika poraba električne energije, saj so matematične operacije, ki so potreben za potrjevanje transakcij v tehnologiji blokov izjemno zaplete in kompleksne. Za tako kompleksne operacije je potrebno zelo veliko računalniške moči, ki pa potrebuje veliko električne energije, tako za izvajanje samih operacij kot za hlajenje računalnikov, ki te procese izvajajo. Zato se pogosto postavlja vprašanje ali je rudarjenje v tehnologiji blokov upravičeno in še posebno kako je ekološko sporno[27].

7 Trgovanje

Največja priložnost in hkrati rak rana pri kriptovalutah je trgovanje z digitalnimi žetoni ali kovanci. Trguje se vsemi kovanci, ki so jih podjetja izdala in so bazirani na blockchain osnovi. Trgovanje z digitalnimi žetoni je v letu 2017 v dobršni meri izpodrinilo trgovanje na borznih trgih. Glavni razlog, da so se investitorji preusmerili iz borznega na kripto trg so večji kratkotrajni donosi na kripto trgih ter občutno večja volatilnost.

[27] (Bohar, 2018)

8 Borze

Postopek trgovanja s kriptovalutami poteka preko menjalnic in borz. Menjalnice zagotavljajo menjavo fiat denarja za kriptovalute, medtem ko borze predstavljajo mesto menjave kriptovalut za kriptovalute[28].

Menjalnice so tiste, ki predstavljajo stičišče med fiat valutami in kriptovalutam. Predstavljajo mesto, kjer je možna menjava fiat denarja v kriptovalute. V večini primerov je menjava fiat valut mogoča samo v Bitcoin in Etherium, nato pa se te valute menjajo naprej na borzah. Slovenci smo kripto svet od bližje najprej spoznali z menjalnico Bitstamp, ki je v lasti slovenskih lastnikov. Poleg Bitstampa so največje menjalnice Coinbase, Kraken, CEX.IO, CoinMama in Gemini. Menjalnice predstavljajo vstopno in izstopno točko v svet kriptovalut. Borze pa delujejo povsem enako kot borze z delnicami in vrednostnimi papirji, predstavljajo menjalno mesto med eno in drugo kriptovaluto. Večino borz, še posebej pa največje, so strukturirane tako, da je v vse kripotvalute, ki kotirajo na določeni borzi, menjati v in iz Bitocoin ter Etherium. Borze predstavljajo mesto menjave kriptovalut med uporabniki, zato borza predstavlja samo mesto menjave. Največje menjalnice so Binance, Bitfinex, NeoX, KuCoin, Poloniex, Bittrex in Cryptopia. Skupaj največjih 10 borz predstavljajo 90% vseh transakcij, ki se jih izvede v kripto svetu. Pomemben pa je tudi podatek da 46% vseh kovancev v kripto svetu ni bilo še nikoli zamenjano[29].

Borze in menjalnice na nek način predstavljajo tudi mesto, kjer so kriptovalute začasno shranjene, vendar kot zapisano v naslednjih poglavjih, ne dovolj varno, da bi jih uporabniki shranjevali pri borzah in menjalnicah.

[28] Povzeto po predavanju mag. Mirjana Ivanuša-Bezjak; Uporaba blockchain tehnologij v poslovanju ter kriptovalute)
[29] Okrogla miza: Vizija Slovenije 2020

9 ICO

Kratica ICO pomeni “Initial Coin Offering“, ki posnema dogodek IPO oz. “Initial Publi Offering“, ki v finančni industriji pomeni prvo prodajo delnic, s čimer se zbira kapital za investicijo. Pri ICO, ki rešuje določen problem s tehnologijo blokov, prvič ponudi na trg svoje kripto žetone, ki jih investitorji v praksi plačajo s kriptovaluto Etherium ali pa z FIAT denarjem oz. se zaveže, da bo pod pogojem, da bo zbran minmalni prag določen za ralizacijo projekta (t.i. soft cap), podjetje izdalo svoje kripto žetone.

ICO predstavlja veliko tveganje, saj se je veliko ICO-jev izkazalo za prevaro, po podatkih svetovalne hiše Satis je kar 81% vseh ICO prevara. Statistika dokazuje, da kar 93% ICO podjetij propade po prvem letu, kar je občutno več kot pri podjetjih, ki zagonski denar zbirajo na druge načine.[30, 31]

10 Varnost

Eden glavnih izzivov pri kriptovalutah je varnost in shranjevanje le teh, v osnovi je tehnologija blokov najbolj varna in omogoča skoraj 100% varnost in zasičenost digitalnih žetonov. Toda v realnosti temu še ni tako, v lanskem letu smo bili priča 38 večjim krajam kriptovalut iz v večini primerov menjalnic, kjer so hekerji vdrli v ozadje menjalnice in ukradli digitalne žetone. Kraja v tehnologiji blokov je sicer zelo problematična.Vse transakcije se beležijo, zato vemo, kam ukradeni žetoni gredo, zato so ukradeni žetoni težko unovčljivi. Kljub temu pa kraja odtuji žetone pravemu lastniku, zato so se razvili dodatni varnosti ukrepi v obliki denarnic in trezorjev.

[30] (Hart, 2018)
[31] ICO Festival München

11 Shranjevanje

11.1 Denarnice (wallet)

Denarnice predstavljajo dokaj varen način hrambe digitalnih žetonov. Kripto kovanci se prenakažejo iz borze na denarnico, kjer so podatki o kovancih shranjeni. Denarnica je varovan prostor na spletu, ki je zelo dobro zaščiten in lahko uporabnik vanj dostopa samo s posebni uporabniškim ključem. Denarnice predstavljajo višjo stopnjo varnosti kriptovalut kot borze, saj je prvič razdrobljene med posamezne uporabnike in zato ni mogoče kibernetično napasti več uporabnikov naenkrat, kot je to mogoče na borzi. Drugič, ključ do denarnice se mora hraniti v fizični obliki oziroma vsaj na zunanji enoti računalnika, ki ni povezana s spletoma, zaradi česar je v denarnico težnje udreti. Delovanje denarnic je podobo delovanju transakcijskih računov bank, kjer je denar shranjen pri banki, uporabnik pa lahko do njega dostopa s kratico in pin kodo.

Težava pa nastopi, saj denarnica, ki bi omogočala shranjevanje vseh kriptovalut, ne obstaja. Vsaka denarnica je osnovana na svoji kripto skupini potrjevanje transakcije na raznovrsten način. Tako obstaja veliko denarnic na osnovi Etheriuma, Bitcoina, Neo itd., ne obstaja pa še denarnica, ki bi shranjevala vse kriptovalute, kar je vsaj nepraktično. Vsaka denarnica je kriptirana z edinstvenim ključem, ki ga ni mogoče ponastaviti, zato je zelo nepraktično, da moramo za vsako kriptovaluto imeti svojo denarnico s svojim ključem, ker če ključ, pozabimo, so kriptovalute za vedno izgubljene[32].

11.2 Trezorji

Trezorji v svetu predstavljajo najbolj varno shranjevanje kripto kovancev. Trezor predstavlja fizično shrambo digitalnih kod transakcij, ki predstavljajo naše kovance. Poleg tega, da trezor ni dostopen iz spleta, pa je tudi kriptiran z gesli, zato je kraja iz trezorja praktično ne mogoča. Trezor fizično ne shranjuje kriptovalut, temveč varuje in vsebuje podatke o bilanci vašega računa. Prednost trezorjev v primerjavi s kripto denarnicami je v tem, da je hramba o podatkov nedostopna na spletu in večkrat kodirna. Trezor lahko brez problema odklopimo od računalnika in tako zagotovimo popolno varnost pred vdori.

Trezorji predstavljajo prednost proti denarnicam, ker omogočajo shrambo vseh kriptvalut, ne samo določenih, kot denarnice. Negativna stran kripto trezorjev pa je zagotovo cena proti kripto denarnicam, ki so brezplačne[33].

[32] (Markovič S. , 2018)
[33] (Markovič S. , 2018)

PRAVNA NARAVA DIGITALNIH ŽETONOV

12 Uvod

Kriptovalute so slaba tri desetletja star pojem, ki se v zadnjem času pogosto pojavlja in ga lahko zasledimo že na vsakem koraku. Na internetu, v revijah za krajšanje časa v frizerskih salonih, še največkrat pa ga zasledimo v lokalih, ko ljudje drug drugega prepričujejo o ekskluzivnih priložnostih, ki jih nova tehnologija (ki smo jo na kratko predstavili zgoraj) prinaša.

Kot rezultat razočaranj in iskanja novih rešitev po zadnji finančni krizi leta 2008, ki je zajela predvsem banke in popolnoma omajala zaupanje v centraliziran sistem upravljanja s sredstvi, so kriptovalute doživele hitrejši in celovitejši razvoj kot kadarkoli prej. Kriza bančnega sistema je potegnila za seboj celotno finančno industrijo. Počasi so se začeli sesuvati tudi preostali deli nacionalnih gospodarstev, kar je v Evropi povzročilo številne politične krize ter krize javnega dolga.

Ena izmed novih idej in odgovorov na izboljšanje sistema, kot smo ga do tedaj poznali, je bila tudi vzpostavitev povsem decentraliziranega in od finančnih sistemov neodvisnega sistema, v katerem nova sredstva nastajajo s samim izvajanjem transakcij ali v procesu preverjanja transakcij in njihovega potrjevanja (čemur v kriptovalutnem žargonu pravimo »rudarjenje«)[34].

Glede na vse novosti, ki jih s seboj prinaša nova tehnologija, se odpirajo zanimiva pravna vprašanja glede same pravne opredelitve. Vprašanje je, ali naj jih uvrstimo med valute, primerjamo njihove lastnosti z lastnostmi plačilnih sistemov, finančnih instrumentov, morda celo z blagom ipd.

Naloga in cilj tega dela elaborata je na enostaven in razumljiv način predstaviti možne vidike, znotraj katerih lahko obravnavamo to novo in v zakonodaji še ne urejeno kategorijo sredstev, ter opozoriti na tveganja, ki lahko iz teh nejasnosti izhajajo. Dotaknili se bomo vseh najpomembnejših elementov, ki kriptovalute povezujejo z v zakonodaji že obstoječimi ter splošno znanimi kategorijami, ter opisali razlike in razhajanja, zaradi katerih se v praksi postavljajo vprašanja in vnašajo negotovost v cel sistem, za posameznika pa so pomemben element odločitve za ali proti določeni investiciji.

Zaradi čezmejnih povezav med finančnimi sistemi se bomo dotaknili ureditev, ki jih imajo druge države članice Evropske unije ter stališč, ki jih zastopa sama Evropska unija. Zanima nas tudi prisotnost in pravna utemeljitev kriptovalut v drugih državah izven Evrope, saj so sistemi

[34] (Kranjec & Merc, Virtualne valute - virtualna ekonomija, ki postaja realna: pravni izzivi;, 2017)

prepleteni, dobre zakonodajne rešitve pa lahko nakazujejo smer bodoče regulacije tudi v Sloveniji.

Za lažje razumevanje in še jasnejšo predstavo o tem, kaj kriptovalute so in kam v obstoječi pravni okvir bi jih lahko uvrstili, sledi slovarček izrazov, ki se bodo v tem delu elaborata pogosto pojavljali.

13 Slovenija in njena zakonodaja

Republika Slovenija še ne ureja ločeno in izčrpno postopkov množičnega financiranja ali postopka prve izdaje kriptovalute, ki pogosto vsebuje elemente množičnega financiranja. Kljub temu pa so vse nujno potrebne in osnovne informacije glede ustanavljanja podjetij, ki bi lahko izdajala kriptovaluto v Sloveniji, lahko dostopne. Za ustanovitev pravne osebe ni pogoja poslovnega odnosa s pravno osebo ustanovljeno v Republiki Sloveniji, kljub temu pa ima večina slovenskih podjetij bančne račune pri bankah v Sloveniji. Banke v veliki meri zagotavljajo nadzor in skladnost s predpisi glede varstva lastniških interesov, nekateri vidiki varstva pa še vedno ostajajo pod neposrednim nadzorom državnih institucij.

Nedavno je bil v Sloveniji sprejet nov Zakon o preprečevanju pranja denarja in financiranja terorizma, ki je implementiral četrto evropsko direktivo glede preprečevanja pranja denarja (2015/849), ki uvaja nove dolžnosti za pravne osebe glede zbiranja podatkov o nasprotni stranki in poročanja. Pomembni so tudi mehanizmi za preprečevanje zlorab pravnih oseb, ki bodo natančneje opisani v nadaljevanju elaborata. Na tem mestu se bomo posvetili vprašanjem pravne narave kriptovalut ter vprašanju njihove podreditve pod obstoječ sistem pravnih institutov.

13.1 Kam uvrščamo kriptovaluto v Sloveniji?

Zgoraj je že bilo navedeno, da poznamo več različnih klasifikacij kriptovalut. Ponovno navajamo eno izmed njih z namenom, da bomo v nadaljevanju lažje prikazali podobnosti in razlike med njimi in že obstoječimi kategorijami v slovenskem zakonodajnem okvirju. Pet glavnih in med seboj glede na upravičenja, ki jih dajejo investitorju, izredno različnih kategorij kriptovalut sestavljajo:

1. Kovanci namenjeni trgovanju na različnih platformah (npr.: znotraj računalniških igric…)
2. Kovanci, ki jih lahko zamenjamo za storitev (»uporabni žetoni« kar je slovenjena različica besedne zveze »utility token«, ki predstavlja menjavo žetona za določeno storitev)
3. Kovanci, ki imetniku dajejo upravičenje do izplačila dobička iz poslovanja (vrsta ali del žetona, ki ga uvrstimo med vrednostne papirje; v angleščini »security token«)
4. Kovanci, ki imetniku dajejo glasovalne pravice v gospodarski družbi (prav tako vrsta ali del žetona, ki ga uvrstimo med vrednostne papirje; v angleščini »security token«)

5. Kovanci, ki imetniku dajejo lastniška upravičenja[35].

13.2 Digitalni žetoni kot tuja gotovina (deviza)

V teoriji lahko zasledimo, da avtorji odgovarjajo na vprašanje, ali lahko kriptovaluto enačimo s tujo valuto ali gotovino (devizo). Odgovor na to vprašanje najdemo v 4. členu Zakona o deviznem poslovanju (ZDP-2)[36], ki definira pojem »tuja valuta« na sledeč način: *»Tuja gotovina so bankovci in kovanci v tuji valuti, ki jih je izdala centralna banka ali država.«*

Zakon izdajanje tuje gotovine torej pogojuje z dejavnostjo oseb javnega prava, kot so centralne banke in države. Torej devize ne more izdati fizična ali pravna oseba kot subjekt zasebnega prava, kot je na primer gospodarska družba ali samostojni podjetnik posameznik, ki preko izdaje kriptovalute želi pridobiti dodatne vire financiranja.

Stališče, da kriptovaluta Bitcoin ni tuja valuta, kot jo definira ZDP, je zavzela tudi Banka Slovenije. Ker ne gre za tujo valuto torej tudi subjekti, ki opravljajo menjavo kriptovalut v in iz tradicionalnih oziroma fiat valut, ne potrebujejo dovoljenja Banke Slovenije za opravljanje menjalniških poslov po Zakonu o deviznem poslovanju[37].

13.3 Digitalni žetoni kot elektronski denar

Pomembno je tudi vprašanje, ali bi morali digitalne žetone obravnavati po Direktivi 2009/110/ES[38], ki jo prenaša Zakon o plačilnih storitvah in sistemih (ZPlaSS)[39] in torej kot elektronski denar, kot ga definira zakon v 8. točki 1. odstavka 4. člena, ki pravi: »*Elektronski denar je shranjena denarna vrednost v obliki terjatve imetnika elektronskega denarja do izdajatelja elektronskega denarja, ki:*

- je v elektronski obliki, vključno z magnetno,

- jo izda izdajatelj elektronskega denarja na podlagi prejema denarnih sredstev za namen izvrševanja plačilnih transakcij, in

- jo kot plačilno sredstvo sprejme oseba, ki ni izdajatelj elektronskega denarja.«

[35] (Hojnik A. , Nov način pridobivanja kapitala - Initial Coin Offering, 2017)

[36] Zakon o deviznem posovanju (ZDP-2); 2008; Uradni list RS, št. 16/08, 85/09 in 109/12

[37] Povzeto po: dostopno na spletnem naslovu https://www.bsi.si/mediji/1180/pogosta-vprasanja-in-odgovori-o-virtualnih-valutah; dne 15.3.2018

[38]Direktiva 2009/110/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. septembra 2009 o začetku opravljanja in opravljanju dejavnosti ter nadzoru skrbnega in varnega poslovanja institucij za izdajo elektronskega denarja ter o spremembah direktiv 2005/60/ES in 2006/48/ES in razveljavitvi Direktive 2000/46/ES; 2009;

[39] Zakon o plačilnih storitvah in sistemih (ZPlaSS); 2009; Uradni list RS, št. 58/09, 34/10, 9/11, 32/12, 81/15, 47/16

Popolnoma enako opredelitev, zgolj na drugem mestu (4. člen; 1. odstavek; 11. točka), vsebuje tudi novi Zakon o plačilnih storitvah, storitvah izdajanja elektronskega denarja in plačilnih sistemih (ZPlaSSIED), ki ga je državni zbor Republike Slovenije sprejel 25.1.2018[40].

Kriptovalute ne po ZPlaSS, ne po ZPlaSSIED niso elektronski denar, saj imajo kriptovalute lastno določeno obračunsko vrednost, kar pomeni, da jih ne moremo šteti za digitalne nadomestke posameznih državnih (zakonitih ali fiat) valut, ampak gre za enote določene kriptovalute (npr. bitcoin) ali za digitalno obliko s povsem drugo vsebino (žeton kot odmena za storitev ipd.)[41]. Če bi šlo za denar, bi kriptovaluta morala opravljati funkcijo (1) menjalnega posrednika pri trgovanju, (2) enote za vrednost oziroma mero vrednosti ter (3) hranilca vrednosti (kar pomeni, da bi kriptovaluto shranili in bi ta ohranjala svojo vrednost). Zlasti ta zadnja, tretja lastnost je še posebej negotova in težko verjetna glede na volatilnost, ki jo kriptovalute dosegajo na trgih.

Stališče, da kriptovaluta Bitcoin ni elektronski denar, kot ga definira ZPlaSS sta zavzela tudi Banka Slovenije in Ministrstvo za finance[42].

13.4 Digitalni žetoni kot finančni instrument

Finančni instrumentni so način spreminjanja oblik premoženja posameznika, ki želi investirati. Nastanejo na podlagi pravnih poslov in imajo monetarno vrednost. Zakon o trgu finančnih instrumentov (ZTFI)[43] jih ne definira, jih pa natančneje opredeljuje v 3. točki 2. odstavka 7. člena Zakon o bančništvu (ZBan)[44], ki pravi: »*finančni instrument je finančni instrument, kakor je opredeljen v 50. točki prvega odstavka 4. člena Uredbe (EU) št. 575/2013 in pomeni karkoli od naslednjega:*

- *pogodbe, ki eni stranki prinašajo finančno terjatev, drugi stranki pa finančno obveznost ali lastniški instrument,*
- *finančni instrument iz drugega odstavka 7. člena ZTFI,*
- *izvedeni finančni instrument,*
- *primarni finančni instrument,*

[40] Zakon o plačilnih storitvah, storitvah izdajanja elektronskega denarja in plačilnih sistemih (ZPlaSSIED); 2018; Uradni list RS, št.7/18

[41] Povzeto po: dostopno na spletnem naslovu: https://www.bsi.si/mediji/1180/pogosta-vprasanja-in-odgovori-o-virtualnih-valutah; dne 15.3.2018

[42] (Ministrstvo za finance, 2017)

[43] Zakon o trgu finančnih instrumentov (ZTFI); 2010; Uradni list RS, št. 108/10, 78/11, 55/12, 105/12 – ZBan-1J, 63/13 – ZS-K, 30/16 in 9/17

[44] Zakon o bančništvu (ZBan-2); 2015; Uradni list RS, št. 25/15, 44/16– ZRPPB, 77/16 – ZCKR in 41/17

- *denarni instrument, pri čemer so instrumenti iz prve, druge in tretje alineje finančni instrumenti le, če njihova vrednost izhaja iz cene osnovnega finančnega instrumenta ali druge osnovne postavke, stopnje ali indeksa.«*

Mednje torej štejemo prenosljive vrednostne papirje, investicijske kupone vzajemnih skladov, instrumente denarnega trga, opcije, terminske pogodbe in podobne produkte.

Zanesljivo lahko trdimo, da kriptovalute niso investicijski kuponi vzajemnih skladov, saj jih ne izdajo kolektivni naložbeni podjemi (vzajemni skladi ali investicijske družbe), ki so močno vpeti v finančni sistem. Prav tako ne gre za instrumente denarnega trga, saj sem spadajo instrumenti, s katerimi se trguje na denarnem trgu, to so na primer potrdila o denarnem depozitu in komercialni zapisi, zakladne menice razen plačilnih instrumentov. Od konkretnega primera je odvisno ali lahko kriptovalute štejemo za prenosljive vrednostne papirje, med katere spadajo vse vrste vrednostnih papirjev razen plačilnih instrumentov, s katerimi se lahko trguje na kapitalskih trgih. Različni pristopi glede iskanja odgovora na vprašanje ali določena kriptovaluta predstavlja vrednostni papir bodo predstavljeni v nadaljevanju tega dela elaborata. Ministrstvo za finance je zavzelo stališče, da kriptovalute niso finančni instrumenti[45].

13.5 Digitalni žetoni kot vrednostni papir

Vrednostni papirji so opredeljeni v 1. odstavku 212 člena Obligacijskega zakonika (OZ)[46], kot »*pisna listina s katero se izdajatelj zavezuje, da bo izpolnil na njej zapisano obveznost njenemu zakonitemu imetniku*«. Žeton je lahko vrednostni papir le, če je predhodno opredeljen kot vrednostni papir, kar presodimo glede na vsebino in funkcionalnost posameznega žetona.

Če je določen žeton opredeljen kot vrednostni papir, je izdajatelj dolžan upoštevati vsa pravila, ki veljajo za prvo javno ponudbo vrednostnih papirjev (med drugim tudi priprava prospekta, ki ga mora glede sestave odobriti Agencija za trg vrednostnih papirjev).

Digitalni žetoni v večini primerov niso izdani kot pisna listina, kar je pogoj po 212. členu Obligacijskega zakonika, da bi lahko govorili o vrednostnem papirju.

Kljub temu lahko vsaj po vsebini primerjamo kriptovalute z vrednostnimi papirji. Pri izdajanju kriptovalute (kot tudi pri izdajanju vrednostnih papirjev) gre za pridobivanje sredstev s strani velikega števila različnih investitorjev, zato moramo primerjati postopek prve izdaje kriptovalute (ICO; initial coin offering) z v zakonodaji močno reguliranim postopkom prve javne izdaje vrednostnih papirjev (IPO; initial public offering) po Zakonu o trgu finančnih

[45] (Ministrstvo za finance, 2017)
[46] Obligacijski zakonik (OZ); 1997; Uradni list RS, št. 97/07, 64/16 – odl. US in 20/18 – OROZ631

instrumentov (ZTFI)[47]. Glede na cilj sta si postopka zelo podobna, vendar med njima obstaja kar nekaj razlik, ki jih bomo opisali v nadaljevanju.

Prva in najočitnejša razlika je v tem, da se v postopku prve izdaje kriptovalute uporablja (1) decentralizirana tehnologija veriženja podatkovnih blokov (natančneje predstavljena zgoraj), medtem ko se za postopek prve javne izdaje vrednostnih papirjev uporablja uveljavljena in zapletena infrastruktura kapitalskih trgov. (2) Za nakup kriptovalute je potrebno zaupanje investitorja v sistem, za nakup vrednostnega papirja, pa zaupanje v izdajatelja.

(3) Kriptovalute ne nastanejo s pravnimi posli, kot finančni instrumenti, pač pa popolnoma neodvisno od človeka, zgolj na podlagi matematičnih izračunov. Kot je bilo že večkrat omenjeno, je tudi (4) prisotnost zakonodajalca mnogo manjša, regulativa, kar je obstaja, pa je mnogo manj striktna na novem trgu (tj. na trgu izdaje kriptovalute), kot na centraliziranem in že uveljavljenem trgu prve izdaje vrednostnih papirjev.

(5) Narava pravic, ki jih žetoni vsebujejo je lahko zelo različna, medtem ko je narava dolžniških (npr. obveznice) in lastniških (npr. delnice) vrednostnih papirjev jasno opredeljena. (6) Dividenda iz nekega vrednostnega papirja pripade imetniku le pod pogojem, da je gospodarska družba poslovala z dobičkom ter da je skupščina sprejela sklep o tem. Prejemki iz žetona pa niso vezani na dobiček, pač pa na prihodke ali na sredstva od prodaje. Po Zakonu o trgu finančnih instrumentov (ZTFI) so (7) izdajatelji vrednostnih papirjev lahko le pravne osebe, medtem ko so izdajatelji žetonov lahko tudi fizične osebe.

(8) Ena izmed manj pomembnih razlik je tudi način oglaševanja. Postopki prve izdaje kriptovalute so vezani na »instant poročanje in oglaševanje«, ki poteka preko sistemov za mreženje ljudi preko svetovanega spleta. Instrumenti izdani na podlagi Zakona o trgu finančnih instrumentov pa so tudi glede poročanja strogo ukalupljeni v predpisane sisteme poročanja preko letnih, polletnih in celo kvartalnih poročil. (9) Logična posledica razlike glede poročanja je, da sistemi prve izdaje kriptovalute dosežejo mnogo širšo ciljno skupino ljudi, ki mnogokrat niti ne prihaja iz iste celine, kaj šele iz iste države, kot je to značilno za večino slovenskih prvih izdaj vrednostnih papirjev[48]. (10) Institucionalni vlagatelji se zaradi negotovosti in preprek v zakonodaji ne poslužujejo investiranja v ICO postopke, medtem ko so stalno udeleženi v IPO postopkih.

(11) Cena žetona je v večini primerov zaradi velikega tveganja ob izdaji nižja od cene vrednostnega papirja, (12) volatilnost (nihajnost) na trgih pa mnogo večja. Močno se občuti izpolnitev vsake zaveze, ki je bila dana v izdajnih dokumentih (»white paper«).

[47] Glej opombo št. 13
[48] Glej: (Simoneti, 2011)

13.6 Kriptovalute kot plačilno sredstvo

Tržni inšpektorat vrši nadzor nad izvajanjem Zakona o uvedbi evra (ZUE), ki v 3. členu v 1. odstavku določa, da kot zakonito plačilno sredstvo v Republiki Sloveniji uporabljamo kovance in bankovce, ki se glasijo na evre. Vsa prodajna mesta so torej dolžna sprejeti evrske kovance in bankovce. Ker se kriptovalute ne glasijo na evro, to preprečuje možnost, da bi jih enačili z zakonitim plačilnim sredstvom. Kljub temu jih lahko uporabljamo kot plačilno sredstvo. Po navedbah Banke Slovenije Zakon o uvedbi evra ne omejuje prodajalcev, da za plačilo sprejmejo tudi druga plačilna sredstva (blago, kriptovalute, tuje valute, elektronski denar, …). Sprejemanje kriptovalut namesto plačila v Sloveniji ni nelegalno[49].

[49] Povzeto po: dostopno na spletnem naslovu: https://www.bsi.si/mediji/1180/pogosta-vprasanja-in-odgovori-o-virtualnih-valutah; 15.3.2018

14 Evropska unija

Evropska unija pri vprašanju pravnega položaja kriptovalut igra pomembno vlogo, saj je ena izmed njenih osrednjih vrednot delovanje notranjega trga in varstvo potrošnikov. S pojavom kriptovalut ter z njihovo množično uporabo bi lahko postalo trgovanje na notranjem trgu mnogo preprostejše, integracija notranjega trga bi lahko bila še večja in še bolj čvrsta.

Ker je eno izmed glavnih poslanstev skupnega trga v Evropski uniji skrb za potrošnike, je evropski finančni zakonodajalec (European Banking Authority, European Securities and Markets Authority in European Insurance and Occupational Pensions Authority) izdal opozorilo[50] za potrošnike in podpornike glede tveganj, ki jih kriptovalute predstavljajo, posebna zakonodaja vezana izključno na kriptovalute pa še ni bila sprejeta. Pri tem so se vse tri organizacije skopo opredelile tudi glede same pravne narave. V poročilu piše, da: »so trenutno obstoječe in razpoložljive kriptovalute digitalna predstavitev vrednosti, ki ni nadzorovana niti zajamčena s strani centralne banke ali javne oblasti in nima pravnega standarda valute ali denarja« in tudi »ker kriptovalute dejansko niso zakonito plačilno sredstvo, bi bilo natančneje, da se jih obravnava kot menjalno sredstvo in ne kot plačilno sredstvo«[51].

Pred izdajo tega mnenja so obstajali pomisleki, da bi kriptovalute kot take lahko zajeli z Direktivo 2009/110/ES[52] o začetku opravljanja in opravljanju dejavnosti ter nadzoru skrbnega in varnega poslovanja institucij za izdajo elektronskega denarja, ki elektronski denar (v 2. členu) definira kot: »denarno vrednost, shranjeno v elektronski obliki, vključno z magnetno, ki pomeni terjatev do izdajatelja, ki je izdana na podlagi prejema denarnih sredstev za namen izvrševanja plačilnih transakcij in ki jo sprejme fizična ali pravna oseba, ki ni izdajatelj elektronskega denarja.« To direktivo v slovenski pravni red prenaša Zakon o plačilnih storitvah, storitvah izdajanja elektronskega denarja in plačilnih sistemih (ZPlaSS)[53].

Potrebno je opozoriti, da je razlika med kriptovaluto in elektronskim denarjem predvsem v tem, da je namen izdaje kriptovalute veliko širši, kot je namen izdaje elektronskega denarja, ki predstavlja zgolj digitalni nadomestek bankovcev in kovancev posameznih tradicionalnih valut. Kriptovalute so neodvisne od uradnih državnih valut in tudi od njihove vrednosti. Namen Direktive 2009/110/ES ni bil zajeti in regulirati kriptovalut. Prav tako zaenkrat še ne obstaja

[50]Povzeto po: Opozorilo ESMA, dostopno na: https://www.esma.europa.eu/press-news/esma-news/esas-warn-consumers-risks-in-buying-virtual-currencies; dne 11.2.2018

[51]»The VCs currently available are a digital representation of value that is neither issued nor guaranteed by a central bank or public authority and does not have the legal status of currency or money.«

[52]Dostopno na spletnem naslovu: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=celex%3A32009L0110; dne 26.05.2018

[53]Zakon o plačilnih storitvah, storitvah izdajanja elektronskega denarja in plačilnih sistemih (ZPlaSS), 2009. Uradni list RS, št. 7/18 in 9/18

nobena druga direktiva, katere namen bi bil zajeti ter izčrpno opredeliti to področje, čeprav bi bilo to zaradi pravne varnosti in varstva potrošnikov in tudi zaradi ureditve samega področja, ki bi s tem privabil tudi nove investitorje in podpornike, dobrodošlo.

Zakonodajna aktivnost Evropske unije se že od leta 2016 dalje giblje predvsem v smeri posodobitve in prilagoditve zakonodaje s področja terorizma in preprečevanja pranja denarja. Evropska komisija je za vprašanje usmeritev glede zakonodaje, ki naj jo države članice sprejmejo glede ureditve postopka množičnega zbiranja sredstev (ICO), zavzela stališče, da naj bodo rešitve »tehnološko nevtralne, sorazmerne in takšne, da ohranjajo celovitost trga, finančno stabilnost, obstoječo zaščito vlagateljev ter varstvo osebnih podatkov.«

Posamezne države članice področje urejajo različno, kar bo v krajših sestavkih predstavljeno v nadaljevanju, pred tem pa želimo na tem mestu zgolj na kratko opozoriti, da je Sodišče Evropske Unije, kljub temu, da unija še ni aktivno zakonodajno posegla v področje, 22.10.2015 že izdalo sodbo (C-264/14), ki se je nanašala na Direktivo o skupnem sistemu davka na dodano vrednost (2006/112/ES) in bo predstavljena v nadaljevanju.

14.1 Nemčija

Nemške oblasti (BaFin) opozarjajo[54], da na podlagi samega izraza »kriptovalute« te nove kategorije sredstev ne smemo povezovati z do sedaj uveljavljeno pravno kategorijo »valuta« ali »deviza«. Določena enota je namreč tudi po nemškem pravu lahko opredeljena za valuto ali denar le pod pogojem, da je izdana s strani centralne banke. Enako zavračajo možnost, da bi jih opredelili kot plačilno sredstvo, domače ali tuje bankovce ali kovance. BaFin se je opredelil do valute Bitcoin ter jo označil za »računovodsko vrednost« kot jo razume tudi nemški Zakon o bančništvu, to je kot enote vrednosti, ki se ne uporabljajo kot zakonito plačilno sredstvo, so pa primerne za mednarodno menjavo. Poudarjajo, da bi se v določenih primerih, odvisno od vsebine posamezne izdane valute lahko uporabila tudi nemška naložbena zakonodaja, ki določa v kogentnih predpisih izdajo prospekta, ker nekatere druge obveznosti, ki veljajo tudi za vrednostne papirje.

14.2 Avstrija

Avstrija si je urejanje področja, za razliko od večine preostalih evropskih držav, zastavila drugače. Ena prvih pobud, ki se je v povezavi s kriptovalutami pojavila v avstrijskih medijih je bila, vpis pravice do gotovine v avstrijsko ustavo, saj bi na ta način zaščitili anonimnost pri plačilih ter jasno opredelili pravico do izbire[55].

[54] Povzeto po: dostopno na spletnem naslovu: https://www.winheller.com/en/banking-finance-and-insurance-law/bitcoin-trading/bitcoin-and-bafin.html; dne 23.3.2018

[55] (Hojnik J. , Ustavna pravica do gotovine, 2016)

Nasploh Avstrija še ni izdala posebnih pravil ali opredelitev, ki bi bistveno odstopale od smernic, ki jih je začrtala Evropska unija. Dejanja, kot so trgovanje, izdajanje ter plačevanje so dovoljena. V zadnjem času pripravlja zakonodajo, ki bo temeljila na modelnih pravilih, ki so bila pripravljena za trgovanje z zlatom. Pripravljajo regulativo samega postopka prve izdaje sredstev (ICO) in tudi zakonodajne ukrepe, ki predvidevajo razkrivanje poslov nad 10000 € posebnemu finančnemu oddelku vlade. Ministrstvo za finance je izdalo stališče, da ne gre za finančne instrumente, s problemi glede obdavčitve pa se spopadajo z izdajanjem smernic. Zanimivo je, da je Ministrstvo za znanost, raziskave in ekonomijo zavzelo drugačno stališče, saj naj bi po njihovem mnenju kriptovalute bile finančni instrumenti, za poslovanje z njimi pa naj bi bilo potrebno soglasje organa za reguliranje finančnih trgov.

14.3 Francija

Francoska centralna banka je v poročilu[56] zavzela zelo stroga stališča in izdala navodila, da naj banke in druge finančne institucije ne izvajajo transakcij s kriptovalutami. Predlagala je tudi, naj zakonodajalec prepove zavarovalnicam, bankam in drugim finančnim institucijam »sodelovanje v depozitnih in posojilnih poslih namenjenim kripto transakcijam«. Širši javnosti naj bo v skladu s poročilom preprečeno sodelovanje pri trgovanju in naj bo le to prepuščeno »najbolj informiranim vlagateljem« s čimer se strinja tudi francoska agencija za trg vrednostnih papirjev[57]. Francoska centralna banka zavzame stališče, da kriptovalute niso niti denar niti zakonito plačilno sredstvo. Označujejo jih za medij, preko katerega na najpreprostejši način pride do kibernetičnih napadov, pranja denarja in financiranja terorizma, trdijo pa tudi, da »nosijo in izražajo zelo majhno vrednost«[58]. Poročilo neposredno označi novo tehnologijo za »špekulativni balon« in ga primerja s »tulipansko« mrzlico na Nizozemskem med leti 1634 in 1637.

[56] Povzeto po: dostopno na spletnem naslovu: https://publications.banque-france.fr/en/emergence-bitcoin-and-other-crypto-assets-challenges-risks-and-outlook; dne 14.4.2018
[57] Autorite des Marches Financiers (AMF)
[58] »Very little value is expressed in these crypto-assets«.

Poročilo zakonodajalcu predlaga, naj prednostno sprejme ukrepe, s katerimi naj se prepreči vsakršno pranje denarja in financiranje terorizma, kar pa bi po zapisih v poročilu lahko dosegli preko širše razlage četrte direktive evropske unije za preprečevanje pranja denarja[59]. Poročilo banka zaključi s kritiko glede pomanjkanja regulacije na svetovni ravni, kar podkrepi z argumentom, da je preko pomanjkanja koordinacije ogrožena učinkovitost vsakršnih aktivnosti na nacionalni ravni.

Minister za ekonomijo je v januarju 2018 z željo po stabilni ekonomiji v Franciji ustanovil delovno skupino za pripravo zakonodajnega okvirja in smernic za področje kriptovalut s ciljem preprečiti zlorabo nove tehnologije. Razpravo o tej temi je isti minister sprožil tudi na srečanju držav G-20 v letošnjem letu.

Francoska agencija za trg vrednostnih papirjev je pripravila seznam petnajstih kriptovalut in spletnih platform, ki omogočajo transakcije. Poleg tega bo določene platforme dodala na že obstoječ seznam, ki vključuje ponudnike nezakonito pridobljenih premičnin kot so diamanti, redke kovine in vino. Agencija se je osredotočila na tiste spletne ponudnike, ki so že bili opozorjeni na svoje protizakonito poslovanje, a z njim kljub temu nadaljujejo. Izdala je tudi izjavo o izvedenih finančnih instrumentih vezanih na kriptovalute, ki vsebuje tudi prepoved elektronskega oglaševanja takšnih produktov. Če se določena pogodba kvalificira za izvedeni finančni instrument, bo morala biti v skladu z novo direktivo MiFID 2 (Markets in Financial Instruments Directive) glede pooblastil in skladnosti poslovanja.

14.4 Malta

Regulator finančnega področja na Malti (FSA; Financial Service Authority) je pred kratkim izdal dokument, v katerem predstavlja in predlaga »Test finančnih instrumentov«, ki bi, po javni razpravi, lahko postal del širšega akta (Virtual Financial Asset Act), ki zajema to temo.

Test je sestavljen iz treh delov. Prvi zajema odgovor na vprašanje, ali gre za »digitalne žetone«, kar je zgolj poimenovanje, ki ga FSA uporablja za »utility tokens«. Žetoni, ki bi bili spoznani za pripadnike te vrste, naj bi bili v prihodnosti izvzeti iz zgoraj omenjenega Virtual Financial Asset Act[60].

Vse žetone, ki jih je mogoče tržiti na sekundarnem trgu in niso namenjeni zgolj pridobitvi neke neposredne koristi, ki jo žeton zagotavlja, bi se uvrstili na drugo stopnjo testa, kjer naj bi se

[59] Direktiva (EU) 2015/849 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 20. maja 2015 o preprečevanju uporabe finančnega sistema za pranje denarja ali financiranje terorizma, spremembi Uredbe (EU) št. 648/2012 Evropskega parlamenta in Sveta ter razveljavitvi Direktive 2005/60/ES Evropskega parlamenta in Sveta in Direktive Komisije 2006/70/ES; http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:JOL_2015_141_R_0003&from=ES; dne 14.04.2018

[60] Povzeto po: dostopno na spletnem naslovu: http://justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=lp&itemid=29079&l=1; dne 27.04.2018

presojalo ali gre za prenosljive vrednostne papirje, instrumente denarnega trga ali katerega izmed derivativnih instrumentov. V primeru, da bi bil konkretni žeton spoznan za eno izmed teh kategorij, bi zanj veljala že omenjena MiFID direktiva Evropske unije.

V primeru, da žetona ne bi bilo mogoče uvrstiti niti na drugo stopnjo, bi to privedlo do tretje stopnje in do regulacije, kot jo predvideva Virtual Financial Asset Act. Regulator tako predlaga pristop, ki vsebuje tako evropsko zakonodajo, kot tudi nacionalno.

Malta se želi v evropskem in svetovnem okviru predstaviti kot kripto investitorjem prijazna država, ki nudi prilagodljiv in učinkovit pravni okvir.

14.5 Gibraltar

Gibraltar se je prav tako kot mnoge opisane države v tem elaboratu razglasil za kriptovalutam prijazno državo. Sprva je zakonodajalec (Gibraltar Financial Services Commission (GFSC)) nihal med popolno prepovedjo in uporabo že obstoječih pravil, ki sicer veljajo za druge kategorije v pravu. Kriptovalutna regulacija v Gibraltarju sloni na ideji »pooblaščenih sponzorjev«, ki so odgovorni za zagotavljanje skladnosti s pravili razkrivanja indikatorjev gospodarskega kriminala. Velik pomen pripisujejo ustreznim, natančnim in uravnoteženim informacijam za vsakogar, ki želi investirati v kriptovaluto.

Gibraltar je prva država, v kateri je od januarja 2018 dalje mogoče pridobiti svetovno licenco za »fintech« podjetja, ki slonijo na tehnologiji podatkovnih blokov. S pridobitvijo takšne licence podjetje lažje pridobi bančni račun ter legitimnost za poslovanje s strankami. Za pridobitev licence mora podjetje (1) pošteno sodelovati na trgu ter paziti na svoj ugled in integriteto. Pri ugotavljanju izpolnjenosti tega pogoja GFSC presoja spretnosti, usposobljenost, izkušnje ter finančni položaj kandidata za pridobitev licence. (2) Zahteva se ustrezno varstvo potrošnikov, oblikovanje ustrezne pritožbene politike, razkritje potrebnih informacij in sposobnost ugotavljanja in upravljanja z morebitnimi navzkrižji interesov. (3) Izdajatelj kriptovalute za pridobitev licence mora zagotavljati vzdrževanje vseh sistemov in varnostnih protokolov na visoki ravni. (4) Izdajatelj mora nadzorovati sisteme za preprečevanje, identifikacijo in razkritje tveganj finančnih goljufij kot sta pranje denarja in financiranje terorizma. Podjetje mora zagotavljati tudi (5) zadostne finančne in druge vire, ki omogočajo obstojnost poslovnega modela ter hrambo podatkov.

Vlada je napovedala, da bo z investitorjem in izdajateljem prijaznejšo zakonodajo po izstopu iz Evropske unije skupaj z Veliko Britanijo leta 2019 postala »zavetišče« kripto podjetij.

Mnoga podjetja, ki so za svoj sedež določila Gibraltar pojasnjujejo, da so državo sedeža podjetja izbrala zelo previdno, saj so želela svojim strankam pokazati, da ne gre zgolj za prevaro, ampak

za partnerja, ki mu lahko zaupajo. Imetništvo licence, ki jo ponuja Gibraltar, je najprimernejši način za izkazovanje vsega navedenega[61].

15 Švica

Švica je stopila v korak z razvojem kriptovalut in se razglasila za »kripto narod«[62], ustanovila je »kripto dolino« v mestu Zug, kjer se zbirajo start up kripto podjetja iz vsega sveta.
Švicarski nadzornik trga finančnih instrumentov (FINMA) je leta 2017 izdal, kasneje pa dopolnil smernice[63], v katerih natančneje definira in opredli posamezne digitalne žetone glede na njihovo ekonomsko funkcijo in namen ter glede na njihovo prenosljivost in možnost trgovanja z njimi. Žetone FINMA deli na:

(1) Plačilni žeton (»payment token«), ki omogoča plačilo storitve, prenos denarja ali nakup blaga,
(2) Storitveni žeton (»utility token«), ki je namenjen zagotavljanju digitalnega dostopa do aplikacije ali storitve z uporabo infrastrukture, ki temelji na tehnologiji podatkovnih blokov,
(3) Premoženjski žeton (»asset token«), ki predstavlja terjatev ali dolg do izdajatelja iz naslova lastniških ali dolžniških vrednostnih papirjev.

Plačilnih in storitvenih žetonov, dokler je njihov (1) edini namen zagotavljanje digitalnega dostopa do aplikacije ali storitve in (2) je ta lastnost obstajala tudi v trenutku izdaje valute, FINMA ne šteje med vrednostne papirje. Premoženjski žeton in storitveni žeton, ki ne izpolnjuje dveh zgoraj opisanih pogojev bo spoznan za vrednostni papir, zaradi česar bo zanje veljala obstoječa zakonodaja s področja urejanja trgov finančnih instrumentov, preprečevanja pranja denarja, kolektivne naložbene podjeme (to je: investicijske sklade)...

[61] Povzeto po: dostopno na spletnem naslovu: https://hackernoon.com/what-gibraltars-dlt-licence-means-for-crypto-companies-2abe6231778a; dne 10.6.2018
[62] Švico je za kripto nebesa januarja 2018 imenoval finančni minister Johann Schneider-Ammann.
[63] (FINMA, 2018)

16 Združene države Amerike

Zanimivi pristopi k pravnemu definiranju kriptovalut izhajajo iz Združenih držav Amerike. Legalnost uporabe kriptovalut je nesporna, saj ne gre za zasebni denar, ki bi bil podoben uradnemu dolarju, kar preprečuje že ustava ZDA v 1. členu. Za izdajanje denarja ima namreč pristojnost zgolj kongres. Z razlago zadeve Knox v. Lee (1871; Vrhovno sodišče) lahko potrdimo, da ima kongres nadzor tudi nad izdajanjem kriptovalut. The Stamp Payments Act (1862) določa, da zasebna valuta ne sme pomeniti konkurence uradni valuti. Ker so kriptovalute v obtoku zgolj na spletu, torej ne predstavljajo direktne konkurence ameriškemu dolarju.

Ameriška komisija za trgovanje z blagovnimi rezervami (Commodity Futures Trading Commission (CFTC)) je leta 2015 kriptovaluto opredelila kot blago, pravico, obrestno mero ali kot surovino (kot zlato, soja, kava,…), s katerimi se trguje. Blago in surovine kot terminski pravni posli kotirajo na borzi, poslovanje, z njimi pa je urejeno s The Commodities Exchange Act (1936). Do takšne opredelitve je prišlo, saj se investitorji in ponudniki valute Bitcoin niso želeli opredeliti kot zavezanci s predpisi o borznem poslovanju (Securities and exchange commission securities exchange act).

Posamezno kriptovaluto lahko glede na koristi, ki nam jih nosi, opredelimo na več različnih načinov. Lahko jo opredelimo kot »utility tokens« (žetoni z uporabno vrednostjo oz. večnamenski žetoni), ki predstavljajo storitve ali enote storitev, ki so lahko predmet prodaje. Primerjamo jih lahko z različnimi osebnimi gesli, ki omogočajo aktivacijo neke naprave, v našem primeru storitve. Druga vrsta žetonov se imenuje »tokenised securities« (žetonizirani vrednostni papirji), za katere je značilno, da žetoni predstavljajo poslovne deleže.

Opredelitev določenega žetona v prvo ali drugo skupino je pomembna zaradi davčnih razlogov, zaradi varstva investitorjev in osebnih podatkov. Priročen pripomoček za ločevanje posameznih skupin žetonov je julija 2017 izdala ameriška Komisija za vrednostne papirje in borzo. Natančneje je opredelila Howey test po katerem lahko kriptovaluto, ki pomeni vrednostni papir ločimo od »utility« kriptovalut. Bistvo testa je vprašanje, ali je vrednost transakcije odvisna od dela nekoga drugega. Transakcija po Howey testu pomeni investicijsko pogodbo, če »oseba vloži denar v skupno podjetje in lahko pričakuje dobičke odvisno od vložka in delovanja nasprotne pogodbene stranke ali tretje osebe.«

Test je prvič iznašlo in uporabilo ameriško vrhovno sodišče (Supereme Court) leta 1946 v primeru SEC v W. J. Howey Co. Podjetje se je ukvarjalo s proizvodnjo in predelavo citrusov, za kar je potrebovalo velike količine zemlje. Vodilni v podjetju so sprejeli odločitev, da bodo oddali polovico obdelovalne zemlje v najem, sredstva (najemnino) pa bodo porabili za razvoj

podjetja. Tedaj je postalo pomembno vprašanje, ali lahko samo zemljo opredelimo kot vrednostni papir ali ne. Kupci zemljišča, ki sami niso bili vpleteni v pridelavo citrusov, niti niso imeli znanja in spretnosti za nego in gojenje, so bili špekulanti. Zemljo so kupili na podlagi domneve, da jim bo kasneje prinesla dobiček na podlagi vložka, ki ga bo zanje napravila tretja oseba. SEC je prepovedala prodajo zemlje in transakcijo, Howey Co. pa se je na to prepoved pritožil na sodišče.

Vrhovno sodišče je zavzelo stališče, da gre v tem primeru za investicijsko pogodbo, saj je podjetje ponujalo priložnost, da investitorji vložijo sredstva, v zameno pa dobijo dobiček od poslovanja podjetja. Edini razlog, zakaj so investitorji nakup videli kot dobro naložbo, je delo, ki bi ga tretje osebe opravile na tem zemljišču. Upoštevaje Howey test to opredeli transakcijo za investicijsko pogodbo. V konkretnem primeru ni bila spoštovana zakonodaja s področja trga vrednostnih papirjev, zaradi česar je podjetje Howey Co. ravnalo protizakonito.

Tekom razvoja trgov finančnih instrumentov je Howey test pridobival vse pomembnejšo vlogo kot določevalec. Še pomembnejšo pa pridobiva z razvojem investitorske aktivnosti na področje kriptovalut. Preko Howey testa lahko določimo ali določen žeton spada med vrednostne papirje ali ne in ali ga lahko prodajamo vlagateljem z ameriškim državljanstvom ali ne.

Prvi pogoj, da gre za vrednostni papir je, da investitor vlaga v valuto z namenom pridobivanja dobička, drugi pogoj pa določa, da mora biti pridobivanje dobička odvisno od aktivnosti izdajatelja kriptovalute. Ocenjevanje izpolnjevanja pogojev se vrši na podlagi prospekta (»white paper«). Če izdajatelj »white paper« ne pripravi lahko investitor odstopi od transakcije ali uveljavi civilno pravne sankcije[64].

V primeru, da posamezna kriptovaluta izpolni pogoje po Howey testu in jo torej lahko opredelimo za vrednosti papir, bomo dolžni spoštovati obveznosti, ki jih nalaga »Securities exchange act« (1934) podobno kot naš Zakon o trgu finančnih instrumentov[65]. Zaradi visokih varnostnih zahtev novi izdajatelji žetonov preprečijo, da bi lahko v njihove projekte vlagali državljani ZDA, saj se s tem izognejo veljavnosti zgoraj omenjene zakonodaje. S tem se izognejo tudi dragim in zamudnim postopkom izdaje finančnega instrumenta pred Securities and Exchange Commission. V nasprotnem primeru gre za »utility token«, katerih edini namen naj bi bil doseči zagon storitve, proizvodnje ali podjetja, ne pa tudi pridobivanje ekonomskega kapitala.

[64] (Hojnik A. , Nov način pridobivanja kapitala - Initial Coin Offering, 2017)

[65] Zakon o trgu finančnih instrumentov (ZTFI); Uradni list RS, št. 108/10 – uradno prečiščeno besedilo, 78/11, 55/12, 105/12 – ZBan-1J, 63/13 – ZS-K, 30/16 in 9/17

Za vse investitorje, ki želijo preveriti v katero skupino spada posamezna kriptovaluta po pravu Združenih držav Amerike predlagamo uporabo spletne strani »Coinbase«, na kateri lahko enostavno preverimo lastnosti posameznega žetona[66].

Aktualno je predvsem vprašanje, zakaj Securities and Exchange comission (SEC) ne dovoli ustanavljanja kripto investicijskih skladov, ki bi bili na borzi dostopni vsem vlagateljem. Prepoved utemeljujejo zlasti na problemu manipuliranja s cenami, varstvu in hranjenju podatkov ter na veliki volatilnosti, ki jo kriptovalute predstavljajo[67].

[66] (Benoliel, 2017)
[67] (Tomažin, Regulativa virtualnih valut in žetonov v nastajanju, 2018)

17 Ruska federacija

Rusija skuša stopati v korak s časom z drugimi državami, ki so kripto industriji in uporabnikom prijazne. V Moskvi so odprli več menjalnic (Sberkoin), v katerih je mogoče rublje zamenjati za Bitcoin. Torej prodaja in izdaja kriptovalute tudi v Rusiji nista prepovedani in ne nasprotujeta zakonodaji, dokler izdajatelj in kupec spoštujeta predpisane pogoje.

Zaradi prevelike nihajnosti (volatilnosti), energetske in stroškovne neučinkovitosti in premajhne hitrosti transakcij nobena od kriptovalut v Rusiji ni obravnavana kot denar. Vse prej naštete slabosti namreč znižujejo pomen prednosti, kot je zmanjšanje števila posrednikov[68].

Ruski zakonodajalec je maja 2018 izdal dokument[69], v katerem postavlja pogoj za vsako pravno osebo, ki želi izdajati kriptovaluto, da se registrira kot potencialni izdajatelj pri Ruski vladi in predloži dokaz, s katerim izkazuje, da deluje na podlagi 100 milijonov rubljev[70] varnostnega proračuna oz. bančne garancije. Ministrstvo za komunikacije in množične medije pa je zadolženo za nadzor vsakega projekta v petletnem obdobju. Dokument vsebuje tudi dolžnost vsakega izdajatelja kriptovalute, da odkupi žeton po ceni, po kateri je investitor kupil žeton, v primeru da ga kupec da na trg (se ga želi znebiti). Te dolžnosti in omejitve naj bi vršile pritisk na izdajatelje, da pripravijo kakovostne in domišljene projekte. Dokument je kritiziran zaradi nejasne gramatikalne sestave, neskladnosti z dosedanjo zakonodajo ter resnih pomislekov glede možnosti njegovega udejstvovanja v finančnem in kripto vsakdanu.

Vlada je na svoji spletni strani že objavila dokument[71], v katerem določa pravila glede davčne obravnave dejavnosti rudarjenja bitcoina, ki jo je opredelila kot »podjetniško dejavnost«. Kot taki se morajo rudarji registrirati kot samostojni podjetnik ali kot pravna oseba, glede na to registracijo pa jim bodo odmerili tudi davčne obveznosti.

Zanimivo je, da so sodišča v Rusiji že obravnavala določena vprašanja povezana s kriptovalutami. Presojala so predvsem vprašanja povezana z oglaševanjem menjalnic in drugih platform državljanom Ruske federacije.

Ocenjujemo, da kriptovalute v Ruski federaciji zaradi zaviralnega učinka ukrepov, ki jih uveljavlja Centralna banka Ruske federacije, velikega investicijskega tveganja in majhnega števila podjetij, ki so pripravljena sprejemati plačilo za svoje blago ali storitev v kriptovaluti, še zajetno količino časa ne bodo postale primerljive ali zamenljive fiat valuti – rublju.

---

[68] Povzeto po: dostopno na spletnem naslovu: https://www.acra-ratings.ru/research/765; dne 19.6.2018

[69] Http://d-russia.ru/wp-content/uploads/2018/02/tokens.pdf.

[70] Na dan 27.06.2018 100000000 znaša 1364070.26€.

[71] Povzeto po: dostopno na spletnem naslovu https://altstake.io/news/13-i-bolyshenalogi-na-dohody-ot-kripto-v-rossii; dne 15.06.2018

18 Singapur

Pravno najmanj tvegana je izdaja kriptovalut v pravnem sistemu, v katerem zakonodajalec kriptovalutampriznava poseben status in jih ne vključuje v razred finančnih instrumentov z izdajo katerih se povezujejo prospektna dolžnost in ostale dolžnosti spoštovanja obličnosti, ki sicer veljajo v postopku izdaje finančnih instrumentov[72].

Singapurski finančni regulator (Monetary Authority of Singapore (MAS)) je leta 2017 izdal dokument, ki je podoben dokumentoma, ki sta bila izdana v Kanadi in Hong Kongu. Da za določen žeton obveljajo pravila, ki veljajo za vrednostne papirje in finančne instrumente mora le ta »de facto« predstavljati vrednostni papir izdajatelja (gospodarske družbe).

Pri presojanju vprašanja ali gre za »security« valuto, si regulator odgovori na naslednjih 5 vprašanj:

(1) Ali imajo vlagatelji dnevni nadzor nad upravljanjem s sredstvi (lack of day-to-day control«)?
(2) Ali obstaja centraliziran upravljalec sredstev (»collectively managed«)?
(3) Ali so vlagatelji obravnavani kot skupina (»pooled contributions«)?
(4) Ali so dobički in dohodki, iz katerih bodo opravljena nakazila vlagateljem združena (»pooled profits«)?
(5) Ali je namen ali učinek združevanja omogočiti vlagateljem sodelovanje v dobičkih, ki izvirajo iz izdajateljevega premoženja (»right to participate in pooled profits«)?

Kriptovalute lahko predstavljajo celo dolg, ki ga ima izdajatelj v razmerju do investitorja.

V primeru, da valuta, ki jo želimo izdati izpolni pogoje in jo torej lahko opredelimo kot vrednostni papir, mora izdajatelj v Singapurju pridobiti licenco ali odobritev s strani MAS. V nasprotnem primeru takšen žeton ne bo uvrščen na borzo, ki deluje po Singapurskih pravilih, lahko pa je iz takšne borze izbrisan, sredstva pa morajo biti vrnjena Singapurskim državljanom[73].

[72] (Kranjec & Merc, Virtualne valute - virtualna ekonomija, ki postaja realna: pravni izzivi;, 2017)
[73] Povzeto po: sestanek z delovno mentorico go. Nino Kranjec

19 Kanada

Kanadski regulator Canadian Securities Administrators (CSA) je izdal dokument "CSA Staff Notice 46-307 Cryptocurrency Offerings", v katerem je zavzel stališče, da se zakonodaja s področja trga vrednostnih papirjev nanaša tudi na postopek prve izdaje digitalnih žetonov, če lahko na novo izdano kriptovaluto opredelimo kot finančni instrument. To pa je, kadar gre za (1) denarno investicijo (2) v skupno premoženje z namenom pridobivanja (3) dobička, ki ga bo investitor pridobil preko (4) dela nekoga drugega. Če so izpolnjeni vsi štirje pogoji, mora podjetje poiskati pravno pomoč preden izda svojo prvo kriptovaluto.

Izdajatelj, ki želi svojo valuto ponuditi kanadskim državljanom, mora slediti kanadskim pravilom. Za podjetja, ki svoj produkt šele preizkušajo, obstaja poenostavljen način registracije izdajatelja, ki velja zgolj določeno obdobje, kasneje pa lahko postane trajno, v primeru, da ni pritožb s strani investitorja ali drugih težav (»CSA Regulatory Sandbox«).[74]

[74] Povzeto po: sestanek z delovno mentorico go. Nino Kranjec

20 Kitajska

Leta 2017 je kitajski finančni regulator »Securities and Futures Commission« (SFC) izdal dokument, ki digitalne žetone opredeli kot vrednostne papirje, zaradi česar tudi zanje velja kitajsko pravo vrednostnih papirjev ter ima SFC nadzor nad njimi.

Vedno, kadar kriptovaluta predstavlja lastniške interese in sredstva v korporaciji, jih lahko obravnavamo kot delnice. Imetniki žetona pridobijo delničarske pravice, kot so pravica do dividende, pravica do glasovanja in pravica do sodelovanja pri delitvi dobička v primeru likvidacije. Kadar pa kriptovaluta predstavlja dolg ali odgovornost izdajatelja nasproti investitorju, jo moramo obravnavati kot obveznico. Izdajatelj tako lahko poplača lastnike žetona na točno določen dan in kljub njihovemu nesoglasju, če plača obresti. V teh primerih bo potrebna odobritev regulatorja.

Izdaja kriptovalute, ki hkrati pomeni tudi izdajo vrednostnega papirja, pomeni »regulirano dejavnost«. Stranki, ki sodelujeta v takšni transakciji morata biti registrirani ali licencirani s strani SFC (če ne gre za izjemo), ne glede na to, ali sta stranki kitajska državljana ali ne, vse dokler je tržna aktivnost usmerjena v kitajsko javnost. Zanimivo je, da je včasih lahko takšno dovoljenje zahtevano celo, če gre za trgovanje na sekundarnem trgu in ne za samo izdajo kriptovalute[75].

[75] Povzeto po: sestanek z delovno mentorico go. Nino Kranjec

21 Zaključek poglavja »Pravna narava digitalnih žetonov«

Dong He, namestnik direktorja oddelka za denarne in kapitalske trge pri Mednarodnem denarnem skladu je pred kratkim napisal članek z naslovom »Monetary Policy in the Digital Age«, v katerem je zapisal, da so bile »kriptovalute izpostavljene zloglasnim primerom goljufij, kršitvam zakonodaje o trgu vrednostnih papirjev, tehnološkim spodrsljajem in povezane z mnogimi nezakonitimi aktivnostmi.« To so razlogi zaradi katerih potrebujemo jasno in transparentno zakonodajo za pravne in fizične osebe, ki delujejo na področju kripto industrije in to je glavni poudarek, na katerega smo želi opozoriti s prikazom različnih možnosti pravne obravnave in definiranja kriptovalut po svetu v poglavju z naslovom »Pravna narava digitalnih žetonov«.

POSTOPEK IZVEDBE ICO

22 Uvod

V naslednjem poglavju sledi predstavitev izvedbe postopka primarne izdaje žetonov (ang. ICO ali »initial coin offering«). Gre za nov način množičnega zbiranja sredstev, ki je v medijih požel veliko zanimanja, zaradi visokih donosov, ki so jih bili deležni imetniki žetonov kot tudi primerov goljufij. Namen tega prispevka je v tem, da se na kratko predstavi, kaj primarna izdaja žetonov sploh je, opiše se nekatere korake, ki so potrebni pred, med in po izdaji digitalnih žetonov, prispevek naslovi tudi nekatera tveganja, s katerimi je povezana primarna izdaja žetonov. Prispevek se sooči tudi z vidiki pravne ureditve primarne izdaje žetonov ter izpostavi nekaj ključnih lastnosti zakonodaje, ki predstavlja ugodno okolje za razvijanje postopka primarne izdaje žetonov ter na sploh tehnologije blockchain.

Predstavljena bo tudi vsebina dveh temeljnih dokumentov, bele knjige in pogojev poslovanja, brez izdaje katerih, izvedba postopka ni mogoča. Bela knjiga je na splošno dokument, v katerem podjetje predstavi svojo vizijo, poslovni načrt, predstavi svoj produkt, ki ga namerava razviti z zbranimi sredstvi v postopku primarne izdaje žetonov, slednje v beli knjigi tudi podrobno opredeli, saj je od tega lahko odvisna pravna obravnava žetona, imetnika tega ter njegovega izdajatelja. V beli knjigi izdajatelj tudi določi, koliko sredstev namerava zbrati ter kako namerava zbrana sredstva porabiti. Medtem pa so splošni pogoji poslovanja dokument, na katerem temelji sama ICO transakcija. Slednji vsebujejo informacijo o žetonih, navesti morajo tudi tveganja, katerim so lahko izpostavljeni investitorji, izdajatelj lahko svojo odgovornost tudi omeji ter od sodelovanja izključi določene posameznike. Splošni pogoji poslovanja pa tudi vsebujejo nekaj določil o politiki zasebnosti.

ICO se primerja tudi s primarno izdajo vrednostnih papirjev (oz. »initial public offering« ali s kratico IPO) ter nekaterimi drugimi postopki množičnega zbiranja sredstev. Prispevek naslovi tudi nekatere primerjave z drugimi postopki množičnega zbiranja sredstev, navede nekatere razlike in podobnosti, ob tem pa pove, zakaj je bolje ICO opredeliti kot poseben način množičnega zbiranja sredstev.

Prispevek na kratko opredeli tudi pametne pogodbe, ki so s tehnologijo blockchain doživele prenovo. Slednje namreč omogočajo avtomatično izvršitev pogodbe, če so izpolnjeni pogoji. V zvezi s tem prispevek naslovi tudi nekatere težave, ki jih povzroča ravno »nesprejemljivost« pametnih pogodb.

23 Pojem ICO ali primarna izdaja digitalnih žetonov

Izraz »initial coin offering« ali ICO (slovensko tudi primarna izdaja digitalnih žetonov; slednji izraz bo uporabljen v nadaljevanju) označuje zbiranje sredstev z uporabo tehnologije podatkovnih blokov, pri čemer se sredstva pridobijo tako, da subjekt (ki ima ali pa tudi nima statusa pravne osebe) z uporabo pametnih pogodb, izda žetone, (tudi token, digitalne žetone). Žetone izdajatelj proda za protivrednost v kriptovaluti (npr. Bitcoin, ether). Nekateri avtorji navajajo, da izraz ICO ni ustrezen, temveč bi bilo bolje uporabljati izraze, kot so TGE (token generation event), TDE (token distribution event) ali pa TS (token sale). Slednji izrazi so bolj primerni, saj namreč govorijo o tem, kar ICO dejansko je: prodaja žetonov za namen financianja izdajatelja oz. za financiranje samega projekta. Razlog zakaj naj bi bil izraz TGE bolj primeren je tudi ta, da bi se sam postopek čim bolj razlikoval od postopka IPO oz. da pri ljudeh ne bi povzročil zamenjave.[76]

Za primarno izdajo žetonov se navadno odločajo zagonska podjetja (tudi »start-up« podjetja), ki potrebujejo sredstva za financiranje svoje ideje ali projekta, slednji pa temelji na tehnologiji blockchain.

Podjetja se za postopke izvedbe primarne izdaje žetonov odločajo predvsem zaradi rigidnosti tradicionalnih oblik zbiranja sredstev. Slednji načini so zakonodajno regulirani, sam postopek pa lahko traja veliko časa ter terja veliko sredstev (katerih pa ravno zagonska podjetja nimajo). Zbiranje sredstev v postopku primarne izdaje žetonov pa v večini držav ni regulirano, kar prinaša določene prednosti in določene slabosti. Prednosti so predvsem v tem, da ni potrebno slediti zapletenim in dolgotrajnim postopkom, ki urejajo izdajanje finančni instrumentov, prav tako je zbiranje sredstev mogoče s strani širše javnosti (vlagateljem ni potrebno izpolnjevati določenih pogojev, recimo imeti statusa profesionalnega vlagatelja, kot to velja za izdajo nekaterih finančnih instrumentov). Po drugi strani pa je ravno nereguliranost eno od tveganj primarne izdaje žetonov, vlagatelji in izdajatelji nimajo ustrezega pravnega varstva. Nekateri vlagatelji se tudi odločajo za vlaganje v ICO projekte ravno zaradi visokih donosov (višje tveganje, višji donos), kar lahko povzroči tudi izgubo vseh vloženih sredstev.

Postopek primarne izdaje žetonov trenutno v Sloveniji ni pravno reguliran (Agencija za trg vrednostnih papirjev, v nadaljevanju ATVP, je izdala dva posvetovalna dokumenta, smernice v njih pa niso zavezujoče), se pa v številnih državah pojavljajo težnje k temu, da bi način zbiranja sredstev na podlagi primarne izdaje žetonov regulirali na način, da bi ustvarjali ugodno

[76] (Setnikar & Šutanovac, Pravna praksa, 2017)

poslovno okolje za razvijanje blockchain tehnologije, prav tako pa preprečevali uporabo postopka za nezakonite dejavnosti (pranje denarja, goljufije).

24 Postopek izvedbe primarne izdaje žetonov

24.1 Pred izvedbo primarne izdaje žetonov

24.1.1 Najava postopka primarne izdaje žetonov

Velja poudariti, da najava postopka primarne izdaje žetonov ni obvezna faza, ampak je v praksi običajna. Pred izvedbo postopka primarne izdaje žetonov je potrebno vzbuditi zanimanje širše javnosti oz. potencialnih investitorjev in jim vsled temu sporočiti, da se podjetje pripravlja na zbiranje sredstev na podlagi primarne izdaje žetonov. Primarno izdajo žetonov se navadno najavi na spletu preko spletne strani, lahko tudi preko družbenih omrežjih, vedno več pa je takšnih podjetji, ki se odloča za oglaševanje svojega projekta preko plačljivih oglaševalskih agencij. Znano je, da lahko informacije o ICO projektih razširjajo tudi znane osebnosti oz. mnenjski voditelji. Primer slednjega bi bil lahko SportyCo[77]. Svetovno znani nogometaš Ronaldihno je namreč svoje sledilce na družabnih omrežjih seznanil s projektom SportyCo[78].
Zaželeno je predvsem, da podjetja, preden se izvede primarna izdaja žetonov, opravijo skrben tehnični pregled, ki naj bo izveden s strani zunanjega strokovnega sodelavca (gre za pregled blockchain platforme, pregled pametnih pogodb v povezavi s primarno izdajo žetonov, pregled digitalnih denarnic ipd). Poleg tehničnega pregleda, je priporočljivo izvesti tudi skrben pravni pregled projekta (pregled pravne dokumentacije, ustanovitev gospodarske družbe ipd.), za to naj se pooblasti zunanjega strokovnega izvajalca. Podjetje naj bi pred izvedbo postopka primarne izdaje žetonov tudi pridobilo mnenje regulatorja s tega področja, s tem zmanjšujejo regulacijsko tveganje (tveganje pred sankcijami s strani regulatorja). Zaradi varovanja interesov vlagateljev, je priporočljivo, da podjetje sestavi poslovni načrt, ki naj bo potrjen s strani zunanjega svetovalca. S tem bi se potencialnim vplačnikom omogoči opis trga, na katerega se namerava plasirati žetone, kdo bodo uporabniki produkta, kakšno rešitev sploh ponuja produkt ipd. Primer dobre prakse na tem področju je predstavitev pilotnega produkta oz. potrditev poslovne ideje. Javnost lahko pilotni produkt preizkusi, pa tudi zmanjšuje tveganje glede zavajanja z neresničnimi dejstvi[79].

[77] Dostopno na spletnem naslovu: https://sportyco.io/, dne 31.3.2018
[78] (ATVP, ATVP, 2018)
[79] (Blockchain Think Thank Slovenia, 2018, str. 8-10)

24.1.2 Objava pogojev primarne izdaje žetonov

Gre za to, da izdajatelji na spletu objavijo t.i. ponudbeni dokument ali tudi belo knjigo (ang. white paper), ki omogoča potencialnim investitorjem, da se seznanijo z vsemi potrebnimi informacijami o izvedbi primarne izdaje žetonov. Medtem ko je bela knjiga predstavitveni dokument, so ključni dokument, ki ga mora podjetje pripraviti, pogoji poslovanja. Vseeno pa slednji ne bo znan javnosti vnaprej, kot to velja za belo knjigo, ampak bo seznanitev z njim mogoča komaj kasneje, ob sami transakciji. V pogojih poslovanja se definira zaveze do vplačnikov oz. predstavi pravice, ki jih pridobijo vplačniki z žetoni. Definicija mora biti jasna, saj je samo na tak način mogoče žetone podvreči ustreznim pravilom in se izogniti določenim negativnim pravnim posledicam in sankcijam.

Natančna predstavitev vsebine bele knjige in pogojev poslovanja je zaradi boljše preglednosti predstavljena v drugem delu tega poglavja.

24.1.3 Opredelitev pravne narave žetonov v povezavi z upravičenji

Z objavo pogojev naj bi izdajatelj podal jasno definicijo žetona, ki ga ponuja na trg. Samo na takšen način je namreč mogoče izdane žetone in sam postopek pravilno pravno obravnavati. Kljub navedbam in opredelitvam s strani izdajateljev, je na koncu vedno regulator tisti, ki preverja dejansko funkcijo in naravo žetona. Pri tem ni vezan na definicijo izdajatelja žetona.

24.1.3.1 *Uvod*

S pojavom kriptovalut se je pojavila tudi specifična terminologija. Uporabljajo se mnogi novi izrazi, ki na prvi pogled zvenijo podobno, a gre za povsem različne pojme. Ena izmed takšnih situacij je razmejevanje med kripto žetoni in kripto kovanci. Gre za povsem različen izvor in nastanek ene in druge skupine kripto sredstev. Še večjo pozornost je potrebno nameniti razmejevanju med posameznimi vrstami kripto žetonov glede na njihovo vsebino in lastnost. V postopku primarne izdaje žetonov nas bo najbolj zanimalo prav slednje- kakšna upravičenja prinašajo posamezni žetoni, v katero skupino jih posledično uvrščamo in nenazadnje, kako jih pravno obravnavamo.

24.1.3.2 *Kriptokovanci in kriptožetoni*

Najbolj znan primer kripto kovanca je bitcoin. Bitcoin v praksi omogoča plačevanje, shranjevanje ter določanje vrednosti. Lahko bi ga označili za neke vrste plačilno sredstvo. Razlika, ki ga od tega oddaljuje, je v načinu njegovega nastanka. Bitcoin nastaja pri rudarjenju v verigi podatkovnih blokov. V ozadju njegovega nastanka ni neke centralne institucije, ki bi zanj jamčila in ga izdajala.

Kriptožeton nastane tekom izvedbe primarne izdaje žetonov. Podjetje žetone izda in jih proda v zameno za neko kripto valuto (npr. ether, bitcoin, …). Način prodaje in menjalno razmerje izdajatelj predstavi in določi v pravnih dokumentih, ki jih izda tekom postopka. Podjetje pridobi potrebna zagonska sredstva, vlagatelji v zameno zanje postanejo imetniki žetonov.[80]

Bistvena razlika med kripto kovanci in kripto žetoni je torej v njihovem nastanku ter uporabni vrednosti. Kripto kovanci predstavljajo plačilno sredstvo, s pomočjo katerega tekom postopka primarne izdaje žetonov postaneš imetnik kripto žetona in posledično vseh upravičenj, ki jih ta prinaša. O teh je takrat še potencialni vlagatelj seznanjen preko vsebine bele knjige ter splošnih pogojev poslovanja.

24.1.3.3 *Kripto žetoni*

Pravice, ki izhajajo iz žetonov, so raznolike in mnoge. Žetoni so prilagojeni vrsti projekta, podprtega z ICO postopkom. Žeton lahko služi kot nosilec pravic ali sredstvo za menjavo znotraj posameznih trgov ali aplikacij, za plačilo provizij ali pristojbin za uporabo aplikacij ali izvajanju transakcij. Spet drugi služijo kot plačilno sredstvo za cenejše in lažje opravljanje transakcij, predstavljajo delež udeležbe na različnih vrstah dobička, omogočajo dostop do določenih funkcij, ki brez uporabe žetona, niso dostopne.[81] Nekateri avtorji pravice lastnikov glede na vrsto upravičenja delijo v šest skupin. V osnovi jih vsi delijo v tri skupine, glede na naravo kripto žetona. Obe delitvi sta predstavljeni v nadaljevanju.

24.1.3.4 *Delitev, glede na naravo žetona in vrsto upravičenja, ki iz narave izhaja*

V osnovi kripto žetone delimo na t.i**. utility** (večnamenske), **security** (delež v kapitalu oz. članske pravice) ter **currency** oz. **value** (vrednostni). Možne so tudi kombinacije različnih vrst kripto žetonov. V praksi pojavnost takšnih ni redka. Najpogosteje se pojavljajo hibridni kripto žeton z lastnostmi tako večnamenskih kot vrednostnih žetonov.

Večina izdajateljev opredeli svoje žetone kot večnamenske in se tako izogne zahtevnim zakonodajnim zahtevam v primeru obravnave kripto žetonov kot vrednostnih papirjev.

24.1.3.4.1 Utility tokens

Utility tokens (večnamenski žetoni) imajo za imetnika določeno uporabno vrednost. Pravice, ki iz njih izhajajo, so neločljivo povezane z združljivo platformo. Imetniku omogočajo dostop do posameznih storitev na platformi ter uporabo produktov in storitev, ki drugim posameznikom niso dostopne na enakovreden način. Večinoma je dostop do platforme in njena uporaba mogoča le pod pogojem, da si imetnik ustreznega kripto žetona. Včasih predstavlja nek kripto

[80] (Šutanovac & Setnikar, 2017)
[81] (Blockchain Think Thank Slovenija, 2018, str. 17)

žeton vstopnico v druge ICO postopke, in sicer na način, da imetništvo takega žetona omogoča mnogo lažji dostop.

24.1.3.4.2 Security tokens

Security tokens so žetoni, ki dajejo imetniku delež v kapitalu ali članske pravice. Imetnika takšnega žetona lahko dojemamo kot nekoga, ki je investiral v nek projekt. V zameno za investicijo je dobil žetone, s pomočjo katerih bo brez aktivnega ravnanja dobil neke prihodke. Situacija spominja na imetništvo delnic ali poslovnega deleža v podjetju. Žetoni, ki ti pripadajo, ti prinašajo določene dividende oz. dobiček. Imetništvo »security« žetona lahko prinaša tudi možnost sodelovanja pri sprejemanju odločitev podjetja. Pri tem je nabor odločitev običajno omejen. Takšne žetone drugače imenujemo tudi right-based value tokens, saj njihova vrednost izhaja in temelji na pravicah.

24.1.3.4.3 Currency oziroma value tokens (vrednostni žetoni)

Value tokens (vrednostni žetoni) služijo kot prenašalci vrednosti oziroma kot plačilno sredstvo ter imajo značaj vrednostnega papirja. Delimo jih na žetone, ki nastanejo v procesu rudarjenja in predstavljajo pravice v verigi notranjih blokov (ang. intrinsic value tokens) in žetone, ki so podprti s sredstvi in dobrinami izven verige podatkovnih blokov (npr. nepremičnine, zlato), na katerih temelji njihova vrednost (ang. asset-based value tokens).[82]

24.2 Prodaja žetonov v okviru ICO

Žetoni se lahko izdajo takoj, ko so prejeta sredstva, torej avtomatično, ko vlagatelj na naslov elektronske denarnice izdajatelja posreduje zahtevana sredstva, lahko pa se izdajo žetoni na vnaprej določen dan, ki sledi zaključku zbiranja sredstev. Praviloma se izdajo samo v primeru, da je bil postopek izvedbe primarne izdaje žetonov uspešen, torej da je izdajatelju uspelo zbrati dovolj sredstev (navadno »soft cap«). V nasprotnem primeru se vložena sredstva vrne.

Podjetje naj bi zbiranje sredstev omejilo navzgor in navzdol. Zgornji meji financiranja pravimo tudi »hard cap«, določa pa maksimalni znesek sredstev, ki ga je podjetje pripravljeno sprejeti ter predstavlja znesek, ki je potreben, da podjetje izpelje vse stopnje razvoja svojega projekta. Spodnji meji financiranja pa pravimo »soft cap«, ki pa določa minimalni znesek, ki ga podjetje potrebuje za izvedbo in razvoj (minimalnega obsega) zastavljenih ciljev. Praviloma bi podjetja morala objaviti tako višino sredstev, potrebnih za dosego »hard capa« in »soft capa«, v nasprotnem primeru projekt ne bo kredibilen, saj ustanovitelji projekta ne znajo ovrednosti koliko sredstev potrebujejo za realizacijo projekta in bo evidentno, da se gre v projekt s špekulativnimi nameni. Če podjetje ne določi »hard capa« je to znak, da podjetje ne ve, koliko

[82] (Šutanovac & Setnikar, 2017)

sredstev sploh potrebuje, prav tako pomeni, da s sredstvi, ki jih utegne zbrati, ne bo ravnalo racionalno. Določitev »soft capa« pa je pomembna predvsem zaradi vplačnikov, saj v kolikor podjetje ne uspe dobiti niti minimalnega zneska sredstev, bo to pomenilo, da je bil postopek primarne izdaje žetonov neuspešen, podjetje pa bo zaradi tega moralo vsa prejeta sredstva vrniti vplačnikom[83].

24.2.1 »Private placement«

Prodaja žetonov v okviru primarne izdaje žetonov lahko poteka na več načinov oz. v več fazah, niso pa vse obvezne. Prva faza je »private placement«. »Private placement« je po svoji naravi bilateralni dogovor s posameznimi investitorji. Posamezni investitorji navadno izhajajo iz ožjega kroga ljudi, ki jih izdajatelj pozna (znanci, prijatelji, sorodniki), gre predvsem za fazo, v kateri žetoni niso še ponujeni širši javnosti. Pravna podlaga tega dogovora pa je navadno prodajna pogodba ali pa pogodba o konvertibilnem posojilu (gre za posojilo v fiat valuti, recimo EUR, to posojilo pa se konvertira v žetone). Praviloma se v tej fazi zbirajo sredstva, s katerimi se pokrijejo nujni stroški izvedbe primarne izdaje žetonov (predvsem sredstva za marketing, oglaševanju kampanije, govorimo tudi o »burn money«). Ker projekt ni še v fazi izvedbe množične prodaje žetonov (ali »crowdsale«) in ker gre za posamične dogovore, so mogoči tudi dogovori o diskontih glede na višino investicije. V »private placementu« ni priporočljivo prodati preveč žetonov, saj bi v tem primeru to pomenilo, da bi se vsi žetoni prodali po zelo nizki ceni, s tem pa podjetje ne bi zbralo dovolj sredstev. Nekateri se za ta korak sploh ne odločajo, medtem pa lahko drugi že v tej fazi zberejo skoraj celoten »softcap«. S to fazo želijo podjetja predvsem zbrati nujen del sredstev za izvedbo začetnega dela projekta[84].

24.2.2 »Pre-sale« ali »pre-ICO«

Druga faza postopka izvedbe primarne izdaje žetonov je »pre-sale« ali »pre-ICO«. Gre za fazo, v kateri se »crowdsale« še ne začne, so pa žetoni že ponujeni širši javnosti. Za razliko od »private placementa« je pravna podlaga transakcije v tem primeru prodaja na podlagi splošnih pogojev (tudi »terms of sale«; več o tem pravnem dokumentu v naslednjem delu poglavju). V samem bistvu je faza enaka »crowdsale«, nakup žetonov že poteka preko spleta, osebe, ki bodo vlagale, niso več individualno določene, prav tako pa se izdajateljem priporoča izvajanje postopka KYC (»know your custumer«), saj jih nasprotno kot pri »private placementu« izdajatelj ne pozna. Podjetja se za »pre-sale« odločajo predvsem zaradi marketing potreb, vlagatelji pa zato, ker je v tej fazi še vedno mogoč določen diskont na nakup žetonov ali pa

[83] Povzeto po: (Blockchain Think Tank Slovenija, 2018, str. 6)
[84] Povzeto po: sestanek z delovno mentorico go. Nino Kranjec

podjetje ponudi določene druge ugodnosti, recimo popust pri storitvah ali produktu, ki ga ponujajo. Kdaj bo podjetje izvedlo »pre-sale« je odvisno od projekta. Nekateri se odločajo, da bodo fazo začeli nekaj mesecev pred »crowdsale«, lahko pa se izvede tudi samo nekaj dni pred »crowdsale« v praksi pa je običajno, da »pre-sale« faza traja dva tedna, neposredno pred »crowdsalom«.[85]

24.2.3 »ICO« ali »crowdsale«

Tretja faza je faza »ICO« ali »crowdsale«. V tej fazi se žetone ponudi širši javnosti, pravna podlaga transakcije pa je prodaja na podlagi splošnih pogojev (»terms of sale«). »Crowdsale« in »pre-sale« fazi sta si sicer enaki, razlika je le v višini ponujenega diskonta vlagateljem (tisti, ki prej verjamejo v projekt, ko je vlagateljev še relativno malo, nosijo večje tveganje, zaradi česar so upravičeni do višjega diskonta). Izdajatelji določijo, kdaj bo potekal »crowdsale«. »Crowdsale« je omejen časovno in z višino »hard capa«, konča pa se s trenutkom, ko se »hard cap« doseže oz. v primeru, da se »hard cap« ne doseže, s potekom določenega časa (povprečno traja »crowdsale« 4 tedne) [86].

Podjetjem se priporoča, da je se prodajo žetonov izvede čim enostavneje. Postopek naj bo že prej jasno napisan ter razdeljen na: 1. prijavni del (registracija, identifikaija, potrditev ipd.), 2. podporni del s prenosom sredstev, tehničnimi zahtevami (posebna digitalna denarnica ipd.) in 3. prejem žetonov, ki pa je lahko časovno oddaljen (žetoni so namreč lahko določen čas po izvedbi primarne izdaje žetonov tudi zaklenjeni)[87].

24.3 Obdobje po izdaji žetonov

Izdajatelj žetonov naj bi po koncu izvedbe postopka primarne izdaje žetonov objavil poročilo, ki vsebuje informacije glede izvedbe izdaje žetonov, koliko sredstev je uspel zbrati, če je bila izdaja uspešna oz. ni bila uspešna, katerih ukrepov se bo izdajatelj poslužil v slednjem primeru, izdajatelj naj bi tudi sprejel odločitev glede tega, ali bo vsa sredstva hranil v kritpografski obliki, ali bo delež zbranih sredstev hranil v denarni obliki ter glede tega sprejel tudi načrt hrambe. Prav tako naj bi izdajatelj podal informacije glede sredstev, ki bodo porabljena za poplačilo sodelujočih na projektu, seznam držav, iz katerih prihajajo vlagatelji ter število sodelujočih naslovov. Izdajatelj naj bi v obdobju po izdaji žetonov sprejel tudi odločitev o tem, ali naj se presežne žetone uniči ter odločitev glede vrnitve presežnih prispevkov[88].

---

[85] Povzeto po: dostopno na spletnem naslovu: https://tokenguru.net/articles/what-is-pre-ico-and-how-is-it-different-from-ico/, dne 13.4.2018
[86] Povzeto po: sestanek z delovno mentorico go. Nino Kranjec
[87] Povzeto po:(Blocktax.uk, brez datuma, str. 15)
[88] (Blocktax.uk, brez datuma, str. 15)

Po sami izdaji žetonov pa navadno nastopi dvoje: imetnik žetonov lahko s digitalnimi žetoni prosto razpolaga (v kolikor niso zaklenjeni v denarnici), izdajatelj žetonov pa lahko vložena sredstva uporabi na način, predviden v »white paperju«.

Glede na samo možnost prostega razpolaganja z žetoni je smiselno dodati tudi, da obstaja prepoved trgovanja na podlagi notranjih informacij in tržne manipulacije. Slednje je prepovedano po Uredbi 596/2014/EU[89] (v nadaljevanju Uredba). Sama uredba ureja prepoved zlorabe trga finančnih instrumentov, vendar velja poudariti, da bi lahko določbe Uredbe, kljub temu, da niso vsi žetoni, izdani v postopku primarne izdaje, finančni instrumenti, veljale tudi za presojanje drugih žetonov, ki niso finančni instrument.

Notranja informacija je vsaka informacija, ki bi lahko pomembno vplivala na ceno žetonov, če bi postala javna. Gre pa za vsako natančno informacijo, ki se posredno ali neposredno nanaša na izdajatelja ali več izdajateljev in na enega ali več različnih žetonov. Oseba, ki ji je znana takšna informacija, je ne sme uporabiti za odtujitev oz. pridobitev žetonov, prav tako takšne informacije ni dovoljeno razkrivati drugim osebam, ki drugače ne bi imele vpogleda v te informacije.

Pri tržni manipulaciji lahko gre za dvoje:

- da pride do sklenitve posla ali izdaje naročila za trgovanje, ki daje napačno ali zavajajočo predstavo vsem udeležencem trga glede ponudbe, povpraševanja ali cene žetona; enako velja, če oseba ali več povezanih oseb ponuja žetone na nenormalni ali umetni ravni,
- da pride do sklenitve posla ali izdaje naročila za trgovanje z uporabo fiktivnih sredstev ali katerekoli druge oblike prevare ali zavajanja in da se širijo in namenoma razširjajo informacije, ki dajejo napačen ali celo zavajajoč znak glede žetona z zavestnim razširjanjem govoric ali zavajajočih informacij prek medijev[90].

Po izdaji žetonov se lahko pojavi problem same vrednosti žetona. Izdajatelji bi si želeli »pozitivno« vplivati na samo ekonomijo žetonov, zato se poslužujejo dveh instrumentov:

- odkup žetonov
- uničenje žetonov

Praksa poudarja, da slednja načina vplivanja na ekonomijo žetonov, za dosego slednjega cilja nista primerna. Praviloma naj se teh instrumentov sploh ne bi izvajalo oz. se jih samo v izjemnih

[89] Uredba (EU) št. 596/2014 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. aprila 2014 o zlorabi trga (uredba o zlorabi trga) ter razveljavitvi Direktive 2003/6/ES Evropskega parlamenta in Sveta ter direktiv Komisije 2003/124/ES, 2003/125/ES in 2004/72/ES

[90] (Blocktax.uk, brez datuma, str. 15-16)

primerih, ko je to v naprej določeno, transparentno, po v naprej določenih pravilih in brez povzročanja neenakosti. Težava lahko nastane, če bi odkup žetonov ali njihovo uničenje bistveno vplivala na ceno žetona, prav tako je mogoče, da bi določene imetnike žetonov takšen ukrep postavil v neenak položaj, gre lahko za ukrepa, ki sta pod nadzorom manjšega števila subjektov[91].

Podjetjem se v praksi tudi priporoča, naj sestavljajo poročila o stanju in razvoju projekta v primernih časovnih obdobjih. Gre namreč za način, s katerim izdajatelj informira vlagatelje ter ostale zainteresirane o samem stanju projekta ter o ciljih, kateri so že bili doseženi oz. še niso bili. Da bi podjetje transparentno si postavilo razvojne mejnike oz. cilje, se je v praksi razvila nekakšna časovnica. Časovnica izgleda kot časovni trak, na katerega si podjetje zastavi določene cilje, ki jih namerava doseči do določenega trenutka v prihodnosti. Glede na zastavljene cilje v časovnici pa podjetje sproti objavlja poročila o izpolnitvi oz. neizpolnitvi zastavljenega mejnika[92].

24.4 Izdajatelj žetonov

Po veljavni slovenski zakonodaji je lahko izdajatelj žetonov tako pravna kot tudi fizična oseba. Omejitve, kot veljajo po Zakonu o trgu finančnih instrumentov[93] (v nadaljevanju ZTFI) glede izdajatelja finančnih instrumentov, ki je lahko samo pravna oseba, pa za izdajatelja žetonov tako ne veljajo (v kolikor žeton ne predstavlja finančnega instrumenta). Posledično se pojavlja vprašanje, ali je smiselno dopustiti, da je lahko izdajatelj žetonov kdorkoli, ali je bolj smiselno to omejiti samo na pravne osebe oz. samo na določene pravnorganizacijske oblike.

Izdajatelji kripto žetonov so primorani iskati jurisdikcije, ki so glede na njihov produkt in poslovni načrt za izdajo žetonov najbolj primerne. V Sloveniji npr. obstaja regulatorno tveganje, saj v skladu z zakonom ni možno izvesti skrbnega pregleda strank, kar je glavni razlog, zakaj se je večina slovenskih izdajateljev odločilo za ustanovitve entitete v tujini, kjer je postopek skrbnega pregleda strank jasen in je tako njihovo regulatorno tveganje mnogo manjše kot v Sloveniji. Ker pa večino poslovanja opravijo v Sloveniji, imajo običajno t.i. dualno strukturo, kar pomeni, da ustanovijo ICO entiteto v tujini, operativno entiteto (entiteto, ki dejansko opravlja poslovanje) pa v Sloveniji. Seveda predmetna dualna struktura ni značilna samo za slovensko okolje, ampak se ga poslužujejo tudi ostali. V primeru izvedbe transakcije

[91] (Blocktax.uk, brez datuma, str. 16)
[92] (Blocktax.uk, brez datuma, str. 16)
[93] Zakon o trgu finančnih instrumentov (ZTFI); 2010; Uradni list RS, št. 108/10, 78/11, 55/12, 105/12 – ZBan-1J, 63/13 – ZS-K, 30/16 in 9/17

v Sloveniji pa je vsekakor smiselno, da se posvetujejo s slovenskimi regulatorji glede same izvedbe postopka primarne izdaje žetonov[94].

24.4.1.1 *Pravna zaščita izdajatelja*

V praksi sta se razvila dva instituta, ki omogočata zaščito pred tveganim razpolaganjem s sredstvi.

Prvi je **»multi-sig wallet«**, s katerim se omogoča neposreden nadzor nad porabo sredstev, zbranih v postopku primarne izdaje žetonov. Sredstva se zbirajo na določenem naslovu (»wallet«). Običajne ICO transakcije so »single signature« transakcije, za njeno avtorizacijo je potreben en zasebni ključ. Takšen način predstavlja določeno tveganje, saj bi potencialno en posameznik lahko sam razpolagal s sredstvi, ki se nahajajo v eni denarnici. Da bi se izdajatelji pred tem tveganjem zaščitili in vzpostavili neposreden nadzor, se odločijo za t.i. »multi-signature wallet« (tudi »multi-sig wallet«). V tem primeru ima zasebne ključe do računa več posameznikov. Posledično pomeni, da se bodo lahko transakcije s tega računa opravile samo z avtorizacijo več imetnikov zasebnih ključev. V praksi se pojavljajo kombinacije 3/5 ali 2/3. Da bi se lahko opravila transakcija z denarnice, ki ima 5 zasebnih ključev, bo potrebna avtorizacija vsaj 3 imetnikov zasebnega ključa. Velja tudi dodati, da ni nujno, da so imetniki zasebnih ključev samo sodelujoči pri projektu oz. da bi se doseglo več nadzora, se izdajatelji odločajo, da bodo imetniki zasebnih ključev tudi nekateri drugi zunanji sodelavci ter ugledni predstavniki »blockchain« skupnosti[95].

Drugi institut pa je neposredno povezan s samim razpolaganjem žetonov po njihovi izdaji. Gre za institut **zaklenitve žetonov**. S tem se preprečuje takojšnja prodaja žetonov na sekundarnem trgu in s tem prepreči nihanje vrednosti žetona. Sama možnost zaklenitve žetonov mora biti najprej predvidena v splošnih pogojih (»terms of sale«) ali pa v beli knjigi, opredeljeno mora biti tudi, za kakšno obdobje po izdaji žetonov bodo ti zaklenjeni. Predvidevata se dva načina zaklenitve žetonov:

- žetoni se razdelijo takoj po izdaji, vendar ostanejo zaklenjeni v denarnici imetnika določeno obdobje
- žetonov se ne razdeli takoj po izdaji, ampak se počaka določeno obdobje, šele takrat jih bodo imetniki prejeli v denarnice.

[94] Povzeto po: sestanek z delovno mentorico go. Nino Kranjec
[95] Povzeto po: sestanek z delovno mentorico go. Nino Kranjec

Drugi način je načeloma boljši, saj prvi ne prepreči, da se žetone ne bi prodali drugemu imetniku. Teoretično bi bilo mogoče prodati celo denarnico z zaklenjenimi žetoni[96].

24.5 Pametne pogodbe

Pojem pametne pogodbe označuje obligacijsko razmerje, ki se prenese v programsko in strojno opremo, ki omogoča avtomatizirano izvrševanje. Pojem pametne pogodbe označuje obligacijsko razmerje, ki se prenese v programsko in strojno opremo, ki omogoča avtomatizirano izvrševanje. Gre za digitalni protokol, ki samodejno opravlja vnaprej določene tehnološke procese znotraj transakcij, brez sodelovanja tretjih oseb, pogodbeno razmerje pa se prevede v programski jezik oz. algoritem. To pomeni, da če so izpolnjeni določeni parametri, ki so zapisani v algoritmu, se bo pogodba izpolnila oz. avomatsko realizirala (npr. plačilo kupnine povzroči prenos lastninske pravice).

Pogodba je sklenjena, ko je doseženo soglasje strank o bistvenih sestavinah. Velja tudi, da se obligacijska razmerja ureja prosto, v kolikor ne nasprotujejo Ustavi, morali in prisilnim predpisom. Ločujemo tudi fazi sklenitve pogodbe in fazo izpolnitve pogodbe. Slednji sta lahko sočasni, lahko pa od prve do druge faze preteče neko časovno obdobje. V teoriji se navaja, da bi pametna pogodba predstavljala zgolj fazo izpolnitve pogodbe in jo imenujejo programska izvedba predhodega pogodbenega razmerja, ki naj bi pripomogla k poenostavitvi izpolnitve pogodbe.

Pri pametnih pogodbah pa se pojavljajo nekatere pravne dileme. Prva je recimo sama anonimnost strank pogodbe, zaradi tega nasprotna stranka ne more vedeti, ali je stranka pravno in poslovno sposobna. Problem se pojavi tudi pri izjavi volje oz. kako jo razumeti v računalniškem jeziku. Težave se pojavljajo tudi pri sklenitvi pravnega posla v obliki pametne pogodbe, če se za veljavnost pravnega posla zahteva obličnost (npr. pisna oblika, notarski zapis). Sam zapis računalniškega algoritma pa bi težje utemeljevali kot pisno obliko, sploh ker same vsebine pravnega posla oseba brez strokovnega znanja s področja računalništva, ne bo razbrala. Dileme glede pametnih pogodb pa se pojavijo tudi v primeru razveze oz. odstopa od pogodbe, uveljavljanje instituta spremenjenih okoliščin ipd. Slednji so vsi obligacijskopravni instituti, vendar je njihova uveljavitev onemogočena glede na dejstvo, da pogodbe, vnešene v blockchain tehnologijo, ni mogoče spreminjati. Težave se lahko pojavijo tudi v primeru ničnosti oz. neveljavnosti pogodbe in posledično vzpostavitvijo prejšnjega stanja. Blockchain tehnologija bi v tem primeru morala omogočiti, da se programski algoritem naknadno razveljavi

[96] Povzeto po: sestanek z delovno mentorico go. Nino Kranjec

ali izbriše. Tudi sporazumno spreminjanje pogodbe je zaradi samega varstva pred vdori v programski algoritem zelo omejeno[97].

Pametne pogodbe so tudi pomemben institut v postopku izvedbe postopka primarne izdaje žetonov. Ravno te namreč omogočajo, da izdajatelj ob prejemu sredstev, izda žetone vlagatelju. Postopek primarne izdaje žetonov deluje na principu zamenjave kriptovalut s pomočjo pametne pogodbe: če so izpolnjeni določeni pogoji, se bo vložena kriptovaluta zamenjala z žetonom, ki bo izdan. Izmenjava poteka na način, da podjetje posreduje zainteresiranim osebam naslov pametne pogodbe, slednje pa na ta naslov pošljejo kriptovaluto. Ob izpolnitvi pogojev, bodo v zameno prejeli protivrednost v izdanih žetonih.

24.6 Vlagatelji

Vlagatelji v ICO projekte so načeloma lahko vsi. Samo oglaševanje primarne izdaje žetonov poteka preko spleta in je tako dostopno širši javnosti po celem svetu. Nagovarja se torej vse vlagatelje, ne glede na njihovo znanje, premoženje in ostale dejavnike, ki se upoštevajo pri nalaganju v finančne instrumente. ZTFI recimo razvršča vlagatelje (oz. po terminologiji ZTFI stranke) med profesionalne in neprofesionalne[98] ter jih temu primerno različno obravnava. Vseeno pa to pomeni, da zakonodaja vlagatelje v regulirane finančne instrumente ustrezno varuje, imetniki žetonov pa takšnega pravnega varstva niso deležni.

Če bi izhajali iz načela tehnološke nevtralnosti, bi slednje pomenilo, da bi morali vlagatelje v žetone, ki so podobni finančnim instrumentom oz. so finančni instrument, obravnavati enako kot vlagatelje v finančne instrumente. Investicijska podjetja morajo v tem primeru opraviti test primernosti oz. tudi test ustreznosti, če opravlja še investicijsko storitev svetovanja ali upravljanja premoženja. Vseeno lahko vlagatelju proda produkt, ki ni primeren zanj, vendar ga mora na neustreznost tudi opozoriti.

ATVP je mnenja, da bi bilo potrebno vzpostaviti določene »varovalke« (poudarila ATVP), ki bi omogočile vlagateljem seznanitev s tveganji. ATVP je predlagala dve možni rešitvi:

- **Postavitev maksimalnega vložka posamičnega vlagatelja**: ATVP v tem primeru zasleduje zaščito neprofesionalnih vlagateljev. S tem bi se namreč preprečilo preveliko izpostavljenost vlagatelja do posameznega projekta ICO. Omejitev pa ne bi veljala za profesionalne vlagatelje ter sodelujoče pri projektu ICO.

[97] (Jadek, 2018)

[98] Drugi odstavek 12. člena ZTFI: Profesionalna stranka je stranka, ki ima ustrezno strokovno znanje in izkušnje, da lahko sama sprejema investicijske odločitve in oceni tveganje, povezano z njimi, in ki je v skladu z 207. do 209. členom tega zakona obravnavana kot profesionalna stranka.

- **Sprejetje ureditve iz Predloga uredbe o množičnem financiranju**[99]: Iz ureditve izhaja, da bi moral izdajatelj žetonov (ali tretja oseba) izvesti začetno oceno primernosti naložbe za potencialnega vlagatelja in vlagatelju omogočiti, da izvede simulacijo sprejemljive višine izgube vloženih sredstev glede na njegovo premoženje. Simulacija v bistvu omogoča, da vlagatelj sam presodi, kakšna izguba bi bila zanj še sprejemljiva in se potemtakem odloči za primerno vsoto. Prav tako velja, da če bi se ugotovilo, da naložba za vlagatelja ni primerna, izdajatelj naložbo še vedno lahko sprejme, vendar mora opozoriti vlagatelja na tveganja, katerim se izpostavlja[100].

24.6.1 Poslovni angeli

Poslovni angeli so ugledni posamezniki, ki so v preteklosti že vodili oz. ustanovili uspešno podjetje. Finančno stanje jim namreč omogoča, da vlagajo tudi v bolj tvegane naložbe, tipično zagonska podjetja oz. projekte ICO, ko investirajo dejansko v idejo in ne dokončen produkt. Poslovni angeli se navadno združujejo v klubih, formalno ustanovljenih združenjih uspešnih podjetnikov. Poleg sredstev, ki jih vlagajo v podjetja ali projekte, lahko nudijo tudi nasvete v zvezi s poslovanjem, delijo poslovne izkušnje ter lahko predstavljajo pomemben stik pri ustvarjanju poznanstev podjetju, ki je šele na začetku svoje poslovne poti. Poslovni angeli namreč lahko ocenijo potencial podjetnikove poslovne priložnosti, pomaga se mu pri načrtovanju, projekcijah, oblikovanju finančnega modela itd[101].

Poslovni angeli se odločajo tudi za investiranje v ICO projekte. Zanje je predvsem zanimiva faza »pre-sale«. Angelski investitorji so lahko pomembni z vidika primarne izdaje žetonov predvsem zato, ker vložijo sredstva, ki zadoščajo za pokritje stroškov izvedbe postopka primarne izdaje žetonov, v končni fazi pa je lahko njihov vložek okoli 10% »hard capa«[102].

[99] Proposal for a Regulation of the European parliament and of the Council on European Crowdfunding Service Providers (ECSP) for Business
[100] Povzeto po: (Agencija za trg vrednostnih papirjev, 2018, str. 16-17)
[101] Povzeto po: (Cekin.si, 2018)
[102] (Tokens 24, 2018)

25 Tveganja, s katerimi je povezan postopek izvedbe primarne izdaje žetonov

Postopki primarne izdaje žetonov so se v zadnjem letu zelo razmahnili, postali so zelo priljubljen način množičnega zbiranja sredstev. Vseeno pa se ob tem pojavlja veliko tveganj pred morebitnimi goljufijami, pranjem denarja ipd. Opozorila pred tveganji v povezavi s primarno izdajo žetonov so izdale številne države, med njimi tudi Slovenija (ATVP je izdala dva posvetovalna dokumenta) ter Evropska Unija (ESMA[103]). V svojih posvetovalnih dokumentih omenjajo predvsem naslednja tveganja:

- odsotnost zakonodajne ureditve: v veliko državah postopek izvedbe primarne izdaje digitalnih žetonov ni strukturno reguliran in nadzorovan. Posledično naj vlagatelji v projekte ICO ne bi imeli nobenega zavarovanja ali pravnega varstva za svoj vložek. Opozarjajo tudi na možnost zlorabe primarne izdaje žetonov za goljufije, pranje denarja in druge nezakonite aktivnosti. V državah (sploh v Slovenij) pa se kažejo težnje k temu, da bi se področje pravno uredilo, slednje bi omogočilo ugodno poslovno okolje za razvoj blockchain tehnologije in postopka izvedbe primarne izdaje žetonov. Prav tako se podjetja, ki se odločajo za takšen način zbiranja sredstev, odločajo za države, v katerih je primarna izdaja žetonov regulirana kot en izmed načinov zbiranja sredstev.
- pomanjkanje verodostojnih informacij: težava se lahko pojavi v primeru, da so informacije nerevidirane, zavajajoče, nepopolne in napačne, kar pomeni, da vplačniki ne morejo razbrati tveganj, katerim bi se izpostavili (glede vsebine bele knjige glej naslednje poglavje).
- Visoko tveganje izgube vloženih sredstev: za izvedbo postopka primarne izdaje žetonov se navadno odločajo »start-up« podjetja, ki pa pomenijo tveganje za neuspeh, prav tako je veliko ICO projektov podprtih s številnimi predpostavkami in finančnimi napovedmi, niso pa pregledani s strani neodvisnih strokovnjakov.
- Nestanovitnost cen in nizka likvidnost: vplačniki vlagajo v projekt in ne v izdajatelja, saj jim žetoni navadno ne nudijo lastniških ali dolžniških upravičenj, prav tako je bodoča vrednost žetona odvisna od bodoče razširjenosti uporabe posameznega žetona in vrednost žetona zato ni nujno povezana s finančno stabilnostjo izdajatelja. Tveganje je

[103] (ESMA, 2017)

tudi v tem, da se sekundarni trg za določene žetone morda sploh ne razvija, vplačniki potemtakem ne bodo morali zamenjati žetonov v tradicionalne, fiat valute[104].

[104] (ATVP, ATVP, 2018, str. 5-6)

26 Veljavna zakonodajna ureditev

Eno od tveganj pri izvedbi primarne izdaje žetonov je tudi odsotnost zakonodajne ureditve. Gre namreč za relativno nov način zbiranja sredstev, zakonodaje pa se temu še niso prilagodile, zato se obravnava vsak postopek primarne izdaje žetonov posamično in se s tem skuša ugotoviti, ali spada na področje, ki je pravno regulirano. Žetoni, ki so izdani v okviru primarne izdaje žetonov, imajo zelo različno naravo, od finančnega instrumenta pa vse do vstopnice za kino. Posledično ne moremo vseh žetonov enotno obravnavati, ampak jih moramo obravnavati glede na vsebino oz. glede na upravičenja, ki jih dajejo imetniku. Žeton z lastnostmi finančnega instrumenta je treba obravnavati kot finančni instrument, žeton z vsebino vstopnice za v kino, pa kot vstopnico v kino. Večinoma obstaja mnenje, da se postopke primarne izdaje žetonov, v katerih se izdajajo žetoni, ki niso finančni instrumenti, ne regulira preveč podrobno in rigidno, ampak bi se lahko zahtevala samo določena skrbnost pri pripravi potrebne dokumentacije (lastnosti žetona naj bi se opredelilo v beli knjigi).

26.1 Katera jurisdikcija je primerna

Podpoglavje se osredotoča na jurisdikcijo, ki je primerna za izvedbo primarne izdaje žetonov. Del bi lahko bil v pomoč tako podjetjem, ki se odločajo za izvedbo tega postopka, kot tudi za regulatorje oz. zakonodajalca ob sprejemanju regulative s slednjega področja.

Podjetja, ki se odločajo za izvedbo postopka primarne izdaje žetonov, bodo najprej presojala, ali je regulator v državi dostopen in je pripravljen podati vsaj mnenje glede izvedbe postopka primarne izdaje žetonov. S tem se podjetje tudi izogne t.i. regulacijskemu tveganju oz. sankcijam, ki nastopijo po izvedbi primarne izdaje žetonov. Najbolje pa je, če ima podjetje možnost neposrednega stika z regulatorjem in s slednjim ohranja neko redno komunikacijo. Takšne regulatorje navadno najdemo v manjših jurisdikcijah, kjer regulatorji dejansko lahko obvladajo celotno območje.

Včasih podjetja presojajo tudi stališča regulatorja do novih tehnologij oz. do področji, ki se še razvijajo. Pogosto namreč najdemo regulatorje, ki niso odprti za dajanje licenc novim podjetjem, zgolj zato, ker delujejo na še nerazvitem področju, s tem ne zavirajo samo podjetje, ki bi si želelo zbrati sredstva za razvoj svoje ideje, temveč preprečijo razvoj na tem področju. Za razvoj na področjih nove tehnologije bo najprimernejša takšna jurisdikcija, ki bo previdevala »regulatory sandbox« ali tudi t.i. peskovnik. V finančnem svetu pojem označuje mehanizem za razvijanje regulative na področju inovacij in nove tehnologije. Peskovnik je instrument regulatorja, ki olajša poslovanje tehnološko inovativnim podjetjem. In ravno na področju razvijanja blockchain tehnologije in regulacije primarne izdaje žetonov so takšni peskovniki

dobrodošli, saj se z njimi omogoča razvoj potrebne regulative. Prednost peskovnikov je predvsem v tem, da se projekti, ki ne spadajo v celoti pod okvir obstoječe zakonodaje, ne avtomatično prepovedo, ampak omogočajo sodelovanje med projektom in regulatorjem, regulator lahko na ta način spozna ustrezen način regulacije posameznega projekta ali celotnega področja, če pa je to potrebno, se sprejme posebna zakonodaja.

Na vprašanje peskovnikov se je odzval tudi slovenski regulator, ATVP. Po mnenju ATVP ima kot zakonsko določen institut peskovnik smisel zgolj takrat, ko ima regulator v rokah orodja, ki mu za čas testiranj omogočajo apliciranje zakonodaje na drugačen način, kot sicer velja za ostale subjekte na trgu. ATVP ne nasprotuje peskovnikom, vendar mu trenutna zakonodaja ne daje pooblastil, s katerimi bi lahko apliciral zakonodajo na posamični subjekt, prav tako je financiranje ATVP omejeno (takse), kar bi pomenilo, da bi izvajanje samega peskovnika financirali udeleženci na trgu, ki od tega nimajo nobene koristi[105].

Ustrezna jurisdikcija bo tudi tista, ki ponuja ustrezno definicijo »žetona«, »kriptovalute« oz. »kovanca« (v smislu »coin«). Jasna definicija omogoča podjetju, da svoj produkt podredi ustreznim pravilom, ali veljajo določbe za izdajo vrednostnega papirja, ali spada pod kaj drugega. Meja med pojmi mora biti jasna, kar posledično tudi omogoča pravno varnost tako podjetju kot ostalim udeležencem ICO transakcije.

Primerna jurisdikcija bo tudi tista, ki ponuja smernice glede množičnega zbiranja sredstev (tudi »crowdfunding«). Zaradi določenih posebnosti (omenjenih spodaj) je bolje, če se nekako loči med strogo reguliranimi postopki izdaje finančnih instrumentov in postopki množičnega financiranja.

Za razvoj primarne izdaje žetonov bo najbolje izbrati tudi jurisdikcijo, ki ima do neke mere razvito samoregulacijo (o slednji več spodaj). Bolj je razvita samoregulacija, bolj se bo področje uspešno razvijalo naprej. Za razvoj samoregulacije so potrebne tudi določene skupine uglednih posameznikov s tega področja. Slednji lahko v okviru svojega združenja izdajajo smernice, sodelujejo z regulatorjem in so lahko v pomoč podjetjem, ki se odločajo za izpeljavo postopka primarne izdaje žetonov. V Sloveniji bi takšno združenje lahko predstavljala Blockachain Think Tank Slovenija.

Drugi kriteriji kako izbrati primerno jurisdikcijo, so tudi: ugodna davčna obravnava, urejeni postopki AML in KYC (predvsem kdo jih lahko izvaja, ali so obvezni ipd.), ali je ugodna obravnava osebnih podatkov ter ureditev varstva zasebnosti. Obravnavi slednjih kriterijev so namenjena poglavja spodaj[106].

[105] Povzeto po: (Agencija za trg vrednostnih papirjev, 2018, str. 11)
[106] Povzeto po: (Thompson,2018)

Vseeno pa ne gre spregledati očitnega. Izvedba primarne izdaje žetonov ima izrazit čezmejni značaj, kar pomeni, da lokalna zakonodaja ne bo imela teže pri reševanju čezmejnih sporov, če bo šlo za področja, ki so kogentno urejena (npr. če gre za področje varovanja potrošnikov). Na splošno pa naj bi veljalo, da v kolikor ne gre za kogentne določbe, se uporabi načelo prostega urejanja obligacijskih razmerji, kar vsebuje tudi prosto izbiro prava, po katerem naj se rešuje morebitne spore.

26.2 Množično zbiranje sredstev in primarna izdaja digitalnih žetonov

Množično zbiranje sredstev poteka na način, da podjetje sredstva zbere s strani s strani večjega števila oseb s številnimi majhnimi vložki. To tudi pomeni, da lahko v projekt investira kdorkoli, krog investitorjev se je s pojavom množičnega financiranja zelo razširil. To je tudi ena glavnih razlik s tradicionalnimi oblikami zbiranja sredstev, saj slednji načini predvidevajo večje vložke s strani manjšega kroga vlagateljev. Tradicionalni načini zbiranja sredstev pa so lahko zaradi tega tudi nezanimivi za manjša ali zagonska podjetja, ki so šele na začetku poslovne poti in so zato nezanimiva za velike vlagatelja.

Poznamo več vrst množičnega financiranja. Pred obdobjem digitalizacije je množično financiranje potekalo tako, da so poslovneži hodili s sestanka na sestanek z raznimi investitorji in jih prepričevali v vlaganje v njihovo poslovno idejo. V obdobju digitalizacije pa so se razvili novi načini množičnega financiranja, med njimi zbiranje sredstev preko spletnih platform, kot sta recimo Kickstarter[107] in Indiegogo[108]. V zameno za zbiranje sredstev preko takšni spletnih platform pa slednje zahtevajo določen delež zbranega denarja.

Primarna izdaja žetonov je en od načinov množičnega zbiranja sredstev, poteka preko spleta, podobno kot zbiranje sredstev preko spletnih platform, razlika je recimo v tem, da se sredstva ne zbirajo v fiat valutah, ampak v določeni kriptovaluti. Druga razlika pa je, da se pri zbiranju s pomočjo spletnih platform lahko kršijo pravice intelektualne lastnine, pri postopkih primarne izdaje žetonov pa ne nujno. Če želi podjetje zbrati denar s pomočjo takšnih spletnih platform, mora svoj izdelek najprej predstaviti, pri primarni izdaji žetonov pa gre praviloma za to, da se zbira sredstva za razvijanje poslovne ideje (izgradnjo blockchain platforme). Vseeno pa pri obeh načinih še vedno obstajajo določena tveganja, povezana s tem, da se ne zbere dovolj sredstev za razvoj ideje[109].

[107] Uradna spletna stran Kickstarter: dostopno na spletnem naslovu: https://www.kickstarter.com/
[108] Uradna spletna stran Indiegogo: dostopno na spletnem naslovu https://www.indiegogo.com/
[109] (Setnikar & Šutanovac, Pravna praksa, 2016)

26.2.1 Primerjava s postopkom javne ponudbe vrednostnih papirjev po Zakonu o trgu finančnih instrumentov

Glede primerjave s postopkom javne ponudbe vrednostnih papirjev sledimo primerjavi, ki je opisana zgoraj. V tem delu sledi samo pregled nekaterih glavnih razlik. Primarna izdaja žetonov (ICO) in postopek ponudbe vrednostnih papirjev (IPO), sta si podobna v kratici in v tem, da gre za načina zbiranje sredstev. Temeljna razlika med njima pa je v tem, da je IPO reguliran postopek, primarna izdaja žetonov pa ne. Posledično tudi pomeni, da je izdajatelj žetonov fizična ali pravna oseba, medtem pa je lahko izdajatelj vrednostnih papirjev lahko samo pravna oseba. Razlike so tudi v naravi pravic, ki jih ima imetnik žetona in naravi pravic, ki jih nudi vrednostni papir. Žetoni bi se lahko opredelili kot lastniški in dolžniški vrednostni papirji (tudi »security token«), vendar ne vsi, nekateri žetoni lahko predstavlja tudi pravico do uporabe produkta ali določene storitve (tudi »utility token«). Slednje tudi pomeni, da če ima žeton lastnosti vrednostnega papirja, se mora izdajo žetonov izvesti po pravilih ZTFI, ki ureja javno ponudbo izdaje vrednostnih papirjev, če pa gre za večnamenski žeton, pravila ZTFI ne zavezujejo.

26.2.2 Samoregulacija

V kolikor obstaja odsotnost zakonodajne ureditve, obstajajo tveganja tako za vlagatelje kot tudi sama podjetja, ki se odločijo za izvedbo postopka primarne izdaje žetonov. Samoregulacija je navadno odgovor na pomanjkanje regulacije oz. zakonodajne ureditve, prav tako pa lahko ob obstoječi zakonodajni ureditvi področja pomeni tudi nadgranjo in dopolnitev veljavne zakonodajne ureditve. Samoregulacija je izven pristojnosti zakonodajalca in drugih državnih organov in je produkt subjektov in udeležencev na trgu. V Sloveniji je samoregulacija na področju primarne izdaje digitalnih žetonov ter na splošno kriptovalut prisotna.

Problem samoregulacije je v tem, da ni pravno zavezujoča, kar pomeni, da izdajateljem žetonov ni potrebno slediti izdanim smernicam, prav tako kršitve pravil samoregulacije niso sankcionirane s strani državnih organov[110].

[110] (ATVP, 2018)

27 Primeri iz prakse

Podpoglavje zajema nekaj primerov iz prakse slovenskih podjetji, ki so se odločil za zbiranje sredstev z izvedbo postopka primarne izdaje žetonov.

Blocksquare: zbrati želijo 5.000.000 USD (hard cap), za to pa bodo izdali 10.000.000 BTS žetonov, katerih vrednost v crowdsale bo 0,5 dolarja. Februarja 2018 so imeli »early community presale«, s katerim so uspeli zbrati skoraj polovico hard capa. Izdali so 4,431,997 BST žetonov. 18.4.2018 so imeli crowdsale, kar je še zanimivo je to, da so se v fazi »crowdsale« odločili za popust vlagateljem, če bodo ti vlagali v določenem časovnem intervalu. Tako so recimo na prvi dan crowdsale imeli vlagatelji kar 25% popust, do 22. aprila 15% popust, kasneje še 7% popust, po 4. maju pa popust ni bil več na voljo. Sam popust je namenjen temu, da se zbere čim več sredstev že čim hitreje in se s tem tudi privabi čim več vlagateljev[111].

Insurepal: zbrati so želeli 18.000.000 USD (»hard cap«), za to so izdali 300.000.000 IPL žetonov, crowdsale so imeli 16. januarja 2018. Podjetju je uspelo celoten »hard cap« zbrati že prvi dan »crowdsale«. Po njihovih podatkih je bilo takrat na voljo 67% vseh žetonov (ali 201.000.000 IPL žetonov), kar tudi pomeni, da so »soft cap«, določen v vrednosti 5.000.000 dolarjev uspeli zbrati v fazah pred crowdsalom[112].

Eligma: zbrati so želeli 34,180 ETH (»hard cap«; določen je v kriptovaluti ethereum), »soft cap« pa je znašal 3.000.000 USD. Za dosego »hard capa« so izdali 500.000.000 ELI žetonov, 300.000.000 ELI žetonov pa je bilo na voljo v »crowdsale«, ostalih 40% žetonov se je namreč razdelilo med projektno ekipo, svetovalcem, bodočim partnerjem in drugim. »Crowdsale« je potekal med 17.4.2018 in 8.5.2018. Določili so tudi minimalni in maksimalni vložek. Minimalni vložek je znašal 0,1 ETH, maksimalni vložek pa 10 ETH, vendar je omejitev veljala samo za prve tri ure, kasneje vložek ni bil omejen navzgor[113].

SportyCo: njihov projekt temelji na izgradnji platforme, ki omogoča financiranje športnikov s strani več manjših investitorjev. Odločili so se, da bo sredstva zbrali z izvedbo postopka ICO. Želeli so zbrati 16.000.000 USD, za kar bi izdali 200 milijonov SPF žetonov. ICO pa ne bo uspešen, če ne bi uspeli zbrati niti 1.500.000 USD, v tem primeru so se zavezali vrniti vsa zbrana sredstva. Pred izvedbo »crowdsale« so se odločili, da bo nekaterim omogočen nakup žetonov že v fazi pre-sale, žetone bodo lahko vlagatelji kupili po popustu do 15%. Pre-sale so izvedli nekaj ur pred crowdsale. Slednji je potekal med 21. novembrom 2017 in 8. decembrom

[111] (Blockchain Think Thank Slovenia, 2018)
[112] Povzeto po: (Insurepal, 2018)
[113] Povzeto po: (Eligma, 2018)

2017. Tudi v tej fazi so ponujali določene popuste za vlagatelje, če so ti kupili žetone v prvih treh dneh po začetku crowdsale ali če so vložili več kot 100 ETH. Uspeli so zbrati nekaj več kot 5.000.000 USD, kar pomeni, da je bil ICO uspešen. Določili so tudi, da je en vlagatelj lahko imetnik maksimalno 2500 SPF žetonov[114].

[114] Povzeto po: (SportyCo, 2018)

28 Predstavitev vsebine in ureditve bele knjige in splošnih pogojev poslovanja

28.1 White book

28.1.1 Uvodno o beli knjigi

Preden investiramo v nek projekt primarne izdaje žetonov je vsekakor koristno in nujno potrebno, da se o samem projektu pozanimamo. Najbolj osnoven dokument, ki ga podjetje izda, je bela knjiga. V njem opiše problem ter predstavi svojo poslovno idejo, s katero namerava problem rešiti. Ob branju dokumenta se moramo zavedati, da gre pri beli knjigi zgolj za predstavitev ideje in ne za končni produkt. Seznanitev z njeno vsebino vsekakor pripomore k lažji in bolj gotovi odločitvi o naši investiciji[115].

Bela knjiga (t.i. white paper) je nezavezujoč pravni dokument, ki ga mora podjetje izdati ob primarni izdaji žetonov. Je mešanica poslovnega načrta in določenih poslovnih predvidevanj, lahko tudi nezavezujočih obljub, danim potencialnim vlagateljem[116]. Naša zakonodaja zaenkrat še ne ureja vsebine in oblike izdaje tega dokumenta, je pa tako javnost kot tudi Vlada RS seznanjena s smernicami, vsebinskimi zahtevami, priporočili in mnenji glede njegove vsebinske zasnove. Najpomembnejši dokument, ki je že na voljo javnosti ter je bil podan v obravnavo Vladi RS, so Smernice za zbiranje sredstev s primarno izdajo in prodajo digitalnih žetonov izdane s strani nevladne organizacije Think Thank Blockchain Slovenija. Vsebina dokumenta bo podrobneje predstavljena v nadaljevanju. Poleg vsebinskih zahtev smernic bodo v nadaljevanju predstavljeni tudi nekateri predlogi glede vizualnega in slogovnega izgleda bele knjige. Ti izhajajo iz mnenj posameznikov, ki so v postopke primarne izdaje žetonov bodisi redno vključeni, bodisi so svoj projekt uspešno zaključili. Pridobljeno znanje preko zapisov na spletnih straneh in predavanj delijo z javnostjo.

Nekateri opozarjajo, da je pri pisanju pomemben tak način izražanja, da je besedilo razumljivo ter slogovno ustrezno. K temu pripomore uporaba grafov, tabel, shem in drugih grafičnih pripomočkov. Namen dokumenta je, da potencialne investitorje seznani z vsemi potrebnimi informacijami v povezavi s poslovno idejo, poslovanjem, ekipo, tveganji, delovanjem, namembo sredstev, itd.. Na podlagi zbranih informacij in razumevanja besedila, se posameznik lahko razumno odloči za soudeležbo v postopku zbiranja sredstev[117].

---

[115] Povzeto po: dostopno na spletnem naslovu https://kriptomat.io/kaj-je-ico/; 11.2.2018
[116] Povzeto po: Predavanje Matevža Casermana, Štirje stebri uspešnega ICO projekta z dne 26.4.2018
[117] Povzeto po: dostopno na spletnem naslovu: https://cointelegraph.com/news/how-to-develop-white-paper-for-ico-dos-and-donts; dne 6.4.2018

Bela knjiga je javni dokument in bi morala biti tekom celotnega postopka temu primerno dostopna javnosti. Njena vsebina se glede na tek dogodkov lahko spreminja. Lahko pride do nepredvidljivih okoliščin ali tehnoloških ovir, zaradi katerih je potrebno spremeniti posamezen fragment, ki ga vsebuje. Spremembe so dovoljene v primeru, da še vedno omogočajo dosego primarno željenega cilja in je javnost o spremembah primerno obveščena (npr. zapis na spletni strani). V praksi se pojavlja problem, da podjetja po izvedbi primarne izdaje žetonov zbrišejo bele knjige[118].

Poleg belih knjig včasih podjetja izdajo tudi modre knjige (t.i. »blue paper« ali »technical paper«). Modra knjiga je dokument, ki predstavlja tehnično izvedbo projekta[119].

28.1.2 Vsebina bele knjige

Belo knjigo sem v nadaljevanju razdelila v štiri vsebinske sklope. Oblikovala sem jih na podlagi literature in pregleda belih knjig posameznih projektov (npr. Viberate, Tradershub, Cofound.it). Vrstni red navedbe posameznih vsebinskih točk ni določen. Pomembno je, da so znotraj dokumenta navedeni vsi potrebni podatki. Način in zaporedje pisanja je prepuščen inovativnosti ustvarjalcev dokumenta. Če primerjamo bele knjige posameznih podjetij lahko ugotovimo, da ima vsaka izmed teh nek svoj način oblikovanja. To je povsem logična posledica tega, da za vsako izmed njih stojijo različne ekipe ter različne ideje.

Vsebina bele knjige po sklopih:

- Uvod
- Predstavitev produkta, poslovne ideje, trga, ekipe, poslovnega načrta
- Žetoni (ekonomija in funkcionalnost žetona- t.i. tokenizacija, distribucija žetonov)
- Primarna izdaja žetonov (minimalni in maksimalni znesek zbranih sredstev, poraba sredstev, časovni potek postopka)
- Povzetek tehničnega in pravnega skrbnega pregleda, intelektualnih pravic

28.1.2.1 *Uvod*

Uvod je namenjen temu, da pritegne bralčevo pozornost. V njem so povzete ključne informacije v povezavi s projektom. Različni avtorji navajajo različno vsebino. Nekateri so mnenja, da je uvod namenjen kratki predstavitvi in orisu konkretnega globalnega problema, poslovne ideje in produkta ter ekipe, ki stoji v ozadju projekta[120]. Drugi bolj poudarjajo, da se

[118] Povzeto po: Predavanje Matevža Casermana, Štirje stebri uspešnega ICO projekta z dne 26.4.2018
[119] (Blocktax.uk, brez datuma, str. 8)
[120] Povzeto po: dostopno na spletnem naslovu: https://mikloskadar.com/knowledgebase/structure-ico-white-paper/; dne 6.4.2018

je potrebno osredotočiti na ključne informacije o žetonih in njihovi primarni izdaji[121]. V praksi je vsebina teh tako ali tako odvisna od želja podjetja in njegovih preferenc.

28.1.2.2 *Predstavitev produkta, poslovne ideje, platforme, trga, ekipe, poslovnega načrta in vizije za prihodnost*

28.1.2.2.1 Predstavitev produkta, poslovne ideje, platforme ter razmer na trgu

Posameznik bo pripravljen vlagati v nek projekt pod predpostavko, da bo projekt zanj zanimiv, izviren ter bo verjel v njegov uspeh. Zato je potrebno dobro opredeliti problem, ki ga sam produkt oziroma storitev odpravlja, njegovo zgodovino in ozadje. Podjetje mora posameznika prepričati, da je produkt potreben in kvaliteten, da prinaša novo in izvirno rešitev. Podjetje, ki je že ustvarilo svoj produkt oz. kako drugače potrdilo svojo poslovno idejo, predstavi svoje rezultate. Na tak način pokaže, da je projekt vreden zaupanja in da je investicija vanj dobra odločitev[122]. S tem se odpravi morebitne dvome o resničnosti navedenih dejstev, o kvaliteti in funkcionalnosti produkta ter prepreči zavajanje javnosti.

V praksi podjetja prav temu sklopu namenijo največ pozornosti. Opredelitev žetona in potek primarne izdaje je tako ali tako naveden tudi v pogojih poslovanja, medtem ko je prostor za predstavitev poslovne ideje in produkta, le znotraj bele knjige.

28.1.2.2.2 Opis ekipe in svetovalcev

»Any investor-angel can tell stories about investing in a strong team with a bad idea, because he believed in their abilities of creating a valuable product in the course of their activity.« (Andrew Chapin)[123]

Predstavitev članov ekipe, njihovih preteklih delovnih izkušenj ter kompetenc in navedba funkcije, ki jo opravljajo v projektu, ni zanemarljiva. Močna, stabilna ekipa, ki profesionalno pokriva več različnih področij in je podprta s strani svetovalcev in investitorjev, je z vidika posameznika lahko eden pomembnejših faktorjev za odločitev o investiciji. Predstavlja mu jamstvo za uspešno izveden projekt, poslovanje in končno priložnost za pridobitev uporabnega produkta ali dober zaslužek v primeru prodaje žetona[124]. Potrebni so zlasti strokovnjaki, ki bodo predstavljali vodstveni kader, razvijalci, ki se spoznajo na blockchain tehnologijo, strokovnjaki

[121] (Blocktax.uk, brez datuma, str. 11)
[122] (Blocktax.uk, brez datuma, str. 12)
[123]Povzeto po: dostopno na spletnem naslovu: https://smilebright.media/blog/how-to-write-a-good-white-paper-for-ico; dne 6.4.2018
[124] Povzeto po: dostopno na spletnem naslovu: https://hackernoon.com/how-to-write-a-good-white-paper-for-ico-tips-and-examples-42d71c3fa4fe, dne 6.4.2018

s področja produkta in oglaševanja ter ostali zunanji svetovalci s specifičnimi izkušnjami na izbranem področju[125].

28.1.2.2.3 Povzetek poslovnega načrta

V beli knjigi je naveden povzetek poslovnega načrta, ki vsebuje finančni načrt, krajši opis trga, SWOT analizo, poslovne modele, načine trženja, in drugo[126]. SWOT analiza je analiza priložnosti in nevarnosti, ki prežijo podjetju. Na podlagi te podjetje lažje sprejema odločitve o tem, kam usmeriti svoje poslovanje[127]. Poslovni model je ključni dokument podjetja po katerem podjetje posluje.

28.1.2.3 *Žetoni (ekonomija in funkcionalnost žetona- t.i. tokenizacija, distribucija žetonov)*

28.1.2.3.1 Opis ekonomije in funkcionalnosti žeton- t.i. tokenizacija

Opis uporabnosti digitalnega žetona je ključna sestavina bele knjige (ang. token flow ali token economy). V splošnem delimo digitalne žetone v tri večje skupine: **utility** (žetoni z uporabno vrednostjo), **security** (žetoni, ki dajejo imetnikom delež v kapitalu ali članske pravice) in **value** oz. **currency** (žeton kot plačilno sredstvo). V beli knjigi je potrebno opredeliti katerega tipa bodo izdani žetoni. V primeru, da žeton nosi karakteristike finančnega instrumenta po Zakonu o trgu finančnih instrumentov (ZTFI)[128], ga je potrebno izdati v skladu z veljavnimi predpisi. Izdajatelj mora pravno utemeljiti, zakaj žeton izpolnjuje ali ne izpolnjuje potrebnih karakteristik, pri čemer pa bi samo naravo presojal tudi regulator sam. Izdajatelji žetonov morajo biti v primeru, da želijo izdati žeton z uporabno vrednostjo, pozorni, da svojim žetonov ne pripisujejo lastnosti in upravičenj, ki bi kakorkoli spominjali na lastnosti finančnega instrumenta. To pomeni, da žetoni ne smejo imeti funkcije delitve dobička, možnosti rasti vrednosti žetona, uvrstitve na določene borze[129]. V izogib temu mora izdajatelj jasno opredeli, katerih upravičenj žeton ne prinaša[130].

---

[125] (Blocktax.uk, brez datuma, str. 7)
[126] (Blocktax.uk, brez datuma, str. 11)
[127] Povzeto po: dostopno na spletnem naslovu: http://www.koncept-poslovanje.si/?page_id=1187, dne 26.6.2018
[128] Ur. l. RS, št. 108/10 – uradno prečiščeno besedilo, 78/11, 55/12, 105/12 – ZBan-1J, 63/13 – ZS-K, 30/16 in 9/17
[129] Povzeto po: sestanek z delovno mentorico go. Nino Kranjec
[130] **Viberate** token (VIB): »The ownership of the token does not include the right to: ownership of the company, ownership of the service's IP, profits of the service, participate in decision making, unless options are put up on voting to token holders.; **Tradershub Tokens** will not: Pay dividends or profits of any kind, including buyback, Enable holders to vote on company matters, Control the company or give/imply ownership in any way«, dostopno na spletnem naslovu: https://www.cryptoground.com/storage/files/1527488963_Viberate_ICO_Whitepaper.pdf; dne 6.4.2018

Poleg upravičenj, ki jih žeton prinaša, je potrebno določiti tudi skupno število žetonov, ki bodo izdani in tistih, ki bodo v obtoku na trgu. Določiti je potrebno začetno ceno žetona, točno distribucijo žetona ter prihodnjo monetarno politiko[131].

28.1.2.3.2 Razdelitev digitalnih žetonov med ključne akterje projekta/distribucija žetonov

Jasen grafičen ali opisni prikaz razdelitve žetonov med posamezne kategorije akterjev. To pomeni med vplačnike, ekipo, zunanje svetovalce, poslovne angele, bodoče investitorje, itd[132]. Izdajatelj določi število vseh izdanih žetonov in nato v odstotkih kolikšen del pripade posamezni skupini.

Primer razdelitve žetonov: V primeru primarne izdaje žetonov družbe Viberate je bilo izdanih 200.000.000 VIB žetonov. 60% teh je bilo ponujenih javnosti v fazi crowdsale, 16 % so zadržali ustanovitelji in ostali člani ekipe, ki so sodelovali pri snovanju in začetkih podjetja, 4% so bili namenjeni poslovnim angelom, ki so s svojimi investicijami izkazali zaupanje in podprli idejo že v samem začetku, 5% žetonov je bilo razdeljenih med razvijalce platforme, 8% žetonov so prejeli svetovalci, ki so k projektu prispevali s svojim strokovnim znanjem, 7% žetonov je bilo zadržanih z namenom razdelitve teh med bodočim investitorjem[133].

Grafični prikaz:

28.1.2.4 *Primarna izdaja žetonov (minimalni in maksimalni znesek zbranih sredstev, poraba sredstev, časovni potek postopka, razkritje pravne osebe, ki bo izvedla projekt)*

28.1.2.4.1 Minimalni (ang. soft cap) in maksimalni znesek (hard cap) zbranih sredstev

Podjetje naj bi zbiranje sredstev omejilo navzgor in navzdol. Zgornji meji financiranja pravimo tudi »hard cap«. Določa maksimalni znesek sredstev, ki ga je podjetje pripravljeno sprejeti, ter predstavlja znesek, ki je potreben, da podjetje izpelje vse stopnje razvoja svojega projekta.

[131] (Blocktax.uk, brez datuma, str. 6)
[132] (Blocktax.uk, brez datuma, str. 12)
[133] (Viberate, 2018)

Spodnjo mejo financiranja imenujemo »soft cap«. Določa minimalni znesek, ki ga podjetje potrebuje za izvedbo in razvoj (minimalnega obsega) zastavljenih ciljev.

28.1.2.4.2 Opis porabe sredstev

Potrebna je jasna opredelitev kaj in kako bodo sredstva porabljena. Pri tem potencialni investitor ne sme imeti nikakršnega dvoma o pravi uporabi sredstev. Vsakršen dvom o primerni oziroma neprimerni uporabi sredstev, ga lahko odvrne od investiranja[134]. Prikaz je bodisi opisen bodisi grafičen ali oboje hkrati. Ključno je, da je potencialnemu vlagatelju razumljiv. Vlagatelja zanima kam bodo vložena njegova sredstva ter s kakšnim namenom bodo porabljena. Na podlagi prikaza lahko oceni ali bodo zbrana sredstva omogočila dosego cilja in izvedbo poslovne ideje. Prikaže se razdelitev sredstev med vplačnike, ekipo ter aktivnosti za doseganje ciljev, ki mora biti tržno izvedljiva. Potrebna so sredstva za razvoj platforme, za oglaševanje, pravno skladnost, itd[135]. Vsekakor je vsak člen v verigi pomemben, vendarle morajo biti sredstva razdeljena smiselno in premišljeno.

Izdajatelj se mora tekom celotnega postopka zavedati, da brez dobrega oglaševanja njihov projekt nima prihodnosti. Po mnenju mnogih uveljavljenih strokovnjakov na področji kriptovalut (npr. Matevž Caserman, Spartan Solutions) in nekaterih, ki je za njimi bodisi že uspešno izveden ICO bodisi je v teku[136], nobena ideja, noben projekt brez dobrega oglaševanja ne bo uspel, ne glede na izvirnost in kakovost. Dobro oglaševanje ima svojo ceno. Sredstva za oglaševanje so ključnega pomena tako pred samim zbiranjem kot tudi po koncu. Tudi to je zato potrebno predvideti v sami razdelitvi sredstev.

Primer razdelitve zbranih sredstev: 40% zbranih sredstev je družba Viberate namenila pokritju stroškov tehničnega razvoja platforme, 15% zbranih sredstev je namenila ne tehničnemu razvoju, v smislu podpore ekipe in njenega vodenja, 15% podpori podatkovne baze, 20% oglaševalski kampanji ter 10% kritju stroškov poslovanja[137].

Grafičen prikaz:

[134] Povzeto po: dostopno na spletnem naslovu: https://hackernoon.com/how-to-write-a-good-white-paper-for-ico-tips-and-examples-42d71c3fa4fe; dne 6.4.2018

[135] (Blocktax.uk, brez datuma, str. 6)

[136] Povzeto po: Predavanje Štirje stebri uspešnega ICO projekta, Matevž Caserman, Mateja Keglar Kozlevčar, z dne 26.4.2018

[137] (Viberate, 2018)

28.1.2.4.3 Opis časovnice razvoja in razvojnih mejnikov

Potencialnega investitorja je potrebno seznaniti s časovnim potekom razvoja celotnega projekta. Potrebno je podati časovnico projekta, s predstavljenimi posameznimi fazami ter časovnimi roki. Prikaz je lahko opisen ali grafičen. Bistveno je, da je bralcu razumljiv ter mu zagotavlja vse potrebne informacije. Bela knjiga naj vsebuje podroben načrt poteka projekta ter razvojni načrt za prihodnost[138]. Potek celotnega postopka je natančno predstavljen v preostalem delu tega poglavja.

28.1.2.5 *Povzetek tehničnega in pravnega skrbnega pregleda, nosilci pravic intelektualne lastnine, razkritje pravne osebe, ki bo izvedla projekt*

28.1.2.5.1 Povzetka tehničnega skrbnega pregleda in pravnega skrbnega pregleda projekta

Priporočljivo je, da bela knjiga vsebuje povzetek tehničnega in pravnega skrbnega pregleda projekta. Skrbni pregled poslovanja (ang. due diligence) je oblika pridobivanja informacij, ki so potrebne pri sprejemanju strateških odločitev oziroma pomeni analizo poslovanja podjetja in oceno tekočih ter prihodnjih poslovnih tveganj. Naročnik je običajno podjetje, ki načrtuje nakup, prodajo ali združitev z nekim drugim podjetjem. Investitorji morajo vedeti kaj kupujejo in predvsem, kakšna so tveganja zaradi preteklega poslovanja podjetja[139]. Ratio je torej v tem, da se prepreči morebitna negativna presenečenja po nakupu ali investiciji v določeno podjetje. »Skrbni pregled zakonsko ni urejen, prav tako noben predpis ne določa niti postopka niti predpostavk v zvezi z njim[140].« Izvaja se več različnih oblik skrbnega pregleda. Te omogočajo razkritje davčni, operativnih, finančnih ter med drugim tudi pravnih in tehničnih tveganj[141]. Izvedbo skrbnega pregleda se svetuje tudi podjetjem, ki se pripravljajo na postopek primarne izdaje žetonov. Za razliko od skrbnih pregledov, ki se po naročilu nasprotnega podjetja izvajajo

[138] Povzeto po: dostopno na spletnem naslovu: https://smilebright.media/blog/how-to-write-a-good-white-paper-for-ico; dne 6.4.2018
[139] Povzeto po: dostopno na spletnem naslovu: https://unija.com/skrbni-pregled-poslovanja/, dne 26.6.2018
[140] VS RS-C-564/2017 z dne 10.10.2017
[141] Povzeto po: dostopno na spletnem naslovu: https://mladipodjetnik.si/novice-in-dogodki/novice/skrbni-pregled-poslovanja; dne 26.6.2018

zaradi statusnih preoblikovanj družbe[142], je naročnik skrbnega pregleda v fazi priprav na izvedbo primarne izdaje žetonov, podjetje samo. Za izvedbo tako tehničnega kot pravnega pregleda pooblasti zunanjega izvajalca, ki zagotovi strokoven in neodvisen pregled. Pregleda zagotavljata večjo gotovost in pravno varnost vsem udeležencem postopka.

V okviru tehničnega skrbnega pregleda izvajalec opravi pregled pametne pogodbe v povezavi s primarno izdajo žetonov, IT/blockchain arhitekturo platforme, digitalne denarnice in izvede t.i. penetrativne teste. Dobrodošlo je, da gre za izvajalca, ki ni sodeloval pri razvoju blockchain arhitekture platforme[143].

V okviru pravnega skrbnega pregleda zunanji izvajalec pregleda pravno dokumentacijo projekta (bela knjiga, splošni pogoji poslovanja, politiko zasebnosti, pogodbo o izvajanju storitev, itd.). Pregleda morebitno ustanovitev gospodarskih družb povezanih s primarno izdajo žetonov ter poda mnenje o pravni naravi žetonov, ki bodo izdani in upravičenja, ki jih prinašajo. Tako se zagotavlja pravna varnost vseh udeležencev postopka.

28.1.2.5.2 Opis pravic intelektualne lastnine

Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah (ZASP)[144] in Zakon o industrijski lastnini (ZIL)[145] urejata različne vrste intelektualnih pravic in njihovo zaščito. V beli knjigi se jasno določi lastnika pravic intelektualne lastnine na platformi. Način prenosa pravic intelektualne lastnine mora biti jasno opredeljen. S pravicami intelektualne lastnine v postopku primarne izdaje žetonov lahko zavarujemo blagovno znamko in domeno, izvorno kodo spletnega mesta, algoritme, programsko opremo, platformo. Te predstavljajo glavno premoženje družbe.

Podjetje lahko določi, da je imetnik vseh pravic intelektualne lastnine družba sama, ter da investitorjem oz. imetnikom žetonov njihovo lastništvo ne prinaša nikakršnih upravičenj na področju intelektualne lastnine. Potrebno je tudi zagotoviti, da kakršnakoli novost v razvoju platforme avtomatično postane last družbe in ne razvijalca. To se zagotovi s podajo izjave o odpovedi intelektualnim pravicam (t.i. IP waiver), ki je lahko samostojen dokument ali del druge pogodbe[146].

28.1.2.5.3 Razkritje jurisdikcije in pravne osebe, ki bo izvedla projekt

V primeru, da je ob izdaji bele knjige že znana struktura ustanovljenih subjektov povezanih s primarno izdajo žetonov, se podatki o teh subjektih zapišejo v belo knjigo. V primeru, da se

[142] »Družba se lahko statusno preoblikuje: z združitvijo, z delitvijo, s prenosom premoženja, ali s spremembo pravnoorganizacijske oblike.«, 579 ZGD-1, Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1), Ur. l. RS, št. 65/09 – uradno prečiščeno besedilo, 33/11, 91/11, 32/12, 57/12, 44/13 – odl. US, 82/13, 55/15 in 15/17)
[143] (Blocktax.uk, brez datuma, str. 9)
[144] Ur. l. RS, št. 51/06 – uradno prečiščeno besedilo in 100/13
[145] Ur. l. RS, št. 51/06 – uradno prečiščeno besedilo in 100/13
[146] Povzeto po: sestanek z delovno mentorico go. Nino Kranjec

subjekti ustanovijo po izdaji tega dokumenta, se informacije o njih zapiše v drugih dokumentih podjetja.

Lahko gre za dva ločena subjekta. Prvi izvede sam projekt, drugi pa primarno izdajo žetonov. Predstaviti je potrebno konkretne informacije o subjektu ter jurisdikciji po kateri je bil subjekt ustanovljen[147].

28.2 Pogoji poslovanja (ang. Terms of sale/ terms of use/ terms and conditions)

28.2.1 Uvodno o pogojih poslovanja

Pogoji poslovanja (ang. terms of sale/terms of use/terms and conditions) predstavljajo ključen pravni dokument celotne izvedbe postopka primarne izdaje žetonov. Na podlagi teh podjetja sklepajo pogodbena razmerja z vplačniki[148]. Temeljna razlika med belo knjigo in splošnimi pogoji poslovanja je, da določbe bele knjige v ničemer ne zavezujejo, medtem ko splošni pogoji poslovanja zavezujejo obe strani. Ko posameznik vloži svoja sredstva v neko podjetje, se predpostavlja, da je bil s splošnimi pogoji poslovanja seznanjen ter da z njimi soglaša.

Podjetja z izdajo splošnih pogojev poslovanja odpravlja asimetrijo informacij med njimi in potencialnimi udeleženci v postopku. Udeleženci postopka se ne morejo sklicevati, da z določenimi informacijami predhodno niso bili seznanjeni, če so bile te predmet ureditve splošnih pogojev poslovanja. Pomembno je, da je vsak posameznik, ki namerava sodelovati v postopkih izdaje primarnih žetonov, pozoren na vsebino splošnih pogojev poslovanja. Naj ne ignorira obvestila, ki ga napoti na seznanitev s pogoji. Odsotnost objave splošnih pogojev poslovanja naj bo za posameznika signal, da podvomi v primernost zastavljenega projekta[149].

V nadaljevanju je predstavljena ureditev splošnih pogojev poslovanja v obligacijskem in potrošniškem pravu. Ta določa splošne usmeritve in zahteve glede njihove vsebine in dostopnosti. Specialni predpisi o uporabi splošnih pogojev poslovanja v postopku primarne izdaje žetonov še ne obstajajo. Minimalni standardi glede vsebine splošnih pogojev so določeni v že omenjenih Smernicah za zbiranje sredstev s primarno izdajo in prodajo digitalnih žetonov.

28.2.2 Ureditev splošnih pogojev poslovanja v slovenski zakonodaji

Splošni pogoji poslovanja so pogodbeni pogoji, ki niso dogovorjeni posamično, ampak jih ena stranka pogodbenega razmerja pripravi v naprej. Oblika v kateri so pogoji navedeni ni pomembna, razlikuje se glede na potrebe in področja znotraj katerih se uporablja. Lahko gre za

[147] (Blocktax.uk, brez datuma, str. 12)
[148] (Blocktax.uk, brez datuma, str. 12)
[149] Povzeto po: dostopno na spletnem naslovu: https://www.coindesk.com/look-ico-terms-conditions/; dne 6.4.2018

obrazec, priložene določbe, drobni tisk, elektronsko pošto, povezavo na spletno omrežje,… Potreba po uporabi pogodbenih pogojev v praksi narašča, razlogi za to so različni. Pojavljajo se novi tipi pogodb (npr. leasing), kjer je uporaba dispozitivnih zakonskih določb omejena, nove tehnologije (npr. blockchain) in postopki (primarna izdaja žetonov). Dogovarjanje o podrobnostih pogodb je za stranke zamudno in drago.

Splošne pogoje poslovanja slovenska zakonodaja ureja v Obligacijskem zakoniku (OZ)[150] ter Zakonu o varstvu potrošnikov (ZVPot)[151]. V ZVPot so prenešene določbe Direktive 93/13/EGS o nedovoljenih pogojih v potrošniških pogodbah[152]. Upoštevana je sodna praksa sodišča Evropske Unije. Določbe zakona se uporabljajo v razmerjih med gospodarsko družbo in potrošnikom (B2C razmerja). Zakon definira potrošnika kot fizično osebo, ki pridobiva ali uporablja blago in storitve za namene izven njegove poklicne ali pridobitne dejavnosti. Podjetje definira kot fizično ali pravno osebo, ki opravlja pridobitno dejavnost, ne glede na njeno pravnoorganizacijsko obliko ali pripadnost (1. člen ZVPot). Obligacijski zakonik ureja razmerja med gospodarskimi subjekti (B2B razmerja). V potrošniških razmerjih se uporablja subsidiarno kot lex generalis. V zvezi s splošnimi pogoji poslovanja sta v obeh zakonih pomembna dva sklopa pravnih vprašanj. To sta vključitev pogojev v pogodbo ter nadzor njihove vsebine.

Glede vključitve splošnih pogojev poslovanja v pogodbo ZVPot določa, da mora biti potrošnik pred sklenitvijo pogodbe seznanjen s celotnim besedilom pogodbenih pogojev na katere ga je podjetje izrecno opozorilo in so mu bili dostopni brez težav ter so potrošniku jasni in razumljivi (22. člen ZVPot). Obligacijski zakonik je glede tega nekoliko manj zahteven. Določa, da morajo biti pogodbeni pogoji stranki ob sklenitvi znani ali ji ne morejo ostati neznani, objavljeni morajo biti na običajen način (2. in 3. odstavek 120.člena OZ). Obligacijski zakonik torej ne zahteva izrecnega opozorila sopogodbenika.

Glede vsebine pogojev ZVPot, ki je rezultat prenosa Direktive, določa, da pogodbeni pogoji ne smejo biti nepošteni. Pogodbena klavzula, ki vsebuje tak pogoj je nična (23. člen ZVPot). To pomeni, da pogodba sicer ostane v veljavi, vendar ne učinkuje v delu, ki je nedovoljen in nepošten do potrošnika. Nepošteni pogodbeni pogoji so tisti, ki v škodo potrošnika povzročijo znatno neravnotežje v pogodbenih pravicah in obveznostih strank. Prav tako so nepošteni pogodbeni pogoji tisti, ki povzročijo, da je izpolnitev pogodbe neutemeljeno v škodo potrošnika

[150] Ur. l. RS, št. 97/07 – uradno prečiščeno besedilo, 64/16 – odl. US in 20/18 – OROZ631
[151] Ur. l. RS, št. 98/04 – uradno prečiščeno besedilo, 114/06 – ZUE, 126/07, 86/09, 78/11, 38/14, 19/15, 55/17 – ZKolT in 31/18
[152] Direktiva 93/13/EGS o nedovoljenih pogojih v potrošniških pogodbah, Uradni list EU št. L 95

ali povzročijo, da je izpolnitev pogodbe znatno drugačna od tistega, kar je potrošnik utemeljeno pričakoval ali nasprotujejo načelu poštenja in vestnosti (1. odstavek 24. člena ZVPot). Zakon v nadaljevanju taksativno našteva primeri nedovoljenih in nepoštenih pogodbenih klavzul, ki so posledično nične. Nekatere izmed teh so določba v pogodbi, ki daje podjetju možnost odstopa od pogodbe v vsakem trenutku, določba s katero se potrošnik odpove pravici do uveljavljanja določenih ugovorov, določba po kateri cena ni določena ali ni dovolj določena, določba, ki podjetju daje izključno pravico razlage pogodbenih določil in druge (3. odstavek 24. člena ZVPot).

Obligacijski zakonik se glede vsebine pogojev opredeli v generalni klavzuli. Ta določa: »*Nična so določila splošnih pogojev, ki nasprotujejo samemu namenu sklenjene pogodbe ali dobrim poslovnim običajem in to celo, če je splošne pogoje, ki jih vsebujejo, odobril pristojni organ* (121 OZ).« Zakon torej uvaja nek moralni standard dobrih poslovnih običajev, hkrati pa v nadaljevanju določa, da sodišče lahko zavrne uporabo posameznih določil splošnih pogojev, ki drugi stranki jemljejo pravico ugovorov, ali tistih določil, na podlagi katerih izgubi pravice iz pogodbe ali roke ali so sicer nepravična ali pretirano stroga zanjo (2. odstavek 121. OZ).

Poleg sodišč, ki lahko zavrnejo uporabo nepoštenih pogodbenih pogojev, določbo razglasijo za nično in naložijo stranki določeno odškodnino, je za prepoved nepoštenih pogodbenih pogojev pristojen tudi tržni inšpektorat. Tržni inšpektorat RS deluje kot upravni organ, ki sicer nima pristojnosti za razveljavitev pogodbe, lahko pa prepove podjetju uporabo nepoštenega pogoja in ga kaznuje.

Predstavljena zakonodaja velja tudi za pogoje poslovanja, ki jih izdajo podjetja v pripravah na izvedbo primarne izdaje žetonov. Izpolnjeni morata biti obe zakonski zahtevi, zahteva glede vključitve v pogodbo ter zahteva glede vsebine pogojev. Zakon določa, kateri pogoji niso dovoljeni, glede dovoljenih pa strankam prepušča avtonomijo. Kljub avtonomiji podjetja, obstajajo določeni priporočeni minimalni standardi glede vsebine pogojev poslovanja[153]. Na podlagi izkušenj, pridobljenih v praksi, so jih določili člani društva Think Thank Blockchain Slovenija in predstavili v Smernicah za zbiranje sredstev s primarno izdajo žetonov in prodajo digitalnih žetonov. Zakona, ki bi urejal to materijo, zaenkrat ni.

[153] (Blocktax.uk, brez datuma, str. 12)

28.2.3 Vsebina pogojev poslovanja

V nekaterih delih se vsebina pogojev poslovanja prekriva z vsebino bele knjige, pravne posledice pogojev poslovanja pa so drugačne[154].

Vsebina:

- informacije o žetonih (o izdajatelju, izdaji, poteku nakupa in prejema žetonov, postopkih v povezavi z žetoni ustanoviteljev in svetovalcev, usodi neprodanih žetonov, razdelitvi žetonov, pravicah iz žetona),
- morebitna tveganja investitorjev,
- omejitve (okoliščine iz katerih izhaja prepoved oziroma omejitev pravice do sodelovanja, izključitev oziroma omejitev odgovornosti izdajatelja),
- politika zasebnosti, uporaba prava, zagotovila in jamstva,
- kontaktni podatki.

28.2.3.1 *Informacije o žetonih*

28.2.3.1.1 Navedba strank

Vprašanje kdo so stranke pogodbe, je eno ključnih in temeljnih vprašanj pri sklepanju katerekoli pogodbe. S sprejemom pogojev poslovanja vplačnik stopa v pravno razmerje z izdajateljem, katero prinaša upravičenja in hkrati obveznosti za obe pogodbeni stranki. Pogoji poslovanja morajo vsebovati podatke o izdajatelju žetonov, najmanj navedbo firme in sedeža izdajatelja[155].

28.2.3.1.2 Opredelitev bistvenih podatkov o žetonih, izdaji ter pravicah, ki izhajajo iz imetništva žetona

Opredelitev žetona v pogojih poslovanja se lahko sklicuje na opredelitev le tega v beli knjigi. Bistveno je, da potencialni vlagatelji razumejo in se zavedajo kakšnih upravičenj bodo deležni v primeru, da se odločijo za investicijo. Prav tako je možno, da so žetoni definirani in opredeljeni v pogojih poslovanja. Slednja možnost je za vlagatelje ugodnejša, navedbe v nekem pravnem dokumentu jim dajo namreč večji občutek pravne varnosti. Predvsem zaradi tega, ker gre v trenutku seznanitve vlagatelja s pogoji, zgolj za neke obljube, ki so še neuresničene[156].

Splošni pogoji naj vsebujejo navedbo o maksimalnem številu žetonov, ki bodo izdani ter kakšen delež teh bo na voljo javnosti. Preko splošnih pogojev poslovanja naj se potencialni vlagatelj

---

[154] »Please read terms of sale (when issued) in order to be properly informed about the nature of THT Token and deriving rights for token holders. This document is not legally binding, whereas terms of sale are.«, V: (Transparency international Slovenia, 2018)

[155] (Blocktax.uk, brez datuma, str. 13)

[156] Povzeto po: dostopno na spletnem naslovu: https://www.coindesk.com/look-ico-terms-conditions; dne 6.4.2018

seznani z načrtom razdelitve preostalih žetonov, ki ne bodo ponujeni vplačnikom, temveč zadržani za ustanovitelje in svetovalce ter podatki o tem, kako bodo ti žetoni hranjeni in kako dolgo bodo neprenosljivi ali morebiti zamrznjeni. Predstavljene naj bodo morebitne omejitve in ugodnosti (npr. popusti) posameznih obdobij, ki morajo biti časovno opredeljene.

V pogojih se opredli spodnja in zgornja meja financiranja ter posledice bodisi neizpolnitve spodnje bodisi presežene zgornje meje. V primeru, da se ne doseže spodnje meje financiranja, je potrebno znotraj določenega obdobja vplačana sredstva vrniti investitorjem. Nasprotno je potrebno predvideti, kako bodo razporejeni preseženi žetoni.

Znotraj pogojev se izdajatelj odloči, v katerih kriptografskih sredstvih bo sprejemal vplačila ter navede menjalni tečaj. Pogosto se zgornjo mejo financiranja določa v ethrih. Glede na naravo žetona ima imetnik določena upravičenja. Ta naj bodo poleg navedbe v beli knjigi tudi predstavljena in opredeljena v pogodbenih pogojih.

28.2.3.1.3 Postopek nakupa in prejema žetona

Vlagatelja naj se seznani s postopkom nakupa žetona, postopkom registracije in identifikacije ter sredstvi s katerimi bo lahko v procesu primarne izdaje žetonov sodeloval. Predstavi naj se tudi časovni okvir znotraj katerega vlagatelj lahko pričakuje prejetje žetonov ter možnost razpolaganja z njimi[157].

28.2.3.2 *Morebitna tveganja investitorjev*

Potencialne investitorje je potrebno seznaniti z vsemi možnimi tveganji tekom izvajanja projekta. To pomeni, da mu morajo biti predstavljene vsakršne možne negativne posledice bodisi pri sami primarni izdaji žetonov bodisi kasneje pri poslovanju podjetja. Potrebno je opozoriti tako na pravna tveganja, kot tudi tista, ki izhajajo iz procesa poslovanja[158].

Seznanitev potencialnih vlagateljev z možnimi tveganji, ki jim bodo kot udeleženci v postopku lahko izpostavljeni, odpravlja asimetrijo informacij med njimi in podjetjem. Izdajatelj, ki je glede teh informacij privilegirana stranka, je dolžan te razširiti med svoje potencialne stranke. V primeru, da so bili splošni pogoji poslovanja podani na način kot določa Zakon o varstvu potrošnikov, torej dostopni stranki brez težav, jasni in razumljivi, se domneva, da je stranka z njimi seznanjena in z njimi soglaša.

Tekom celotnega postopka je udeleženec lahko izpostavljen različnim tveganjem. Smernice predlagajo opredelitev tveganj v štirih fazah postopka: v postopku nakupa žetona, med posedovanjem žetona, pri uporabi žetona v skladu z njegovim namenom ter ostala tveganja, ki

[157] (Blocktax.uk, brez datuma, str. 14)

[158] Povzeto po: dostopno na spletnem naslovu: https://mikloskadar.com/knowledgebase/structure-ico-white-paper, dne 6.4.2018

izhajajo iz uporabe blockchain tehnologije. Izrecna omemba možnosti, da žetona morda ne bo mogoče uporabljati niti zamenjati za kakršnokoli protivrednost, ter obstoj možnosti, da žeton izgubi celotno svojo vrednost, pri čimer imetnik ne bo upravičen do kakršnegakoli nadomestila, ni odveč.

Navajanje možnih tveganj podjetju zagotavlja določeno prevencijo in varstvo v primeru kasnejših zapletov. Res pa je, da navajanje tveganj lahko potencialnega vlagatelja odvrne od investicije.

28.2.3.3 *Omejitve*

28.2.3.3.1 Okoliščine, iz katerih izhaja prepoved oziroma omejitev pravice do sodelovanja

V primeru, da za določene osebe velja omejitev oz. prepoved sodelovanja v postopku primarne izdaje žetonov, naj bo v pogojih poslovanja to jasno predstavljeno. Navedene omejitve ali prepovedi lahko izhajajo iz razloga povezanosti z določeno državo (npr. oseba ima državljanstvo države v kateri je sodelovanje omejeno ali prepovedano) ali osebnih lastnosti fizične osebe (npr. starost, poslovna sposobnost)[159].

28.2.3.3.2 Izključitev oziroma omejitev odgovornosti izdajatelja

Jasno se opredeli obseg v katerem je odgovornost izdajatelja izključena.

28.2.3.4 *Politika zasebnosti, uporaba prava, zagotovila in jamstva*

28.2.3.4.1 Politika zasebnosti

Ureditev in vsebina politike zasebnosti je urejana v zakonodaji o varstvu osebnih podatkov. Podjetja morajo pri pisanju slediti in upoštevati njene določbe. V politiki zasebnosti, ki je lahko del splošnih pogojev poslovanja ali samostojen dokument, morajo podjetja opredeliti tiste podatke, ki jih lahko kadarkoli tekom postopka zbirajo od udeležencev v postopku. Opredeljeni morajo biti namen in čas zbiranja, upravljanje zbranih podatkov in njihovo deljenje.[160, 161]

28.2.3.4.2 Uporaba prava

V tem delu pogojev naj pogoji poslovanja določajo pravo, po katerem se bodo reševali morebitni spori med izdajateljem in drugo pogodbeno stranko glede ureditve pogojev poslovanja.

28.2.3.4.3 Zagotovila in jamstva

Zagotovila in jamstva eni in drugi pogodbeni stranki, ki vstopata v razmerje, zagotavljata varnost in gotovost. Priporočen minimalni seznam zagotovil in jamstev:

---

[159] (Blocktax.uk, brez datuma, str. 13-14)
[160] Več o tem v poglavju o varstvu osebnih podatkov
[161] (Blocktax.uk, brez datuma, str. 14)

- »Oseba je odločitev o sodelovanju v postopku primarne izdaje žetonov pridobila na podlagi pridobitve in preučitve zadostnih podatkov in informacij,
- Da v celoti razume tveganja, katerim je zaradi sodelovanja v postopku izpostavljena, ter se z njimi v celoti strinja,
- Da ima zadostno tehnično znanje in zmožnosti, da sodeluje v postopku, prejme, upravlja in hrani žetone,
- Da njej poglavitni razlog za sodelovanje v postopku ni špekulativne narave[162].«

28.2.3.4.4 Kontaktni podatki

Informacija o tem, na kateri elektronski naslov vlagatelji lahko usmerijo svoja morebitna vprašanja in dvome glede pogojev poslovanja in postopka izvedbe primarne izdaje žetonov.

29 Zaključek

Postopek izvedbe primarne izdaje žetonov je trenutni fenomen, ki bo morda šel v pozabo ali pa bo se bo ustalil kot en od temeljnih načinov zbiranja sredstev za razvoj poslovne ideje in tehnologije blockchain.

V bistvu bi lahko povedali, da je primarna izdaja žetonov zapleten proces zbiranja sredstev. Izdajatelj se mora najprej pripraviti na samo izdajo žetonov, kar obsega predvsem sestavo poslovnega načrta ter dobro ekipo, ki bo uspela projekt speljati. Vlagatelje v svoj projekt mora najprej opozoriti na to, da zbira sredstva za razvoj svoje ideje, za to izda belo knjigo, v kateri opiše svoj poslovni načrt, oriše časovnico z dogodki in cilji, ki jih namerava doseči ter vse skupaj oglašuje preko spleta in družbenih omrežji, kar je ena od bistvenih lastnosti primarne izdaje žetonov in se zaradi ločuje od tradicionalnega zbiranja sredstev.

Prodajo žetonov v okviru postopka primarne izdaje žetonov lahko opravi v treh fazah: v »private placementu«, v katerem vlagajo predvsem njegovi znanci, prijatelji in sorodniki, v naslednji fazi, fazi »pre-sale« pa so žetoni že ponujeni širši javnosti, v tej fazi izdajatelj še ponudi nekaj diskonta na nakup določene vsote žetonov. Glavna in tretja faza prodaje žetonov pa je »crowdsale«. Žetoni so ponujeni širši javnosti, sodeluje pa lahko praktično vsak. Velja omeniti, da je podlaga za prodajo žetonov v fazi »private placementa« prodajna pogodba ali pogodba o konvertibilnem posojilu, medtem so pravna podlaga za prodajo žetonov v fazi »pre-sale« in »crowdsale« splošni pogoji poslovanja ali »terms of sale«.

[162] (Blocktax.uk, brez datuma, str. 14)

Primarna izdaja digitalnih žetonov predstavlja enega od načinov množičnega financiranja, ki je povezan je s številnimi tveganji, katerim so izpostavljeni tako investitorji kot tudi izdajatelji. Regulatorji, tako v Sloveniji kot tudi drugje po svetu so opozorili na tveganja, ki obkrožajo primarno izdajo žetonov, vseeno pa predstavlja način zbiranja sredstev, ki ni obremenjen s togo regulativo, lahko se zbere visoke vsote sredstev ter dajejo zagon podjetjem, ki razvijajo ideje na podlagi blockchain tehnologije. Kot glavni problem, ki ga je zaznati skozi prispevek, je zagotovo pravna nereguliranost postopka. Slednja vnaša predvsem pravno nevarnost tako izdajateljem, kot tudi vlagateljem. Čeprav so se nekatere države odločile, da bodo postopek prepovedale, se to ne zdi primeren način naslavljanja te problematike. Primerna bi bila ureditev, ki bi omogočala obravnavo postopkov primarne izdaje žetonov glede na žetone, ki jih ponujajo. V praksi se namreč pojavljajo žetoni, ki imajo lastnosti dolžniških in lastniških vrednostnih papirjev, pojavljajo pa se tudi takšni, ki omogočajo preprost nakup vstopnice za koncert. Temu primerna bi morala biti tudi obravnava. Prav tako se v praksi poudarja, da bi dobra zakonodajna ureditev lahko preprečila zlorabo postopka primarne izdaje žetonov za prevare in goljufije.

V slovenskem prostoru lahko zaznamo tendenco v smeri ureditve dotičnih vprašanj. Kljub relativno pozno začeti obravnavi pravnih vprašanj v zvezi s postopkom primarne izdaje žetonov, glede na razširjenost in uveljavljenost teh v praksi, je moč zaznati določene pozitivne premike s strani izvršilne veje oblasti. Vlada RS je konec maja na svoji seji sprejela Akcijski načrt glede blockchain tehnologije, ki neposredno temelji na Smernicah za izdajo sredstev s primarno izdajo in prodajo digitalnih žetonov, izdanih s strani društva Blockchain Think Thank Slovenija katerega člani so najvidnejši akterji in strokovnjaki na področju kriptovalut v Sloveniji. Verjamemo, da je to eden izmed pomembnih korakov na poti k dobri in primerni regulaciji, ki bo podlaga za to, da postopek primarne izdaje žetonov ohrani svoje mesto med najpomembnejšimi in najpogostejšimi načini pridobivanja sredstev.

OBVEZNOSTI V ZVEZI S PRAVILI O PREPREČEVANJU PRANJA DENARJA IN POSTOPEK »KYC«

30 Uvod

Pranje denarja je globalni problem, s katerim se spopada vsaka država, saj pralci denarja niso omejeni le na en teritorij ali na določeno državo. Odskočna deska za porast pranja denarja je tudi razvoj informacijske tehnologije in s tem tudi izum kriptovalut, povečanje pretoka kapitala, odstranjevanje meja med državami in hitra trgovina. Vse to so koščki, ki sestavljajo mozaik, ta pa predstavlja kompleksnost pranja denarja v danem času. Zakonodajalci držav morajo postopat temu primerno, to pomeni, da le s povezovanjem in usklajevanjem zakonodajnih ukrepov med državami in globalizacijo pravnih norm, bo lahko pravo premagalo nepravo[163].

Pranje denarja je proces, ki omogoča kriminalcem reden priliv opranega denarja. Z učinkovitim preprečevanjem in odkrivanjem denarja tako odvzamemo moč kriminalnim združbam, saj si te ravno z »čistim« denarjem zagotavljajo svoj položaj preko podkupovanja državnih organov[164].

Zaradi nenehnega spreminjanja načinov pranja denarja (ne samo denarja kot ga tradicionalno poznamo, ampak tudi z zlorabo kriptovalut v ta namen), morajo biti pravne norme dovolj abstraktno postavljene, kar omogoča subsumpcijo novega načina pod sedanjo pravno normo. Poleg tega ukrepi, s katerimi se bojujemo proti pranju denarja, ne smejo biti svojevrstni le državi, ki jih sprejema, pač pa morajo zadostiti zahtevi po harmonizaciji pravnih pravil z mednarodnimi standardi[165].

Najbolj učinkovit ukrep, povezan s preprečevanjem pranja denarja, je ravno dosledno spoštovanje in izvajanje finančnopravnega načela KYC oz. skrbnega pregledal stranke (*Know Your Customer principle*), tako s strani bank kot je to tudi priporočljivo za subjekte, ki izvajajo primarno izdajo digitalnih žetonov.

Namen pisnega izdelka v delu, ki se nanaša na obveznosti v zvezi s pravili o preprečevanju pranja denarja in postopek KYC (*Know Your Customer)* oziroma »(s)poznaj svojo stranko«, je predstavitev samega pojma pranja denarja, opis zaznanih tipologij pranja denarja v praksi, postopek in faze pranja denarja, opredelitev nalog in obveznosti zavezancev, ponazoriti pomen doslednega izvajanja načela »spoznaj svojo stranko« ter oris problematike pomanjkanja jasne zakonske ureditve na področju definiranja zavezancev v povezavi s subjekti, ki izvajajo primarno izdajo digitalnih žetonov.

[163] (Šeme Hočevar, 2007, str. 14)
[164] (Šeme Hočevar, 2007, str. 17)
[165] (Šeme Hočevar, 2007, str. 42)

31 Pojem »pranje denarja«

Povod za nastanek predpisov o preprečevanju pranja denarja je bil porast organiziranega kriminala v tridesetih letih prejšnjega stoletja, in sicer v času prohibicije v Združenih državah Amerike. Posamezniki, ki so se ukvarjali z ilegalno prodajo alkoholnih pijač so izumljali različne načina prikrivanja na ta način pridobljenega denarja. Ta »umazani« denar je bilo najprej potrebno »oprati« preden so ga lahko preprodajalci uporabljali. V ta namen so izkoriščali zakonite igralnice, prodajne avtomate za cigarete in brezalkoholne pijače, kjer je plačilno sredstvo gotovina. Na ta način je denar spet prišel v zakoniti plačilni promet[166].

Pojem pranje denarja tako pomeni prikrivanje njegovega ilegalnega izvora. Gre za proces v katerem se skuša zatajiti ilegalni izkupiček in ga zakriti z navidezno legalno pridobljenim premoženjem[167]. Torej, da lahko sploh govorimo o pranju denarja, mora biti nujno predhodno izvršeno kaznivo dejanje, s katerim je storilec pridobil premoženjsko korist. V zgoraj omenjenem primeru je to bila ilegalna prodaja alkohola.

Zakon o preprečevanju pranja denarja in financiranja terorizma (v nadaljevanju: ZPPDFT-1), sprejet 20. oktobra 2016, ta pojem opredeljuje kot katerokoli ravnanje z denarjem ali premoženjem, pridobljenim s kaznivim dejanjem, ki vključuje:

1. zamenjavo ali kakršen koli prenos denarja ali drugega premoženja, ki izvira iz kaznivega dejanja;
2. skrivanje ali prikrivanje prave narave, izvora, nahajanja, gibanja, razpolaganja, lastništva ali pravic v zvezi z denarjem ali drugim premoženjem, ki izvira iz kaznivega dejanja.

ZPPDFT-1 tako prenaša v slovensko pravno ureditev evropsko Direktivo 2015/849/EU z dne 20. maja 2015 o preprečevanju uporabe finančnega sistema za pranje denarja ali financiranje terorizma[168].

Pranje denarja je v slovenski zakonodaji določeno tudi kot kaznivo dejanje. Slovenski Kazenski zakonik (v nadaljevanju: KZ-1) v 245. členu kaznivo dejanje pranja denarja določa štiriindvajsetem poglavju, to je poglavje o kaznivih dejanjih zoper gospodarstvo. To kaznivo dejanje pa ni namenjeno le varovanju gospodarstva, ampak bistveno več. Z učinkovitim preprečevanjem in odkrivanjem pranja denarja se varuje tudi celotni finančni sistem, premoženje ter učinkovitost pravosodnega sistema[169].

---

[166] (Šeme Hočevar, 2007, str. 16)
[167] Povzeto po: "Money laundering, History", dostopno na spletnem naslovu: https://en.wikipedia.org/wiki/Money_laundering#History, dne 12.5.2018
[168] Več: dostopno na spletnem naslovu: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX%3A32015L0849 , dne 27.5.2018
[169] (Šeme Hočevar, 2007, str. 13)

Nekatere druge države omenjenega kaznivega dejanja ne vključujejo v poglavje o gospodarskih kaznivih dejanjih, ampak na primer Nemčija in Švica varujeta pravosodje, Španija pa premoženje[170].

Storilec kaznivega dejanja pranja denarja je lahko fizična, kot tudi pravna oseba, kar je določeno v 9. točki 25. člena Zakona o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja. Ta zakon je v razmerju do KZ-1 *lex specialis*, saj se slednji v 42. členu sklicuje na specialno ureditev, ki ureja odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja[171].

Predmetno kaznivo dejanje storilec praviloma izvrši v obliki direktnega naklepa. Zavestna sestavina pri direktnem naklepu pomeni zavedati se zakonskih znakov, zavedati se nastopa prepovedane posledice ter zavedati se vzročne zveze med ravnanjem in med prepovedano posledico, na drugi strani voljna sestavina pomeni, da je storilec to dejanje hotel storiti. Mogoče ga je izvršiti tudi z eventualnim naklepom, vendar ga je treba interpretirati potem kot krivdno obliko po petem odstavku 245. člena, to pa je malomarnost[172]. Z direktnim naklepom se eventualni razlikuje predvsem glede voljne sestavine, saj zakon pravi, da je storilec privolil v nastanek prepovedane posledice. Razlikuje se tudi pri zavestni sestavini, saj za eventualni naklep zadošča že to, da se je storilec zavedal možnosti, da izpolnjuje zakonske znake ter zavedal možnosti nastanka prepovedane posledice. Zavestna sestavina je glede zavedanja vzročne zveze pri obeh vrstah naklepa enaka.

Kot že omenjeno, je mogoče to kaznivo dejanje izvršiti tudi z blažjo obliko krivde, to pa je malomarnost. Pri zavestni malomarnosti so zavestne sestavine kaznivega dejanja enake kot pri eventualnem naklepu, z njim so torej razlikuje le glede voljne sestavine, saj storilec ni niti privolil v posledice, ampak mu očitamo zgolj lahkomiselnost.

Tako kaznivo dejanje, ki je izvršeno z naklepom, se kaznuje z zaporom do petih let, medtem ko je nižja kazen zagrožena v primeru, da je izvršeno iz malomarnosti in sicer po 5. odstavku istega člena z zaporom do dveh let. Poleg tega je v naslednjem odstavku določeno, da se denar in premoženje vzameta[173].

32 Tipologije pranja denarja

Urad za preprečevanje pranja denarja ugotavlja, da se že od leta 2005 število sporočenih sumljivih transakcij konstantno povečuje. Na podlagi teh sporočenih sumljivih transakcij nato

[170] (Šeme Hočevar, 2007, str. 92)
[171] (Šeme Hočevar, 2007, str. 140,154)
[172] (Šeme Hočevar, 2007, str. 156-158)
[173] (Šeme Hočevar, 2007, str. 158)

Urad ukrepa tako, da obvesti državne organe (tožilstvo, policijo ali davčne organe).

Med zaznane tipologije pranja denarja Urad našteva[174]:

- uporaba fizičnih oseb za pranje denarja,
- uporaba slamnatih podjetij za pranje denarja,
- uporaba off-shore podjetij za pranje denarja,
- zamenjava bankovcev manjših vrednosti v bankovce večjih vrednosti,
- uporaba sistemov za prenos denarja,
- uporaba posojil za pranje denarja,
- uporaba računov družb in fizičnih oseb v povezavi s sredstvi in družbami iz sosednjih držav.

32.1 Uporaba fizičnih oseb za pranje denarja

Urad za preprečevanje pranja denarja navaja, da je ta tipologija prisotna že vrsto let. Zanjo je značilno, da se izvaja skupaj z drugimi tipologijami. Fizična oseba posodi svoje ime tako, da ustanovi osebni račun, na katerega prejema sredstva, dviguje gotovino, nakazuje na druge račune, pri tem pa določi lažni namen[175].

32.2 Uporaba slamnatih podjetij za pranje denarja

Urad ugotavlja, da gre za eno izmed dveh največkrat ugotovljenih tipologij za pranje denarja v Sloveniji. Slamnato podjetje je podjetje, ki obstaja le na papirju, praviloma nimajo ne premičnega in ne nepremičnega premoženja, poleg tega je tudi brez uslužbencev. Gre pravzaprav za fiktivno družbo. Direktorji, poimenovani tudi »slamnati možje«, dejansko niso zakoniti zastopniki družbe. Značilnost teh podjetij je tudi neplačevanje davkov, saj velikokrat izvršijo predhodno kaznivo dejanje davčne zatajitve, nato pa še kaznivo dejanje pranja denarja[176].

Transparency International predlaga rešitev tega problema z ustanovitvijo obveznih in javnih registrov, ki razkrivajo dejansko lastništvo podjetij[177].

32.3 Uporaba off-shore podjetij za pranje denarja

Definicija, ki najbolj povzema bistvene značilnosti off shore finančnega centra pravi, da so to centri, kjer pride do velikega obsega transakcij v off shore center s strani fizičnih ali pravnih

---

[174]Povzeto po:“ Zaznane tipologije “, dostopno na spletnem naslovu: http://www.uppd.gov.si/si/javne_objave/tipologije_pranja_denarja/zaznane_tipologije/, dne 17.5.2018

[175] (Šeme Hočevar, 2007, str. 31)

[176] Povzeto po:“ Zaznane tipologije “, dostopno na spletnem naslovu: http://www.uppd.gov.si/si/javne_objave/tipologije_pranja_denarja/zaznane_tipologije/ , dne 17.5.2018

[177]Povzeto po: »Slamnata podjetja«, dostopno na spletnem naslovu: https://www.transparency.si/slamnata-podjetja, dne 17.5.2018

oseb, ki niso rezidenti off shore centra[178].

Off shore centri imajo naslednje značilnosti:

- gre za jurisdikcijo, ki ima finančne institucije, ki se ukvarjajo s poslovanjem z nerezidenti;
- finančni sistemi z zunanjimi sredstvi in odgovornostjo, ki je v nesorazmerju s financiranjem domače ekonomije;
- finančni centri, ki nudijo naslednje ugodnosti: nizka obdavčitev, nizka stopnja finančne regulacije ter zagotovljena bančna tajnost, diskretnost in anonimnost.

Off shore finančni centri imajo izjemno vlogo v današnji ekonomiji, saj naj bi bilo v davčnih oazah shranjenih več kot 11 trilijonov ameriških dolarjev[179]. V preteklosti so bili Kajmanski otoki znani po off shore finančnih centrih, vendar danes temu ni več tako, zaradi ustrezne zakonske regulacije, ki kaže na to, kako je lahko učinkovita sprememba zakonodaje na področju preprečevanja pranja denarja. Veliko zlorab so preprečili z zahtevo po obveznem vodenju poslovnih knjig, tako so zabeleženi vsi prilivi in odlivi, nakupi in prodaje dobrin in storitev. Določena je tudi obvezna revizija, s katero si tako nadzorni organ ves čas pridržuje diskrecijsko pravico vpogleda v poslovne knjige[180].

Pralci denarja lahko pri zakrivanju sledi protipravno pridobljenega denarja uporabijo tudi nebančne finančne institucije, kot so menjalnice, zavarovalnice, borzni posredniki, zlatarji,... Mogoča je tudi uporaba podjetij, katerih poslovanje temelji na gotovini, med te spadajo predvsem hoteli, restavracije, igralnice[181]. Igralnico se izkoristi na način, da posameznik kupi veliko količino žetonov z ilegalno pridobljenim denarjem. Značilno je, da tak posameznik igra le za kratek čas, nato pa mu blagajna izda ček, češ da gre za dobitek iz igralnice[182].

Načini pranja denarja niso taksativno našteti, ampak storilci uporabljajo kompleksne, raznovrstne, prefinjene in moderne načine. Pralci denarja so se skozi čas izkazali kot izjemno iznajdljivi pri kreiranju novih načinov pranja denarja[183]. Kljub temu, da je načinov pranja denarja tako rekoč neomejeno, imajo vsi podobne nekatere skupne značilnosti. Navsezadnje je namen vsakega načina prikriti naravo in izvor nezakonito pridobljenega premoženja, storilci pri

---

[178]Povzeto po: "Off shore financial centers", dostopno na spletnem naslovu: http://www.imf.org/external/np/mae/oshore/2000/eng/role.htm , dne 19.5.2018

[179] (Merc, Sumljivi kapital naj ostane zunaj, 2008)

[180] (Merc, Sumljivi kapital naj ostane zunaj, 2008)

[181] (Šeme Hočevar, 2007, str. 33)

[182] Povzeto po: »Money laundering history«, dostopno na spletnem naslovu: https://en.wikipedia.org/wiki/Money_laundering#History, dne 19.5.2018

[183] Povzeto po: "What is money laundering", dostopno na spletnem naslovu: http://www.fatf-gafi.org/faq/moneylaundering/#d.en.11223 , dne 19.5.2018

tem pa ne želijo izgubiti nadzora nad tem denarjem, tretja skupna značilnost pa je sprememba oblike premoženja[184].

Splošno pravilo določa, da gre za kaznivo dejanje le v primeru, ko so izvršeni vsi zakonski znaki določenega kaznivega dejanja. Opisane tipologije same po sebi še ne pomenijo tudi hkrati izvršenega kaznivega dejanja, ampak morajo biti poleg tega izpolnjeni še dodatni znaki.

Zaznane pa so bile tudi novejše tipologije pranja denarja, ki so se razvile skupaj z modernimi tehnologijami in sicer uporaba internetnih igric, uporaba verižne elektronske pošte in darknet, ki ponuja možnost nakupa ukradene identitete, s pomočjo katere ustanavljajo račune pri spletnih ponudnikih, ki omogočajo plačilo in tako opravljajo transakcije, s katerimi zakrijejo izvor denarja[185].

Ravno zaradi zgoraj omenjenega problema kontinuiranega izumljanja novih načinov pranja denarja, morajo biti zakonodajni okviri, ki ta pojav preprečujejo dovolj široko postavljeni, saj le tako lahko organi za preprečevanje pranja denarja zaznajo in se odzovejo na sprotno nastajanje novih načinov predmetnega kaznivega dejanja[186].

Tako se postavlja vprašanje ali dikcija 245. člena KZ-1 zajema tudi te moderne oblike izvrševanja kaznivega dejanja, ki pa je v teoriji že razdelano. Uroš Čop ugotavlja, da je dikcija omenjenega člena dovolj abstraktno postavljena[187].

33 Postopek in faze pranja denarja

V postopek pranja denarja so praviloma vključene velike vsote protipravno pridobljenega denarja. Z namenom, da bi bilo organom za preprečevaje pranja denarja oteženo sledenje ilegalno pridobljenemu denarju, storilci opravljajo transakcije denarja v tujino preko legalnega plačilnega sistema in tako nelegalna sredstva prikrijejo s tančico legitimno pridobljenega denarja[188].

Postopek pranja denarja je po stališču avtorjev, ki so se že ukvarjali s tem pojmom, razdeljen na tri različne faze. V prvi fazi pride do pridobitve protipravne premoženjske koristi nato pa se ta denar, ki je praviloma v obliki gotovine, vključi v finančni sistem preko menjave valute ali pa s položitvijo denarja na banko (ang. *placement*). Kriminalci seveda ne položijo hkrati na banko vsega protipravno pridobljenega denarja, ampak to počnejo diskretno, na način, ki ne

[184] (Žerjal, 2008, str. 14)
[185] (Čop, 2016)
[186] Povzeto po: »Money laundering«, dostopno na spletnem naslovu: http://www.fatf-gafi.org/faq/moneylaundering/#d.en.11223 , dne 19.5.2018
[187] (Čop, 2016)
[188] (Šeme Hočevar, 2007, str. 29)

zahteva obveznega zakonskega pregleda stranke (le transakcije nad 15.000 eur zahtevajo obvezen pregled stranke)[189].

V nadaljnji fazi skuša pralec denarja prikriti izvor denarja najpogosteje na način, da ta denar, ki ga je v prvi fazi naložil na določeno banko, prenese na drugo banko največkrat v tujino, predvsem v t.i. davčne oaze ali pa z ustanovitvijo t.i. off shore podjetja. Gre za gospodarsko družbo, ki ne sme opravljati gospodarske dejavnosti znotraj jurisdikcije, v kateri je bila ustanovljena, kar pomeni, da tako podjetje lahko opravlja to dejavnost kjerkoli, razen v tisti državi, v kateri je registrirano. Namen ustanovitve takega podjetja je pridobiti privilegij in priti do nižje davčne stopnje[190].

Tretja in tudi zadnja faza je namenjena vrnitvi "opranega" denarja v roke storilca oziroma t.i. integracija[191]. Cilj vključitve je, da se prikrije vez med nezakonitim izvorom denarja ter med opranim denarjem in vključitev opranega denarja ponovno v kriminalno dejavnost ali pa v druge namene, na primer nakup nepremičnine ali dokapitalizacija podjetja[192].

34 Zavezanci za preprečevanje pranja denarja in financiranja terorizma

ZPPDFT-1 v 4. členu določa, da so v prvi vrsti to banke kot tudi njihove podružnice, hranilnice, plačilne institucije, pošta, če opravlja storitve prenosa denarja, borznoposredniške družbe, investicijski skladi, ki prodajajo svoje lastne enote v Republiki Sloveniji, družbe za upravljanje in upravljalci alternativnih investicijskih skladov, podružnice investicijskega podjetja države članice in podružnice investicijskega podjetja tretje države v Republiki Sloveniji, upravljalci vzajemnih pokojninskih skladov, upravljalci premostitvenega sklada iz zakona, ki ureja premostitveno zavarovanje poklicnih in vrhunskih športnikov, menjalnice, zastavljalnice, revizijske družbe in samostojni revizorji, itd[193].

V čl. 4 (1) (20d), določa kot zavezance tudi pravne in fizične osebe, ki opravljajo posle v zvezi z dejavnostjo izdajanja in upravljanja kriptovalut, vključno s storitvijo menjave kriptovalut v običajne in obratno. V nadaljevanju bo predstavljen problem te zakonske dikcije.

V naslednjih dveh členih omenjenega zakona sta določeni izjemi v zvezi z igrami na srečo (to izjemo podeli vlada z uredbo, če presodi, da so prireditelji na srečo taki, pri katerih obstaja nizko tveganje za pranje denarja ali financiranje terorizma) ter izjeme v zvezi z občasnim

[189] (Šeme Hočevar, 2007, str. 30)
[190] (Šeme Hočevar, 2007, str. 30)
[191] (Šeme Hočevar, 2007, str. 31)
[192] Povzeto po: »Money Laundering«, dostopno na spletnem naslovu: http://www.fatf-gafi.org/faq/moneylaundering/#d.en.11223 , dne 24.3.2018
[193] Več o tem: glej 1. odstavek 4. člena ZPPDFT-1

opravljanjem finančne dejavnosti, če izpolnjujejo z zakonom določene pogoje.

35 Naloge in obveznosti zavezancev

ZPPDFT-1 nalaga osebam, ki so navedene kot zavezanci določene naloge in obveznosti pri opravljanju svojih dejavnosti.

Kot naloge zakon v čl. 12 (2) našteva:

1. izdelavo ocene tveganja pranja denarja in financiranja terorizma;
2. vzpostavitev politik, kontrol in postopkov za učinkovito ublažitev in obvladovanje tveganj pranja denarja in financiranja terorizma;
3. izvajanje ukrepov za poznavanje stranke (v nadaljnjem besedilu: **pregled stranke**) na način in pod pogoji, ki jih določa ta zakon;
4. sporočanje predpisanih in zahtevanih podatkov ter predložitev dokumentacije uradu po določbah tega zakona;
5. imenovanje pooblaščenca oziroma pooblaščenke in namestnikov pooblaščenca ter zagotovitev pogojev za njihovo delo;
6. skrb za redno strokovno usposabljanje zaposlenih ter zagotovitev redne notranje kontrole nad opravljanjem nalog po tem zakonu;
7. pripravo seznama indikatorjev za prepoznavanje strank in transakcij, v zvezi s katerimi obstajajo razlogi za sum pranja denarja ali financiranja terorizma;
8. zagotovitev varstva in hrambe podatkov ter upravljanje s tem zakonom predpisanih evidenc;
9. izvajanje politik in postopkov skupine ter ukrepov odkrivanja in preprečevanja pranja denarja in financiranja terorizma v lastnih podružnicah in hčerinskih družbah v večinski lasti v tretjih državah;
10. izvajanje drugih nalog in obveznosti po določbah zakona in po predpisih, ki so sprejeti na njegovi podlagi.

35.1 Ocena tveganj

Definicija tveganja pranja denarja in financiranja terorizma je določena v 1. odstavku 13. člena ZPPDFT-1. Gre za tveganje, da bo stranka izrabila finančni sistem za pranje denarja in financiranje terorizma oziroma da bo stranka poslovno razmerje, transakcijo, produkt, storitev, distribucijsko pot ob upoštevanju dejavnika geografskega tveganja (država ali geografsko območje) posredno ali neposredno uporabila za pranje denarja ali financiranje terorizma.

To oceno tveganja izdela zavezanec vsake dve leti za posamezne skupine ali vrste stranke, poslovnega razmerja, transakcije, produkta, storitve ali distribucijske poti.

Na tem področju je sprejet Pravilnik o dejavnikih neznatnega in povečanega tveganja za pranje denarja in financiranje terorizma.

Ocena tveganj v praksi se opravi s pomočjo obrazca z vprašanji, ki se delijo na tveganja glede stranke same in tveganja glede transakcije. Vprašanja s katerimi se preverja tveganje stranke so: status stranke, ali so se zavezanci srečali s stranko osebno, ali izvajajo transakcijo brez srečanja, lokacija stranke, identifikacija in verifikacija stranke, finančni profil stranke. Vprašanja, s katerimi se izdela oceno tveganja za transakcijo so: vrsta transakcije, ali je transakcija smiselna ali preveč zapletena, vrednost transakcije, vir sredstev (ali je jasen ali se ga da identificirati) ter kam so sredstva namenjena[194].

35.2 Vzpostavitev politike, kontrole in postopki

Določene so v 15. členu ZPPDFT-1, ki nalagajo zavezancu za učinkovito ublažitev in obvladovanje tveganj, da vzpostavi učinkovite politike, kontrole in postopke, ki so sorazmerni glede na njihovo dejavnost in velikost.

Zakon v omenjenem členu natančneje opredeljuje, kaj notranje politike, kontrole in postopki vključujejo, in sicer:

1. Razvoj notranjih politik, kontrol in postopkov, ki se nanašajo na:
   - modele upravljanja s tveganji
   - skrbni pregled stranke
   - sporočanje podatkov uradu
   - varstvo in hrambo podatkov ter upravljanje evidenc,
   - notranjo kontrolo nad opravljanjem nalog s področja odkrivanja in preprečevanja pranja denarja in financiranja terorizma
   - zagotavljanje skladnosti s predpisi in
   - varno zaposlovanje in po potrebi varnostno preverjanje zaposlenih v skladu z zakonom, ki ureja tajne podatke, ter
2. Vzpostavitev samostojne službe notranje revizije za preverjanje notranjih politik, kontrol in postopkov, če je zavezanec srednja ali velika družba po zakonu, ki ureja gospodarske družbe.

Iz osnutka Smernic za zbiranje sredstev s primarno izdajo in prodajo digitalnih žetonov izhaja, da je priporočljivo tudi za ICO izdajatelje vzpostavitev učinkovite politike, kontrole in postopke, ki so sorazmerni glede na njihovo dejavnost in velikost, čeprav zakon jim zakon te

[194] Povzeto po: »Obrazec ocene tveganja za pranje denarja in financiranje terorizma«, dostopno na spletnem naslovu: http://www.odv-zb.si/upload/Predpisi/obrazec%20ocene%20tveganja%20PDFT.pdf , dne 6.6.2018

dolžnosti neposredno ne nalaga[195].

35.3 Postopek »(s)poznaj svojo stranko« (Know Your Customer) na splošno

Postopek Know Your Customer (v nadaljevanju: KYC) zajema raznovrstne ukrepe, ki omogočajo spoznavanje stranke ter izvor njenega morebiti nezakonito pridobljenega premoženja in tako preprečitev njenega nadaljnjega pranja denarja. V tem postopku je potrebno stranko identificirati ter verificirati preden ali medtem, ko z njo posluje[196].

Ta postopek se izkazuje kot primerno orodje za spopad proti kaznivemu dejanju pranja denarja ter odkrivanju sumljivih transakcij. To je tudi v pomoč podjetjem in bankam, da je njihovo poslovanje legalno in tako obvarujejo ostale posameznike, ki bi lahko bili potencialne žrtve finančnih kaznivih dejanj. Dosledno izvajanje načela KYC tako zmanjšuje tveganje poslovanja s strankami, ki bi poskušale banko ali drugo finančno institucijo izkoristiti za pranje denarja in financiranje terorizma.

KYC je postopek, ki pralcu denarja onemogoči skrivanje pod tančico anonimnosti, saj je namenjen ugotavljanju skrivnostnega dejanskega lastnika transakcijskega računa. Ena izmed obveznosti zavezancev po ZPPDFT-1 je (opisana v nadaljevanju) poglobljeni pregled stranke ob odpiranju bančnega računa, torej pri sklepanju poslovnega razmerja. V praksi se pojavlja problem uporabe ponarejenih dokumentov, ki se jih v določenih državah pridobi že z nekaj sto eurov (npr. Beliza, Mjanmar). Tovrstni problem bi se rešilo že z zahtevo, da mora komitent predložiti vsaj dva natančno definirana dokumenta s sliko[197].

To načelo nalaga bankam obveznost, da že ob prvem stiku z bodočim komitentom, ki želi odpreti račun za pravno osebo, zahtevajo predložitev poslovnega načrta (predvideni finančni tokovi, določitev dejavnosti družbe,...). Odstopanje od poslovnega načrta, predvsem od dela, ki se nanaša na predvidene finančne tokove, pomeni rdeči alarm za banko, da gre morebiti za finančno zlorabo[198]. Bančnim uslužbencem je naloženo tudi sprotno skrbno profiliranje aktivnih transakcijskih računov, ki so jih pri banki odprli komitenti. Na podlagi skrbnega profiliranja denarnih tokov, njihove višine, višine in izvora depozitov, se izdela profil transakcijskega računa ter okvire njihove normalne aktivnosti. Bančni uslužbenec je dolžan

---

[195] Povzeto po: »Smernice za zbiranje sredstev s primarno izdajo digitalnih žetonov«, dostopno na spletnem naslovu: http://vrs3.vlada.si/MANDAT14/VLADNAGRADIVA.NSF/71d4985ffda5de89c12572c3003716c4/eacf804bfc2c9aa7c125829c002500ac/$FILE/Smernice%20za%20izdajo%20kripto%20zetonov%2023.4.2018%20-%20poslane%20Vladi%20-%2000437770.pdf , dne 18.6.2018

[196] Povzeto po: »What means know your customer« dostopno na spletnem naslovu https://complyadvantage.com/knowledgebase/kyc/ , dne 5.5.2018

[197] (Merc, Banke: moč Orkusa ali le Ahilova peta finančnega sistema?, 2009)

[198] (Merc, Sumljivi kapital naj ostane zunaj, 2008)

reagirati, ko zazna sumljivo transakcijo izven zgoraj omenjenega okvira. Ob oceni, da gre za sumljivo transakcijo, je dolžan izpolniti poročilo o sumljivi transakciji[199].

Poročilo o sumljivi transakciji (ang. *Suspicious activity report (SAR)* ali *Suspicious Transaction report (STR)*) je poročilo izdelano s strani finančne institucije o sumljivi ali potencialno sumljivi transakciji. Kriteriji, ki določajo kdaj mora biti tako poročilo izdelano, se razlikujejo od države do države, a praviloma, ko finančna institucija meni, da gre za pravno nelogično ali ekonomsko nepotrebno transakcijo. Finančni instituciji ni dovoljeno seznaniti komitenta, čigar transakcijo so označili kot sumljivo. Namen poročila o sumljivi transakciji je identificirati posameznike, skupine ali organizacije, ki se ukvarjajo s pranjem denarja, financiranjem terorizma, goljufijami in drugimi kaznivimi dejanji[200].

35.4 Običajni pregled stranke

ZPPDFT-1 v 16. členu določa, da običajni pregled stranke zajema ukrepe ugotavljanja istovetnosti stranke in preverjanje njene istovetnosti na podlagi verodostojnih, neodvisnih in objektivnih virov, ugotavljanje dejanskega lastnika stranke, pridobitev podatkov o namenu in predvideni naravi poslovnega razmerja ali transakcije ter drugih podatkov. Zavezanec pri izvajanju teh ukrepov lahko obseg izvajanja le teh določi z upoštevanjem tveganja pranja denarja in financiranja terorizma.

Zavezanec pri določanju obsega izvajanja ukrepov upošteva vsaj namen sklenitve in naravo poslovnega razmerja, višino sredstev, vrednost premoženja ali obseg transakcij, čas trajanja poslovnega razmerja in skladnost poslovanja z namenom sklenitve poslovnega razmerja.

35.5 Obvezni (poglobljeni) pregled stranke

Zavezanec je dolžan opraviti obvezen pregled stranke, v skladu z 17. členom ZPPDFT-1, ki določa, da:

- se obvezen pregled stranke opravi pri sklepanju poslovnega razmerja s stranko (za sklenitev poslovnega razmerja se ne štejeta izvajanje plačilnih transakcij na podlagi univerzalnega plačilnega naloga pri ponudnikih plačilnih storitev, pri katerih plačnik nima odprtega plačilnega računa, ki ne presegajo 1.000 EUR ter izvajanje menjalniških poslov, ki ne presegajo vrednosti 1.000 EUR);
- pri vsaki transakciji v vrednosti 15.000 EUR in več, ne glede na to ali poteka posamično ali z več transakcijami, ki so med seboj očitno povezane;

[199] (Merc, Sumljivi kapital naj ostane zunaj, 2008)
[200] Povzeto po: »Suspicious activity report«, dostopno na spletnem naslovu: https://en.wikipedia.org/wiki/Suspicious_activity_report , dne 28.5.2018

- pri prirediteljih in koncesionarjih, ki prirejajo igre na srečo, ob izplačilih dobitkov, vplačilu stav ali obojem, kadar gre za transakcije v vrednosti 2.000 EUR ali več, ne glede na to, ali transakcija poteka posamično ali z več transakcijami, ki so med seboj očitno povezane;
- pri dvomu o verodostojnosti in ustreznosti predhodno pridobljenih podatkov o stranki ali dejanskem lastniku stranke;
- vedno, kadar v zvezi s transakcijo, stranko, sredstvi ali premoženjem obstajajo razlogi za sum pranja denarja ali financiranja terorizma, ne glede na vrednost transakcije.

V 21. členu je določena sankcija, v primeru, da zavezanec ne izpolni zakonskih obveznosti. Zavezanec v takem primeru ne sme skleniti poslovnega razmerja, ali opraviti transakcije ali če je že sklenil poslovno razmerje, ga mora prekiniti in preučiti možnost, ali je dolžan sporočiti Uradu podatke o stranki in o sumljivi transakciji.

35.6 Sporočanje podatkov Uradu za preprečevanje pranja denarja

Zavezanec mora sporočiti Uradu zakonsko določene podatke o vsaki gotovinski transakciji, ki presega vrednost 15.000 eurov, in sicer takoj, ko je opravljena, najkasneje pa v treh delovnih dneh.

ZPPPDFD-1 zavezancem nalaga tudi, da morajo posredovati podatke o sumljivih transakcijah, ne pa definira kaj spada pod pojem sumljiva transakcija, zato pa ta pojem napolnjujemo s pomočjo seznama indikatorjev za prepoznavanje strank in transakcij v zvezi s katerimi obstajajo razlogi za sum pranja denarja ali financiranja terorizma.

Seznam indikatorjev temelji na dveh načelih:

- poznati svojo stranko
- poznati njeno poslovanje[201].

Indikatorji, ki kažejo, da je transakcija morebiti sumljiva: transakcija je ekonomsko ali pravno nelogična, nenavadna narava transakcije ali nenavadne okoliščine, ki transakcijo spremljajo, transakcija ima značilnost gospodarskih in drugih kaznivih dejanj, ponudba nesorazmerno visoke provizije ali drugih nenavadnih pogojev za izvedbo transakcije, drobljenje zneskov, pri katerih se zahteva ugotavljanje istovetnosti stranke, nenadno povečanje obsega poslovanja stranke brez utemeljenega razloga in v nesorazmerju s siceršnjim poslovanjem stranke ipd.[202]

[201] Več: »Seznam indikatorjev za prepoznanje sumljivih transakcij s področja pranja denarja za pravne in fizične osebe, ki opravljajo računovodske storitve«, dostopno na spletni strani: https://www.gzs.si/Default.aspx?tabid=51475 , dne 14.6.2018

[202] Povzeto po: dostopno na spletnem naslovu: https://www.gzs.si/Default.aspx?tabid=51475, dne 14.6.2018

Kljub temu, da izdajateljem digitalnih žetonov po ZPPDFT-1 ni izrecno naloženo, da morajo notificirati Uradu zgoraj omenjene transakcije, izhaja iz Smernic za zbiranje sredstev s primarno izdajo digitalnih žetonov (v nadaljevanju: Smernice), da je to priporočljivo ter da se to stori še pred izvedbo primarne prodaje kriptovalut javnosti. Poleg tega iz Smernic izhaja, naj ICO izdajatelji predložijo svojo oceno tveganja Uradu za preprečevanje pranja denarja. Kot namen predložitve ocene tveganj Uradu Smernice navajajo predvsem transparenten vpogled na trg. Tako bo lahko Urad v prihodnje izpopolnil sistem nadzorovanja teh tveganj[203].

35.7 Notranja kontrola

Pravilnik o izvajanju notranje kontrole, pooblaščencu, hrambi in varstvu podatkov, strokovnem usposabljanju ter upravljanju evidenc pri zavezancih določa, da je notranja kontrola izvajanja nalog po ZPPDFT-1 sestavni del kontrole poslovanja zavezanca. Vsak zavezanec iz 4. člena omenjenega zakona je dolžan zagotoviti redno kontrolo izvajanja določil ZPPDFT-1, razen če ima manj kot 4 zaposlene delavce. Namen notranje kontrole je preprečevanje, zaznavanje in odpravljanje napak pri izvajanju ZPPDFT-1 ter izboljšanje notranjega sistema odkrivanja transakcij ali strank, v zvezi s katerimi obstajajo razlogi za sum pranja denarja ali financiranja terorizma.

Urad lahko od zavezanca zahteva, da v pisni obliki sestavi in mu pošlje letno poročilo o izvajanju notranje kontrole in ukrepov v preteklem.

35.8 Varstvo in hramba podatkov ter upravljanje evidenc

Dostop do tajnih podatkov in poslovnih skrivnosti, ki jih zavezanec dobi po ZPPDFT-1 in po drugih zakonih, zavezanec omeji le na vnaprej določene pooblaščene osebe, v svojih notranjih aktih pa določi, kdo ima poleg pooblaščenca in namestnika pooblaščenca dostop do teh podatkov. Podatke in pripadajočo dokumentacijo v zvezi z izvajanjem ZPPDFT-1 zavezanec hrani po kronološkem redu tako, da je dostop omogočen v celotnem obdobju[204].

36 Oris problema

ZPPDFT-1 v 20.d točki prvega odstavka 4. člena določa, da so zavezanci za izvajanje ukrepov po zakonu med drugim tudi: »*pravne in fizične osebe, ki opravljajo posle v zvezi z dejavnostjo:*

[203] Povzeto po: »Smernice za zbiranje sredstev s primarno izdajo digitalnih žetonov«, dostopno na spletnem naslovu: http://vrs-3.vlada.si/MANDAT14/VLADNAGRADIVA.NSF/71d4985ffda5de89c12572c3003716c4/eacf804bfc2c9aa7c125829c002500ac/$FILE/Smernice%20za%20izdajo%20kripto%20zetonov%2023.4.2018%20-%20poslane%20Vladi%20-%2000437770.pdf , dne 18.6.2018

[204] Povzeto po: Pravilnik o izvajanju notranje kontrole, pooblaščencu, hrambi in varstvu podatkov, strokovnemu usposabljanju ter upravljanju evidenc pri zavezancih, Uradni list RS, št. 54/17

izdajanje in upravljanje kriptovalut, vključno s storitvijo menjave kriptovalut v običajne valute in obratno.«

Kriptovalute ZPPDFT-1 v 48. točki 3.člena opredeljuje kot »*digitalni zapis vrednosti, izdan s strani fizične ali pravne osebe, ki ni centralna banka ali javna institucija, uporabljen kot sredstvo za menjavo, ki se lahko elektronsko prenese, hrani ali izmenjuje in ki ni nujno vezan na tradicionalne (fiat) valute ter lahko predstavlja neposredno plačilno sredstvo med subjekti, ki jo sprejmejo*.«

Tako je omenjeni zakon izrecno opredelil menjalnice kriptovalut kot zavezance po ZPPDFT-1, za ICO entitete pa se ni opredelil. Opredelitev menjalnic kriptovalut kot zavezance po omenjenem zakonu je tudi posledica novele AML direktive (Direktiva EU 2015/849 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 20. maja 2015 o preprečevanju uporabe finančnega sistema za pranje denarja ali financiranje terorizma), saj je Evropska Unija zaznala povečano tveganje na področju transakcij z kriptovalutami[205].

Subjekti, ki izvajajo primarno izdajo digitalnih žetonov menijo, da niso zavezanci po omenjenem zakonu, saj je v zakonu izrecno določeno, da so zavezanci subjekti, ki se ukvarjajo z dejavnostjo izdajanja in upravljanja kriptovalut. Pojem dejavnost pomeni večkratno, kontinuirano oziroma ponavljajoče izdajanje in upravljanje, pri ICO entitetah pa bi se to lahko razlagalo tako, da gre le za enkratno izdajo digitalnih žetonov, poleg tega pa oni le prodajajo svoje bodoče storitve. To je glavni argument ICO izdajateljev, zakaj naj ne bi bili zavezanci po dotičnem zakonu.

Prav tako je v objavljenih Smernicah za izdajo digitalnih žetonov z dne 23.4.2018 podano stališče, da subjekti, ki izvajajo primarno izdajo digitalnih žetonov, najverjetneje niso zavezanci v skladu z ZPPDFT-1 ter da opravljanje tovrstnih storitev trenutno ni mogoče šteti kot dejavnost, s povečano stopnjo tveganja za tokove nezakonitega denarja. Določeno je tudi, da kljub temu, da ti subjekti niso identificirani kot zavezanci po dotičnem zakonu, morajo prispevati k zmanjševanju tveganja za tokove nezakonitega denarja in tako si prizadevati, da ne bi nezakoniti denar prišel na trg s primarno izdajo digitalnih žetonov. Priporočljivo je, da podjetja izvedejo skrbni pregled stranke in oceno tveganja, saj bi se s tem tveganje za tokove nezakonitega denarja zmanjšalo.

[205] Povzeto po: »Smernice za zbiranje sredstev s primarno izdajo digitalnih žetonov«, dostopno na spletnem naslovu: http://vrs-3.vlada.si/MANDAT14/VLADNAGRADIVA.NSF/71d4985ffda5de89c12572c3003716c4/eacf804bfc2c9aa7c125829c002500ac/$FILE/Smernice%20za%20izdajo%20kripto%20zetonov%2023.4.2018%20-%20poslane%20Vladi%20-%2000437770.pdf , dne 18.6.2018

37 Postopek Know Your Customer (»Poznaj svojo stranko«) v povezavi z ICO

Ne glede na zgoraj omenjeno dilemo, nastalo zaradi nejasne zakonske dikcije, ali so ICO entitete zavezanci po ZPPDFT-1 ali ne, načeloma sedaj vsi redno opravljajo postopek KYC. Razlogov, zakaj ICO entitete opravljajo KYC, kljub temu, da naj se ne bi štele za zavezance po ZPPDFT-1 je več. Eden izmed razlogov je preprečitev tveganja, da bi v postopku množičnega financiranja sodelovali posamezniki iz držav, kjer jim njihova regulacija to prepoveduje (npr. Amerški regulator SEC je prepovedal svojim državljanom nakup digitalnih žetonov oz. sodelovanje v postopku množičnega financiranja, ki bi se lahko (po njihovi presoji) šteli za žeton z naravo vrednostnega papirja), ter da bi se izvajal poglobljen skrbni pregled pri posameznikih iz držav, v zvezi s katerimi obstaja visoko in povečano tveganje za pojav pranja denarja. Urad RS za preprečevanje pranja denarja navaja bistvene značilnosti držav iz seznama, v zvezi s katerimi obstaja visoko in povečano tveganje za pojav pranja denarja ali financiranja terorizma, in sicer pomanjkljiva zakonodaja na področju obdavčevanja, države v katerih je prisotna proizvodnja mamil, države s strateškimi pomanjkljivostmi na področju preprečevanja pranja denarja ter države s sedežem/prebivališčem oseb, zoper katere so uvedeni omejevalni ukrepi, povezani s pranjem denarja, financiranjem terorizma. Te države delimo na države z visokim tveganjem (med slednje spadajo Iran, Demokratična ljudska republika Koreja, Afganistan, Bosna in Hercegovina,...) ter na države s povečanim tveganjem[206]. Nadaljnji razlog zakaj ICO entitete izvajajo skrbni pregled strank pa je tudi pridobitev bančnega računa, saj banke v primeru, da ni jasen izvor sredstev, odprtje računa oz. poslovanje ICO entitetam onemogočajo[207].

Postopek KYC je sestavljen iz treh faz:

- Identifikacija
- Verifikacija
- AML screening[208].

37.1 Identifikacija

ICO izdajatelj za potrebe identifikacije zahteva posredovanje podatkov investitorja. Količina in

[206] Več na spletnem naslovu: http://www.uppd.gov.si/fileadmin/uppd.gov.si/pageuploads/dokumenti/Seznam_drzav_POVECANO_IN_VISOKO_TVEGANJE_mar_2018.pdf, dne 28.5.2018

[207] Povzeto po: pogovor z delovno mentorico go. Nino Kranjec z dne 22.6.2018

[208] Povzeto po: »Know Your Customer«, dostopno na https://en.wikipedia.org/wiki/Know_your_customer , dne 28.5.2018

oblika podatkov, ki jih ICO izdajatelj pridobi se razlikujeta glede na višino vplačil strank.

Za vplačila, ki znašajo manj kot 1000 EUR, podjetje pridobi podatke:

- Od fizičnih oseb: ime in priimek, email naslov ter stalno in prebivališče
- Od pravnih oseb: firma, email naslov, naslov in sedež.

Za vplačila, ki znašajo med 1000 EUR in med 15.000 EUR, podjetje pridobi naslednje podatke:

- Od fizičnih oseb: ime in priimek, email naslov, stalno in začasno prebivališče, državljanstvo, datum in kraj rojstva, davčno številko ali EMŠO, kopijo osebnega dokumenta z obeh strani, sliko osebe, ki drži osebni dokument v roki ter dokazilo prebivališča, ki ni starejše od 3 mesecev
- Od pravnih oseb: firma, email naslov, naslov in sedež, matična številka, davčna številka, podatki o zastopniku (ime priimek, email naslov, stalno prebivališče, državljanstvo, datum in kraj rojstva, davčno številko, kopijo osebnega dokumenta z obeh strani), izpisek iz registra, ki ni starejši od 3 mesecev ter pooblastilo, če je uporabljeno.

Za vplačila, ki znašajo več kot 15.000 EUR, podjetje pridobi naslednje podatke:

Od fizičnih oseb: poleg vseh zgoraj naštetih, pa se zahteva še določene informacije, in sicer:

- Informacija o namenu nakupa kriptovalute
- Informacija o dejavnosti stranke
- Informacija o izvoru sredstev
- Informacije ali je politično izpostavljena oseba

Od pravnih oseb: poleg zgoraj naštetih informacij, se zahteva še dodatne informacije:

- Informacije o namenu nakupa kriptovalute
- Informacija o dejavnosti stranke
- Informacija o izvoru sredstev
- Podatek o dejanskem lastniku pravne osebe

37.2 Verifikacija

V drugem koraku se opravi verifikacija, to je potrditev pravilnosti teh podatkov, pridobljenih v prvem koraku, torej z identifikacijo. Verifikacijo se opravi z enim od treh načinov:

- ali je to osebno,
- ali pred videokonferenco
- ali z digitalnim potrdilom[209].

Ugotavljanje in preverjanje istovetnosti strank z uporabo videoelektronske identifikacije ter pogoji za njeno uporabo so določeni v 27. členu ZPPDFT-1. Pogoji, ki morajo biti izpolnjeni,

[209] Povzeto po: pogovor z delovno mentorico go. Nino Kranjec z dne 26.3.2018

da je uporaba videoelektronske identifikacije dopustna za preverjanje istovetnosti stranke tudi brez njene osebne navzočnosti, so:

- da se videoelektronska identifikacija uporablja le v zvezi s produkti in storitvami za katere ni ugotovljeno povečano tveganje za pranje denarja ali financiranje terorizma (problem pri ICO entitetah, ki bo opisan v nadaljevanju);
- istovetnost stranke se ugotovi in preveri izključno na podlagi uradnega osebnega dokumenta, opremljenega z biometrično fotografijo;
- stranka je starejša od 18 let;
- stranka ima stalno prebivališče v državah članicah ali tretjih državah, ki imajo vzpostavljene učinkovite sisteme preprečevanja in odkrivanja pranja denarja in financiranja terorizma;
- stranka nima stalnega prebivališča v državah, ki so uvrščene na sezname iz 50.člena ZPPDFT-1[210]. Urad RS za preprečevanje pranja denarja med te države navaja: Afganistan, Irak, Iran, Jemen, Sirija, Tunizija, Vanuatu, Trinidad in Tobago, DLR Koreja, Etiopija, Šrilanka[211],…

»Digitalno potrdilo je računalniški zapis, ki vsebuje podatke o imetniku in njegov javni ključ, poleg tega še podatke o izdajatelju digitalnega potrdila ter obdobje veljavnosti digitalnega potrdila[212].«

37.3 AML (anti money laundering) screening

Ko je to potrjeno in je oseba identificirana je potreben še zadnji korak pred investiranjem v ICO, to je t.i. AML screening. Namen te faze je preverjanje podatkov o morebitnih nedovoljenih ravnanjih pravne ali fizične osebe, ki si želi investirati in tako preprečitev pranja denarja. V tej fazi se najame ponudnika, ki opravlja AML screening in se mu posreduje osebni podatek omenjene osebe. Najeti ponudnik imena in ostale podatke fizičnih ali pravnih oseb vstavi v program. Ta programska oprema omogoča preverjanje vsakodnevnih transakcij v realnem času z združevanjem teh informacij z analiziranimi podatki o zgodovini transakcije in uporabniškim profilom uporabnika. Poleg tega omogoča tudi celosten vpogled v profil uporabnika, stopnja tveganja ter predvideno aktivnostjo uporabnika. Preko tega postopka se lahko preverja tudi, ali je bil uporabnik že sankcioniran in ali je vpisan na t.i. »black-list«. V primeru, da o osebi ni podatkov o sumljivih transakcijah iz preteklosti, se ji odobri in tako dopusti investicijo v ICO[213].

---

[210] Več o tem: glej 1.odstavek 27.člena ZPPDFT-1

[211] Več o tem: dostopno na spletnem naslovu: http://www.uppd.gov.si/si/javne_objave/seznam_drzav_50_clen_zppdft_1/ , dne 27.3.2018

[212] Dostopno na: https://e-uprava.gov.si/si/podrocja/osebni-dokumenti-potrdila-selitev/osebni-dokumenti/digitalno-potrdilo-za-elektronsko-poslovanje , dne 28.5.2018

[213] Povzeto po: »What means to »Know Your Customer«, dostopno na spletnem naslovu https://complyadvantage.com/knowledgebase/kyc/ , dne 28.5.2018

38 Problematika pravne regulacije v Republiki Sloveniji

Kot omenjeno zgoraj, zakon določa, da je subjekt zavezanec po ZPPDFT-1 le, če se ukvarja z dejavnostjo izdajanja kriptovalut. Problem pri ICO izdajateljih je, ker ne gre za izdajanje, ampak le za enkratni dogodek izdaje, torej po zakonu vse kaže na to, da najverjetneje niso zavezanci, posledično jim ni treba izpolnjevati zakonskih obveznosti, prav tako ne zgoraj opisanega postopka KYC.

Kljub temu, da izdajatelji digitalnih žetonov naj ne bi bili zavezanci po omenjenem zakonu, vseeno v praksi večinoma opravljajo skrbni pregled stranke, saj s tem znižujejo možnost investiranja v ICO z namenom pranja denarja in financiranja terorizma. Pri tem pa naletijo na veliko težav zaradi pomanjkanja pravne regulacije v Sloveniji, predvsem na področju KYC.

Pri postopku verifikacije sem omenila, da jo je mogoče opraviti osebno, pred videokonferenco ali z digitalnim potrdilom. V živo, torej osebno, je praktično nemogoče, da bi vse vlagatelje verificirali, saj je stroškovno in časovno preveč zapleteno, da bi se za vsako investiranje osebno srečali vlagatelj in zastopnik ICO entitete. Problem digitalnega potrdila je, da obstaja le v Sloveniji ter Estoniji, medtem ko investitorji niso omejeni zgolj na te dve državi, pač pa prihajajo tudi iz drugih držav, ki ne poznajo digitalnega potrdila. Digitalno potrdilo, bi tako prišlo v poštev le v primeru, če bi stranke prihajale iz omenjenih držav, vendar temu v praksi ni tako. Zaradi navedenega, ostane le možnost videoelektronske identifikacije. Problem opravljanja videokonference je, da je ZPPDFT-1 tog in preveč normiran. V Nemčiji so to rešili na način, da so v zakonu le določene oblike, nadaljnje urejanje pa je prepuščeno podzakonskim aktom[214]. S tem načinom urejanja, bi rešili problem sedaj preveč normiranega in togega ZPPDFT-1, saj bi bila dana večja fleksibilnost ministrstvu, ta pa bi omogočala lažje prilagajanje izredno hitremu tehnološkemu razvoju na predmetnem področju. Prilagajanje in dohajanje hitrega razvoja je praktično nemogoče, če je potrebno za vsako spremembo zagnati celotno kolesje zakonodajnega postopka. Nadaljnja argumenta v smer, da bi bilo bolje zadevno področje urediti s podzakonskim aktom, pobudniki spremembe ZPPDFT-1 navajajo, da v tem primeru ne gre za materijo, ki bi jo bilo potrebno urediti ravno z zakonom ter, da je pristojno ministrstvo bolj seznanjeno s potrebami trga ter lažje ugotavlja ustreznost tehnik. V to smer argumentacije gre tudi nova AML direktiva[215].

---

[214] Več: dostopno na spletnem naslovu: https://www.bafin.de/SharedDocs/Veroeffentlichungen/EN/Rundschreiben/2017/rs_1703_gw_videoident_en.html , dne 23.6.2018

[215] Povzeto po: »Pobuda za začetek postopka sprememb ZPPDFT-1 v zvezi z 4. amandmajem AML direktive« dostopno na spletnem naslovu: https://drive.google.com/file/d/1pb2ID1jjQ0j017pXpwo98x-tVvZ1elK5/view?usp=sharing, dne 24.6.2018

V Sloveniji ZPPDFT-1 dopusti zavezancu, izključno za stranko, ki je fizična oseba, da ugotovi in preveri njeno istovetnost tudi brez njene osebne navzočnosti, z uporabo videoelektronske identifikacije, vendar le v primeru, če so za to izpolnjeni pogoji. Kot ključen pogoj zakon določa, da v zvezi s produkti in storitvami, za katere se bo izvedla elektronska videoidentifikacija stranke, ni ugotovljeno povečano tveganje za pranje denarja ali financiranje terorizma v skladu s 13. členom in prvim odstavkom 14. člena omenjenega zakona. Upoštevajoč Smernice (omenjene zgoraj), je izvedba izdaje in prodaje digitalnih žetonov storitev, ki nekoliko povečuje tveganje, da bi vplačniki posredno ali neposredno izrabili prodajo digitalnih žetonov za pranje denarja ali financiranja terorizma. Tako pridemo do ugotovitve, da je ICO izdajateljem po ZPPDFT-1 prepovedana uporaba videoelektronske identifikacije za preverjanje istovetnosti bodočega vlagatelja.

Iz zgoraj napisanega je razvidno, da je v Sloveniji nemogoče legalno izvesti KYC postopka v skladu z zakonodajo, ker je preveč nejasnih stvari oz je nemogoče izvesti verifikacijo v skladu z zakonom. Izvedba KYC postopka je glavni in edini razlog zakaj slovenske ICO entitete gredo v tujino in ga izvedejo tam, kjer je regulacija jasna in se tako izognejo tveganjem. Glede na to, da je prepovedana uporaba videoelektronske identifikacije za potrebe verifikacije za ICO entitete, slednje v praksi videokonferenco opravljajo v skladu s standardi, določenimi v druge jurisdikcijah, kjer imajo bolj jasen in poenostavljen postopek izvedbe KYC (prilagojen prav subjektom, ki se ukvarjajo s primarno prodajo digitalnih žetonov). Tako slovenske ICO entitete, tudi če postopek KYC opravljajo v Sloveniji, to naredijo po standardih, določenih v zakonu iz drugih držav. Največkrat uporabijo angleško, nemško ali estonsko zakonodajo. Nekateri ICO izdajatelji se odločajo tudi za opravo KYC postopka v eksotični jurisdikciji Island of Man (off shore država), kjer zakonodaja izrecno izpostavlja ICO entitete, ter zanje določa poseben, poenostavljen KYC postopek.

Nadaljnji problem pri ICO entitetah je tudi to, da zanje ne velja izjema glede hranjenja osebnih podatkov, saj vse razlage gredo v smer, da niso zavezanci po ZPPDFT-1 (namreč ta izjema, ki dovoli hranjene osebnih podatkov, velja samo za zavezance po ZPPDFT-1). V praksi se pojavljajo tudi primeri, ko ICO izdajatelji uporabijo osebne podatke za potrebe preverbe identifikacije in verifikacije, nato pa, ker zanje omenjena izjema ne velja, takoj izbrišejo osebne podatke vlagatelja. Vendar izbris podatkov ni idealna rešitev, saj se potem pojavi problem, ko bo banka preverjala, ali je ICO izdajatelj resnično opravil postopek KYC ali ne, saj slednji izbrisanih podatkov ne bo mogel predložiti banki.

Zaradi zgoraj navedenih problemov izvajanja KYC s strani ICO izdajateljev, se slednji velikokrat odločajo, da bodo kripto žetone raje izdali v tujini, in sicer v jurisdikciji, ki ima jasno določeno izvedbo skrbnega pregleda strank in kjer tako zgoraj opisanih zakonskih težav ni. Vsled temu bi bilo zato nujno in priporočljivo, da se v prihodnje uredi in poenostavi postopek skrbnega pregleda strank v Sloveniji v zvezi s postopkom izdaje kripto žetonov.[216]

39 Namesto sklepa

Velik korak proti uspešni implementaciji blockchain tehnologij in regulaciji primarne izdaje digitalnih žetonov je potrditev smernic za izdajo sredstev s primarno izdajo in prodajo digitalnih žetonov s strani Vlade RS konec maja 2018 in sprejem »Akcijskega načrta za pripravo podlag za pospešeno implementacijo uporabe tehnologije veriženja blokov (blockchain tehnologij) in oblikovanje ustreznega okolja za pospešeno regulacijo kriptovalut na relevantnih regulatornih področjih[217]«.

Poleg tega je Vlada RS naložila tudi Ministrstvu za gospodarski razvoj in tehnologijo ter Ministrstvu za finance, da obojni pristopijo k preučitvi področij v skladu z navedenimi Smernicami z namenom, da se zagotovi predvidljiv pravni okvir za nadaljnjo izpeljavo zakonsko skladnih transakcij primarnih izdaj digitalnih žetonov v Sloveniji[218].

V navedenih smernicah je tako potrjen poenostavljen postopek izvedbe postopka KYC. Kljub temu pa je potrebno v isti sapi tudi dodati, da smernice še vedno niso bile potrjene s strani regulatorjev (npr. Agencije za trg vrednostnih papirjev).

Vlada navaja, da morata omenjeni ministrstvi pristopiti k urejanju področij na način, da bo zagotovljeno minimalnim standardom, določenih v smernicah. Vlada si tako prizadeva vzpostaviti transparenten in predvidljiv pravni okvir za izpeljavo legalnih transakcij izdaj kriptovalut v Sloveniji[219].

---

[216] Povzeto po: pogovor z delovno mentorico go.Nino Kranjec z dne 22.6.2018

[217] Povzeto po: »Ico smernice Blockchain Think Thanka kot del akcijskega načrta vlade«, dostopno na spletnem naslovu: https://medium.com/@blockchain_8462/ico-smernice-blockchain-think-tanka-kot-del-akcijskega-načrta-vlade-8196c37d91 , dne 23.6.2018

[218] Povzeto po: »Akcijski načrt za pripravo podlag za pospešeno implementacijo uporabe tehnologije veriženja blokov (blockchain tehnologij) in oblikovanje ustreznega okolja za pospešeno regulacijo kriptovalut na relevantnih regulatornih področjih«, dostopno na spletnem naslovu: http://vrs-3.vlada.si/MANDAT14/VLADNAGRADIVA.NSF/71d4985ffda5de89c12572c3003716c4/eacf804bfc2c9aa7c125829c002500ac/$FILE/Smernice%20za%20izdajo%20kripto%20zetonov%2023.4.2018%20-%20poslane%20Vladi%20-%2000437770.pdf , dne 23.6.2018

[219] Povzeto po: »Ico smernice Blockchain Think Thanka kot del akcijskega načrta vlade«, dostopno na spletnem naslovu: https://medium.com/@blockchain_8462/ico-smernice-blockchain-think-tanka-kot-del-akcijskega-načrta-vlade-8196c37d91 , dne 23.6.2018

VARSTVO OSEBNIH PODATKOV

40 Uvod

Osebni podatki so v današnjem hitrem razvoju tehnologije in množičnih informacij, ki nas obdajajo, izredno zaželena vrsta informacij. Nekateri strokovnjaki so mnenja, da so osebni podatki nafta moderne dobe. Svetovno znana podjetja plačujejo socialnim omrežjem kot je npr. Facebook za posredovanje osebnih podatkov njihovih uporabnikom, da izvejo njihove preference in tako spremenijo način poslovanja z njimi. Posamezniki se na žalost ne zavedamo, v kaj vse privolimo s preprostim klikom na gumb "Strinjam se" ("*I agree*"). Strinjaš se s čim? Z zbiranjem in obdelovanjem osebnih podatkov, s posredovanjem oziroma prodajo tvojih podatkov drugim podjetjem, z uporabo tvojih podatkov za druge namene kot so bili zbrani?

Nova ureditev na ravni Evropske Unije je prinesla ogromno sprememb, večino teh je v dobro posameznikov. Nekatere od sprememb so na primer:

- privolitev posameznika v zbiranje in obdelavo njegovih osebnih podatkov mora biti informirana in konkretna,
- upravitelji in obdelovalci osebnih podatkov morajo vnaprej jasno določiti namene, za katere se zbirajo osebni podatki,
- določene so kavtele pri posredovanju podatkov obdelovalcem, ki ne prihajajo z območja Evropske unije,
- obdelava občutljivejših osebnih podatkov je podrejena strožjim predpisom,
- posameznikom je lahko zahtevajo od upravljalca osebnih podatkov, da izbriše njegove osebne podatke oziroma da se le-ti 'pozabijo'
- kazni oziroma globe za kršitve pri obdelavi osebnih podatkov so drakonske,
- itd.

Cilj nove ureditve je, da je nadzor nad njihovimi osebnimi podatki v rokah posameznikov. Pravica do varstva osebnih podatkov in zasebnosti sta temeljni pravici, ki zagotavljata, da se sami odločamo če, kdaj in pod katerimi pogoji bomo svoje intimne podatke delili ali omogočili njihovo uporabo drugim. Pravica do varstva osebnih podatkov ni absolutna, posamezniki se moramo zavedat, da se mora v določenih primerih ta pravica umakniti npr. javnemu interesu.

Nove tehnologije, ki temeljijo na zbiranju podatkov kot je npr. tehnologija veriženja podatkovnih blokov (*blockchain*), vsebujejo ogromno osebnih podatkov, za katere posamezniki sploh ne vedo, da se nahajajo tam. Elektronski denar oziroma tako imenovane kriptovalute in digitalni žetoni za svoje delovanje potrebujejo *blockchain.* Posledično je potrebno razumeti da

pravica do varovanja osebnih podatkov pride v poštev tudi tukaj ter pri sami izdaji kriptovalut in digitalnih žetonov. Posamezniki moramo tudi tukaj biti seznanjeni z nameni zbiranja in obdelovanja osebnih podatkov, ki se nanašajo na nas. Podjetja morajo pri svojem poslovanju predviditi ustrezne ukrepe za spoštovanje pravice do varstva osebnih podatkov.

V tem poglavju bo opisana pravica do varstva osebnih podatkov, kje je urejena, kakšne spremembe prinaša nova ureditev v Splošni uredbi o varstvu osebnih podatkov ter na kaj vse morajo paziti izdajatelji digitalnih žetonov, da bodo poslovali v skladu z veljavno ureditvijo na področju varstva osebnih podatkov.

41 Splošno

Osebni podatki ter njihovo varstvo se uvrščajo med temeljno človekovo pravico; pravico do zasebnosti. Slednja je urejena v Evropski konvenciji o človekovih pravicah (EKČP), ki govori o pravici do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja, doma in dopisovanja v 8. členu. V Ustavi Republike Slovenije je pravica do zasebnosti urejena v členih 35 do 38. V pravnih virih Evropske Unije pa je pravica do zaščite (varstva) osebnih podatkov določena v 16. členu Pogodbe o delovanju Evropske Unije (PDEU) in v 6. členu Listine EU o temeljnih pravicah.

Pravica do zasebnosti se deli na tri skupine: zasebnost v prostoru, zasebnost osebnosti in informacijska zasebnost *(information privacy)*. Slednja se nadalje razdeli na komunikacijsko zasebnost in zasebnost varstva podatkov. Prva je urejena v 37. členu Ustave, druga pa v naslednjem; 38. členu.

Osebni podatki so, kot nam pove že sam izraz, informacije, ki nimajo javnega značaja. Podatki niso varovani kot taki, njihovo varstvo je zagotovljeno, ker s tem varujemo posameznike, na katere se ta podatek nanaša. Seveda pa ni vsak podatek o osebi varovan na podlagi ustave in zakona. Varstvo uživajo podatki, ki razkrivajo določene značilnosti osebe in bi bili lahko zlorabljeni s strani nepooblaščenih, tretjih oseb.

42 Pravni viri

Temeljni pravni vir je Ustava Republike Slovenije, ki v 38. členu ureja tudi področje varstva osebnih podatkov. Določba je podrobneje konkretizirana v Zakonu o varstvu osebnih podatkov (ZVOP-1)[220] ter z Zakonom o Informacijskem pooblaščencu (ZInfP)[221].

V slovenski pravni red je bila na podlagi 3.a člena Ustave (t.i. Evropski člen) prenešena tudi Pogodba o delovanju Evropske unije (PDEU). Ta v 16. členu vsakomur zagotavlja pravico do varstva osebnih podatkov, ki se nanašajo nanj. Ne smemo pa pozabiti še na 8. člen Evropske konvencije o človekovih pravicah (EKČP), s katerim je državljanom članic Sveta Evrope zagotovljena "pravica do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja".

42.1 Ustava

Informacijska zasebnost je urejena v 38. členu Ustave Republike Slovenije. Določba je naslovljena "varstvo osebnih podatkov" in se glasi:

> »*Zagotovljeno je varstvo osebnih podatkov. Prepovedana je uporaba osebnih podatkov v nasprotju z namenom njihovega zbiranja.*
>
> *Zbiranje, obdelovanje, namen uporabe, nadzor, in varstvo tajnosti osebnih podatkov določa zakon.*
>
> *Vsakdo ima pravico seznaniti se z zbranimi osebnimi podatki, ki se nanašajo nanj, in pravico do sodnega varstva ob njihovi zlorab*i.«

Člen želi zavarovati posameznika, da obdrži informacije o sebi, ker ne želi, da bi bili z njimi seznanjene druge osebe. Prav tako člen določa varstvo osebnih podatkov kot temeljno človekovo pravico. Vsakomur je zagotovljeno varstvo osebnih podatkov, kar se odraža v zahtevi po zakonitosti zbiranja, obdelave in uporabe osebnih podatkov. Določena je tudi zahteva po zbiranju in uporabi le za vnaprej določene namene. Posamezniku nudi pravico do seznanjenosti in vpogleda o tem, kateri podatki se zbirajo in obdelujejo o njem samem. Ob zlorabi zbranih osebnih podatkov ima posameznik pravico do sodnega varstva.

Gre za objektivno pravico; država je namreč dolžna spoštovati, zakonsko urediti zbiranje, obdelovanje, namen uporabe, nadzor in varstvo tajnosti osebnih podatkov ter način seznanjenja posameznika z njimi in sodno uveljavljanje zlorab.

Varstvo osebnih podatkov ne učinkuje samo javnopravno, tj. nasproti državi, njenimi organi, organi lokalnih skupnosti in nosilci javnih pooblastil, ampak učinkuje tudi zasebnopravno, to je med civilnopravnimi osebami.

---

[220] Zakon o varstvu osebnih podatkov – ZVOP-1 (Uradni list RS, št. 94/07 – uradno prečiščeno besedilo)
[221] Ur. l. RS, št. 113/05 in 51/07 – ZUstS-A

Upravičenci, ki lahko uveljavljajo pravice iz zgornjega člena, so lahko le fizične osebe, saj glede na naravo in predmet varovanja pravica do varstva osebnih podatkov ne gre pravnim osebam in samostojnim podjetnikom. Osebni podatek je namreč vsak podatek, ki kaže na lastnosti, stanja ali razmerja posameznika, ne glede na obliko, v kateri je izražen. Identifikacija opravljena na način, ki ne povzroča velikih stroškov, pomeni, da je fizična oseba določljiva. Do posegov v varstvo osebnih podatkov lahko pride pri obdelavi osebnih podatkov ali pri posameznikovi zakonski pravici do uresničevanja varstva osebnih podatkov.

Posameznikove pravice so omejene s pravicami drugih ob spoštovanju ustavnega načela sorazmernosti. Poseg v varstvo osebnih podatkov je tako dopusten le pod pogoji, da je omejitev nujna in potrebna za dosego ustavno legitimnega cilja (npr. javna korist) ter v sorazmerju s pomembnostjo tega cilja.

Osemintrideseti člen Ustave RS vsebuje zakonski pridržek. To pomeni, da je zakon tisti, ki natančneje določa vsebino te ustavne pravice v skladu z namenom, zaradi katerega je varstvo osebnih podatkov ustavnopravno zagotovljeno. Tak zakon, je Zakon o varstvu osebnih podatkov (ZVOP-1), ki določa vrste in obseg posameznikovih pravic. Poleg ZVOP-1 pa zlorabo osebnih podatkov opredeljuje tudi 143. in 221. člen Kazenskega zakonika (KZ-1)[222].

Zakon o Informacijskem pooblaščencu (ZInfP) določa, da informacijski pooblaščenec opravlja inšpekcijsko nadzorstvo nad izvajanjem ZVOP-1 in drugih predpisov iz področja urejanja varstva, obdelave in uporabe osebnih podatkov[223].

42.2 Zakon o varstvu osebnih podatkov - ZVOP

Veljavni ZVOP-1 ureja področje podatkovne zasebnosti. Namen varstva osebnih podatkov je tudi varstvo posameznikovega dostojanstva. Ta pravica je predvsem obrambna, saj varuje posameznika pred posegi države in drugih oseb. Posamezniki velikokrat sploh ne vedo za obdelavo njihovih osebnih podatkov. Zato je še posebej pomembno, da so s tem zakonom obdelovalcem in upravljalcem zbirk osebnih podatkov naložene obveznosti, ki preprečujejo zlorabo osebnih podatkov.

Vključitev Slovenije v Evropsko Unijo je prinesla spremembe tudi na področju varstva osebnih podatkov, saj se je ZVOP moral prilagoditi Direktivi 95/46/EC, ki ureja varstvo posameznikov pred nezakonito in prekomerno obdelavo osebnih podatkov in prost pretok teh podatkov. Ker bi bil nomotehnični pristop z novo novelo nejasen in nepregleden se je zakonodajalec odločil za nov zakon tj. ZVOP-1. Zakon tako v celoti temelji na načelih varstva osebnih podatkov iz

[222] Ur. l. RS, št. 50/12 – uradno prečiščeno besedilo, 6/16 – popr., 54/15, 38/16 in 27/17
[223] (Šturm, Komentar Ustave Republike Slovenije, 2010, str. 408)

direktive in posredno tudi iz 108 Konvencije Sveta Evrope o varstvu posameznika glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov.

42.2.1 Zakon o varstvu osebnih podatkov - ZVOP[224]

Slovenija je bila prva (in edina) republika v bivši državi Jugoslaviji, ki je zakonsko uredila področje varstva osebnih podatkov. Zakon je sprejela republiška skupščina 7. marca 1990. ZVOP[225] je temeljil na načelih iz Smernic OECD in Konvencije Evropskega sveta o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov.

Zakon je v uvodnih členih opredeljeval svojo vsebino, tj. varstvo osebnih podatkov in njihovo zavarovanje. V skladu z načelom zakonitosti je določal, da se zbirke osebnih podatkov lahko vzpostavijo, vodijo in vzdržujejo le na dveh podlagah; prvi je zakon, druga podlaga pa je pisna privolitev posameznika, na katerega se podatek nanaša. Začetek zakona je bil tudi namenjen opredelitvi temeljnih pojmov, ki so bili nujni za razumevanje nadaljnjih določb zakona. Ti pojmi so bili npr. osebni podatek, posameznik, zbirka podatkov, upravljalec zbirke podatkov in uporabnik podatkov.

Kot je že zgoraj omenjeno, je zakon vseboval načela povzeta iz Smernic in Konvencije. To so načelo zakonitega zbiranja in uporabe osebnih podatkov, načelo neposrednega zbiranja osebnih podatkov ter načelo zbiranja in uporabe osebnih podatkov za vnaprej določen namen. Pravice posameznika so bile konkretno urejene v posebnem poglavju. Pravice posameznika so:

- pravica do vpogleda v katalog zbirk podatkov in s tem povezana pravica do prepisovanja podatkov, ki so v njem vsebovani (podatki o zbirkah podatkov);
- pravica do vpogleda v podatke, ki se nanašajo nanj in so vsebovani v posamezni zbirki podatkov in s tem povezani, pravica do prepisovanja teh podatkov in pravica do njihovega izpisa;
- pravica zahtevati od upravljalca zbirke podatkov seznam subjektov, ki so jim bili posredovani podatki, ki se nanašajo nanj;
- pravica zahtevati dopolnitev ali popravilo nepopolnih, netočnih ali neažurnih podatkov in
- pravica zahtevati izbris podatkov v primeru nezakonitosti pri njihovem zbiranju.

Posameznik je po določbah zakona v primeru, da so mu bile kršene pravice iz varstva osebnih podatkov, lahko zahteval sodno varstvo. Nekatere določbe so bile namenjene tudi podrobni ureditvi postopka, v katerem je posameznik uveljavljal varstvo (izključitev javnosti, nujnost

[224] Zakon o varstvu osebnih podatkov - ZVOP (Uradni list RS, št. 8/90, 38/90 – popr., 19/91 in 59/99)
[225] Ur. l. RS, št. 8/90, 38/90 – popr., 19/91 in 59/99

postopka, odločanje brez izjave nasprotnega udeleženca), glede ostalih procesnih načel in teka postopka pa se je ZVOP napotil na uporabo določb nepravdnega postopka. Pravice iz varstva osebnih podatkov niso absolutne in tako je zakon predpisoval omejitve pravic posameznika na podlagi zakonov drugih področjih (npr. državna varnost, notranje zadeve, zdravstvo). Nadzor nad izvajanjem določb tega zakona je imel inšpekcijski organ pod upravljanjem republiškega upravnega organa, pristojnega za družbeni sistem informiranja. Pristojno delovno telo Skupščine Republike Slovenije je opravljalo delo izvrševanja zakona in spremljanja stanja na področju varstva osebnih podatkov.

Po zakonu je bil dopuščen iznos osebnih podatkov iz države pod pogoji, da ima tuja država, v katero se iznašajo podatki, urejeno varstvo osebnih podatkov za tuje državljane.

Če je prišlo do kršitev določb ZVOP-a, je zakon v zadnjem delu določal sankcije za kršitve določb tega zakona[226].

Približevanje pravnemu redu Evropske unije je zahtevalo uskladitev Zakona o varstvu osebnih podatkov z Direktivo 95/46/ES Evropskega parlamenta in Sveta o zaščiti posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in prostem gibanju teh podatkov. Posledično je bil zakon noveliran leta 1999. Kljub temu, da naj bi se zakon že uskladil z evropskim pravnim redom, je bila v letu 2001 potrebna nova sprememba ZVOP-a. Zakonodajalec je namreč v prejšnji različici pozabil urediti oziroma določiti neodvisne institucije za nadzor nad varstvom osebnih podatkov – Inšpektorata za varstvo osebnih podatkov ter Varuha človekovih pravic, ki naj bi za opravljanje nalog neodvisnega nadzora varstva osebnih podatkov določil svojega namestnika[227].

42.2.2 Zakon o varstvu osebnih podatkov - ZVOP-1

Novi zakon o varstvu osebnih podatkov (ZVOP-1)[228] je bil sprejet 15. julija 2004. Vnovič so se namreč pokazale pomanjkljivosti slovenske ureditve varstva osebnih podatkov glede na Direktivo. Zakonodajalec je pri pripravljanju novega zakona upošteval nedavno odločitev Sodišča Evropskih Skupnosti (danes preimenovano v Sodišče Evropske unije) glede neposredne uporabnosti nekaterih določb že zgoraj omenjene Direktivo 95/46/ES[229].

Ena od zadnjih zahtev direktive je bila ustanovitev samostojnega in neodvisnega državnega organa; Informacijskega pooblaščenca. Organ združuje področje dostopa do informacij javnega značaja in področje varstva osebnih podatkov. Delovanje in pristojnosti organa ureja poseben predpis sprejet konec leta 2005, tj. Zakon o informacijskem pooblaščencu (ZInfP).

---

[226] (Čebulj, 1990)
[227] (Pirc Musar, Zakon o varstvu osebnih podatkov s komentarjem, 2006)
[228] Ur. l. RS, št. 94/07 – uradno prečiščeno besedilo
[229] (Pirc Musar, Zakon o varstvu osebnih podatkov s komentarjem, 2006)

Tako kot prejšnji zakon o varstvu osebnih podatkov, tudi novi ZVOP-1 temelji na sistemskem pristopu. Slednje pomeni, da na podlagi tega zakona, področna zakonodaja v celoti ureja dopustnost posegov in omejitev varstva osebnih podatkov.

Kot določa zakon v uvodnem 1. členu, materija zakona služi predvsem preprečevanju neustavnih, nezakonitih in neupravičenih posegov v (informacijsko) zasebnost, ki je ustavno varovana v 38. členu Ustave RS. Zakon v prvih členih ureja tri temelja načela: načelo zakonitosti in poštenosti, načelo sorazmernosti in načelo prepovedi diskriminacije. Slednja morajo služiti kot vodilo pri vsaki obdelavi osebnih podatkov. Zakon se uporablja tako v javnem kot zasebnem sektorju. Za vsak sektor pa so določene izjeme. Pravne podlage so namreč v javnem sektorju ožje; osebni podatki se lahko obdelujejo na podlagi zakona, osebna privolitev posameznika pride v poštev le, če tako predhodno določa zakon. Seveda morajo biti posamezniki, čigar osebni podatki se obdelujejo, predhodno pisno seznanjeni z namenom o obdelavi podatkov. Izjema je zajeta v 12. členu ZVOP-1, kjer zakon pravi, da je obdelovanje podatkov dopustno tudi brez druge zakonite pravne podlage, če je obdelava nujno potrebna za varovanje življenja ali telesa posameznika. Posebno ureditev je zakon namenil tudi občutljivim osebnim podatkom (*sensitive data*), ki so posebej zaščitena in zavarovana kategorija osebnih podatkov in se lahko obdelujejo le v osmih taksativno naštetih primerih. Posameznik lahko ob zlorabi osebnih podatkov zahteva sodno varstvo. Zakon v izogib temu namenja prostor številnim kavtelam, ki preprečujejo zlorabo osebnih podatkov in so zajete v 18. do 25. členu; točnost in ažurnost osebnih podatkov, obveščanje posameznika o obdelavi osebnih podatkov, uporaba istega povezovalnega znaka, rok hrambe osebnih podatkov, posredovanje osebnih podatkov, varstvo osebnih podatkov umrlih posameznikov in zavarovanje osebnih podatkov. V naslednjih členih je urejen katalog zbirke osebnih podatkov in register zbirk. Tretji del zakona pa je namenjen pravicam posameznika. Temu sledi ureditev institucionalnega varstva. V slovenskem prostoru je to Informacijski pooblaščenec, kateremu so naložene številne pristojnosti na področju varstva osebnih podatkov[230]. Zadnji del zakona pa je namenjen prekrškovnim določbam, ki določa globe v višini do 12.510 evrov, kar je primerjalnopravno gledano zelo nizko.

42.2.3 Zakon o varstvu osebnih podatkov - ZVOP-2

Predlog Zakon o varstvu osebnih podatkov (predlog ZVOP-2)[231] v času končanja elaborata še ni bil sprejet. Predlog ZVOP-2 je bil takrat še v državnozborskem postopku sprejemanja

[230] (Pirc Musar, Prelesnik, & Bien, Predpisi s področja prava varstva osebnih podatkov in dostopa do informacij javnega značaja, 2006)
[231] Predlog zakona dostopen na: http://www.mp.gov.si/

zakonov. Vsebina zakona sledi predvsem hitremu tehnološkemu razvoju na področju varstva osebnih podatkov, sodni praksi Sodišča Evropske unije in Evropskega sodišča za človekove pravice glede varstva osebnih podatkov. Posebna pozornost pa je namenjena zagotavljanju izvajanja določb Uredbe (EU) 2016/679 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 27. aprila 2016 o varstvu posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in o prostem pretoku takih podatkov ter o razveljavitvi Direktive 95/46/ES (Splošna uredba o varstvu podatkov), širši javnosti znana kot GDPR uredba (*General Data Protection Regulation – Splošna uredba o varstvu osebnih podatkov* (v nadaljevanju Splošna uredba)).

Po Splošni uredbi imajo države članice Evropske unije možnost, da vključijo elemente uredbe v nacionalno pravo, v kolikor je to potrebno, zaradi skladnosti in razumljivosti nacionalnih določb za osebe, za katere se uporabljajo[232]. Cilja predloga ZVOP-2 sta:

I. zagotoviti izvrševanje določb Splošne uredbe in Direktive v pravnem redu Republike Slovenije, da bi bilo čim več vprašanj urejeno in rešeno v sistemskem zakonu s področja varstva osebnih podatkov in tako zagotoviti uresničevanje osebne človekove pravice do varstva osebnih podatkov (38. člen Ustave Republike Slovenije)

II. omogočiti posameznikom, na katere se nanašajo osebni podatki ter javnopravnim organom in poslovnim subjektom (upravljalci in obdelovalci), da so sistemske norme varstva osebnih podatkov bolj povezane in pojasnjevalno predpisane, da se omogoči, kar se da koherenten pristop k izvajanju uresničevanja in varstva pravic s področja varstva osebnih podatkov[233].

Splošni uredbi o varstvu osebnih podatkov je sledil tudi predlog zakona in spremenil definicijo privolitve posameznika za obdelavo osebnih podatkov, katera je bližje dosedanji definiciji iz sedaj še veljavnega zakona, ZVOP-1 za posebne privolitve za obdelavo občutljivih osebnih podatkov. Spremenjene so tudi definicije in obdelave v zvezi s posebnimi vrstami osebnih podatkov, vključujoč pravne podlage za obdelavo. Drugi nameni obdelave so v skladu s Splošno uredbo sedaj širši. Poleg tega pa je na novo urejeno področje upravljalcev ali obdelovalcev, ki zagotavljajo varstvo osebnih podatkov, pri katerih je obdelava tvegana in množična. Gre za vzpostavitev pooblaščenih oseb za varstvo osebnih podatkov ("*data protection officers")*. V obrazložitvah predloga zakona je zastopano stališče, da naj bi predlog zakona zaradi obsežne vsebine skorajda imel pomen "zakonika" (za varstvo osebnih podatkov).

[232] Povzeto po uvodni navedbi št. 8 v Splošni uredbi o varstvu osebnih podatkov
[233] Povzeto po Predlogu Zakona o varstvu osebnih podatkov (ZVOP-2), dostopno na: http://www.mp.gov.si/

Predlog Zakona o varstvu osebnih podatkov (ZVOP-2) natančneje ne omenja pravice do pozabe (*right to be forgotten, right to erasure*). Kljub temu zakonodajalec ni pozabil nanjo. Omenjena je v obrazložitvah določb zakona, v obrazložitvi 34., 40., 81., in 82. člena. Člen 34 se nanaša na obdelovalce in upravljalce osebnih podatkov, ki morajo poseči po ustreznih tehničnih ukrepih, da se zagotovi varnost osebnih podatkov (v ZVOP-1 24. člen govori o zavarovanju osebnih podatkov). Štiriintrideseti člen nosi sedaj naslov "varnost osebnih podatkov", sprememba je vezana na tehnični napredek, ki je nastopil od uveljavitve ZVOP-1. Določba je tudi izvedba 17. člena (pravica do izbrisa) Splošne uredbe, ki govori o pravici do izbrisa (pravica do pozabe). Obrazložitev 40. člena, natančneje 7. odstavka, ki ureja t.i. "zunanjo sledljivost" obdelave osebnih podatkov (posredovanje osebnih podatkov s strani upravljalcev uporabnikom) je prav tako izvedba 17. člena Splošne Uredbe; izkazovanje dejanske izvršitve ali omogočanje izvrševanja pravice od izbrisa ozir. pravice do pozabe. V drugem odstavku 81. člena je določeno, da posameznik nima pravice do izbrisa v skladu s pravico do pozabe, ko gre za obdelavo osebnih podatkov za namene arhiviranja v javnem interesu. V 82. členu ZVOP-2 je poudarjen pomen svobode izražanja v razmerju do varstva osebnih podatkov. Svoboda izražanja ima lahko v določenih primerih prednost pred pravico do pozabe. Državni zbor je v svojem stališču k Predlogu Splošne uredbe navedel številne sistemske pomisleke z vidika varstva svobode izražanja v razmerju do varstva osebnih podatkov, tudi z vidika razmerja do pravice biti pozabljen. Zdi se, da so v predlogu ZVOP-2 upoštevani takratni pomisleki.

42.3 Drugi pravni viri

42.3.1 Zakon o osebni izkaznici – ZOIzk-1[234]

Zakon o osebni izkaznici (ZOIzk-1)[235] ureja definicijo osebne izkaznice, njeno uporabo, pravica in dolžnost imetništva osebne izkaznice, kopiranje osebne izkaznice, organe pristojne za izdajo izkaznice, ter druga pomembna vprašanja povezana z izdajo, veljavnostjo osebnih izkaznic, evidencami, nadzorom in kazenskimi določbami. Po definiciji iz prvega člena ZOIzk-1 je osebna izkaznica javna listina, s katero državljanka oziroma državljan Republike Slovenije dokazuje istovetnost in državljanstvo. Državljan jo lahko uporablja tudi za prehod državnih mej. Na osebni izkaznici morajo biti navedeni točni osebni podatki ter fotografija, ki izkazuje imetnikovo podobo. Določena so številna prepovedana ravnanja, npr. to da imetnik ne sme

[234] Zakon o osebni izkaznici – ZOIzk-1 (Uradni list RS, št. 35/11)
[235] Ur. l. RS, št. 35/11

zastaviti osebne izkaznice za zavarovanje koristi ali pravice. Prepovedano je seveda spreminjanje, dopisovanje ali brisanje katerega koli podatka.

Kopiranje osebnih izkaznic s strani upravljalcev zbirk osebnih podatkov je upravičeno le v primerih, ki jih določa zakon (4. člen ZOIzk-1). Določene izjeme so predvidene pri ugotavljanju istovetnosti državljana s strani notarjev in finančnih družb, ki opravljajo finančne storitve. Druga izjema pa je pisna privolitev imetnika osebne izkaznice pri kopiranju za vnaprej določene namene. Pomembno je, da se pri kopiranju z ustrezno oznako na kopiji zagotovi, da se kopija osebne izkaznice ne bo uporabljala za druge namene. Prepovedano je nadaljnje kopiranje kopije. Zaradi zagotavljanja varnosti osebnih podatkov na osebni izkaznici kopijo ni dovoljeno hraniti v elektronski obliki. Podobne kavtele in izjeme glede kopiranja osebnih dokumentov vsebuje Zakon o potih listinah (ZPLD-1)[236] v 4.a členu.

V 27. členu Zakona o osebni izkaznici so določene prekrškovne globe, ko pravna oseba, samostojni podjetnik posameznik kopira osebno izkaznico v nasprotju s določbami 4. člena ZOIzk-1 ali če hrani kopijo osebne izkaznice v elektronski obliki. Globa znaša od 4.170 do 12.510 evrov.

Podrobneje bo spoštovanje te zakonodaje opisano v poglavju “Varstvo osebnih podatkov in kriptovalute”.

42.3.2 Uredba 2016/679 – GDPR (General Data Protection Regulation) – Splošna uredba o varstvu osebnih podatkov

Uredba 2016/679 imenovana tudi Splošna uredba o varstvu osebnih podatkov (*General Data Protection Regulation*) ali na kratko GDPR[237] je bila s strani Evropske unije sprejeta 27. aprila 2016. Začetek njene uporabe je bil odložen do 25. maja 2018. S tem je bil državam članicam EU dan več kot dveletni rok, da prilagodijo notranjo zakonodajo Splošni uredbi. Tako dolg rok je bil podan tudi zato, da podjetja, ki poslujejo na notranjem trgu Evropske Unije uskladijo obdelovanje osebnih podatkov Splošni uredbi, ki ima kot vse Uredbe Evropske unije neposredni učinek. S to uredbo se torej izenačuje raven varstva osebnih podatkov znotraj držav članic EU. Nekateri strokovnjaki so mnenja, da se je z začetkom uporabe Splošne uredbe začela nova era prostega pretoka znotraj Evropske unije - prosti pretok osebnih podatkov[238].

[236] Ur. l. RS, št. 29/11 – uradno prečiščeno besedilo

[237] Uredba (EU) 2016/679 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 27. aprila 2016 o varstvu posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in o prostem pretoku takih podatkov ter o razveljavitvi Direktive 95/46/ES (Splošna uredba o varstvu podatkov)

[238] (Markovič & Brajnik, Slovenski poskus št. 1 oziroma prvi osnutek novele Zakona o varstvu osebnih podatkov, 2017)

Kot je določeno v 94. členu Splošne uredbe je 25. maj 2018 pomenil tudi razveljavitev Direktive 95/46/ES[239], ki je urejala varstvo osebnih podatkov v Evropski uniji pred začetkom uporabe GDPR uredbe. Razlika med Direktivo 95/46/ES in Splošno uredbo je ta, da slednja velja v državah članicah neposredno. Med tem ko direktive na splošno potrebujejo implementacijo s strani zakonodajnih organov v državah članicah in torej le harmonizirajo (približajo) področje, ki ga urejajo med državami članicami. Uredbe pa imajo na drugi strani učinek unifikacije (poenotenja) in je za njihov sprejem potrebno veliko več usklajevanja v postopku sprejema v organih Evropske unije.

V uvodu uredbe, ki opisuje razloge za njen sprejem, je namen uredbe prispevati k dokončnemu oblikovanju območja svobode, varnosti in pravice ter ekonomske unije, gospodarskemu in socialnemu napredku, krepitvi in uskladitvi gospodarstev na notranjem trgu ter blaginji posameznikov v Evropski uniji. Zakonodajalec uredbe se je zavedal, da mora biti obdelava osebnih podatkov oblikovana tako, da služi ljudem. Kot je že opisano zgoraj, pravica do varstva osebnih podatkov ni absolutna in jo je treba obravnavati v skladu z načelom sorazmernosti. V zadnjih letih so se občutno povečali čezmejni prenosi osebnih podatkov, to lahko globoko škodi posameznikom, če niso urejene določne kavtele pri prenosu. Uredba se je tako posvetila tudi temu vprašanju in posledično je določena enaka raven varstva pravic in svoboščin posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov v vseh državah članicah. Eden izmed ciljev, ki jih zasleduje uredba je, da imajo posamezniki nadzor nad lastnimi osebnimi podatki.

Posameznik ima tako v 17. členu Splošne uredbe zagotovljeno pravico do izbrisa oziroma pravico do pozabe (*right to erasure, right to be forgotten*). Ta pravica je bila prvič omenjena v sodbi *Google Spain SL in Google Inc. proti Agencia Espanola de Proteccion de Datos (AEPD) in Mariu Costeja Gonzalezu*[240]. Gospod Gonzalez je odkril, da je pri vpisovanju svojega imena na internetni iskalnik Google eden izmed prvih rezultatov iskalnika povezava na spletno stran španskega časopisa La Vanguardia, ki govori o dražbi nepremičnine, ker Gonzalez ni plačeval socialnih prispevkov. Costeja Gonzalez ni uspel s pritožbo pred AEPD (španska agencija za varstvo osebnih podatkov), kjer je od La Vanguardia zahteval izbris oziroma spremembo, da njegovi osebni podatki ne bodo več prikazani. V drugem delu zoper Google Spain in Google Inc. je AEPD pritožbi ugodila in od Googla zahtevala izbris oziroma prekritje osebnih podatkov Costeja Gonzaleza v zadetkih iskanja. AEPD je menil, da za Google kot obdelovalca osebnih podatkov velja zakonodaja, ki ureja področje osebnih podatkov. Posledično mu lahko odredi

[239] Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 95/46/ES z dne 24. oktobra 1995 o varstvu posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in o prostem pretoku takih podatkov (UL L 281, 23.11.1995, str. 31).
[240] Sodba C-131/12, z dne 13. maja 2014, EU:C:2104:317

odstranitev oziroma prepoved dostopa do podatkov ob ugotovitvi, da njihova lokacija in širjenje lahko ogrozita temeljne pravice varstva podatkov in dostojanstvo oseb. Google je proti odločbi španske agencije za varstvo osebnih podatkov sprožil tožbo pri španskem nacionalnem sodišču, katero je prekinilo postopek in Sodišču Evropske unije zastavilo predhodno vprašanje. Sodišče EU je odločalo na podlagi takrat veljavne Direktive 95/46/ES, ki je, kot že prej omenjeno, urejala obdelavo osebnih podatkov. Ugotovilo je, da Google Spain je obdelovalec osebnih podatkov po Direktivi 95/46/ES in interpretiralo določbe direktive tako, da posamezniku pod določenimi pogoji pripada pravica, da od upravljalca iskalnika lahko zahteva odstranitev povezav do določenih spletnih strani. Pogoji so, da so objavljene informacije neprimerne, neustrezne ali ne več ustrezne in pretirane glede na namene konkretne obdelave, izvedene s strani upravljalca iskalnika. V konkretnem primeru je predvsem šlo za to, da so informacije v zvezi z dražbo nepremičnine Costeja Gonzaleza objavljene pred šestnajstimi leti in da imajo lahko še sedaj pomemben vpliv na njegovo zasebno življenje. Ne obstajajo pa posebni razlogi, ki bi utemeljevali interes javnosti do dostopa teh informacij in posledično ima gospod Maria Costeja Gonzalez pravico do izbrisa osebnih podatkov oziroma tako imenovano pravico biti pozabljen[241].

S sodbo je pravica do pozabe dobila temelje, iz katerih je črpal evropski zakonodajalec pri ureditvi te pravice v 17. členu Splošne uredbe. Pravica seveda ni absolutna, tako kot vse druge pravice jo je potrebno presojati v skladu z načelom sorazmernosti. V tretjem odstavku 17. člena je že vnaprej urejeno, kdaj se pravica do izbrisa ne uporablja; ko gre za uresničevanje pravice do svobode in obveščanja, iz razlogov javnega interesa na področju javnega zdravja, za namene arhiviranja v javnem interesu, za znanstveno- ali zgodovinskoraziskovalne namene ali statistične namene itd.

Druge pomembne novosti, ki jih je prinesla Splošna uredba so imenovanje pooblaščenca za varnost podatkov (*data protection officer - DPO*) v večjih podjetjih, ki se ukvarjajo z množičnim obdelovanjem in upravljanjem osebnih podatkov. Določitev enakovrednih sankcij za kršitve v državah je dobrodošla ureditev; v ZVOP-1 so namreč določene relativno nizke globe za kršitev določb o zavarovanju (varovanju) osebnih podatkov. Najvišja kazen je le 12.510 evrov, kar je relativno malo glede na to, kakšne posledice lahko povzroči nespoštovanje obdelovanja osebnih podatkov oškodovanemu posamezniku. Splošna uredba je prinesla minimalne globe, ki jih mora naložiti pristojni nadzorni organ v vsaki državi članici. Minimalna upravna globa za kršitev načel v zvezi z obdelavo osebnih podatkov je 20 milijonov evrov

[241] (Dugar, 2017)

oziroma, ko gre za družbo, se to obračuna v znesku 4 odstotke skupnega letnega prometa v preteklem proračunskem letu[242]. Še ena novost, ki jo prinaša uredba, je sprejem kodeksov ravnanja. S sprejemom le-teh naj bi država, nadzorni organ, usmerila naslovnike k pravilni uporabi uredbe. Certificiranje je mehanizem potrjevanja in pečatov in označb za varstvo podatkov, ki naj bi služili kot dokazovanje, da je obdelava s strani upravljalcev in obdelovalcev v skladu z uredbo.

43 Varstvo osebnih podatkov in kriptovalute

Kriptovalute predstavljajo novo tehnologijo, ki jo pravni redi nekoliko počasi dohitevajo z urejanjem tega področja. To ni slabo, kot se zdi na prvi pogled. V primeru novih tehnologij in kriptovalut se regulatorji v Sloveniji zavedajo, da pravno urejanje lahko povzroči negativne učinke v slovenskem gospodarstvu.

Kot osnova za delovanje kriptovalut se uporablja tehnologija veriženja podatkovnih blokov (*blockchain*), katera temelji na podatkih. Podatki, ki omogočajo določitev posameznika so osebni podatki. Za namen primarne izdaje digitalnih žetonov se osebni podatki zbirajo in obdelujejo. Posledično je za obdelovanje potrebna privolitev posameznikov, na katere se osebni podatki nanašajo. Pravilo pri varstvu osebnih podatkov je, da je obdelovanje dovoljeno le, če se osebni podatki zbirajo izključno za namene, ki jih določa zakon (8. člen ZVOP-1). Eden od teh zakonov je Zakon o preprečevanju pranja denarja in financiranja terorizma (ZPPDFT-1)[243], ki nalaga zavezancem zbiranje osebnih podatkov pri postopku skrbnega pregleda stranke (*know your customer, KYC).* Samoregulacija za namen preprečevanja pranja denarja in financiranja terorizma zahteva privolitev posameznika za obdelovanje osebnih podatkov. Pogoji za privolitev so po novi Splošni uredbi nekoliko strožji[244], vse z namenom varovanja posameznika in osebnih podatkov, ki se nanj nanašajo. Privolitev mora biti informirana, tj. pred odločitvijo posameznika, da poda privolitev, mu morajo biti na voljo vse informacije o kategorijah podatkov, namenih obdelovanja, načinih obdelovanja, trajanju obdelovanja. Pri pisni privolitvi posameznika morajo biti informacije podane v razumljivi in lahko dostopni obliki ter v jasnem in preprostem jeziku. Zahteva za privolitev se predloži na način, ki se jasno razlikuje od drugih izjav posameznika, na katerega se osebni podatki nanašajo[245]. Upravljalec osebnih podatkov, v našem primeru je to izdajatelj kripto žetona, si mora zagotoviti dokazilo o tem, da je

[242] (Kranjec & Merc, Kršitev varnosti osebnih podatkov - tveganja za upravljavce in obdelovalce, 2016)
[243] Ur. l. RS, št. 68/16
[244] Določeni so v 7. členu Splošne uredbe o varstvu osebnih podatkov
[245] (Blocktax.uk, brez datuma, str. 25)

posameznik podal informirano privolitev. Izdajatelj je lahko tudi obdelovalec osebnih podatkov, lahko pa za opravljanje postopka KYC najame zunanje sodelavce, v tem primeru postanejo le-ti obdelovalci. Posameznik, na katerega se nanašajo osebni podatki, ima pravico, da svojo privolitev kadar koli prekliče. Preklic privolitve ne vpliva na zakonitost obdelave na podlagi privolitve pred njenim preklicem. O tem se pred privolitvijo obvesti posameznik, na katerega se nanašajo osebni podatki. V predlogu ZVOP-2 so ti pogoji za veljavno privolitev natančneje opisani, saj jih sedaj veljavni zakon ZVOP-1 tako podrobneje ne ureja. Izdajatelji digitalnih žetonov se štejejo za upravljalce oziroma obdelovalce osebnih podatkov po Splošni uredbi in zato morajo spoštovati določbe uredbe ter morebitnega novega zakona o varstvu osebnih podatkov. V primeru, da jih ne spoštujejo, jih lahko doletijo drakonske kazni, ki so predvidene v Splošni uredbi (npr. kazen v znesku 4 odstotke skupnega letnega prometa v preteklem proračunskem letu). Upoštevati morajo predvsem tri načela[246]:

-<u>načelo najmanjšega obsega podatkov</u> (osebni podatki morajo biti ustrezni, relevantni in omejeni na to, kar je potrebno za namene, za katere se obdelujejo)

-<u>načelo omejitve shranjevanja</u> (osebni podatki so hranjeni v obliki, ki dopušča identifikacijo posameznikov, le toliko časa, kolikor je potrebno za namene, za katere se obdelujejo)

-<u>načelo celovitosti in zaupnosti</u> (osebni podatki se obdelujejo na način, ki zagotavlja ustrezno varnost podatkov, vključno z zaščito pred nedovoljeno ali nezakonito obdelavo in pred nenamerno izgubo, uničenjem ali poškodbo z ustreznimi tehničnimi ali organizacijskimi ukrepi[247].

Izdajatelji kripto žetonov morajo v t.i. politiki zasebnosti opredelijo podatki, ki jih izdajatelj zbira od osebe, ki dostopa do njegovih storitev, namen in čas zbiranja, kako s temi podatki upravlja ter s kom jih deli. Izrecno se opozori na zbiranje, upravljanje in deljenje osebnih podatkov, zbranih v postopku identifikacije, ter podatkov samodejno zbranih v transakcijah[248]. Pomembno je tudi ločiti med dvojnimi vrstami podatkov, ki jih zbirajo ICO entitete. Prvi podatki (tudi osebni) se zbirajo za namen zbiranja sredstev ICO projekta, oziroma natančneje, gre za podatke, ki jih potrebujejo izdajatelji digitalnih žetonov v postopku (s)poznaj svojo stranko (*know your customer, KYC)*. Druga vrsta podatkov so podatki, ki se zbirajo glede na poslovni model projekta. Izdajatelj digitalnega žetona oziroma t.i. ICO entiteta mora pri spoštovanju postopka (s)poznaj svojo stranko opraviti tri faze: identifikacija, verifikacija

[246] Določena so v prvem odstavku 25. člena Splošne uredbe o varstvu osebnih podatkov
[247] (Kranjec & Merc, Kršitev varnosti osebnih podatkov - tveganja za upravljavce in obdelovalce, 2016)
[248] (Blocktax.uk, brez datuma, str. 14)

(potrditev) in AML (*anti money laundring*) screening. Prva faza; identifikacija je pomembna, saj posamezniki iz vseh držav sveta ne smejo investirati v ICO projekte. To je na primer prepovedano državljanom Združenih držav Amerike in kitajskim državljanom. Pri verifikaciji se preveri potrditev pravilnosti podatkov, pridobljenih v fazi identifikacije. Verifikacija se lahko opravlja na tri načine: osebno, digitalno in preko videokonference. Prvi način (če ne gre za investitorja, ki se nahaja relativno blizu) je praktično nemogoče izvesti. Digitalna verifikacija pride v poštev pri digitalnem potrdilu (npr. SIGEN-CA v Sloveniji), a kaj ko le malo držav pozna digitalna potrdila; poleg Slovenije le še Estonija. Torej izdajateljem digitalnih žetonov ostane na voljo le še videokonferenca, ki pa se uporablja le, ko gre za zmanjšano možnost pranja denarja. Pri vseh teh načinih verifikacije se pridobijo osebni podatki, natančneje s kopijami osebnega dokumenta oziroma izkaznice. Problem nastane, saj je po sedmem odstavku 4. člena Zakona o osebni izkaznici (ZOIzk-1) prepovedano hraniti elektronske kopije osebnih dokumentov. Enako določa Zakon o potnih listinah (ZPLD-1) v 4.a členu. Izdajatelji digitalnih žetonov tako sedaj v praksi opravijo verifikacijo, kopije osebnih dokumentov dajo v hrambo drugi zaupanja vredni osebi, sami pa nato zbrišejo kopije. Pomembno je, da imajo še vedno na voljo dostop do teh kopij, saj lahko v primeru pregledovanja poslovanja potrka na njihova vrata banka, pri kateri imajo odprt poslovni bančni račun in zahteva vpogled v kopije osebnih dokumentov investitorjev. Če bi ICO entiteta shranjevala kopije osebnih dokumentov, bi bila v prekršku in bi jo lahko doletela globa. Problemov pa tu še ni konec, izdajatelji digitalnih žetonov naj bi izvajali ukrepe za (s)poznavanje stranke, čeprav niso zavezanci po Zakonu o preprečevanju pranja denarja in financiranja terorizma (ZPPDFT-1), saj ne gre za večkratno izdajanje digitalnih žetonov, gre le za enkratno transakcijo. Izdajatelji so tako primorani hkrati spoštovati določene predpise, čeprav jih le-ti neposredno ne zajemajo kot zavezance. Slovenski regulatorji; Urad RS za preprečevanje pranja denarja (UPPD), Agencija za trg vrednostnih papirjev (ATVP), Finančna uprava Republike Slovenije (FURS) se vseh teh odprtih vprašanj zavedajo. Organi zato sodelujejo s slovenskimi izdajatelji digitalnih žetonov, združenimi v društvu Blockchain Think Tank Slovenija.

Glede na to, da se tehnologijo veriženja podatkovnih blokov (*blockchain*) uporablja za delovanje kriptovalut je tukaj na mestu vprašanje ali ima posameznik možnost uveljavljati pravico do pozabe (*right to be forgotten*), opredeljeno v 17. členu Splošne uredbe o varstvu osebnih podatkov. Pravica je v nasprotju s temeljno lastnostjo blockchain-a, ki zagotavlja večno hrambo in nemožnost spremembe zapisa (*immutability*) v verigi. V praksi se točno ne ve, kako se bo pravica do pozabe uresničevala oziroma ali jo je sploh možno uveljaviti. Nekateri

poznavalci[249] tehnologije blokovnih verig so mnenja, da je pravico možno uresničiti v primeru, ko gre za t.i. zasebni (*private)* blockchain, kjer ima nadzor nad podatki v blokovnih verigah specifična skupina ljudi oziroma podjetje. Le-ti potem preverijo ali pravica do izbrisa vsebuje vse pogoje (npr. da dostop do osebnega podatka ni v javnem interesu). Pri zasebnih blockchain-ih gre največkrat za primer hranjenja medicinskih dokumentov ali vodenje zemljiške knjige. Drugače je, ko imamo v koliziji pravico do pozabe in javni (*public*) blockchain. Tukaj ima kontrolo nad podatki širša skupnost, običajno gre za sistem plačevanja (Bitcoin) ali decentralizirane aplikacije (npr. Ethereum). Tukaj je edina možnost, da se opravi izbris osebnih podatkov posameznika, da je s tem dosežen konsenz med upravljalci blockchain-a, kar pa je praktično nemogoče glede na decentraliziranost in ogromno število udeleženih oseb pri potrjevanju transakcij. Pravo in tehnologija bosta morala v prihodnosti bolje sodelovati v iskanju kompromisov za zagotavljanje varstva osebnih podatkov, ki je ena izmed temeljnih pravic posameznika.

44 Zaključek

Varstvo osebnih podatkov bi moralo biti v današnji informacijski družbi eden od glavnih prioritet posameznika, ko gre za varovanje zasebnosti. Prevečkrat podatki zapustijo območje našega nadzora in se znajdejo v rokah oseb, podjetij, ki strmijo k tem kako bi najbolj zaslužili s prodajo teh podatkov. Nova ureditev na ravni Evropske Unije, Splošna uredba o varstvu osebnih podatkov, vrača nadzor nad osebnimi podatki posamezniku. Le-ta se lahko sedaj sam odloči ali bodo upravljalci oziroma obdelovalci osebnih podatkov zbirali in obdelovali informacije, ki se nanašajo nanj. Čeprav ima posameznik pravico, da zahteva izbris osebnih podatkov, jih ICO entitete ne smejo zbrisati, saj imajo po ZPPDFT-1[250] kot zavezanci zakonsko obveznost hraniti podatke 10 let. ZPPDFT-1 je namreč specialni zakon in po načelu lex specialis derogat legi generali prevlada nad Splošno uredbo. Lahko pa se postavimo na stališče, da ICO entitete niso zavezanci po ZPPDFT-1 in posledično bi morali (osebne) podatke izbrisati po tem, ko so dosegli namen. Pojavlja pa se vprašanje kaj je namen pridobitve oziroma hrambe podatkov ter koliko časa jih potem lahko hranijo. Izdajatelji digitalnih žetonov so po novi uredbi zavezani k spoštovanju bolj strogih kriterijev pri pridobivanju privolitve za zbiranje in obdelovanje osebnih podatkov posameznika. Zavedajo se, da nespoštovanje določb uredbe in

[249] (Is the Right to be Forgotten a Real Problem for Blockchain, 2018)
[250] Obveznost hrambe je natančneje določena v 129. členu ZPPDFT-1

morebitnega novega Zakona o varstvu osebnih podatkov prinaša visoke globe, saj gre za kršitev ene od temeljnih pravic posameznika, to je pravice do varstva osebnih podatkov.

DAVČNO UREJANJE KRIPTOVALUT

45 Uvod

Predmet te raziskave je tudi davčno področje urejanja kriptovalut. Kriptovalute so, kakor že omenjeno, nov in nepredvidljiv izum človeške družbe, ki spreminja določene temeljne značilnosti premoženjskih razmerji med posamezniki. Temu primerno se mora tudi država kot pravna oseba, ki postavlja pravni okvir za ta razmerja, prilagoditi. Ustvariti mora novo pravno ureditev in poskrbeti za njeno izvrševanje na vseh področjih, s katerimi se sama ukvarja. Med temi pa je tudi davčno pravo, kot del javnega prava.

Razumevanje davkov v človeški družbi je pogosto kulturno pogojeno. Ponekod so davčni neplačniki obravnavani kot odklonski posamezniki in jih družba sama obravnava kot ljudi, ki so ravnali zoper njen obstoj. Drugod pa je davčno izogibanje del vsakdanjega življenja, saj državljani menijo, da država ne izpolnjuje njihovih predstav o tem, kaj naj bi počela. Skupno vsem državam pa je, da je za neplačevanje davkov oblikovan sistem pravnih sankcij, zato je potrebno, da je davčna ureditev jasna in predvidljiva, kar povzema latinski rek *nullum tributum sine lege*[251].

Temelj davčnega urejanja je torej jasnost in predvidljivost, kar izhaja že iz temeljnih načel prava na sploh. Težava pa se pojavi, ko se v neki družbi poskuša urediti nov izum, novo področje, ki do tistega trenutka ni obstajalo. Kriptovalute so primer takšnega področja. O njih so bile narejene že mnoge raziskave in mnogi organi različnih držav so že izdali predpise, s katerimi so jih poskušali urediti. Eno izmed glavnih področji pa je bilo davčno urejanje kriptovalut kot vira proračunskih sredstev. Dejstvo je, da so se mnogi posamezniki začeli ukvarjati z kriptovalutami kot z obliko investicij in zaradi tega se je njihovo število močno povečalo. Glede na to, da se pojavlja tudi možnost za vsakega posameznika z zadostnim znanjem, da izda svojo kriptovaluto, je razumljivo, da se pri tem pojavljajo tudi številne zlorabe, hkrati pa se njihova prisotnost na trgu kot oblika plačilnega sredstva povečuje. Nekatera podjetja sprejemajo kot plačilo za storitve in blago tudi razne kriptovalute (predvsem Bitcoin), druga pa se z izdajo kriptografskih tokenov financirajo.

Povzeti načini njihove uporabe nam pokažejo, da davčna ureditev tega tipa valut še zdaleč ne more biti enoznačna in enostavna. Potrebno je upoštevati vsa področja uporabe in ugotoviti, katero funkcijo imajo v posameznih položajih. Lahko so plačilna sredstva, oblika investicij,

[251] (Kovač, 2008, str. 26)

način financiranja... V temu delu se bomo tako posvetili ureditvi kakršna je, kakršna naj bo in poskušali razrešiti temeljno vprašanje, ali naj davčna ureditev kriptovalut sploh bo.

46 Osnove in načela davčnega prava

Za pravilno razumevanje področja je sprva potrebno razumeti njegove osnove. Tako je tudi v tem primeru, v katerem pojmovni okvir predstavljajo temelji davčnega prava in njegova načela. Davčno pravo je po Pravnem terminološkem slovarju »*pravo, ki ureja davčni sistem*« [252]. Iz te opredelitve ni mogoče razbrati vseh podrobnosti, s katerimi se ta pravna panoga ukvarja in jih preučuje.

Razumevanje pa je nedvomno lažje, če davčno pravo obravnavamo induktivno in opredelimo davčni sistem kot sistem pravnih pravil in načel neke države, ki ureja razmerja med državo in posameznikom glede davkov. Pomembno je torej, da gre za panogo javnega prava in da tako ureja vertikalna družbena razmerja, prav tako pa je potrebno ugotoviti, kaj davki sploh so in katera so temeljna načela davčnega prava.

Davek je »*denarni prejemek evropskega, državnega ali občinskega proračuna, ki ni plačilo za opravljeno storitev ali dobavljeno blago, a ga je z zakonom določeni zavezanec dolžan plačati za skupne družbene potrebe*«[253]. Izračuna se ga na podlagi vnaprej določene davčne osnove in davčne stopnje, plačati ga mora davčni zavezanec (oziroma v davčnem pravu imenovan pasivni davčni subjekt[254]).

Davčna osnova je v vrednosti izražen davčni objekt, ki pa je v pravni znanosti razumljen kot »*nekatera objektivna dejstva, katera imajo s podmeno pod zakonski dejanski stan za posledico nastanek davčne obveznosti*«[255]. V različnih davčnih sistemih uporabljajo za ugotavljanje te vrednosti različne metode, in sicer indicirano, direktno in indirektno. Indicirana metoda se uporablja takrat, ko se davčno osnovo ugotavlja na podlagi nekaterih zunanjih obeležij davčnega objekta. Po direktni metodi se davčna osnova presodi glede na podatke, ki jih posreduje davčni zavezanec. Indirektna se pa od direktne razlikuje glede na vir podatkov, posreduje jih namreč tretja oseba, ki ima zato zakonska pooblastila. V primerih, ko ima državni organ pooblastilo, da sam ugotavlja davčno osnovo glede na eno izmed zgornjih metod, je to imenovano kot službena metoda oziroma, da to državni organ počne po uradni dolžnosti.

[252] (Accetto, in drugi, 2018, str. 52)
[253] (Accetto, in drugi, 2018, str. 52)
[254] (Kovač, 2008, str. 27)
[255] (Kovač, 2008, str. 27, 28)

Ugotavljanje davčne osnove pa občasno vključuje tudi primerjavo rezultata z davčno osnovo drugih davčnih zavezancev, ki opravljajo podobno dejavnost[256].

Davčna stopnja je drugi del enačbe, po kateri se davek ugotavlja. Določi jo zakonodajalec med oblikovanjem davčnega sistema in pri tem upošteva ekonomske, socialne in politične cilje[257]. Glede na to, kakšna so razmerja med gibanjem davčne osnove in davčne stopnje, govorimo o različnih vrstah davčne stopnje. Proporcionalne davčne stopnje so tiste, pri katerih ostaja razmerje med davčno osnovo in davčno stopnjo enako glede na gibanje obeh, če se torej davčna osnova poveča, to ne vpliva na davčno stopnjo in ta ohrani svojo vrednost. Progresivne davčne stopnje se ob povišanju davčnih osnov tudi same povišajo. Pri tem lahko rastejo enakomerno, rastoče ali padajoče in je za njih vedno značilno, da pri določeni davčni stopnji prenehajo rasti in davčne stopnje postanejo proporcionalne. Degresivne davčne stopnje pa so tiste, ki se ob povišanju davčne osnove znižajo. Pri proučevanju, katere vrste je uzakonjena davčna stopnja, je potrebno upoštevati, da se vrsta lahko izraža indirektno (šele ob upoštevanju vseh odbitkov) ali direktno (razvidno neposredno iz predpisa)[258].

Davki se podobno kot davčne stopnje prav tako razvrščajo v različne skupine. Poznamo sistem neposrednih davkov, v katerega uvrščamo predvsem dohodnino in obdavčitev dohodkov pravnih oseb, in sistem posrednih davkov, ki se plačujejo ob nabavi blaga ali storitev in vključuje različne oblike davkov, med drugim najbolj poznan davek na dodano vrednost[259]. Več o posameznih vrstah davkov pa ob obravnavi veljavne in možne ureditve obdavčevanja kriptovalut v nadaljevanju.

Načela so za davčno pravo kot pravno panogo temelj ureditve. Razvrščajo se v različne skupine glede na to, katere cilje zasledujejo. Davčno-finančna načela zasledujejo predvsem javno finančne cilje, ekonomsko-davčna načela se ukvarjajo z vplivom, ki ga imajo davki na ekonomijo države, socialnopolitična načela so tista, ki zakonodajalcu nalagajo upoštevanje družbenih učinkov davkov, pravno-administrativna načela pa postavljajo urejanje davkov v širši kontekst pravne ureditve v državi in poudarjajo upravno učinkovitost.

Načeli izdatnosti in elastičnosti sta primarni nad vsemi ostalimi načeli davčnega prava in sta uvrščeni med davčno-finančna načela. Osnova načela izdatnosti je namreč dejstvo, da so davki primarni vir proračunskih sredstev, iz katerih država črpa ob izvajanju svojih nalog. Davki morajo z ostalimi dajatvami torej zagotavljati zadostno finančno podlago za delovanje

[256] (Kovač, 2008, str. 28, 29)
[257] (Kovač, 2008, str. 30, 31)
[258] (Kovač, 2008, str. 29, 30)
[259] (Kovač, 2008, str. 32 - 37)

države[260]. Elastičnost pa v ekonomski teoriji označuje navadno neko prilagajanje ene količine drugi. Načelo elastičnosti pomeni, da morajo biti davki prilagodljivi glede na spremembe v nekem časovnem obdobju[261]. Gre za izvedeno načelo iz načela izdatnosti in skupaj z njim tvori temelj javno-finančne ureditve neke države.

Ekonomsko-davčna načela so naslednja skupina, ki se ukvarja predvsem z ekonomskimi vidiki davkov. V marsikaterem delu se povezujejo z davčno-finančnimi načeli, zato bodo v nadaljevanju predstavljena zgolj najpomembnejša. Načelo uporabnosti nalaga, da naj bo vpliv davkov na ekonomske odločitve ljudi čim manjši. Lastnost, ki jo to načelo zasleduje, se imenuje nedistorzivnost, medtem ko so distorzivni davki tisti, pri katerih se davčni subjekti začnejo obnašati drugače za to, da bi znižali svojo davčno obveznost[262]. Obseg davčne osnove in višina davčne stopnje lahko ob nenehnem povečevanju davčne obveznosti pomeni tudi, da začne v neki točki višina dobljenih sredstev iz javnih dajatev padati. Obstaja torej meja, do katere lahko država nalaga obveznost plačevanja davkov, in to je hkrati vsebina načela umerjenosti[263].

Ob preučevanju različnih davčnih sistemov je potrebno upoštevati tudi družbeni vidik te ureditve. Za dosego čim boljših družbenih učinkov so se v davčnem pravu razvila socialnopolitična načela. Davki naj bodo splošno in enakomerno razporejeni (pravičnost davkov) med vse zavezance (splošnost davkov). Pomembna je tudi ekonomska moč posameznikov pri odmeri davka, saj načelo enakomernosti plačevanja davkov nalaga, naj se več davčnega bremena naloži tistim, ki imajo več ekonomske moči[264].

Zadnja skupina načel se ukvarja s pravno ureditvijo davkov in administrativno učinkovitostjo tega sistema ter se imenuje pravno-administrativna načela. *Nullum tributum sine lege* je latinski pregovor, ki povzema načelo zakonitosti. 147. člen Ustave Republike Slovenije[265]: *»Država z zakonom predpisuje davke, carine in druge dajatve. Lokalne skupnosti predpisujejo davke in druge dajatve ob pogojih, ki jih določata ustava in zakon.«* Pravna akta, s katerimi se lahko ustanovi ali spremeni davke in druge dajatve, sta lahko zgolj ustava in zakon. Pri tem je potrebno pravne norme restriktivno razlagati in zakoni morajo biti jasni in natančni ob upoštevanju temeljnih pravnih načel, kot je na primer načelo prepovedi retroaktivnosti zakonov in podzakonskih aktov. Ureditev naj bo transparentna, stroški pobiranja davkov in plačevanja

[260] (Kovač, 2008, str. 22)
[261] (Kovač, 2008, str. 23)
[262] (Kovač, 2008, str. 23)
[263] (Kovač, 2008, str. 24)
[264] (Kovač, 2008, str. 25, 26)
[265] Ustava Republike Slovenije (URS), Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121,140,143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90,97,99 in 75/16 – UZ70a, 147. člen

davkov pa naj bodo čim nižji (načela transparentnosti, minimiziranja administrativnih stroškov in minimiziranja stroškov plačevanja davkov)[266].

47 Davčna ureditev kriptovalut v Sloveniji

Slovenija ni do sedaj sprejela nobenega pravnega akta, ki bi obravnaval področje kriptovalut posebej. Kljub temu pa lahko ugotovimo, da je Davčna uprava RS že leta 2013 obravnavala to področje posebej in izdala posebno mnenje[267]. V njem je obravnavala predvsem obdavčitev dohodka iz poslovanja z kriptovalutami in se pri tem oprla na takrat veljavna Zakon o dohodnini (dalje ZDOH-2) in Zakon o davku na dohodek pravnih oseb (dalje ZDDPO-2). Pri tem je ločeno obravnavala dohodek iz kreiranja kriptovalute, dohodek iz kupovanja in prodajanja kriptovalut, izplačilo drugega dohodka v obliki kriptovalute in dohodek iz poslov trgovanja s kriptovaluto ali iz rudarjenja kot opravljanje dejavnosti.

Dohodek iz kreiranja kriptovalute je Davčna uprava RS obravnavala po 105. členu ZDoh-2/13[268]. V ta člen je zakonodajalec uredil vse tiste dohodke, ki drugje v zakonu niso bili omenjeni, pa so vseeno obdavčeni. Gre torej za generalno klavzulo, ki deluje kot mreža, ki kot davčno osnovo obravnava vse ostale vrste dohodkov, ki jih zakon ni uredil. V nadaljnjih členih[269] so urejene oprostitve plačila davka iz drugih dohodkov in izvzetja določenih dohodkov iz davčne osnove. V nobenem izmed navedenih členov ni omenjen dohodek iz kreiranja kriptovalut, zato lahko ugotovimo, da se je vštel v davčno osnovo za druge dohodke in bil obdavčen po takrat veljavni davčni stopnji. Težava take obravnave pa se pojavlja zaradi pomanjkanjem nadzora države oziroma Davčne uprave RS nad rudarjenjem in se pri taki ureditvi zanaša na poštenost ljudi[270].

Dohodek iz kupovanja ali prodajanja, t.j. menjave kriptovalut je bil oproščen davka po 32. členu ZDoh-2[271]. Določal je namreč, da se: »*dohodnine ne plača od: 1. dobička iz kapitala od odsvojitve premičnin[...] in od odsvojitve izvedenih finančnih instrumentov*[272] *[...]«*Dohodek iz menjave kriptovalut so tako šteli kot dobiček iz kapitala od odsvojitve izvedenih finančnih instrumentov, saj kriptovalute premičnine zagotovo niso. Pri tem se tako nakazuje že način

[266] (Kovač, 2008, str. 26, 27)
[267] (Kralj, Pravni pogled na kriptovalute: opredelitev glavnih vprašanj in problematikena tem področju, 2014, str. 49)
[268] Zakon o dohodnini (ZDoh-2/13), veljaven leta 2013, Uradni list RS št. 13/11 – uradno prečiščeno besedilo, 18/11, 78/11, 38/12, 83/12 105. člen,
[269] 106., 107., 108. člen ZDoh-2/13
[270] (Kralj, Pravni pogled na kriptovalute: opredelitev glavnih vprašanj in problematikena tem področju, 2014, str. 50)
[271] (Kralj, Pravni pogled na kriptovalute: opredelitev glavnih vprašanj in problematikena tem področju, 2014, str. 49)
[272] 32. člen ZDoh-2/13

razlage kriptovalut v slovenski ureditvi, ki se je kasneje še bolj izrazil, in sicer da državni organi kriptovalute razlagajo, kakor se jim zdi najbolj primerno brez ozira na resnično naravo kriptovalut.

Pri izplačilu drugega dohodka v obliki kriptovalute se je Davčna uprava RS oprla na četrti odstavek 15. člena ZDoh-2[273]: *»Dohodek, prejet v naravi, se določi na podlagi primerljive tržne cene, če ni z zakonom drugače določeno[274].«*. Tak dohodek so torej opredelili kot dohodek, prejet v naravi, kar pomeni, da ne gre za dohodek v denarni obliki. Pomembno je tudi določilo, da se določi na podlagi »*primerljive tržne cene«*, kar je povzročilo še dodatna vprašanja glede trenutka določitve tržne cene kriptovalute glede na velika gibanja njihove vrednosti na trgu.

Zadnja opredeljena skupina dohodkov so dohodki iz poslov trgovanja s kriptovaluto ali iz rudarjenja kot opravljanje dejavnosti. Pomembna razlika od zgornjih skupin je torej dejavnost in v skladu s tem je Davčna uprava RS menila, da mora biti do obdavčeno kot dohodek fizične osebe v okviru opravljanja dejavnosti po določilih takratnega III.3 poglavja ZDoh-2[275]. Za ugotavljanje davčne osnove pa je ta zakon odkazal na ZDDPO-2, ki pa posebnih določb za ugotavljanje prihodkov in odhodkov iz take dejavnosti ni imel. Posledično se bi morali za to uporabljati računovodski predpisi in to reševati od primera do primera[276].

Davčna uprava RS je izdala to mnenje leta 2013, ko kriptovalute v Sloveniji še niso imele toliko pozornosti kot kasneje. Temu primerno se je spreminjalo tudi njihovo razumevanje in njihova razširjenost med ljudmi in pet let kasneje lahko ugotovimo, da so kriptovalute ena izmed osrednjih ekonomskih tem pri nas. Za ponazoritev lahko vzamemo primer slovenskega medija nacionalnih televizijskih in radijskih postaj www.rtvslo.si in člankov o najbolj razširjeni kriptovaluti Bitcoin. V obdobju med 1. 1. 2013 in 31. 12. 2013 se ob iskanju novic, ki omenjajo besedo »bitcoin«, prikaže pet novic, večinoma borznih komentarjev[277]. Enako iskanje[278] v obdobju med 1. 1. 2017 in 31. 12. 2017 prikaže 124 novic, med katerimi so zelo raznolike novice – od gospodarskih do lokalnih, še vedno pa prevladujejo borzni komentarji, kar lahko nakazuje na to, da je bitcoin v slovenskem prostoru obravnavan predvsem kot sredstvo

[273] (Kralj, Pravni pogled na kriptovalute: opredelitev glavnih vprašanj in problematikena tem področju, 2014, str. 49)
[274] 15. člen ZDoh-2/13
[275] (Kralj, Pravni pogled na kriptovalute: opredelitev glavnih vprašanj in problematikena tem področju, 2014, str. 50)
[276] (Kralj, Pravni pogled na kriptovalute: opredelitev glavnih vprašanj in problematikena tem področju, 2014, str. 51)
[277] Iskali smo na spletnem naslovu: http://www.rtvslo.si/iskalnik?group=1&type=4&sort=1&from=2013-01-01&to=2013-12-31&q=bitcoin, dne 20. 04. 2018
[278] Iskali smo na spletnem naslovu: http://www.rtvslo.si/iskalnik?q=bitcoin&group=1&type=4&sort=1&from=2017-01-01&to=2017-12-31, dne 20. 04. 2018

špekuliranja. Večja pozornost pa je bila med drugim tudi vzrok za novo posodobljeno izdajo mnenja Finančne uprave Republike Slovenije (dalje FURS) z naslovom Davčna obravnava poslovanja z kriptovalutami po ZDoh-2, ZDDPO-2 in ZDDV-1[279].

Mnenje FURS-a je razdeljeno v štiri dele, in sicer prvi trije obravnavajo problemske sklope po zakonih iz naslova mnenja, četrti del pa obravnava posebno obravnavo kirptografskih tokenov z vidika davčnega potrjevanja računov. Že iz strukture je razvidno, da je državni davčni organ podrobneje in bolj celovito obravnaval področje kriptovalut. Več pa bo razvidno iz nadaljnjega povzetka mnenja.

V prvem delu je obravnavan dohodek v kriptovalutah. Zakon, ki ureja obdavčitev dohodka fizičnih oseb, se imenuje Zakon o dohodnini (ZDoh-2). Pri fizičnih osebah razlikujemo dva položaja glede na to, ali oseba dosega dohodek v okviru opravljanja dejavnosti. V primeru, da oseba dosega dobiček v obliki kriptovalut v okviru dejavnosti se uporabljajo predpisi, ki veljajo na tem področju za pravne osebe. Osebe pa večinoma dosegajo dohodke v kriptovalutah izven dejavnosti, lahko bi to označili tudi kot prostočasno dejavnost. V primeru, da oseba dobi dohodek v obliki kriptovalute se šteje kot da je bil prejet v naravi po 15. členu ZDoh-2, ki se od zadnje izdaje mnenja ni spremenil. Vrednost prejetega dohodka se torej izračuna glede na tržno vrednost kriptovalute v trenutku prejema[280].

Fizična oseba pa lahko z kriptovalutami, kakor zgoraj navedeno, tudi špekulira. Obravnava jih torej podobno kot bi obravnavala vrednostne papirje in spremlja njihovo vrednost ter jih glede na pričakovano spremembo vrednosti kupuje ali prodaja. S tem lahko doseže določen dohodek, ki je uresničen ob prodaji kriptovalute, takrat pa bi lahko bil tudi obdavčen. FURS pa meni, da je dohodek izvzet iz dohodnine po prvem odstavku 32. člena, ki se prav tako od leta 2013 ni spremenil[281].

Tretji način pridobivanja dohodka s strani fizične osebe pa naj bi bil po mnenju FURS-a rudarjenje oziroma kreiranje kriptovalut. Primeren člen za to naj bi bil 105. člen ZDoh-2, ki je tako kot zgornja dva člena v bistvenem delu, t.j. generalni klavzuli iz 11. točke, ostal enak, zato večjih novosti to mnenje ni prineslo. Davčna osnova pa je tržna vrednost kriptovalut, ki jih s kreiranjem davčni subjekt pridobi, in se kot relevantni trenutek ugotavljanja tržne vrednosti, enako kot zgoraj, upošteva trenutek prejema.

Drugi del mnenja je posvečen obravnavi dohodka, ki ga v kriptovalutah prejmejo pravne osebe. Zakon, ki ureja to področje je Zakon o davku na dohodek pravnih oseb (ZDDPO-2). Rešitev,

[279] (Finančna uprava Republike Slovenije, 2017)
[280] (Finančna uprava Republike Slovenije, 2017, str. 3, 4)
[281] (Finančna uprava Republike Slovenije, 2017, str. 3)

ki jo sprejme FURS v takih primerih, je preprosta. Uporabijo se splošne določbe ZDDPO-2, po katerih je davčna osnova dobiček pravne osebe. Slednji je izražen kot razlika med prihodki in odhodki pravne osebe, ki so izkazani v letnem poročilu ali izkazu poslovnega izvida. V teh dokumentih se izkazujejo prihodki, odhodki in poslovni izvid na podlagi zakona in v skladu z navedenimi računovodskimi standardi, glede katerih pa FURS ni pristojen in ne ve, kakšna pravila se za izkaze uporabijo v primeru kriptovalut[282].

Novost, ki jo prinaša obravnavano mnenje FURS, pa je obravnava kriptovalut z vidika davka na dodano vrednost. Zakon, ki je služil kot pravna podlaga tega dela mnenja, je bil Zakon o davku na dodano vrednost (ZDDV-1). Sprva FURS poudari, da je provizija oziroma plačilo za storitev menjave običajnih valut za enoto katerekoli kriptovalute oproščeno davka na dodano vrednosti. Podlaga za to ugotovitev ni zakon neposredno, temveč sodba Sodišča Evropske unije v zadevi C-264/14, ki bo podrobneje razložena v delu, ki se bo posvečal davčni obravnavi kriptovalut v pravu Evropske unije[283].

Rudarjenje prav tako ni obdavčeno po DDV, saj rudar nima določenih strank, za katere to opravlja, prav tako pa prejemanje določenih provizij ni obdavčeno, saj gre za nagrado, ki jo omrežje samodejno ustvari za njegovo delo. Oseba, ki želi opraviti transakcijo, si ne izbere rudarja in do njega nima drugega razmerja kot to, ki ga omrežje samo ustvari, ko dodeli njeno zahtevo po transakciji rudarju, ki to potem potrdi. Poenostavljeno bi lahko primerjali vlogo rudarja z vlogo bank, ki opravljajo transakcije sredstev med različnimi transakcijskimi računi, vendar je razlika med njimi v tem, da banke provizijo dobijo od osebe, ki zahteva transakcijo, rudarji pa iz omrežja samega. Relevantna določba, ki to ureja je c) alineja četrte točke 44.člena: *»Plačila DDV so oproščene tudi naslednje transakcije: [...]4. finančne transakcije, in sicer: [...] c) transakcije, vključno s posredovanjem, v zvezi z depoziti in tekočimi oziroma transakcijskimi računi, plačili, nakazili, dolgovi, čeki in drugimi plačilnimi instrumenti, razen izterjave dolgov in factoringa; [...]«*[284] FURS v skladu z zgoraj omenjeno sodbo Sodišča EU torej opredeljuje kriptovalute kot plačilna sredstva oziroma instrumente[285].

Pomemben vidik za osebe, ki se začnejo ukvarjati z rudarjenjem kriptovalut, so stroški sami. Znano je namreč, da je za to potrebno imeti računalnik z zmogljivim procesorjem, saj je reševanje algoritmov vse zahtevnejše. Kriptovalute so namreč ustvarjene navadno tako, da posnemajo omejene dobrine, kot je na primer zlato, in je za pridobitev vsake nadaljnje enote

[282] (Finančna uprava Republike Slovenije, 2017, str. 4)
[283] (Finančna uprava Republike Slovenije, 2017, str. 4, 5)
[284] Zakon o davku na dodano vrednost (ZDDV-1), , Uradni list RS št. 13/11 – uradno prečiščeno besedilo, 18/11, 78/11, 38/12, 83/12, 86/14 in 90/15, 44. člen
[285] (Finančna uprava Republike Slovenije, 2017, str. 5 - 7)

potrebno rešiti zahtevnejši algoritem. S tem se zagotavlja ohranjanje njihove vrednosti. Z zmogljivimi računalniki pa je neizbežno povezana tudi večja poraba električne energije in hkrati veliko toplote, ki jo računalniki med delovanjem sproščajo. Toploto pa je potrebno na primeren način odvajati iz prostora, zato so potrebni zmogljivi hladilni sistemi, ki še dodatno povečajo porabo električne energije. Vse to pa zahteva finančni vložek, ki naj bi se povrnil s tem, ko omrežje rudarja nagradi z ustvarjeno enoto kriptovalute. FURS je davčno obravnavalo tudi stroške in pojasnilo, da v takih primerih odbitkov od plačila DDV ni, saj je že sama dejavnost oproščena plačila DDV. Odbitki pa bi bili možni zgolj, če bi rudar delal po naročilu naročnika, ki izvira izven Evropske unije, kar pa ni mogoče, saj rudarjenje ne more biti naročeno[286].

Po mnenju FURS so lahko obdavčene storitve, ki so povezane s posredovanjem menjalnih platform, in sicer z DDV, saj lahko za prodajo ali menjavo kriptovalut zaračunajo provizijo. Nasprotno pa so storitve elektronskih denarnic, to je programov, ki omogočajo hrambo kriptovalut, oproščene plačila DDV. Pri tem se opirajo na d) alinejo četrte točke 44. člena ZDDV-1, ki določa: *»Plačila DDV so oproščene tudi naslednje transakcije: 4. finančne transakcije, in sicer: d) transakcije, vključno s posredovanjem, v zvezi z valuto, bankovci in kovanci, ki so zakonito plačilno sredstvo, razen bankovcev in kovancev, katerih prodajna cena je določena na podlagi njihove vrednosti kot zbirateljskega predmeta ali na podlagi vrednosti kovine, iz katere so izdelani«*[287]. Gre za člen enak e alineji prvega odstavka 135. člena Direktive 2006/112/ES[288]. Podrobneje o tem sledi v predstavitvi prava Evropske unije na tem področju in relevantne sodbe Sodišča Evropske unije.

Kriptografski tokeni ali žetoni so zadnji vsebinski sklop, ki ga obravnava mnenje FURS. Razdeljeni so med zadnji del tretjega dela in četrti del. V sklopu tretjega dela, torej obravnave z vidika DDV, sta ločeni dve možni različici dogodkov v povezavi z izdajo žetonov. Načeloma pa ti služijo kot oblika financiranja start-up podjetji. V primeru, ko družba izda kriptografske žetone in ni določena možnost njihove unovčitve oziroma je namen teh še neznan ne obstaja povezave med storitvijo in protivrednostjo, zato izdaja ni obdavčena z DDV. Ta davek pa je potrebno plačati, če se kasneje določi možnost unovčitve žetonov s tem, da se zamenjajo za opravljeno storitev ali blago in se to vnovči. Druga možnost pa je, da imajo žetoni ob izdaji naravo vrednostnih papirjev, določeno protivrednost v blagu oziroma storitvi ali če imajo hibridni značaj (hkrati narava vrednostih papirjev in možnost unovčitve)[289].

[286] (Finančna uprava Republike Slovenije, 2017, str. 7)
[287] ZDDV-1, 44.člen
[288] Direktiva Sveta 2006/112/ES o skupnem sistemu davka na dodano vrednost, Uradni list EU št. L 347
[289] (Finančna uprava Republike Slovenije, 2017, str. 8, 9)

Četrti del mnenja se, kakor prej omenjeno, ukvarja prav tako s kriptografskimi tokeni, in sicer z vidika davčnega potrjevanja računov. Zakon, ki je služil kot podlaga za izdelavo mnenja, je bil Zakon o davčnem potrjevanju računov (dalje ZDavPR), in sicer takrat veljavni (brez zadnje spremembe iz leta 2017). Četrti člen tega zakona je ostal nespremenjen tudi v trenutni različici zakona in določa obveznost zavezanca, da izda račun pri plačilu z gotovino. Slednje »*je plačilo z bankovci in kovanci, ki so v obtoku kot plačilno sredstvo, drugi načini plačila, ki niso neposredna nakazila na transakcijski račun, odprt pri ponudniku plačilnih storitev, plačila s plačilno ali kreditno kartico, čekom in drugi podobni načini plačila«* (četrta točka prvega odstavka drugega člena ZDavPR, veljavnega decembra 2017)[290]. Plačevanje z kriptovaluto, torej tudi s kriptografskimi žetoni, se šteje kot drug način plačila, ki ni neposredno nakazilo na transakcijski račun, zato obstaja obveznost izdaje računa pri tem. Potrebno pa je izpostaviti izjeme od tega. Ob izdaji žetonov, katerih namen oziroma narava nista določena, izdaja računa ni potrebna. Ob menjavi kriptografskih žetonov za druge kriptovalute je to oproščeno DDV ni pa načeloma oproščeno izdaje računa, razen ob uveljavitvi štirih določil iz ZDDV-1:

- po četrtem odstavku 81. člena ZDDV-1 je to možno, če se storitev opravi zavezancu v drugi državi, v kateri so storitve menjave oproščene DDV,
- po petem odstavku 81. člena ZDDV-1, če se za te storitve množično izdaja drugi dokument,
- po četrtem odstavku 143. člena ZDDV-1, če so te storitve opravljene v Sloveniji ali zunaj Evropske unije in
- po petem odstavku 143. člena ZDDV-1, če davčni subjekt zagotavlja podatke o prometu teh storitev v ustreznih analitičnih evidencah[291].

Med pisanjem tega poglavja je FURS v začetku leta 2018 izdal tretjo izdajo zgoraj povzetega mnenja in junija 2018 še četrto. Gre za razširjeno mnenje glede na vprašanja, ki so se pojavila v praksi. Bistveni poudarki tega mnenja se nanašajo na tri področja – položaj, ko fizična oseba brezplačno pridobi kriptografske žetone v okviru postopka ICO, doseganje dohodka fizične osebe v okviru opravljanja dejavnosti in pa novo poglavje o davčni obravnavi z vidika Zakona o davku na finančne storitve[292][293].

[290] Zakon o davčnem potrjevanju računov (ZDavPR/17), veljaven leta 2017, Uradni list RS št. 57/15, 2. člen
[291] (Finančna uprava Republike Slovenije, 2017, str. 9, 10)
[292] Zakon o davku na finančne storitve (ZDFS), Uradni list RS št. 94/12 in 90/14
[293] (Finančna uprava Republike Slovenije, 2018, str. 6)

V primeru, ko fizična oseba brezplačno pridobi kriptografske žetone v okviru postopka ICO, FURS razlikuje štiri položaje, pri čemer sta razlikovalni značilnosti narava dohodka, ki je izplačan v obliki žetona in razmerje med izplačevalcem in prejemnikom, v katerem je ta dohodek dosežen. Prvi položaj se nanaša na dohodek iz zaposlitve na podlagi delovnega razmerja. Ključen člen za obravnavo tega je 37. člen ZDoh-2, ki ureja davčnopravno opredelitev dohodka iz delovnega razmerja[294]. Zanimivo pri tem členu je, da v prvem odstavku odprto našteje določene prejemke, ki se »zlasti« štejejo za dohodek iz delovnega razmerja (npr. plača, povračilo stroškov v zvezi z delom, regres), v drugem odstavku pa navede nekatere dohodke, ki se »tudi« štejejo za dohodke iz delovnega razmerja (npr. dohodki, prejeti za vodenje poslovnega subjekta, ki je pravna oseba, na podlagi poslovnega razmerja, dohodki, prejeti v zvezi s funkcijo poslanca Evropskega parlamenta, ipd.). Takšna nomotehnična rešitev je najverjetneje posledica dejstva, da se prvi odstavek nanaša na prejemke, ki so v neposredni zvezi z delovnim razmerjem, kot ga opredeljuje delovno pravo, drugi odstavek pa razširja ta pojem na določene primere, ki jih je zakonodajalec uvrstil v podobno davčnopravno kategorijo. FURS povzema 37. členu ZDoh-2 tako, da ga razlaga kot razširjen pojem delovnega razmerja. Delovnopravni opredelitvi se namreč pridružujejo še razmerja s posamezniki »*ki na podlagi poslovnega razmerja vodijo ali vodijo ter nadzorujejo poslovni subjekt izdajatelja*[295].« Gre torej za člane organov vodenja in nadzora, s katerimi niso vedno sklenjene pogodbe o zaposlitvi. Bistveno pri opisanih razmerjih pa je, da dobijo iz osebe iz teh dohodek v obliki kriptografskih žetonov v okviru postopka ICO, pri čemer gre lahko za plačo ali pa katerikoli drugi zgoraj opisani prejemek iz 37. člena ZDoh-2[296].

Drugi obravnavani vir je dohodek iz zaposlitve na podlagi drugega pogodbenega razmerja. Pri tem so mišljeni položaji posameznikov, ki opravljajo delo za naročnika brez zaposlitve, v zameno za opravljeno delo pa dobijo kot nagrado kriptožetone, ki so bili izdani v okviru postopka ICO. Relevanten člen je 38. ZDoh-2, ki tak dohodek opredeljuje, kakor prej opisano. Pomembno pri prejemu takega dohodka je, da se pri davčnih rezidentih Republike Slovenije takih dohodki vštevajo v letno davčno osnovo za dohodnino in se od zneska dohodka odmerijo tudi prispevki za socialno varnost[297].

Tretji vir so dividende ali drugi dohodki, kadar gre za dohodek na podlagi lastniškega deleža v izdajatelju, ki so prejeti v obliki kriptografskih žetonov v okviru postopka ICO. FURS ločuje v

[294] (Finančna uprava Republike Slovenije, 2018, str. 7)
[295] (Finančna uprava Republike Slovenije, 2018, str. 6)
[296] (Finančna uprava Republike Slovenije, 2018, str. 6)
[297] (Finančna uprava Republike Slovenije, 2018, str. 7)

skladu z ZDoh-2 dva položaja, in sicer glede na lastniški delež prejemnika kriptografskih žetonov v podjetju. Če je ta delež večji od 25%, se šteje, da je prejemnik večinski lastnik podjetja in je to obravnavano kot prikrito izplačilo dobička. Obdavčeno je kot zaključen davčni dohodek in je obdavčeno nemudoma po 25% davčni stopnji. V ostalih primerih se šteje, da gre za drug dohodek po deseti točki tretjega odstavka 105. člena ZDoh-2. Dohodek se všteje v letno osnovo dohodnine, od njega se plača 25% akontacija[298].

Četrti položaj pa zajema vse ostale primere, ko posameznik brezplačno prejme kriptografske žetone, ki so bili izdani v postopku ICO. FURS to obravnava kot drug dohodek po 105. Členu ZDoh-2. Kot že omenjeno, se od drugega dohodka poravna 25% akontacija dohodnine in se dohodek všteje v letno osnovo dohodnine[299].

Drugi poudarek nove izdaje mnenja FURS se nanaša na doseganje dohodka s strani fizične osebe v obliki kriptovalut v okviru opravljanja dejavnosti. Pomembna razlika od prejšnjih mnenj je v tem, da je izpostavljen glavni problem te skupine obdavčitve, to je opredelitev pojma dejavnost. Kot pravni temelj te opredelitve je podan 3. člen ZGD-1. Po mnenju FURS so tri odločilne lastnosti, da posameznik samostojno, trajno in neodvisno opravlja pridobitno dejavnost. Pri tem so našteti nekateri kriteriji, ki jih FURS upošteva pri tej presoji, in sicer večje število realiziranih naročil v obdobju enega leta, večja vrednost realiziranih naročil v obodbju enega leta, večja povprečna vrednost portfelja kriptovalut v letu, itd[300]. S tem je sedaj bolj razjasnjen ta pojem, kar prispeva k večji jasnosti in predvidljivosti obdavčitve dohodka v obliki kriptovalut v okviru opravljanja dejavnosti.

Tretja novost, ki jo prinaša četrta izdaja mnenja FURS, je posebno poglavje o davčni obravnavi z vidika Zakona o davku na finančne storitve (dalje ZDFS). Finančne storitve so po 3. členu ZDFS: »*a) dajanje kreditov oziroma posojil v denarni obliki in posredovanje pri sklepanju teh poslov ter upravljanje kreditov oziroma posojil v denarni obliki, ko te storitve opravlja kreditodajalec oziroma posojilodajalec, b) izdajanje kreditnih garancij in drugih denarnih jamstev ter upravljanje kreditnih garancij s strani kreditodajalca, c) transakcije, vključno s posredovanjem, v zvezi z depoziti in tekočimi oziroma transakcijskimi računi, plačili, nakazili, dolgovi, čeki in drugimi plačilnimi instrumenti, d) transakcije, vključno s posredovanjem, v zvezi z valuto, bankovci in kovanci, ki so zakonito plačilno sredstvo, e) storitve zavarovalnih posrednikov in zastopnikov.*« Ob upoštevanju slovenskega davčnega sistema gre za posebno vrsto storitev, ki so izvzete iz sistema davka na dodano vrednost. Pomembna določba, ki jo

[298] (Finančna uprava Republike Slovenije, 2018, str. 8)
[299] (Finančna uprava Republike Slovenije, 2018, str. 8)
[300] (Finančna uprava Republike Slovenije, 2018, str. 9, 10)

FURS v tem delu mnenja razlaga je d) točka zgoraj citiranega člena. Kljub temu, da je v njej zapisano, da velja za transakcije v zvezi z valuto, ki je »*zakonito plačilno sredstvo«,* pa je po razlagi FURS to potrebno razlagati glede na določbo d) alineje četrte točke prvega odstavka 44. člena ZDDV-1, ki se glasi: »*d) transakcije, vključno s posredovanjem, v zvezi z valuto, bankovci in kovanci, ki so zakonito plačilno sredstvo, razen bankovcev in kovancev, katerih prodajna cena je določena na podlagi njihove vrednosti kot zbirateljskega predmeta ali na podlagi vrednosti kovine, iz katere so izdelani*«. Pri tem je pomembno, da 44. člen ZDDV-1 ureja transakcije, ki so oproščene plačila DDV in glede na to, da so finančne transakcije oproščene DDV, vendar predmet davka na finančne storitve, FURS meni, da je to relevanten člen. Ta določba se ujema z določbo 135 (1) (e) Direktive o DDV št. 2006/112/ES, ki je bila razlagana v zadevi Sodišča Evropske unije Skatteverket proti Davidu Hedqvistu št. C-264/14. Po njej je potrebno storitve menjave kriptovalut (v konkretnem primeru bitcoina) za tradicionalne valute uvrstiti v to določbo in oprostiti plačila DDV, več o tem pa v posebnem poglavju. FURS se je torej na to oprl na razlago iz te sodbe, ki se je del argumentacije namenila ravno naravi DDV in razlogom, zakaj naj bi bile zgoraj omenjene transakcije oproščene plačila DDV. V delu, ko je to razlago uporabil za uvrstitev kriptovalut v d) točko 3. člena ZDFS, pa je široko razlagal pravno pravilo, ki dodaja k obveznosti plačila davka, kar je lahko v nasprotju z načelom zakonitosti. Davki morajo biti namreč predpisani z zakonom, pravila, ki urejajo davčno obveznost, pa se ne smejo razlagati preširoko. Zanimivo bo tako spremljati v prihodnje razvoj te določbe[301].

Iz povzetega mnenja FURS lahko zaključimo, da je davčni organ v Sloveniji k vprašanjem kriptovalut pristopil bolj celovito kot v prvi izdaji mnenja. Posvetil se je tako vprašanju dohodkov, kot tudi davku na dodano vrednost in obveznosti izdaje računa, medtem ko je v prvi izdaji rešeno zgolj vprašanje davka na dohodek. Fizična oseba, ki dohodek v kriptovaluti dosega v okviru opravljanja dejavnosti je tudi po sedanjem mnenju v položaju, ko se mora opirati na določbe zakona, ki ureja davek na dohodek pravnih oseb. Slednje pa so v negotovem položaju pri ugotavljanju davčne osnove t.j. dobička, saj je beleženje prihodkov in odhodkov urejeno z računovodskimi standardi, ki pa posebej ne urejajo beleženje teh v kriptovalutah. Ključno vprašanje bo namreč, ali zapisati dohodke v kriptovalutah in plačati kasneje davek v njihovi evrski protivrednosti, ki se bo ugotavljala ob plačilu ali morda že ob pridobitvi dohodka to samodejno pretvoriti v evrsko protivrednost in tako zabeležiti ali pa po kakšni drugi metodi tak dohodek voditi v računovodskih evidencah. Obravnava kriptovalut po pravilih, ki urejajo

[301] (Finančna uprava Republike Slovenije, 2018, str. 20)

obdavčitev po davku na dodano vrednost in davčnega potrjevanja računov, pa je novost, ki jo je FURS obravnaval zgolj v zadnjem mnenju. Tako bi bilo ob morebitni izdaji novega mnenja zanimivo primerjati tudi ta področja z zapisanim v novem mnenju, najverjetneje pa bo tudi razumevanje kriptovalut takrat bistveno boljše in se bo lahko tudi zakonodajalec s sprejetjem primernih aktov odzval nanje.

V nadaljevanju bomo obdavčitev kriptovalut v Sloveniji analizirali po posameznih načelih, in sicer po načelu uporabnosti, načelu pravičnosti davkov, načelu zakonitosti davkov, načelu transparentnosti davkov, načelu minimiziranja administrativnih stroškov in načelu minimiziranja stroškov plačevanja davkov.

Načelo uporabnosti zapoveduje, da morajo davki kar najmanj vplivati na ekonomske odločitve subjektov, biti morajo torej nedistorzivni. Kriptovalute so globalni pojav in niso omejene na državni trg. To pomeni, da lahko posamezni davčni subjekti svoje kriptovalute hranijo tudi v elektronskih denarnicah v drugih državah in temu primerno tudi trgujejo z njimi v tujih državah. Brez ozira na davčne utaje ali davčno optimiziranje lahko ugotovimo, da je poslovanje z kriptovalutami anonimizirano in je zaradi tega težko pričakovati, da bodo davčni subjekti toliko pošteni, da bi sami razkrivali svoje obdavčljive dohodke iz kriptovalut. Ob predpostavki, da bi se ravnali v skladu s pravom in pravilno prijavili, bi še vedno ugotovili, da je bolje poslovati z kriptovalutami v državah, kjer kriptovalute tako celovito ne obravnavajo. Teh držav pa ni malo glede na to, da so kriptovalute nov pojav, več o tem pa bo predstavljeno v nadaljevanju. Vsak davek, ki ga torej naložimo na kriptovalute v okviru države tako ni zares učinkovit in zgolj spodbuja subjekte k prikrivanju svojih dohodkov oziroma k poslovanju na drugih trgih, kar pa glede na razširjenost kriptovalut in dejstvo, da poslovanje poteka prek spleta, ni težko. Edini učinkovit davek, ki nato tudi ne bi spreminjal obnašanja subjektov, bi torej bil davek, uveden na svetovni ravni, kar pa ni verjetno.

Pravičnost davkov je načelo, po katerem naj bi bila razporejenost davkov splošna in enakomerna med vse davčne zavezance. Gre za splošno načelo, ki povzema bolj podrobna socialnopolitična načela. Pri obdavčevanju kriptovalut je pomembno, da upoštevamo samo imetnike oziroma osebe, ki z njimi trgujejo. Že iz mnenja FURS izhaja, da je na področju davka na dohodek ločena ureditev za pravne in fizične osebe, kar pa je razumljivo, glede na to, da gre predvsem za ločevanje oseb, ki dohodek dosegajo v okviru dejavnosti, in ostalih oseb, ki dohodek dosežejo zgolj kot dodaten vir k sicer stalnemu dohodku iz drugega naslova. Pri tem je tako pravičnost ureditve potrebno upoštevati iz dveh vidikov. Prvi vidik je obseg davčnih zavezancev, ta mora biti čim širši. Na primeru kriptovalut tako morajo biti vsi uporabniki upoštevani kot davčni subjekti oziroma vsaj določene skupine, ki niso izvzete iz obdavčitve. Z

upoštevanjem dejstva, da izjeme od obdavčitve ne temeljijo na izvzetju skupine ljudi, temveč na določenem davčnem dogodku (na primer prodaja kriptovalut s strani kogarkoli), je potrebno zaključiti, da je prvemu vidiku zadoščeno. Ne prihaja namreč do diskriminacije na tem področju.

Težavno pa je presojati predvsem davek na dohodek, ko oseba tak dohodek prejme v kriptovaluti z drugega vidika, in sicer, da naj subjekti z enako ekonomsko močjo nosijo enako breme in da naj tisti z večjo nosijo večje breme. Dejstvo je, da se davčna osnova v teh primerih določa glede na tržno vrednost kriptovalute v trenutku prejema. Potrebno pa je vedeti, da so kriptovalute zelo dovzetne za hitre in velike spremembe vrednosti. Temu primerno se lahko zgodi, da bo posameznik plačal davek ob koncu davčnega leta in ne v trenutku prejema. To pomeni, da bo lahko vrednost kriptovalute v vmesnem času padla na tako raven, da bo zato sredstva za plačila davka črpal iz drugih virov, saj vrednost kriptovalute ne bo dovolj. Povedano se lahko prikaže z naslednjim primerom:

Miha se je odločil, da bo izdeloval palačinke in jih prodajal v zameno za kriptovaluto LOL[302]*. LOL je bila namreč takrat obetajoča kriptovaluta in Miha je načrtoval, da bo njena vrednost rasla, s tem pa tudi njegov dobiček. Ugotovil je, da za en paket palačink, v katerem bo osem palačink, potrebuje 100g moke, ščepec soli, 2 jajci, 300 ml mleka in žlico olja. Izračunal je, da stroški priprave osmih palačink znašajo 1 €. En paket je nameraval prodati po 1 LOL, katerega vrednost je bila takrat ocenjena na okrog 1,5 €. Medtem ga je poklical prijatelj Gorazd, priznan kuhar, in ga prosil, če za njegovo restavracijo do naslednjega dne naredi 80 palačink. Miha je ponudbo z veseljem sprejel in naredil 80 palačink in jih Gorazdu dostavil, ta pa mu je po predvideni ceni, t.j. 1 LOL za osem palačink tudi plačal. Miha je po projektu popisal svoje stroške in ugotovil, da je za 80 palačink porabil 10 € oz. 6,67 LOL, kar pomeni, da je imel dobiček v višini 5€ oz. 3,33 LOL. Hkrati pa se je odločil, da je to preveč naporno zanj in da bo s peko palačink prenehal. Do konca davčnega leta je primerno prijavil svoj dohodek v višini 10 LOL, ki ga je sam glede na takratno ceno ocenil na 15 €. Pri tem je potrebno upoštevati, da mu je davčni urad oprostil plačilo davka na stroškovni del dohodka, tako da je davčna osnova znašala 3,33 LOL oz. 5 €. Konec leta je prejel odločbo davčnega organa, v kateri je bilo zapisano, da mora poravnati 1 € davka na dohodek, saj je bila uporabljena davčna stopnja tedaj 20 %. Miha je ugotovil, da tega ne more storiti. Imel je namreč še vedno 10 LOL, kar bi po njegovih predvidevanjih moralo znašati vsaj 50 € v tržni vrednosti, a je vrednost LOL ob koncu leta doživela hud padec in je tedaj 10 LOL znašalo natanko 1€. Razočaran je ugotovil,*

[302] Virtualna valuta LOL je tako kot celoten primer izmišljena in služi zgolj ponazoritvi obravnavanega.

da mora to prodati in poravnati davek. Zavedal pa se je tudi, da je v projekt vložil 10 € kot stroške izdelave palačink, na koncu leta pa mu ni ostalo več nič.

Za primerjavo: njegov prijatelj Jakob, ki se je enakega projekta lotil, ampak je posloval zgolj v evrih, je s projektom konec leta zaslužil 4 €.

Ključno dejstvo obdavčitve dohodka doseženega v kriptovalutah je torej, da izenačuje osebe, ki poslujejo v tradicionalnih valutah in tiste, ki to počnejo z kriptovalutami[303]. To pa zaradi velike občutljivosti kriptovalut ni mogoče. Davek na dohodek v kriptovalutah tako lahko postavi uporabnike kriptovalut v neenak položaj z ostalimi, zato bi bilo potrebno premisliti o možnih alternativah taki obdavčitvi.

Naslednje načelo, po katerem bomo analizirali davčno ureditev v Sloveniji je načelo zakonitosti davkov. Ena izmed bistvenih sestavin tega načela je ta, da se lahko norme razlagajo zgolj restriktivno[304]. Vzrok temu je namreč dejstvo, da z naložitvijo davčne obveznosti država posega v pravico do lastnine posameznika, posegi v pravice pa morajo biti sorazmerni s ciljem, ki ga zasledujejo[305]. Celotno mnenje FURS je posvečeno interpretaciji norm, ki so napisane za tradicionalne načine pridobivanja premoženja, zato so kriptovalute prinesle veliko sprememb. Njihova narava je namreč drugačna od večine ostalih predmetov, saj so v določenih primerih podobne vrednostnim papirjem, v drugih plačilnim sredstvom ipd. Bistveno se je ob taki tehnološki novosti vprašati, ali je smiselno oblikovati nove predpise, ki bodo urejale zgolj kriptovalute, ali pa interpretirati že obstoječe norme. V Sloveniji na področju davčne ureditve zaenkrat velja slednje, pri čemer je potrebno poudariti, da je interpretacija norm v okviru načela zakonitosti. Ugotoviti je namreč mogoče, da je FURS primerno ocenil naravo kriptovalut in stremel k čim manjši obdavčitvi, kar je skladno z restriktivnimi posegi v lastninske pravice posameznikov. Edina težavna interpretacija, pri kateri pa primernejše rešitve zaenkrat nismo zasledili, pa je opredelitev pridobivanja dohodkov v obliki kriptovalut kot pridobivanje dohodkov v naravi in s tem povzročanje zgoraj opisanih težav.

Interpretacija norm pa je kljub temu v mnogo primerih široko zastavljena, predvsem v zvezi z uvrščanjem določenih tipov poslovanja s kriptovalutami v izjeme od obdavčitve. Izjeme se v pravu razlagajo restriktivno, hkrati pa se tudi pravila obdavčitve razlagajo v skladu z načelom zakonitosti restriktivno. Težava se torej pojavi, da lahko v tolikšni restriktivnosti razlage pride do pojava pravnih praznin, zato je primerno dati prednost restriktivnemu nalaganju davkov in izjeme od obdavčitev razlagati široko. Kakor pa je na tej točki mogoče zaznati, je ureditev

[303] (Bal, 2014, str. 85, 86)
[304] (Kovač, 2008, str. 26)
[305] (Grad, Kaučič, & Zagorc, 2016, str. 735, 736)

precej zahtevna za razumevanje in je zgolj z branjem norm ni mogoče razbrati. Cilj vsakega pravnega akta je jasnost in predvidljivost, saj to pripomore k pravni varnosti. V primeru, ko so osebe odvisne od interpretacije, ki jo poda davčni organ, pa teh lastnosti več ni. Prav tako bi se tukaj lahko zastavila širša ustavnopravna vprašanja glede poseganja ene veje oblasti v pristojnosti druge, saj je FURS organ v sestavi Ministrstva za finance. Gre torej za organ izvršne veje oblasti, ki razlaga zakonsko ureditev to trenutno predstavlja edini razumljiv pravni vir, po katerem se davčni subjekti lahko ravnajo. Davčna ureditev kriptovalut v Sloveniji ni skladna s tem vidikom načela zakonitosti, zato bi bilo primerneje razmisliti o avtentični razlagi ali o dopolnitvi obstoječe zakonodaje. V skladu s povedanim lahko zaključimo tudi, da ureditev ni v skladu z načelom transparentnosti, saj bi tudi tujci težko ugotovili, kakšna je veljavna pravna ureditev na tem področju.

Zadnji dve načeli, po katerih bomo presojali davčno ureditev sta načeli minimiziranja administrativnih stroškov in minimiziranja stroškov plačevanja davkov. Strošek plačevanja davkov iz kriptovalut je sestavljen iz stroška konverzije kriptovalute v evro in strošek transakcije davka na primeren transakcijski račun države. Prvi del je izvzet iz obdavčitve po DDV, saj bi sicer prišlo do dvojne obdavčitve, hkrati pa sama je strošek menjave kriptovalute v evro odvisen od provizije takih menjalnic. Glede na to, da obstajajo platforme, ki brezplačno povezujejo zainteresirane posameznike, ki bi želeli kupiti določene kriptovalute in tiste, ki jih želijo prodati, so ti stroški minimalni. Stroški prenosa sredstev na račun države pa so tudi odvisni od provizije, ampak tokrat od provizije organizacij za plačilni promet. Gre torej za dve področji, ki nista v domeni države, edini obvladljivi del za državo pa je strošek izpolnjevanja davčne napovedi. V Sloveniji obstajata dva načina oddaje davčne napovedi oziroma komuniciranja z davčnim organom – preko spleta ali preko običajnih načinov komuniciranja. Možnost urejanja davčnih zadev preko spleta pa je primerna rešitev tudi za imetnike kriptovalut, saj so tudi oni vajeni uporabe spleta. Stroški plačevanja davkov so torej nizki, obstajajo pa možnosti izboljšave, predvsem pri dodatnem izobraževanju posameznikov o portalu e-davki in pri poenotenju kvalificiranih potrdil, ki jih posameznik potrebuje za komunikacijo z državnimi organi preko spleta.

Načelo minimiziranja administrativnih stroškov pa je v taki ureditvi težko spoštovano. Dejstvo je, da je poslovanje z kriptovalutami pogosto netransparentno in, kakor že omenjeno, anonimizirano. To pomeni, da morajo davčni organi ob ugotavljanju, ali je davčni zavezanec posredoval podatke o davčni osnovi po resnici in ali so ti posredovani v celoti, preiskovati stanje transakcij, ki jih je zavezanec opravil. Za to pa je potrebno veliko znanja, primerna računalniška oprema in primerna iznajdljivost preiskovalcev, ki pa v večini primerov še vedno ne bo

zadoščala, saj je povezava transakcij z ljudmi, ki so jih opravili, pri blockchain tehnologiji praktično nemogoča.

48 Davčna ureditev kriptovalut v Evropski uniji

Slovenija je od leta 2004 članica Evropske unije, zato je od njenega vstopa naprej del slovenskega pravnega reda tudi pravo Evropske unije (dalje EU). Posebnost tega prava je, da gre načeloma za nadnacionalni pravni red, ki pa se od drugih aktov mednarodnega prava razlikuje po tem, da ima neposreden učinek v državah članicah in da se v primeru, ko nacionalni predpis nasprotuje predpisu EU in gre za razmerje, ki spada v področje prava EU, upošteva predpis EU. Veljata torej načeli neposrednega učinka in primarnosti, ki ju je oblikovalo Sodišče Evropskih skupnosti (predhodno današnjemu Sodišču Evropske unije). EU pa se od drugih mednarodnih organizacij razlikuje še po številnih drugih značilnostih, zato se pojavljajo tudi stališča, EU opredeljujejo kot federacijo.

Ne glede na njeno ustavnopravno naravo velja, da EU na področju davčnega prava nima izključne pristojnosti. Davki so namreč dajatev, s katerimi se financira država, EU pa se financira predvsem od prispevkov držav članic. Temu primerno je davčno pravo v Pogodbi o delovanju Evropske unije (dalje PEU) uvrščeno skupaj s konkurenčnim pravom v naslovu VII. Konkurenčno pravo je sicer del nekdanjega prvega stebra pristojnosti EU, ki se je ukvarjal predvsem z vzpostavitvijo enotnega notranjega trga, pri čemer naj bi bile ovire za trgovanje med državami članicami čim manjše oziroma jih sčasoma ne bi smelo več biti. Naslov VII ne tako ne ureja javnofinančne politike Evropske unije, temveč obravnava davke kot sredstvo držav za omejevanje notranjega trga, kar pa je prepovedano. Gre za ukrepe na področju prostega pretoka blaga kot ene od štirih temeljnih svoboščin Evropske unije.

Evropska unija ima predvsem zato pristojnost sprejemanja zakonodaje na področju harmonizacije davkov, trošarin in drugih dajatev. 113. člen PDEU namreč določa, da: *»Svet po posebnem zakonodajnem postopku ter po posvetovanju z Evropskim parlamentom in Ekonomsko-socialnim odborom soglasno sprejme določbe za harmonizacijo zakonodaje glede prometnih davkov, trošarin in drugih oblik posrednega obdavčenja v obsegu, v kakršnem je takšna harmonizacija potrebna za vzpostavitev in delovanje notranjega trga in preprečevanje izkrivljanja konkurence*[306]*«.* Ne gre torej za področje poenotenja prava držav članic, temveč za postopno približevanje na tem področju.

[306] Pogodba o delovanju Evropske unije (PDEU), Uradni list EU C326 – prečiščena različica, 113. člen

Ena pomembnejših direktiv, ki je bila sprejeta na podlagi pristojnosti iz 113. PDEU je Direktiva sveta št. 2006/112/ES o skupnem sistemu davka na dodano vrednost. Kakor je že iz naslova razvidno ureja področje davka na dodano vrednost na področju držav članic. Njen namen je nadomestiti starejše direktive, ki so urejale predvsem prometne davke in uvesti skupen sistem DDV, saj gre za davek, ki je stalno prisoten pri prodaji blaga in storitev. Pri kriptovalutah je tako ta direktiva zelo pomembna v položajih, ko se prodaja blago ali storitve v zameno za kriptovalute, njena uporabnost pa se razteza tudi na druga področja prometa, v katerem so prisotne kriptovalute.

V omenjena druga področja spada dejansko stanje sodbe Sodišča EU v zadevi Skatteverket proti Davidu Hedquistu št. C-264/14[307]. David Hedquist je švedski državljan, ki je želel odpreti menjalnico, v kateri bi bilo mogoče menjati bitcoine v švedske krone in obratno, pri tem pa bi obračunal provizijo. Njegov menjalni tečaj za menjavo bitcoinov v švedske krone bi tako bil nižji, s tem pa bi zaslužil na razliki med njegovim menjalnim tečajem in menjalnim tečajem na trgu, bitcoine bi tako nasproti švedskim kronam v določeni meri »razvrednotil«, nasprotno pa bi se zgodilo, če bi stranka želela kupiti bitcoine. Gospod Hedquist se je obrnil na švedsko davčno komisijo (Skatteverket) z vprašanjem, ali gre pri menjavi bitcoinov in švedskih kron za tako storitev, ki bi bila obdavčena po DDV. Davčna komisija je vložila tožbo za razrešitev tega vprašanja, švedsko vrhovno sodišče pa je v zadevi predložilo Sodišču EU predhodno vprašanje.

Vprašanji, ki sta bili v postopku postavljeni sta bili:

1. Ali je treba člen 2(1) Direktive o DDV razlagati tako, da se transakcije, opisane kot menjava kriptovalute v običajno valuto in obratno, ki se opravljajo proti plačilu provizije, ki jo ponudnik vključi v menjalni tečaj, štejejo za opravljanje storitev za plačilo?
2. Če je odgovor na prvo vprašanje pritrdilen: Ali je treba člen 135(1) Direktive o DDV razlagati tako, da so take menjalne transakcije oproščene plačila davka?

Člen 2(1) Direktive sveta 2006/112/ES o skupnem sistemu davka na dodano vrednost (dalje Direktiva) ureja, katere »*transakcije*«, kot so poimenovani določeni pravni posli v tem členu, so predmet DDV. Med njimi so tako dobave blaga za plačilo na ozemlju države članice, pridobitve blaga za plačilo na ozemlju države članice, pri čemer so določena izvzetja iz tega pojma, storitve, ki jih zavezanec opravi za plačilu na ozemlju države članice in uvoz blaga. Drugi odstavki tega člena podrobneje opredeljujejo pojme iz prvega odstavka. Vprašanje, ki se

[307] Sodba Sodišča EU C-264/14 z dne 22.10.2015, EU:C:2015:718

na ta člen nanaša je torej uvrstitev menjave kriptovalute v običajno in obratno v pojem storitve. Glede tega se v postopku ni odpiralo veliko vprašanj. Generalna pravobranilka je v svojih sklepnih predlogih predlagala Sodišču, da razsodi, da je omenjena menjava storitev po členu 2(1) Direktive. Pri tem je sprva poudarila, daje DDV davek na porabo in ne na plačilna sredstva, ki zgolj olajšajo menjavo blaga[308]. Prav ta olajšava je funkcija sodobnih plačilnih sredstev. Švedsko sodišče je ob predložitvi vprašanja že ugotovila, da so bitcoini plačilno sredstvo, saj je njihova temeljna funkcija plačilo[309]. Menjava valut pa je storitev za plačilo, pri kateri je vrednost storitve provizija, kar izhaja iz zadeve Sodišča EU First National Bank of Chicago. Eno izmed temeljnih načel davčnega prava pa je načelo davčne nevtralnosti, po katerem naj se enaki obdavčljivi viri obravnavajo enako. Temu je sledila tudi generalna pravobranilka in sprejela stališče, da je treba bitcoine z vidika obdavčljivega dogodka, na podlagi katerega nastane obveznost plačila DDV obravnavati enako kot zakonita plačilna sredstva[310]. Sodišče EU je v sodbi sledilo argumentaciji generalne pravobranilke in prišlo do enakega sklepa.

Več težav je nastalo pri razlagi člena 135(1) Direktive. V skladu s tem se obdavčitve »*oprostijo naslednje transakcije:*

[...]

(d) transakcije, vključno s posredovanjem, v zvezi z depoziti in tekočimi računi, plačili, transferji, dolgovi, čeki ali drugimi plačilnimi instrumenti, razen izterjave dolgov;

(e) transakcije, vključno s posredovanjem, v zvezi z valuto, bankovci in kovanci, ki se uporabljajo kot zakonito plačilno sredstvo, razen zbirk, zlasti zlatih in srebrnih kovancev ter kovancev iz drugih kovin ali bankovcev, ki običajno niso v uporabi kot zakonito plačilno sredstvo ali kovancev numizmatičnega pomena;

(f) transakcije, vključno s posredovanjem, razen upravljanja in hrambe, z delnicami, deleži v družbah ali združenjih, obveznicami in drugimi vrednostnimi papirji, razen dokumentov, ki ustanavljajo lastništvo na blagu, in pravic ali vrednostnih papirjev iz člena 15(2);

[...]«

Izpostavljene so tri alineje, po katerih se je v postopku presojala oprostitev navedenih menjalnih transakcij. Generalna pravobranilka je pri razlagi alineje (d) ugotovila, da pojma »plačila in transferji« ne zajemata menjavo valut oz. plačilnih sredstev. Sledila je presoja pojma »drugi plačilni instrumenti«. Plačilne instrumente je potrebno razlagati kot derivativne instrumente in

[308] Glej 14. odstavek Sklepnih predlogov generalne pravobranilke v zadevi C-264/14, predstavljenih dne 16.07.2015, EU:C:2015:498

[309] Glej 17. odstavek Sklepnih predlogov generalne pravobranilke v zadevi C-264/14

[310] Povzeto po Sklepnih predlogih generalne pravobranilke v zadevi C-264/14

s tem kot »pravice na denarju«. Gre za to, da omogočajo imetniku teh instrumentov ob izpolnjenih določenih pogojih pridobitev določenega denarnega zneska. Bitcoini oz. kriptovalute pa tega ne omogočajo, temveč so sami »denar«[311]. Sodišče EU je glede te alineje sledilo argumentaciji generalne pravobranilke.

Alineja (f) se po mnenju generalne pravobranilke nanaša na lastninske pravice nad pravnimi osebami[312]. S tem se je mogoče strinjati, saj že jezikovni pomen nakazuje na lastništvo deležev pravnih oseb (npr. »z delnicami, deleži«). Potrebno pa je poudariti, da sledita tudi pojma obveznice in drugi vrednostni papirji, ki pa se ne nanašata nujno na deleže v pravnih osebah. Obveznica je namreč »vrednostni papir, s katerim se izdajatelj zavezuje, da bo upravičencu določenega dne izplačal na njem ali na njegovem kuponu navedeni znesek[313]« Taka opredelitev pa nakazuje, da bi pojem obveznice in drugih vrednostnih papirjev prej sodil v (d) alinejo. Glede na to pa je argument, da gre za lastninske pravice nad pravnimi osebami, pomanjkljiv. Sodišče EU je glede te alineje sledilo generalni pravobranilki.

Generalna pravobranilka je v svojih sklepnih predlogih k zadevi ugotovila, da menjava kriptovalut v tradicionalne in obratno sodi v (e) alinejo 135. člena Direktive. Sprva je ugotovila, da obstaja povezava s pojmom »plačilna sredstva«. Prav tako je menjava ena izmed vrst transakcij, ki so zajete z oprostitvijo po navedenem členu. Pomembna pa je razlaga pojma »zakonito [plačilno sredstvo] (op.a.)«. Na tej točki je bila uporabljena namenska razlaga norme. Sprva je bilo ugotovljeno, da ima oprostitev DDV za posledico nižje stroške storitve in je neobhodno povezano z vzpostavitvijo notranjega trga. Različne države članice imajo različne valute, strošek menjav iz ene v drugo, pa podraži storitev oz. blago, ki se s tem denarjem kupuje, in deluje zaviralno pri cilju omogočanja notranjega trga. V oprostitev menjave pa niso zajete zgolj valute držav članic, temveč vse svetovne valute. Cilj te norme je torej širši, in sicer olajševanje mednarodne trgovine na sploh. Bitcoin je, kakor že omenjeno, plačilno sredstvo in ga je zato potrebno obravnavati enako kot ostala zakonita plačilna sredstva. Temu primerno mora biti torej menjava iz tradicionalnih v kriptovalute in obratno v skladu z namenom te norme oproščena plačila DDV[314]. Sodišče EU se je strinjalo z argumenti generalne pravobranilke. Zapisalo je, da bi z omejevanjem (e) alineje na tradicionalne valute, ta izgubila svoje učinke[315]. Zadošča torej, da ima kriptovaluta funkcijo plačilnega sredstva in jo določeni subjekti sprejemajo tako.

[311] Povzeto po Sklepnih predlogih generalne pravobranilke v zadevi C-264/14
[312] Glej 22. odstavek Sklepnih predlogov generalne pravobranilke v zadevi C-264/14
[313] (Accetto, in drugi, 2018, str. 211)
[314] Glej odstavke 35 – 45 Sklepnih predlogov generalne pravobranilke v zadevi C-264/14
[315] Glej odstavek 48 v povezavi s 36 in 37 Sodbe Sodišča EU v zadevi C-264/14

Sodba Sodišča EU št. C-264/14 je pomemben primer vpliva kriptovalut na mednarodno trgovino in pravo, ki to trgovino ureja. Hkrati pa je prikaz vpliva prava Evropske unije na razvoj pravne ureditve kriptovalut na sploh. Učinki te sodbe so daljnosežni in omogočajo kriptovalutam na sploh, da se razvijejo v resnično enakovredne plačilne instrumente tradicionalnim valutam, hkrati pa ohranijo svoje posebne lastnosti, ki jim omogočajo določeno prednost pred uveljavljenim denarjem. Pomemben vpliv ima ta sodba tudi na slovensko pravno ureditev, kakor že opisano v poglavju o davčni ureditvi kriptovalut v Sloveniji (glej odstavek o davčni obravnavi po ZDFS). Sloveniji se s tem omogoča izhodišče za nadaljnjo bolj predvidljivo in jasno pravno regulacijo kriptovalut. Sočasno sodba nakazuje tudi morebiten nadaljnji razvoj davčnopravne regulacije kriptovalut v Evropski uniji, ki pa je ohromljen s pomanjkanjem pristojnosti Unije na davčnem področju.

49 Primerjalnopravna analiza davčnega urejanja kriptovalut

Ker v Republiki Sloveniji v zvezi z obdavčljivostjo dobičkov, doseženih iz poslovanja s kriptovalutami, konkretne in jasne zakonodaje še ni, nas je zanimala relevantna primerjalnopravna ureditev. Pri tem pa je jasno, da pravnih sistemov ne smemo in ne moremo zgolj »prenašati« iz enega okolja v drugega, saj nam to ne bo vedno dalo željenih rezultatov. V nadaljevanju bodo predstavljeni nekateri poudarki davčnopravne ureditve kriptovalut v različnih davčnih sistemih različnih držav.

49.1 Združene države Amerike

V Združenih državah Amerike so kriptovalute pred letošnjim letom obravnavali enako kot ostalo premoženje in ne kot valuto, kar pomeni, da je bila menjava ene kriptovalute v drugo neobdavčena, tako kot ne bi bila obdavčena menjava nepremičnine za nepremičnino. Če bi kriptovalute obravnavali kot valuto, bi morali ob vsaki menjavi plačevati določen davek. Ta ureditev pa se je spremenila z novim zakonom, ki je izvzel kriptovalute iz pravila o menjavi, pod to se sedaj lahko uvrščajo samo še nepremičnine[316].

Ameriški Internal Revenue Service (v nadaljevanju IRS, to je državni organ, ki je podoben Finančni upravi Republike Slovenije) kriptovalute za potrebe davkov obravnava enako kot vse ostale kapitalske naložbe, kar pomeni, da je potrebno ob vsakem realiziranem dobičku ali izgubi, ki nastane iz trgovanja s kriptovalutami, to prijaviti IRS v za to posebnem obrazcu (Schedule D, form 1040) in nato od tega tudi plačati davek. Dobiček ali izgubo se določi tako, da najprej izračunajo razliko med ceno, ki jo je posameznik plačal za kriptovaluto in med ceno, za katero jo je prodal. Če je razlika pozitivna, gre za dobiček in v obratnem primeru za izgubo. Kadar je pri trgovanju s kriptovalutami nastala izguba, se to upošteva pri odmeri davka v primeru dobička. V tem primeru torej trgovanje s kriptovalutami obravnavajo enako kot trgovanje s finančnimi instrumenti[317].

Kupovanje kriptovalute v ZDA ni obdavčeno, saj se dobiček ne more realizirati, dokler ne zamenjaš, porabiš ali prodaš svoje kriptovalute. V primeru, ko se kriptovaluta podari, se to ne obdavči, razen če vrednost podarjene kriptovalute preseže 15 000 $ na posameznika v enem letu. Tudi wallet-to-wallet prenos kriptovalut ni obdavčen. Tu se torej ne gleda kapitalskih dobičkov in izgub, zato lahko štejemo prenose take vrste za možno izogibanje davkom[318].

[316] (Steemit, 2018)
[317] (Steemit, 2018)
[318] (Steemit, 2018)

Kriptovalute pa niso le pogosto sredstvo plačila v primerih pranja denarja in v kriminalu, povezanem z drogo, ampak je tudi pogost način utaje davkov, saj je njihova uporaba v ta namen precej preprosta – deluje zelo podobno kot bančni račun v tujini. Kljub jasnim davčnim predpisom glede kriptovalut v ZDA veliko imetnikov kriptovalut dobička oz. izgube iz trgovanja ne prijavi, kot bi bilo to potrebno. Manj kot 900 davčnih zavezancev je prijavilo svoje dobičke IRS, čeprav je Coinbase (ena največjih spletnih borz za trgovanje s kriptovalutami) podal informacijo o 13 000 uporabnikih njihovih storitev, ki so v dveh letih s trgovanjem kriptovalut ustvarili več kot 20 000 $ dobička. Zaradi takih primerov je IRS že leta 2013 ustanovil skupino 10 preiskovalcev, ki ugotavljajo, kateri davčni zavezanci niso prijavili svojih dobičkov tako, kot bi morali. Zaenkrat še niso obtožili nikogar, tako da lahko o učinkovitosti te skupine le domnevamo. Predvsem so osredotočeni na to, kako imetniki na koncu pretvorijo kriptovaluto v tekočo valuto. Njihovo preiskovanje bi lahko pomenilo poseg v zasebnost, vendar bi tak poseg lahko upravičili z legitimnim interesom[319].

Razlika v obdavčitvi pa je tudi, če gre za dolgoročne oz. kratkoročne naložbe. Če je bila oseba imetnik določene kriptovalute več kot 365 dni, je to dolgoročna naložba in je v ZDA po navadi obdavčena po 15% davčni stopnji. To je pogosto tudi najboljši način za minimizacijo davka v ZDA, saj je davčna stopnja pri dolgoročnih naložbah lahko tudi za več kot polovico nižja kot pri kratkoročnih naložbah. Vse kriptovalute, ki jih je imel imetnik krajši čas kot 365 dni, so kratkoročne naložbe in se obdavčijo enako kot običajen dohodek, tu pa se davčne stopnje razlikujejo glede na dohodek, ki ga je oseba ustvarila v preteklem letu. Najnižja davčna stopnja je od 0% do 10%, najvišja pa kar 39,6%[320].

Če se kriptovaluto uporabi kot plačilno sredstvo za storitve ali blago, se vrednost kriptovalute za potrebe davkov meri v protivrednosti v dolarjih, na dan, ko je bila kriptovaluta prejeta in od te vrednosti se odmeri davek. Enako se zgodi tudi, če delodajalec svojim delavcem izplača kriptovaluto namesto plače oz. dela plače. Za vsa ostala plačila, ki so v bistvenem enaka tem – plačilo se izvede v obliki kriptovalute, veljajo enaka pravila[321].

Kadar plačila za storitve ali blago v kriptovalutah za prejemnika ureja tretja oseba (podjetje, ki je najeto le za to), ima obveznost prijave tovrstnih plačil v korist naročnika IRS na posebnem obrazcu (1099-K), če v koledarskem letu število takih transakcij preseže 200 in če seštevek tovrstnih plačil v denarni protivrednosti preseže 20 000 $ (pogoja sta kumulativna)[322].

[319] (Voreacos, 2018)
[320] (Steemit, 2018)
[321] (Ogunsanya, 2018)
[322] (Ogunsanya, 2018)

V primeru rudarjenja obstajata dve možnosti za prijavo dobička IRS. Prva je, da oseba prijavi dobiček, ki ga je pridobila z rudarjenjem v okviru samozaposlitve in je torej obdavčena po teh pravilih. Pozitivna posledica tega je, da se pri odmeri davka upoštevajo tudi stroški, kot je naprimer računalniška oprema in stroški elektrike. Ta način ni najbolj optimalen za osebe, ki rudarijo doma, saj to pomeni, da morajo imeti dva števca za elektriko – enega, ki meri domačo porabo in drugega, ki meri porabo elektrike za rudarjenje. Če ni ločenih števcev za porabo elektrike, IRS po navadi tega stroška ne bo upoštevalo kot utemeljenega. Druga možnost je prijava dobička IRS, pridobljenega z rudarjenjem kot »drug dobiček«. V tem primeru se stroškov ne bo upoštevalo pri odmeri davka, je pa možno, da bo končni znesek davčne obveznosti nižji zaradi nižje davčne stopnje kot pri samozaposlitvi[323].

49.2 Japonska

Japonska ima podobno ureditev kot ZDA, vendar s precej višjimi davčnimi stopnjami.

Trenutno je na Japonskem vsak dobiček, ustvarjen zaradi kriptovalut lahko obdavčen kot drug dohodek, kar pa je za davčne zavezance neugodno, saj lahko davčna stopnja doseže tudi do 55%, pod to uvrščajo osebe, ki zaslužijo 40 milijonov ¥ (približno 360 000 $). Najnižja možna davčna stopnja v okviru obdavčitve drugega dohodka je 15%. Pod to se uvršča čisto vse – trgovanje, menjava, nakup dobrin in storitev, pri čemer je kot plačilo uporabljena kriptovaluta in rudarjenje. Druga možnost obdavčitve je prijava kriptovalut v okviru samozaposlitve, kjer je davčna stopnja približno 20%. Ker je bilo v zadnjem času trgovanje in menjava kriptovalut na svetovni ravni približno 40% v zameno za japonski yen, bo Japonska zaradi svojih davčnih predpisov lahko prejela veliko količino denarja v proračun, vendar obstaja nevarnost, da bo (kripto)kapital zaradi visokih davčnih stopenj zapustil državo. Na Japonskem je zato zelo pomembno vprašanje poštenosti davka in tudi učinkovitosti, saj tako visoke davčne stopnje vsekakor niso optimalne za gospodarstvo, ker ga ne spodbujajo, ampak ga zavirajo[324].

Največja japonska družba za posredovanje kriptovalut Binance se je takoj po prvem opozorilu Japonskega državnega finančnega organa odločila, da bo svoje celotno poslovanje preselila na Malto. To je velika sprememba v finančni kulturi, saj je Malta znana po pranju denarja in izogibanju davkov, poleg tega pa imajo na Malti zelo nizke stopnje davkov, česar pa za Japonsko ne moremo trditi. Taki in podobni primeri niso dobra reklama za Japonsko gospodarstvo, če želijo še naprej ostati konkurenčni na trgu kriptovalut. Veliko kripto-milijonarjev in investitorjev je zaradi tega že zapustilo Japonsko[325].

[323] (Rhodes, 2018)
[324] (Crypto Currency News, 2018)
[325] (Crypto Currency News, 2018)

Davčne stopnje in sama regulacija kriptovalut pa ni bila vedno tako visoka. Razlog za spremembe je bil hekerski napad na japonsko borzo s kriptovalutami Coincheck v januarju 2018. To je bila največja svetovna borza s kriptovalutami, ki je obsegala kar 80% svetovnih transakcij, vendar pa je imel informacijski sistem pomanjkljivosti, ki so omogočile vdor in krajo kriptovalut. Ukradenih je bilo za 530 milijonov dolarjev, kar je največja vsota, ki je bila do sedaj odtujena v kripto svetu[326].

Za večjo varnost je Japonski vladni finančni regulator postavil določene zahteve za delovanje borz s kriptovalutami na trgu. Borze morajo biti za svoje delovanje ustrezno registrirane in določili so njihov osnovni kapital (87 300 $). Ob odprtju trgovalnih računov morajo borze stranke identificirati in tudi ugotoviti njihovo istovetnost. Če svoje istovetnosti ne morejo dokazati, se njihov trgovalni račun zamrzne[327].

Obstaja pa tudi izjema, ko svojega dobička ni treba prijaviti in to tudi ni davčna osnova. Svojega dobička ni potrebno prijaviti, če ima oseba od trgovanja s kriptovalutami dobiček 200000 ¥ ali manj (to je približno 1840$) in če nima drugega prihodka kot to[328].

Japonska pa ima glede kriptovalut tudi nekaj posebnosti. Pred kratkim je Japonsko telekomunikacijsko podjetje naznanilo, da bo od februarja naprej del plač svojim zaposlenim izplačala v kriptovaluti Bitcoin. Del plače, ki bo izplačana v Bitcoinih bodo delavci izbrali sami. S tem naj se tudi ne bi kršilo nobenih delavnopravnih predpisov, saj je plačilo v taki obliki opcijsko, torej temelji na soglasju delavca in delodajalca[329].

Poleg tega sprejemajo Bitcoin kot sredstvo plačila tudi v nekaterih trgovinah z elektronsko opremo in v avtomobilskih salonih. Vendar pa so računovodski standardi v tem primeru na Japonskem nejasni. Načeloma bi veljalo, da se gleda denarna protivrednost prejete kriptovalute na dan prejema, ampak obstaja nevarnost napačnega vrednotenja kriptovalut v lasti podjetij, kar lahko privede do nepričakovanih izgub in morda podobnih katastrofalnih situacij kot je bil napad na Coincheck, zato bi bilo to potrebno podrobneje urediti. Poleg tega je nakup avtomobila z Bitoceinom bolj zapleten kot običajen nakup avtomobila. Zaradi davčnih obveznosti je potrebno prijaviti razliko med vrednostjo kriptovalute v času, ko jo je imetnik prejel in v času, ko je z njo plačal avtomobil, da se ugotovi dobiček oz. izguba. Veliko posameznikov se zato še vedno ne odloča za nakup s pomočjo kriptovalute ravno zaradi zapletenosti postopka[330].

[326] (Crypto Currency News, 2018)
[327] (North, 2018)
[328] (North, 2018)
[329] (Barron, 2017)
[330] (Barron, 2017)

49.3 Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske

V Združenem Kraljestvu podobno kot v ZDA nakup kriptovalute ni obdavčen, je pa pomembna informacija o nakupni ceni za izračun davka v prihodnosti, če se bo oseba odločila trgovati s to kriptovaluto. V tem primeru je oseba zavezana plačati davek od dobička, če je dobiček nastal. Davčna osnova je samo dobiček in ne celoten izkupiček od prodaje (zato je pomembno vedeti nakupno ceno kriptovalute). Priznan strošek predstavljajo tudi stroški, ki jih je oseba imela s samo transakcijo, to se torej v dobiček ne všteva. Do 11 700 £ dobička iz trgovanja s kriptovalutami je v Združenem Kraljestvu neobdavčljiv dobiček, ki ga tudi ni treba prijaviti, vendar če posameznik proda štirikratno vsoto splošne davčne olajšave, kar je skupaj 46 800 £, tudi če je dobiček dejansko manjši od 11 700 £, je to potrebno prijaviti HMRC (državni organ v Združenem Kraljestvu, ki je podoben Finančni upravi Republike Slovenije)[331].

Tudi ko oseba kriptovaluto prejme kot darilo, je to neobdavčeno, vendar drugače kot v ZDA v Združenem Kraljestvu glede višine vrednosti darila ni nobenih omejitev[332].

Ta pravila pa je možno precej lahko obiti: imetnik kriptovalute lahko svojemu bližnjemu le navidezno podari določene kriptovalute (darila niso obdavčena), ta oseba pa jih potem de iure proda. Splošna davčna olajšava za posamezno osebo znaša 11 700 £. De facto pa je »obdarovalec« ustvaril 23 400 £ dobička, ki ne bo obdavčen[333].

49.4 Ruska federacija

Rusija je naredila prve korake v smeri regulacije kriptovalut v začetku letošnjega leta. Na njihovem finančnem ministrstvu so pripravili predlog zakona, ki naj bi zmanjšal tveganje za goljufanje in pomagal ustvariti pregleden davčni sistem. V predlogu so kriptovalute opredeljene kot digitalno finančno premoženje, ki pa ga v Rusiji ne smejo uporabiti kot plačilno sredstvo. Menjava kriptovalut za druge žetone, rublje in tuje valute je po predlogu zaščitena s trgovanjem samo prek avtoriziranih kripto borz, ki bodo registrirane v Rusiji[334].

V predlogu zakona so uredili tudi ICO postopek, ki ga lahko vodijo samo pravne osebe ali posamični lastniki z namenom zbiranja sredstev. V okviru postopka so obvezni določeni dokumenti z vsebino podatkov o izdajatelju. Vsebovati morajo vsaj polno ime izdajatelja, njegov naslov oz. lokacijo in navedbo njegove uradne spletne strani. Poleg tega je predlagana omejitev višine vložka za neprofesionalne vlagatelje v posamičnem ICO postopku, ta omejitev znaša 50 000 rubljev (to je približno 720 €)[335].

---

[331] (Blocktax.uk, brez datuma)
[332] (Blocktax.uk, brez datuma)
[333] (Blocktax.uk, brez datuma)
[334] (Finance.si, 2018)
[335] (Finance.si, 2018)

V Rusiji si želijo zakonite ureditve rudarjenja in trgovanja s kriptovalutami, saj bi njihova prepoved le spodbudila njihovo razširjenost na črnem trgu za prepovedane aktivnosti, kot je naprimer financiranje terorizma[336].

Glede na priporočilo ruskega finančnega ministrstva so dobički iz trgovanja s kriptovalutami obdavčeni po enotni, 13% davčni stopnji. Ta davek se plačuje poleg davka na dohodek, ki pa ima enako davčno stopnjo, 13%[337].

Rudarjenje je definirano kot ekonomska aktivnost, zato se morajo rudarji registrirati kot samostojni podjetniki ali ustanoviti gospodarske družbe ter nato prijaviti svoj dobiček. V obeh primerih se plačajo davki, vendar je za gospodarske družbe davčna stopnja višja (24%)[338].

49.5 Belorusija

Nasprotno pa v Belorusiji obdavčitve kriptovalut ne želijo preveč regulirati. Po vzoru Estonije, Švice, Singapurja in Malte si želijo novo tehnologijo izkoristiti za napredek, ki pa ga pretirana regulacija lahko ovira. V primerjavi z državami, katerih sistemi so bili omenjeni pred tem, jim je skupno, da so to izrazito majhne države, ki imajo drugačne prioritete ko pride do vprašanja brezposelnosti prebivalstva, poleg tega pa si tudi nobena izmed teh držav ne želi postati imetnik naslednje vodilne svetovne rezervne valute (to je valuta, ki predstavlja večino deviznih rezerv, saj se z njo največ trguje na svetovnem trgu, zaenkrat ima to funkcijo ameriški dolar)[339].

Po novi zakonodajni ureditvi se bosta izdaja in nakup digitalnih žetonov v okviru ICO postopkov obravnavala enako kot ostale investicije, razmejitev med kratkoročnimi in dolgoročnimi pa je enaka kot povsod drugje – meja ostaja 1 leto. V računovodskih izkazih se bosta prikazala kot investicije z različnimi dolžniki in upniki ali kot drugi prihodki in odhodki. Tudi kriptovalute, ki jih je imetnik pridobil z rudarjenjem se bodo upoštevale v računovodskih izkazih. Rudarjene, menjava in dobički, doseženi s kriptovalutami in ICO postopki nadaljnih 5 let ne bodo obdavčeni (torej do januarja 2023). Razvidno je, da želi Belorusija s tako ureditvijo spodbuditi rast digitalne ekonomije[340].

49.6 Nemčija

Nemčija ima do obdavčitve kriptovalut popolnoma drugačen pristop kot ZDA in njej podobne države. V Nemčiji imetništvo kriptovalute pojmujejo podobno kot imetništvo tuje valute. Podobno kot v ZDA razlikujejo med dolgoročno in kratkoročno naložbo. Pri kratkoročnih

[336] (Finance.si, 2018)
[337] (Tokens 24, 2018)
[338] (Tokens 24, 2018)
[339] (McNickel, 2018)
[340] (McNickel, 2018)

naložbah trgovanje kriptovalut spada pod privatno prodajo, ki nima nobenih davčnih učinkov, če dobiček ne preseže 600 € (po 23. členu Einkommensteuergesetz). Trgovanje z dolgoročnimi naložbami je povsem neobdavčeno[341].

Pred kratkim je nemški minister za finance podal informacijo, da plačila za stvari in storitve, v obliki kriptovalut, ne bodo obdavčena. Pri tem so sledili sodbi sodišča EU, v kateri je bilo odločeno, da države članice lahko obdavčijo kriptovalute in ob tem zagotovijo izjeme za določene vrste transakcij[342].

Tudi rudarjenje ne bo obdavčeno, saj so storitve rudarjev prostovoljne. Izjema pa so borze s kriptovalutami, katerih dobiček bo obdavčen[343].

49.7 Francija

Francija je, podobno kot Japonska, država kjer so davčne stopnje obdavčitve dobička iz trgovanja s kriptovalutami izredno visoke; v Franciji znašajo kar 45%. V prihodnosti naj bi to davčno stopnjo znižali na 19%[344].

Vzrok za znižanje davčne stopnje je verjetno v tem, da ima Francija interes in ambicijo postati ena izmed vodilnih finančnih centorv na svetu z ad hoc zakonodajnim okvirom za gospodarske družbe, ki sodelujejo v postopku ICO. S tem želi država ostati konkurenčna na trgu kriptovalut, ki se hitro spreminja[345].

49.8 Danska

Danska je država z najugodnejšo davčno zakonodajo za imetnike kriptovalut, saj trgovanje in menjava ter tudi dobički iz tega niso obdavčeni v nobenem primeru[346].

49.9 Singapur

Singapur je sicer država, ki je znana po precejšnji regulaciji, zato je presenetljivo, da na področju kriptovalut ni tako. Monetary Authoritiy of Singapore (v nadaljevanju MAS, to je centralna banka v Singapurju) ne regulira področja kriptovalut, saj jih ne šteje za vrednostne papirje niti za veljavno denarno valuto. To pomanjkanje regulacije posledično pomeni, da za posameznike, ki izgubijo denar pri transakcijah v kriptovalute in pri primerljivih investicijah, ni nobenega posebnega pravnega varstva[347].

---

[341] (Khatwani, 2018)
[342] (Terenzi, Use The Bitcoin, 2018)
[343] (Terenzi, Use The Bitcoin, 2018)
[344] (Terenzi, Use The Bitcoin, 2018)
[345] (Terenzi, Use The Bitcoin, 2018)
[346] (Khatwani, 2018)
[347] (Khatwani, 2018)

Kot že omenjeno, v Singapurju kriptovalut ne uvrščajo niti med valute, niti med vrednostne papirje. Gospodarske družbe, ki sodelujejo pri menjavi kriptovalut, so obdavčene glede na dobiček iz dejavnosti. Za posameznike ne obstaja nobeno specifično pravno pravilo, zato se uporablja splošno pravilo – generalno trgovanje s kriptovalutami šteje za osebne investicije in kakršenkoli dobiček/izguba, ki iz tega izvira, velja za kapital, ki v Singapurju ne more biti predmet davčne osnove in torej ni obdavčljiv. Drugače pa je v primeru, ko je kriptovaluta predmet plačila za določeno stvar ali storitev, v taki situaciji je to predmet davka[348].

Kljub ugodnim davčnim predpisom za posameznike pa ne bi bilo ekonomično potovati v Singapur samo zato, da bi trgovali s kriptovalutami in nato z izkupičkom potovali nazaj domov. Posameznik bi v takem primeru moral plačati davek v domači državi po doma veljavnih davčnih predpisih o obdavčitvi kriptovalut. Poleg tega velja v Singapurju omejitev, da je potrebno prijaviti policiji vsak izvoz denarja iz države, katere znesek presega 20 000 SGD zaradi kontrole nad sumljivimi transakcijami[349].

49.10 Avstralija

V Avstraliji kriptovalute ne spadajo pod denar in tudi niso izenačene s tujimi valutami, ampak so izenačene z digitalnimi proizvodi. Generalno so kriptovalute obdavčene enako kot ostalo premoženje. Kadar ima imetnik kriptovalute dobiček 10 000 $ ali več, je obdavčen po pravilih za kapitalski dobiček. Rudarjenje je izenačeno s finančnimi instrumenti in je tudi obdavčeno na enak način[350].

49.11 Kanada

V Kanadi kriptovalut za davčne namene ne uvrščajo med denar oz. valuto, ampak med premoženje. Transakcije kriptovalut se obravnavajo enako kot blagovna menjava. To pomeni, da se dobiček ali izguba transakcije s kriptovaluto v davčnem pravu obravnava enako kot dobiček ali izguba, ki izvira iz premoženja ali kot kapitalsko izgubo oz. dobiček. Razlika med tema dvema možnostima je v davčni osnovi – pri prvi je davčna osnova celoten znesek, medtem ko je pri drugi davčna osnova le polovica kapitalskega dobička[351].

Subjekt, ki sprejme plačilo za stvar ali storitev v obliki kriptovalute, mora upoštevati tržno vrednost te stvari ali storitve v računovodksih izkazih – torej, ne upošteva se denarna

[348] (Khatwani, 2018)
[349] (Lim, 2018)
[350] (Godbee Favero, brez datuma)
[351] (taxpage.com, brez datuma)

protivrednost kriptovalute na dan, ko je bila ta prejeta, ampak je relevantna denarna vrednost blaga oz. storitve[352].

Tudi rudarjenje je lahko obdavčeno po dveh različnih poteh: kot kapitalskih dobiček ali kot dobiček iz poslovanja. Če je obdavčeno kot kapitalski dobiček, je davčna osnova dobiček, ki ga je rudar ustvaril (relevantna trenutka sta dan, ko mu je kriptovaluta pripadla in na dan, ko jo je zamenjal/prodal). Poleg tega se rudarju priznajo stroški elektrike, ki jo je porabil za rudarjenje. Drugače pa je, če je kriptovaluta, dosežena z rudarjenjem, obdavčena kot dobiček iz poslovanja. V tem primeru je rudarjev prihodek enak denarni protivrednosti v času, ko je kriptovaluta pripadla rudarju, to pa je tudi davčna osnova. Če rudar kriptovaluto kasneje zamenja/proda za večjo vsoto kot prvotno denarno protivrednost, je tudi ta presežek del davčne osnove. Enako kot prej pa so tudi tu stroški elektrike priznan strošek[353].

Razlikovanje med dvema možnostima obdavčitve pa je razvila sodna praksa. Pogosta frekvenca transakcij, trajanje imetništva kriptovalute, poznavanje trga in tržnih razmer, oblika financiranja so le nekateri izmed parametrov, ki določijo, po kateri poti bo obdavčen rudar[354].

[352] (taxpage.com)
[353] (taxpage.com)
[354] (taxpage.com)

50 Zaključek

Plačevanje davkov je v moderni družbi po eni strani privilegij državljanov, po drugi strani pa privilegij države, saj ji s tem davčni zavezanci zagotavljajo vir njenega delovanja. Poleg tega pa je za demokratično družbo pomembno, da so davčni zavezanci seznanjeni s predpisi, ki urejajo davčno področje in da z njimi tudi soglašajo. Izgradnja davčnega sistema je predvsem gospodarsko in pravno vprašanje, ima pa tudi določene etične vidike, ki nam pomagajo pri pravnih dilemah. Država z zakonodajo jasno loči med »dobrim in slabim«, vendar pa poteka ta meja v zavesti državljanov drugače. Težava pri presoji kršitev davčnih predpisov s strani javnosti je moralna brezbrižnost, saj s takimi ravnanji posameznik ne izgubi moralnega ugleda, ampak prej nasprotno – nespoštovanje davčnih predpisov ne sodi k moralno oporečnim dejanjem[355].

Pri tem se nam v povezavi z (ne)obdavčljivostjo dobičkov iz poslovanja s kriptovalutami za svoj račun postavijo različna etična in moralna vprašanja, tako z vidika varstva ustavnosti in zakonitosti ter tudi z vidika državljanske zrelosti. Splošno znano je, da so posamezne kriptovalute v zadnjem času zelo pridobile na vrednosti. Zaradi teh ugodnih pogojev je več posameznikov, ki so bili prisotni na trgu kriptovalut in so ustvarili velike dobičke[356].

Glavno vprašanje, ki se pojavi, je vprašanje povečanja premoženja, ki pa zaradi pravne praznine na področju obdavčitve kriptovalut in izjemno hitrega tehnološkega napredka, ni obdavčljivo, in ali smo kot družba to pripravljeni sprejeti. Državljani bi tako (ne)urejenost tega področja lahko razumeli kot nepravično, kar pa je ena izmed temeljnih pomanjkljivosti. Ker je učinkovitost davčne zakonodaje tesno povezana z moralo in s pravičnostjo, pa bi posledično ljudje lahko na različne načine poskušali svoje premoženje prikazati kot rezultat poslovanja s kriptovalutami. Poleg tega pa se lahko pričakuje, da bodo posamezniki, ki poslujejo s kriptovalutami v primeru visoke stopnje obdavčitve kriptovalut tako dosežene dobičke davčnim organom prikrivali. Zakonodajalec bi moral v tem primeru izbrati srednjo pot med tema dvema alternativama[357].

[355] (Čokelc, 2013, str. 1-4)
[356] (Grlic, 2018)
[357] (Grlic, 2018)

51 Viri

51.1 Literatura

Accetto, M., Ahtik, M., Dugar, G., Fajfar, T., Ferčič, A., Filipčič, K., . . . Žnidaršič Skubic, V. (2018). *Pravni terminološki slovar.* Ljubljana: Založba ZRC, Zbirka Slovarji.

Acheson, N. (24. 2 2018). *Coindesk*. Pridobljeno iz What is Bitcoin?: https://www.coindesk.com/information/what-is-bitcoin/

Advantage, C. (brez datuma). Pridobljeno Maj 2018 iz https://complyadvantage.com/knowledgebase/kyc/

Advantage, C. (brez datuma). *What means to Know your customer*. Pridobljeno 28. maj 2018 iz https://complyadvantage.com/knowledgebase/kyc/

AKRA. (junij 2018). *Концентрация владения криптовалютой в России нивелирует риски для финансовой системы страны*. Pridobljeno iz https://www.acra-ratings.ru/research/765

ATVP. (23. februar 2018). *ATVP*. Pridobljeno iz Opozorila: http://www.a-tvp.si/Default.aspx?id=2465

ATVP. (15. junij 2018). *ATVP objavila Stališča v zvezi z ICO*. Pridobljeno iz ATVP: https://www.a-tvp.si/Default.aspx?id=66

ATVP. (10. junij 2018). *SPLETNA STRAN ATVP ZA IZOBRAŽEVANJE VLAGATELJEV*. Pridobljeno iz http://vlagatelj.atvp.si/Default.aspx?id=32

BaFin - Federal Financial Supervisory Authority. (23. junij 2018). *BaFin*. Pridobljeno iz Circular 3/2017 (GW) - video identification procedures: https://www.bafin.de/SharedDocs/Veroeffentlichungen/EN/Rundschreiben/2017/rs_1703_gw_videoident_en.html

Bal, A. M. (2014). *Taxation of Virtual Currency.* Faculty of Law, Institute of Law and Economics. Leiden: Leiden University.

Banka Slovenije. (21. marec 2018). Pridobljeno iz Pogosta vprašanja in odgovori o virtualnih valutah: https://www.bsi.si/mediji/1180/pogosta-vprasanja-in-odgovori-o-virtualnih-valutah

Barron, L. (14. 12 2017). *Fortune*. Pridobljeno 20. 6 2018 iz http://fortune.com/2017/12/14/gmo-bitcoin-salaries-japan/

Beito, J., B. Shadab, H., & Castillo, A. (2014). Bitcoin Financial Regulation: Securities, Derivatives, Prediction Markets, and Gambling. *New York Law School*, 144-221.

Benoliel, M. (2017). Understanding the difference between coins, utility tokens and tokenized securities.

Blockchain Think Tank Slovenia. (18. junij 2018). *Blockchain Think Tank Slovenia.* Pridobljeno iz SMERNICE za zbiranje sredstev s primarno izdajo in prodajo kripto žetonov: http://vrs-3.vlada.si/MANDAT14/VLADNAGRADIVA.NSF/71d4985ffda5de89c12572c3003716c4/eacf804bfc2c9aa7c125829c002500ac/$FILE/Smernice%20za%20izdajo%20kripto%20zetonov%2023.4.2018%20-%20poslane%20Vladi%20-%2000437770.pdf

Blockchain Think Tank Slovenija. (29. 5 2018). *Smernice za zbiranje sredstev s primarno izdajo in prodajo kripto žetonov.* Pridobljeno iz Vlada Republike Slovenije: http://84.39.218.201/MANDAT14/VLADNAGRADIVA.NSF/18a6b9887c33a0bdc12570e50034eb54/eacf804bfc2c9aa7c125829c002500ac/$FILE/Smernice%20za%20izdajo%20kripto%20zetonov%2023.4.2018%20-%20poslane%20Vladi%20-%2000437770.pdf

Blockchain Think Thank. (november 2017). *Blockchain Think Thank.* Pridobljeno iz http://digitalna.si/e_files/news/Pravni%20status%20virtualnih%20valut%20vpras%CC%8Canja%20za%20regulatorje%20(november%202017).pdf;

Blockchain Think Thank Slovenia. (24. junij 2018). *Blockchain Think Thank Slovenia.* Pridobljeno iz Zadeva: Pobuda za začetek postopka sprememb ZPPDFT-1 v zvezi s 4.: https://drive.google.com/file/d/1pb2ID1jjQ0j017pXpwo98x-tVvZ1elK5/view?usp=sharing

Blocktax.uk. (brez datuma). Pridobljeno 23. 6 2018 iz https://blocktax.uk/guide/

Bohar, M. (24. 2 2018). *iProm*. Pridobljeno iz Kaj je tehnologija veriženja podatkovnih blokov ali ‘blockchain?’: https://iprom.si/blog/miti-glede-tehnologije-verizenja-blokov/

Catalini, C. (24. 2 2018). *MIT Initiative on the Digital Economy* . Pridobljeno iz EF9: The Economics of Digital Cryptocurrencies and the Blockchain with Christian Catalini: http://ide.mit.edu/economics-digital-cryptocurrencies-and-blockchain-christian-catalini

Comply Advantage. (28. maj 2018). *Comply Advantage*. Pridobljeno iz What it means to “Know Your Customer”: https://complyadvantage.com/knowledgebase/kyc/

Cov, G. (4. junij 2018). *Heckernoon*. Pridobljeno iz What Gibraltar’s DLT Licence Means for Crypto Companies: https://hackernoon.com/what-gibraltars-dlt-licence-means-for-crypto-companies-2abe6231778a

Crypto Currency News. (2018). Pridobljeno 22. 6 2018 iz https://cryptocurrencynews.com/Japan-Cryptocurrency-Tax

Čebulj, J. (1990). *Varstvo osebnih podatkov z zakonom in pojasnili.* Ljubljana: Inštitut za javno upravo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

Čokelc, m. S. (2013). *Davčna morala.* Pridobljeno 1. 3 2018 iz Revidicom, revizijska družba, d. o. o.: file:///C:/Users/Iva/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosoftEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/Davcna%20morala%202007-2008.pdf

Čop, U. (2016). Kaznivo dejanje pranja denarja po 245. členu KZ-1 - modernizacija izvršitvenih ravnanj in ugotavljanje subjektivnega elementa. *Podjetje in delo*, 963.

De, N. (14. december 2017). *Coindesk*. Pridobljeno iz https://www.coindesk.com/gibraltar-to-create-license-for-blockchain-startups/

Dugar, G. (2017). Pravica do pozabe na internetu. *Varstvo potrošnikov pri spletnem poslovanju*, 132.

ESMA. (2017). *ESMA alerts investitors to the hign risks of Initial Coin Offerings (ICO).* ESMA.

ESMA. (23. februar 2018). *ESMA.* Pridobljeno iz ESMA - warning: : https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/esma50-164-1284_joint_esas_warning_on_virtual_currenciesl.pdf

Evropska komisija. (2015). *Razlaga množičnega.* Pridobljeno iz file:///C:/Users/Uporabnik/Downloads/SL.pdf

FATF. (19. maj 2018). *FATF*. Pridobljeno iz What is Money Laundering?: http://www.fatf-gafi.org/faq/moneylaundering/#d.en.11223

Finance.si. (28. 1 2018). Pridobljeno 16. 4 2018 iz https://live.finance.si/8906982?cctest&

Finančna uprava Republike Slovenije. (15. december 2017). *Davčna obravnava poslovanja z virtualnimi valutami po ZDoh-2, ZDDPO-2 in ZDDV-1.* Pridobljeno 27. januar 2018 iz Finančna uprava Republike Slovenije: http://www.fu.gov.si/fileadmin/Internet/Davki_in_druge_dajatve/Podrocja/Dohodnina/Drugi_dohodki/Opis/Podrobnejsi_opis_2_izdaja_Davcna_obravnava_poslovanja_z_virtualno_valuto_po_ZDoh-2_ZDDPO-2_in_ZDDV-1.pdf

Finančna uprava Republike Slovenije. (14. junij 2018). *Davčna obravnava poslovanja z virtualnimi valutami po ZDoh-2, ZDDPO-2, ZDDV-1 in ZDFS.* Pridobljeno 21. junij 2018 iz Finančna uprava Republike Slovenije: http://www.fu.gov.si/fileadmin/Internet/Davki_in_druge_dajatve/Podrocja/Dohodnina/

Drugi_dohodki/Opis/Podrobnejsi_opis_4_izdaja_Davcna_obravnava_poslovanja_z_virtualno_valuto_po_ZDoh-2_ZDDPO-2_ZDDV-1_in_ZDFS.pdf

FINMA. (16. februar 2018). *FINMA publishes ICO guidelines*. Pridobljeno iz FINMA: https://www.finma.ch/en/news/2018/02/20180216-mm-ico-wegleitung/

Force, T. F. (brez datuma). *Money Laundering*. Pridobljeno 19. maj 2018 iz http://www.fatf-gafi.org/faq/moneylaundering/#d.en.11223

Godbee Favero. (brez datuma). Pridobljeno 24. 6 2018 iz https://www.godbeefavero.com.au/taxation-cryptocurrency-australia/

Goršič, Nejc, M., & Sara. (2008). Pravni in davčni vidiki tehnologije blockchain. *Pravna praksa*, str. 22,23.

Gospodarska zbornica Slovenije. (14. junij 2018). *Gospodarska zbornica Slovenije*. Pridobljeno iz Seznam indikatorjev za prepoznavanje sumljivih transakcij s področja pranja denarja za pravne in fizične osebe, ki opravljajo računovodske storitve: https://www.gzs.si/Default.aspx?tabid=51475

Grad, F., Kaučič, I., & Zagorc, S. (2016). *Ustavno pravo* (1. izd.). Ljubljana: Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani.

Grlic, I. (21. 2 2018). *Medium*. Pridobljeno 3. 1 2018 iz https://medium.com/@IvoGrlica/etična-in-moralna-vprašanja-ne-obdavčljivosti-dobičkov-posameznikov-ustvarjenih-s-trgovanjem-s-e639eea7d586

Gup, B. E. (19. Marec 2014). What Is Money? From Commodities to Virtual Currencies/Bitcoin .

Hart, J. (24. 2 2018). *BitcoinMagazine*. Pridobljeno iz What Is an ICO?: https://bitcoinmagazine.com/guides/what-ico/

Hojnik, A. (15. november 2017). *Nov način pridobivanja kapitala - Initial Coin Offering*. Pridobljeno iz http://www.zavarovanje-osiguranje.eu/pravo/nov-nacin-pridobivanja-kapitala-initial-coin-offering/

Hojnik, A. (2017). Nov način pridobivanja kapitala - Initial Coin Offering.

Hojnik, A. (18. december 2017). *Pravno definiranje kriptovalut članek*. Pridobljeno iz http://www.zavarovanje-osiguranje.eu/pravo/pravno-definiranje-kriptovalut/

Hojnik, J. (2016). Ustavna pravica do gotovine. *Pravna praksa*.

Hojnik, J. (2016). Ustavna pravica do gotovine. *Pravna praksa*, 20.

Horvat, S. (2018). *Pravica do pozabe na internetu.* Ljubljana: Pravna fakulteta.

Hwang, Y. (21. 3 2018). *Medium*. Pridobljeno iz Blockchain Explained—The Basics of Blockchain and How it Might Affect IoT: https://medium.com/iotforall/blockchain-explained-the-basics-of-blockchain-and-how-it-might-affect-iot-84367ac7f61a

International Money Fund. (19. maj 2018). *IMF*. Pridobljeno iz Offshore Financial Centers: The Role of the IMF: http://www.imf.org/external/np/mae/oshore/2000/eng/role.htm ,

IOSCO. (18. januar 2018). *IOSCO*. Pridobljeno iz IOSCO - warning: http://www.iosco.org/news/pdf/IOSCONEWS485.pdf;

Is the Right to be Forgotten a Real Problem for Blockchain. (22. 6 2018). Pridobljeno iz http://telegra.ph/Is-the-Right-to-be-Forgotten-a-Real-Problem-for-Blockchain-04-09

Jadek, A. (2018). Kaj so pametne pogodbe in kaj nam prinašajo? *Glas gospodarstva*.

Jelena Burnik, I. R. (5. 5 2018). *Vimeo*. Pridobljeno iz Jelena Burnik, IP RS: Kako bo GDPR spremenil svet IOT tehnologij: https://vimeo.com/233731519

Jerič, S. (24. 2 2018). *CryptoWorld*. Pridobljeno iz Kriptovalute: zgodba o alternativnem sistemu, ki je prerasel pričakovanja: http://www.rtvslo.si/stevilke-podrobno/kriptovalute-zgodba-o-alternativnem-sistemu-ki-je-prerasel-pricakovanja/443335

Jones, H. (14. december 2017). Gibraltar launches financial services license for blockchain. London.

Jones, H. (9. Februar 2018). *Reuters*. Pridobljeno iz https://www.reuters.com/article/us-gibraltar-markets-cryptocurrencies/gibraltar-moves-ahead-with-worlds-first-initial-coin-offering-rules-idUSKBN1FT1YN

Karadžič, T. (24. 2 2018). *Kriptovalute*. Pridobljeno iz Kdo je Satoshi Nakamoto? Ponujamo dokončni odgovor!: https://kriptovalute.si/kdo-je-satoshi-nakamoto-ponujamo-dokoncni-odgovor/

Khatwani, S. (1. 1 2018). *Coin Sutra*. Pridobljeno 24. 6 2018 iz https://coinsutra.com/tax-free-bitcoin-countries/

Koritnik, B. (2006). Preprečevanje pranja denarja. *Pravna praksa*, 21.

Kovač, M. (2008). *Davki od A do Ž.* Ljubljana: Založniška hiša Primath.

Kralj, M. (2014). *Pravni pogled na kriptovalute: opredelitev glavnih vprašanj in problematike na tem področju.* Nova Gorica: Evropska pravna fakulteta.

Kralj, M. (2014). Pravni pogled na kriptovalute: opredelitev glavnih vprašanj in problematikena tem področju. *Diplomsko delo/naloga*. Nova Gorica, Nova Gorica, Slovenija.

Kranjec, N., & Merc, P. (2016). Kršitev varnosti osebnih podatkov - tveganja za upravljavce in obdelovalce. *48*.

Kranjec, N., & Merc, P. (2017). Virtualne valute - virtualna ekonomija, ki postaja realna: pravni izzivi;. *Pravna praksa*.

Kranjec, N., & Merc, P. (2017). Virtualne valute - virtualna ekonomija, ki postaja realna: pravni izzivi;. *Pravna praksa*, 21-22.

Kranjec, N., Merc, P., & Koritnik, B. (2015). Startup pred pravnimi izzivi. *Pravna praksa*, 27.

Kryštufek, U. (2018). Prenosi podatkov v luči Splošne uredbe o varstvu osebnih podatkov (1. del). *Pravna praksa*, 14-16.

Lasn, I. (24. 2 2018). *Medium*. Pridobljeno iz The Ultimate Guide To Understanding The Basics of Blockchain and Cryptocurrencies: https://hackernoon.com/the-ultimate-guide-to-understanding-blockchain-and-cryptocurrencies-f37cf4c0043

Lim, C. (26. 3 2018). *Yahoo News*. Pridobljeno 24. 6 2018 iz https://sg.news.yahoo.com/foreigners-cash-cryptocurrency-tax-free-singapore-042305115.html?guccounter=1

Lukas, P. (24. 2 2018). *CBInsights*. Pridobljeno iz What Is Blockchain Technology?: https://www.cbinsights.com/research/what-is-blockchain-technology/

Markovič, S. (24. 2 2018). *Kriptomat*. Pridobljeno iz Bitcoin wallet – vse o kripto denarnicah, dostopno na spletnem naslovu: https://kriptomat.io/bitcoin-wallet-kripto-denarnice/

Markovič, Z., & Brajnik, M. (2017). Slovenski poskus št. 1 oziroma prvi osnutek novele Zakona o varstvu osebnih podatkov. *Pravna praksa*, 23-25.

Markovič, Z., & Brajnik, M. (2018). Slovenski poskus št. 2 - Uradni predlog novele Zakona o varstvu osebnih podatkov. *Pravna praksa*, 6-8.

Matej, K. (2005). *Zasebnost in nadzor na internetu.* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

McNickel, D. (28. 3 2018). *Brave New Coin*. Pridobljeno 24. 6 2018 iz https://bravenewcoin.com/news/belarus-new-crypto-accountancy-laws-kick-in/

Medium. (23. junij 2018). *Medium.* Pridobljeno iz ICO smernice Blockchain Think Tanka kot del akcijskega načrta vlade: https://medium.com/@blockchain_8462/ico-smernice-blockchain-think-tanka-kot-del-akcijskega-načrta-vlade-8196c37d91

Merc, P. (2008). Sumljivi kapital naj ostane zunaj. *Pravna praksa*, 11-13.

Merc, P. (2009). Banke: moč Orkusa ali le Ahilova peta finančnega sistema? *Pravna praksa*, 8-11.

Middlebrook, S. T., & Hughes, S. J. (2014). Regulating Cryptocurrencies in the United States:. *William Mitchell Law Review*, 813-848.

Ministerstvo za finance. (1. avgust 2017). *Ministerstvo za finance.* Pridobljeno iz Davčna obravnava poslovanja z virtualnimi valutami z vidika DDV: http://www.fu.gov.si/fileadmin/Internet/Davki_in_druge_dajatve/Podrocja/Davek_na_dodano_vrednost/Opis/Podrobnejsi_opis_1_izdaja_Davcna_obravnava_poslovanja_z_virtualnimi_valutami_z_vidika_DDV.pdf

Ministrstvo za finance. (1. avgust 2017). *Ministrstvo za finance.* Pridobljeno iz Davčna obravnava poslovanja z virtualnimi valutami z vidika DDV: http://www.fu.gov.si/fileadmin/Internet/Davki_in_druge_dajatve/Podrocja/Davek_na_dodano_vrednost/Opis/Podrobnejsi_opis_1_izdaja_Davcna_obravnava_poslovanja_z_virtualnimi_valutami_z_vidika_DDV.pdf

Ministrstvo za finance. (17. maj 2018). *Ministrstvo za finance - Urad RS za preprečevanje pranja denarja*. Pridobljeno iz ZAZNANE TIPOLOGIJE PRANJA DENARJA: http://www.uppd.gov.si/si/javne_objave/tipologije_pranja_denarja/zaznane_tipologije/

Ministrstvo za finance. (18. maj 2018). *MZF*. Pridobljeno iz SEZNAM DRŽAV, V ZVEZI S KATERIMI OBSTAJA VISOKO IN POVEČANO TVEGANJE: http://www.uppd.gov.si/fileadmin/uppd.gov.si/pageuploads/dokumenti/Seznam_drzav_POVECANO_IN_VISOKO_TVEGANJE_mar_2018.pdf

Ministrstvo za javno upravo. (28. maj 2018). *OSEBNI DOKUMENTI, DIGITALNO POTRDILO*. Pridobljeno iz KVALIFICIRANO DIGITALNO POTRDILO: https://e-uprava.gov.si/si/podrocja/osebni-dokumenti-potrdila-selitev/osebni-dokumenti/digitalno-potrdilo-za-elektronsko-poslovanje

Neznano. (28. maj 2018). *Wikipedia.* Pridobljeno iz Suspicious activity report: https://en.wikipedia.org/wiki/Suspicious_activity_report

Neznano. (12. maj 2018). *Wikipedia*. Pridobljeno iz “Money laundering, History”: https://en.wikipedia.org/wiki/Money_laundering#History

Neznano. (28. maj 2018). *Wikipwdia.* Pridobljeno iz Know your customer: https://en.wikipedia.org/wiki/Know_your_customer

North, M. (10. 2 2018). *BTC Manager*. Pridobljeno 14. 4 2018 iz https://btcmanager.com/japan-announces-cryptocurrency-tax-15-55-percent/

Novak, G. (2016). *Analiza poslovnih priložnosti uporabe tehnologije blokov in pametnih pogodb v energetiki - magistrsko delo.* Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

Odvetniška zbornica. (6. junij 2018). *Odvetniška zbornica.* Pridobljeno iz OBRAZEC OCENE TVEGANJA ZA PRANJE DENARJA IN FINANCIRANJE TERORIZMA

Julij 2017: http://www.odv-zb.si/upload/Predpisi/obrazec%20ocene%20tveganja%20PDFT.pdf

Ogunsanya, B. (31. 3 2018). *Coindesk*. Pridobljeno 28. 4 2018 iz https://www.coindesk.com/everything-afraid-ask-crypto-taxes/

Okrogla miza: Kriptovalute, b. z. (5. 5 2018). *Vimeo*. Pridobljeno iz Okrogla miza: Kriptovalute, blockchain, zasebnost: https://vimeo.com/258393480

Ošlovnik, T. (2014). Pravna ureditev virtualnih denarnih valut; Bitcoin. *Diplomska naloga*. Maribor, Maribor, Slovenija.

Pirc Musar, N. (2006). *Zakon o varstvu osebnih podatkov s komentarjem*. Ljubljana: GV Založba.

Pirc Musar, N. (2017). Ste (že) pripravljeni na maj 2018? *24-25*.

Pirc Musar, N., Prelesnik, M., & Bien, S. (2006). *Predpisi s področja prava varstva osebnih podatkov in dostopa do informacij javnega značaja.* Ljubljana: GV Založba.

Potts, J. (24. 2 2018). *Medium*. Pridobljeno iz The Blockchain Economy: A beginner's guide to institutional cryptoeconomics: https://docs.google.com/document/d/119VXVWQztVgvXZjCrIeI2AObLSU5XgrCla6YId_Suc0/edit

pravice, A. E. (2014). *Priročnik o evropskem pravu varstva osebnih podatkov.* Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije.

Rhodes, D. (29. 4 2018). *Coin Central*. Pridobljeno 7. 6 2018 iz https://coincentral.com/are-earnings-from-cryptocurrency-mining-subject-to-taxes/

Ribnikar, I. (1999). "Devizni" minimum bank. *Bančni vestnik: revija za denarništvo in bančništvo.*, 70-72.

RS MZF Urad RS za preprečevanje pranja denarja. (brez datuma). *RS MZF Urad RS za preprečevanje pranja denarja*. Pridobljeno iz Seznam držav za izvajanje ZPPDFT-1: http://www.uppd.gov.si/si/javne_objave/seznam_drzav_50_clen_zppdft_1/

Setnikar, N., & Šutanovac, L. (8. december 2016). Pravna praksa. *Pravni vidiki tehnologije veriženja blokov - 1. del*.

Setnikar, N., & Šutanovac, L. (22. december 2016). Pravna praksa. *Pravni vidiki tehnologije veriženja blokov - 2. del*.

Setnikar, N., & Šutanovac, L. (14. december 2017). Pravna praksa. *Razpihovanje pravne megle na področju ICO*.

Simoneti, M. (2011). Razvojne priložnosti trga kapitala v Sloveniji po finančni krizi? *ib revija*, 67-84.

Slovenij, M. z. (2002). *Varstvo osebnih podatkov.*

Steemit. (1. 2 2018). Pridobljeno 14. 3 2018 iz https://steemit.com/crypto-news/@crypto-investor/irs-tax-rules-for-cryptocurrency-in-2018

Šeme. (brez datuma).

Šeme Hočevar, V. (2007). *Pranje denarja : učinkovito odkrivanje in preprečevanje.* Ljubljana: GV Založba.

Šturm, L. (2010). *Komentar Ustave Republike Slovenije.* Kranj: Fakulteta za državne in evropske študije.

Šturm, L. (2011). *Komentar Ustave Republike Slovenije dopolnitev - A.* Ljubljana: Fakulteta za državne in evropske študije.

Šurda, P. (15. maj 2014). The Origin, Classification and Utility of Bitcoin.

taxpage.com. (brez datuma). Pridobljeno 24. 6 2018 iz Taxpage.com: https://taxpage.com/articles-and-tips/bitcoin/bitcoin-cryptocurrency-taxation/

Terenzi, C. (1. 3 2018). *Use The Bitcoin*. Pridobljeno 24. 6 2018 iz https://usethebitcoin.com/france-changes-tax-laws-on-bitcoin-from-45-to-19-on-capital-gains/

Terenzi, C. (27. 4 2018). *Use The Bitcoin*. Pridobljeno 24. 6 2018 iz https://usethebitcoin.com/france-changes-tax-laws-on-bitcoin-from-45-to-19-on-capital-gains/

Tokens 24. (1. 4 2018). Pridobljeno 24. 6 2018 iz https://www.tokens24.com/news/cryptocurrency-tax-rate-stands-13-russia

Tomažin, M. (21. spetember 2017). Pravna praksa. *Paradoks transparentnosti in zaupanja pri projektih ICO,* str. 26-27.

Tomažin, M. (2018). Regulativa virtualnih valut in žetonov v nastajanju. *Pravna praksa*.

Tomšič, M. (24. 2 2018). *Siol*. Pridobljeno iz Bi obogateli, če bi kupili slovenske kriptovalute?: https://siol.net/digisvet/novice/bi-obogateli-ce-bi-kupili-slovenske-kriptovalute-458120

Transparency international Slovenia. (17. maj 2018). *Transparency international Slovenia*. Pridobljeno iz SLAMNATA PODJETJA: https://www.transparency.si/slamnata-podjetja

Urad RS za preprečevanje pranja denarja. (2018). *Urad RS za preprečevanje pranja denarja.* Pridobljeno iz VIRTUALNA VALUTA BITCOIN – obvestilo za zavezance: http://www.uppd.gov.si/fileadmin/uppd.gov.si/pageuploads/dokumenti/Bitcoin_obvestilo.pdf

van Flymen, D. (24. 2 2018). *Medium*. Pridobljeno iz Learn Blockchains by Building One: https://hackernoon.com/learn-blockchains-by-building-one-117428612f46

Van Humbeeck, A. -T.-G. (22. 6 2018). Pridobljeno iz The Blockchain-GDPR Paradox: https://medium.com/wearetheledger/the-blockchain-gdpr-paradox-fc51e663d047

Verbole, T. (2007). Slovenske delnice: volatilnost, P/E, beta in korelacija. *Finance*.

Vlahek, A., & Damjan, M. (2017). *Varstvo potrošnikov pri spletnem poslovanju.* Ljubljana: GV Založba.

Voreacos, D. (8. 2 2018). *Bloomberg*. Pridobljeno 3. 4 2018 iz https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-02-08/irs-cops-scouring-crypto-accounts-to-build-tax-evasion-cases

Završnik, A. (2015). Digitalne valute. *Pravna praksa*, 23.

Završnik, A. (23. april 2015). Pravna praksa. *Digitalne valute*, str. 23-24.

Zuckerman, M. J. (junij 2018). *Cointelegraph*. Pridobljeno iz https://cointelegraph.com/news/cryptocurrency-not-yet-usable-as-money-russian-rating-agency-concludes

Žerjal, Ž. (September 2008). Globalizacija preprečevanja pranja denarja in izzivi bančnega sektorja. Ljubljana.

Žgur, & Matija. (22. februar 2018). Kriptovalute in blokovne verige - modni muhi ali novi internet? . *Pravna praksa*.

51.2 Uporabljeni pravni predpisi

Ustava Republike Slovenije (URS), Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121,140,143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90,97,99 in 75/16 – UZ70a.

Zakon o varstvu osebnih podatkov (ZVOP), Uradni list RS, št. 8/90, 38/90 – popr., 19/91 in 59/99.

Zakon o varstvu osebnih podatkov (ZVOP-1), Uradni list RS, št. 86/04 in nasl.

Zakon o osebni izkaznici (ZOIzk-1), Uradni list RS, št. 35/11.

Zakon o davčnem potrjevanju računov (ZDavPR/17), veljaven leta 2017, Uradni list RS št. 57/15

Zakon o deviznem poslovanju (ZDP-2); 2008; Uradni list RS, št. 16/08, 85/09 in 109/12

Zakon o plačilnih storitvah in sistemih (ZPlaSS); 2009; Uradni list RS, št. 58/09, 34/10, 9/11, 32/12, 81/15, 47/16

Zakon o plačilnih storitvah, storitvah izdajanja elektronskega denarja in plačilnih sistemih (ZPlaSSIED); 2018; Uradni list RS, št.7/18

Zakon o davku na dodano vrednost (ZDDV-1), Uradni list RS št. 13/11 – uradno prečiščeno besedilo, 18/11, 78/11, 38/12, 83/12, 86/14 in 90/15

Zakon o davku na finančne storitve (ZDFS), Uradni list RS št. 94/12 in 90/14

Zakon o dohodnini (ZDoh-2/13), veljaven leta 2013, Uradni list RS št. 13/11 – uradno prečiščeno besedilo, 18/11, 78/11, 38/12, 83/12

Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja (ZOPOKD);1999; (Uradni list RS, št. 98/04 – uradno prečiščeno besedilo, 65/08 in 57/12)

Zakon o preprečevanju pranja denarja in financiranja terorizma (ZPPDFT-1); 2016; Uradni list RS, št. 68/16)

Kazenski zakonik(KZ-1); 2008; Uradni list RS, št. 50/12 – uradno prečiščeno besedilo, 6/16 – popr., 54/15, 38/16 in 27/17

Stvarnopravni zakonik (SPZ); 2002; Uradni list RS, št. 87/02 in 91/13

Pravilnik o izvajanju notranje kontrole, pooblaščencu, hrambi in varstvu podatkov, strokovnemu usposabljanju ter upravljanju evidenc pri zavezancih, Uradni list RS, št. 54/17

Obligacijski zakonik (OZ); 1997; Uradni list RS, št. 97/07, 64/16 – odl. US in 20/18 – OROZ631

Zakon o bančništvu (ZBan-2); 2015; Uradni list RS, št. 25/15, 44/16– ZRPPB, 77/16 – ZCKR in 41/17

Pogodba o delovanju Evropske unije (PDEU), Uradni list EU št.C 326

Uredba (EU) 2016/679 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 27. aprila 2016 o varstvu posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in o prostem pretoku takih podatkov ter o razveljavitvi Direktive 95/46/ES (Splošna uredba o varstvu podatkov), UL L 119 z dne 4. maja 2016.

Zakon o trgu finančnih instrumentov (ZTFI); 2010; Uradni list RS, št. 108/10, 78/11, 55/12, 105/12 – ZBan-1J, 63/13 – ZS-K, 30/16 in 9/17

Uredba (EU) št. 596/2014 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. aprila 2014 o zlorabi trga (uredba o zlorabi trga) ter razveljavitvi Direktive 2003/6/ES Evropskega parlamenta in Sveta ter direktiv Komisije 2003/124/ES, 2003/125/ES in 2004/72/ES, L 173/1 z dne 12.6.2014

Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 95/46/ES z dne 24. oktobra 1995 o varstvu posameznikov pri obdelavi osebnih podatkov in o prostem pretoku takih podatkov, UL L 281 z dne 23. november 1995.

Direktiva 2015/849 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 20. maja 2015 o preprečevanju uporabe finančnega sistema za pranje denarja ali financiranje terorizma, spremembi Uredbe (EU) št. 648/2012 Evropskega parlamenta in Sveta ter razveljavitvi Direktive 2005/60/ES Evropskega parlamenta in Sveta in Direktive Komisije 2006/70/ES; L 141 z dne 5.6.2015

Direktiva 2009/110/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. septembra 2009 o začetku opravljanja in opravljanju dejavnosti ter nadzoru skrbnega in varnega poslovanja institucij za izdajo elektronskega denarja ter o spremembah direktiv 2005/60/ES in 2006/48/ES in razveljavitvi Direktive 2000/46/ES; 2009; UL L 267 z dne 10.10.2009,

Direktiva Sveta 93/13/EGS z dne 5. aprila 1993 o nedovoljenih pogojih v potrošniških pogodbah, Uradni list EU, št L 95

51.3 Uporabljena sodna praksa

Sklepni predlogi generalne pravobranilke Juliane Kokott v zadevi Sodišča EU Skatteverket proti Davidu Hedqvistu št. C-264/14, predstavljeni 16.07.2015, EU:C:2015:498

Sodba Sodišča EU v zadevi Skatteverket proti Davidu Hedqvistu št. C-264/14 z dne 22.10.2015, EU:C:2015:718

Sodba Sodišča EU v zadevi Google Spain SL in Google Inc. proti Agencia Espanola de Proteccion de Datos (AEPD) in Mariu Costeja Gonzalezu št. C-131/12 z dne 13. maja 2014, EU:C:2014:317

Sklepni predlogi generalnega pravobranilca Niila Jääskinena v zadevi Sodišča EU Google Spain SL in Google Inc. proti Agencia Espanola de Proteccion de Datos (AEPD) in Mariu Costeja Gonzalezu, predstavljeni 25. junija 2013, EU:C:2013:424